MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
INSPECTORATUL GENERAL AL POLIȚIEI ROMÂNE
SERVICIUL PSIHOSOCIOLOGIE

SIMPOZIONUL NAȚIONAL DE PSIHOLOGIE AL POLIȚIEI ROMÂNE

„Direcții și perspective ale cercetării și practicii psihologice în context organizațional"

Ediția a VI-a

București – 9-10 octombrie 2013

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
INSPECTORATUL GENERAL AL POLIȚIEI ROMÂNE
SERVICIUL PSIHOSOCIOLOGIE

SIMPOZIONUL NAȚIONAL DE PSIHOLOGIE AL POLIȚIEI ROMÂNE

Direcții şi perspective ale cercetării şi practicii psihologice în context organizațional

– ediția a VI-a –

Editura Ministerului Afacerilor Interne
București, 2013

Coordonatori:

Psiholog dr. Cristina VERZA
Psiholog Nicoleta MOCANU
Psiholog Petronela ALECU

ISSN 2068-1445

Operațiuni editoriale: Editura M.A.I.

Tiparul: Tipografia Cormina Impex SRL

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor aparține autorilor

CUPRINS

I. RECRUTARE, SELECȚIE ŞI CUNOAŞTERE PSIHOLOGICĂ ÎN CADRUL ORGANIZAȚIEI

1. Rolul psihologului de unitate în activitatea Poliției judiciare – Claudia-Margareta BUDNARU, Mihaela MECHETEI 7

2. Perspective în abordarea inteligenței emoționale şi a inteligenței sociale în mediul militar românesc – Dr. Claudia DANILIUC..... 15

3. Psihologia diplomatică şi rolul acesteia în pregătirea personalului ce urmează a pleca la post – Dr. psiholog Cristian DOBRE 26

4. Devianța interpersonală în instituțiile militare – ***date preliminarii privind dezvoltarea unui instrument de diagnoză organizațională*** **–** Dr. Corneliu-Ştefan LIȚĂ, Căpitan Dana SCRIECIU, Colonel Gabriela ȚINTEA, Căpitan Mădălina ȚOI 38

5. Grafoanalitica din perspectivă europeană – Sociolog Claudia-Ionelia LUPEA..... 53

6. Trăsături de personalitate şi dominante motivaționale la agenții de pază şi protecție – Psiholog Veronica-Mariana MĂRAR 58

7. Etica comunicării organizaționale – Inspector de poliție Leontina PRODAN 87

8. Interdependențe sociogenetice – decodificare şi interpretare comunicare nonformală în mediul de securitate – Comisar-şef prof. univ. dr. Nicolae RADU, Academia de Poliție „Al.I. Cuza”....103

9. Studiu cu privire la principalele trăsături de personalitate necesare realizării la nivel optim a sarcinilor specifice profesiei de criminalist – Psiholog chestor Gabriel ȚÎRU, Psiholog Nicoleta MOCANU 121

10. Repere proiective în diagnoza personalității: studiu de corelație Rorschach – EPQ – Dorin ȚURCAN, Corneliu-Nicu DOBRE 139

11. Influența specificului activității profesionale asupra personalității polițistului – Dr. Cristina VERZA, Petronela ALECU, Nicoleta MOCANU 161

II. PSIHOTERAPIE ŞI PSIHOLOGIE CLINICĂ

1. Abordare cognitiv-comportamentală a unui caz de violență în familie – Cenușăreasa – Alina V. BORDAȘ-MOHOREA 183

2. Impactul violenței în familie asupra autonomiei personale şi a mecanismelor de coping – Alina V. BORDAȘ-MOHOREA..... 195

3. Tricotilomania şi tunelul istoriei vieții mele – Psihoterapeut Paraschiva (Ciontu) CONSTANTIN 215

4. Stimularea organizațională cu implicare personală – Psihoterapeut Laura-Verona FELECAN (GHICA) 224

5. Abordare cognitiv-comportamentală în tulburarea depresivă severă. Studiu de caz – Simona-Nela POTORAC, Gabriel BACIU, Marius PREDESCU 230

6. Studiu de caz privind suportul psihologic acordat personalului aflat în situații critice de viață – Căpitan Dana SCRIECIU 240

7. Basmul ca instrument al cunoaşterii psihologice – Daniela TĂNASE 250

RECRUTARE, SELECȚIE

ŞI CUNOAŞTERE PSIHOLOGICĂ ÎN

CADRUL ORGANIZAȚIEI

ROLUL PSIHOLOGULUI DE UNITATE ÎN ACTIVITATEA POLIȚIEI JUDICIARE
– limite şi oportunități –

Claudia-Margareta BUDNARU*
Mihaela MECHETEI*

Rezumat: *Lucrarea prezintă câteva aspecte referitoare la modul în care psihologul de unitate este solicitat şi se implică în munca de poliție judiciară, prin suportul de specialitate pe care îl acordă. Aspectele abordate se bazează pe activitatea practică a celor doi ofițeri psihologi din cadrul Inspectoratului Județean de Poliție Suceava, activitate desfăşurată pe parcursul mai multor ani, în colaborare cu structuri de poliție judiciară. Lucrarea cuprinde două părți: prima parte surprinde principalele caracteristici ale relației psiholog -polițist judiciarist, iar cea de a doua parte prezintă câteva modele de rapoarte înaintate structurilor de poliție judiciară.*

I. Relația psiholog-polițist judiciarist

Psihologul de unitate este solicitat de către polițiştii din structurile de poliție judiciară să participe la activități specifice, fie ca urmare a faptului că există proceduri de linie care prevăd prezența unui psiholog, fie ca urmare a faptului că au un caz deosebit (victima/autorul este un minor). Astfel, în cazurile de dispariție a minorilor, psihologul se deplasează la locul faptei şi completează o fişă psihocriminologică a copilului dispărut, asigură asistența familiei şi a copilului atunci când este găsit. A devenit o practică solicitarea ofițerului psiholog în cauzele deosebite cu minori, cele care implică de obicei un abuz sexual sau în care făptuitorii/victimele sunt minori.

Se creează astfel premisele unei relații polițist (anchetator) şi psiholog, în care aşteptările şi posibilitățile fiecărei părți se armonizează sau dimpotrivă se ciocnesc.

Aşteptările polițistului de la ofițerul psiholog pot fi formulate după cum urmează:

– „spune-mi dacă minte sau nu!”, „citeşte-l cât mai bine!”

---

* *Ofițeri-psiholog în cadrul Inspectoratului Județean de Poliție Suceava.*

– „foloseşte-ţi abilităţile să-l faci să vorbească!”, „sparge-l!”
– „am nevoie de hârtia ta la dosar!” sau „procedura îmi spune că trebuie să fie prezent şi un psiholog la audiere!”
– „am un caz deosebit!” (în cazurile cu impact emoţional, de obicei în care sunt implicaţi copii; cazurile care au ajuns într-un impas şi orice informaţie poate fi de ajutor), „vreau să aud şi părerea ta!”

De partea cealalată, aşteptările ofiţerului psiholog sunt următoarele:
– „să-mi sprijin colegul!”
– „să-mi fac treaba bine!”
– „să fiu psiholog şi nu poliţist!”

Chiar dacă uneori aşteptările par să fie contrarii sau dificil de armonizat, în practică, activitatea psihologului o susţine pe cea a poliţistului judiciarist prin:

– comunicarea verbală a posibilităţilor de intervenţie ale psihologului, caz în care psihologul stă de vorbă cu persoanele implicate în caz, organizându-şi demersul psihologic (evaluare şi prevenţie primară);

– adaptarea pe parcurs a psihologului la audierea realizată de poliţist, caz în care psihologul are mai mult un rol de observator, intervenind cu întrebări de clarificare (evaluare).

Asistenţa psihologului în cauzele judiciare are o serie de limite şi oportunităţi.

LIMITE	OPORTUNITĂŢI
Timpul pus la dispoziţie (scurt) **Momentul** chemării psihologului – audierea este în curs, nu se obţin rezultate, la o anumită perioadă de la producerea evenimentului (distorsiuni ale naraţiunii, uitarea, blocaje emoţionale) **Spaţiul** – un birou aglomerat, impropriu pentru activitatea de asistenţă, în care se intră şi se iese mereu (nesecurizat) **Diferenţe de ritm** între psiholog şi poliţist (tendinţa psihologului este de a da timp celui audiat, pe când poliţistul are un ritm mai alert, axat doar pe obţinerea de informaţii) **Atitudinea diferenţiată** faţă de cei implicaţi în caz (atitudine „open-minded” a psihologului versus judecata dură cu etichete a poliţistului, de exemplu, cauzele de viol)	Un plus de **informaţii** pentru anchetă (se pot formula noi ipoteze) Se creează un **sentiment de confort**, de bine la poliţist care face „ceva mai mult” pentru victimă (în cauzele cu minori) Are la dosar un document de specialitate care poate fi util în instanţă Se promovează **colaborarea** şi **echipa multidisciplinară** Beneficii de **imagine**, de schimbare a mentalităţii în modul de lucru

II. Modele de rapoarte transmise structurilor de poliție judiciară

Raport de asistență psihologică – *C.M.*

În data de 26.01.2013, la solicitarea inspectorului principal de poliție O.C. din cadrul Secției de Poliție Rurală A. am acordat asistență psihologică de specialitate în cazul minorei C.M., în vârstă de 17 ani, cu domiciul în comuna M.D., victimă a infracțiunii de viol săvârşite de către soțul mamei, numitul O.A.

Scopul activității a fost evaluarea psihologică a stării psihoafective a minorei şi realizarea unei intervenții primare în scopul normalizării afectelor şi întărirea resurselor personale de gestionare a stresului. Metodele folosite au fost discuția liberă cu minora şi mama acesteia, O.M, reflectarea empatică, observația psihologică şi folosirea unor prescripții comportamentale.

Antecedente psihologice

Minora are 8 clase absolvite şi locuieşte cu mama, O.M. şi soțul acesteia, O.A., în casa pe care cei doi au construit-o şi care în prezent figurează pe numele bărbatului. În casă mai locuieşte şi fratele minorei, C.A., în vârstă de 14 ani.

Minora îl numeşte pe O.P „tată", întrucât locuieşte cu acesta de la vârsta de un an, când mama s-a separat de tatăl biologic al minorei, C.I., mutându-se în locuința părinților până în anul 2007, când s-a finalizat construcția casei.

Din relatările minorei, se evidențiază faptul că primul act sexual între minoră şi O.A. are loc în anul 2006, în perioada când mama a plecat să lucreze ca menajeră în Italia, unde a stat timp de 6 luni. Reacția minorei a fost fuga de acasă la tatăl biologic, ulterior fiind adusă acasă. Minora nu a menționat motivele reale care au cauzat plecarea.

Treptat, începând cu anul 2006, minora începe să alunece în sfera de influență a lui O.A., pe fondul presiunilor de natură emoțională (amenințări să păstreze tăcerea, în caz contrar mama va rămâne pe drumuri, fără bani) şi construirii treptate a unei relații de confidență şi apropiere (acesta manipulează evenimentele ca să fie

văzut ca „personajul bun”, iar „mama personajul rău”: de exemplu mama a dorit să nu mai meargă la şcoală, mama vrea ca ea să stea numai acasă şi îi interzice să iasă cu prietenii de vârsta ei).

În relația cu mama, minora are atitudine de protecție şi totodată de retragere emoțională *(„ar fi vrut să îi spună ce s-a întâmplat, dar ceva nu o lăsa şi nu putea”*). Pe de altă parte, mama însăşi este influențată de O.A. şi se limitează să creadă ce îi spune acesta (de exemplu, nu au relații sexuale pentru că are probleme de la „hernia de disc”).

Rezultate obținute în cadrul activității psihologice

Atitudinea generală: minora afişează o atitudine reținută, cu puțină expresivitate mimico-facială şi corporală, mâinile şi picioarele sunt adunate lângă corp, adesea are gesturi de strângere a lor în semn de protecție şi apărare, păstrează în majoritatea timpului privirea înainte şi uşor în jos, pe fondul rememorării evenimentelor recente, ocazional priveşte la ofițerul psiholog.

În timpul discursului, minora menționează că, în prezent, este *„fericită că în sfârşit s-a aflat”*.

Aptitudini cognitive (ale gândirii): discursul este în principal construit în jurul retrăirii faptelor petrecute, la întrebările psihologului minora răspunde scurt, apoi revine la relatarea modului cum s-au petrecut faptele, în timp ce priveşte înainte. Incoerențele uşoare care apar în discurs sunt consecința verbalizării evenimentelor suprimate timp de 6 ani, de aceea datele nu apar prelucrate cognitiv, ci sunt produsul trăirii emoționale prezente.

Aspecte ale personalității – minora are o structură introvertă, nesigură, în relația cu părinții se suprarresponsabilizează (are grijă emoțional de mamă şi tatăl biologic), prezintă simptome din categoria persoanelor abuzate sexual:

– vulnerabilitate psihologică determinată de lipsa unui adult cu capacitate de protecție de responsabilizare în mediul de viață (despărțirea de tatăl biologic, absența emoțională a mamei, „atenția” binevoitoare a lui O.A., care este de altfel singura atenție pe care o primeşte constant);

– sentimente ambivalente față de abuzator (afecțiune-ură);

– neglijare afectivă din partea mamei, care este imatură emoțional şi poziționează relația cu partenerul ca prioritară;

– sentimente de ruşine, vinovăție, murdărie şi credința că *„viața s-a terminat, ea nu mai e bună”*, blocaj în a dezvălui „secretul” (resimțit ca un nod în gât: *„voiam să spun, dar nu puteam, de frică ce ar fi putut să facă”*);

– retrăirea continuă a faptelor petrecute (relatare repetitivă a unor secvențe, folosind cuvintele făptuitorului, de exemplu, *„nu facem şi noi din alea”*);

– accese de plâns în timpul relatării faptelor (exprimarea pierderii), cu tendința de ghemuire corporală (autoalinare).

Concluzii

Având în vedere cele menționate se evidențiază faptul că minora prezintă simptome specifice persoanelor supuse abuzului (emoțional şi sexual). La momentul prezent dinamica prelucării sentimentelor dureroase specifice este în evoluție, în acest sens minora având nevoie de un alt mediu de viață – adulți capabili să ofere protecție şi să-şi asume responsabilitatea. Chiar dacă în prezent minora afirmă că „are o relație bună, se înțelege cu mama”, aceasta nu apare a fi o „bază sigură şi sănătoasă” de îndeplinire a nevoilor de creştere şi dezvoltare ale minorei.

În cadrul discursului, minora şi-a exprimat dorința să locuiască cu bunicii (are relații bune cu ambii bunici) şi se recomandă supravegherea evoluției acesteia de către serviciile de asistență specializate din cadrul DGASPC.

Raport de asistență psihologică – *C.P.*

La solicitarea insp. pr. M.M. şi ag. şef adj. M.C. din cadrul SIC, în data de 13.05.2013, am participat, în calitate de psiholog, la audierea minorei C.P., în vârstă de 7 ani.

Antecedente bio-psiho-sociale

Minora C.P., născută la data de 30.06.2005, cu domiciliul în comuna M.D., elevă în clasa I, locuieşte cu mama şi concubinul acesteia (prezență masculină de la vârsta de 4 ani a fetiței), este copil unic. Tatăl natural nu a ținut legătura cu minora, „nu vrea să ştie de ea”, din declarațiile mamei. Minora rămâne nesupravegheată când

mama lucrează. Condiţiile de locuit sunt modeste, mama lucrează cu ziua, iar tatăl vitreg este cioban. Minora are camera ei, din când în când doarme cu mama. Grupul de joacă este format din copiii din vecinătate, de vârste apropiate sau mai mari decât minora.

Mama minorei are un nivel foarte scăzut de educaţie (4 clase), cu o capacitate modestă de transmitere şi explicare a unor noţiuni fundamentale, de bază, puţin expresivă, timidă. La momentul prezent trăieşte un sentiment de neputinţă (nu ştie ce să facă), dar şi teamă legată de ce se va întâmpla mai departe (mersul anchetei, dacă va fi trasă sau nu la răspundere, conştientă fiind că fata sa nu a fost violată). În relaţie cu fiica sa afirmă că ea este cea care o mai pedepseşte, spre deosebire de concubinul ei care este foarte „atent" cu ea. Minora afirmă exact lucrul opus. Nu se evidenţiază însă un comportament abuziv din partea celor doi adulţi.

Minora nu are însuşite noţiuni privind diferenţele dintre băieţi şi fete sub aspectul anatomiei. Este posibil să fi participat la jocuri de explorare specifice vârstei, dar în lipsa unor explicaţii clare este destul de confuză.

Concluziile şi recomandările activităţii de asistenţă psihologică

Atitudine generală: minora afişează o atitudine de cooperare, răspunde la întrebări, are un vocabular bogat, însă nu are însuşit sensul multor cuvinte. Pe parcursul relatării celor întâmplate (a doua, a treia oară) a adăugat alte detalii sau a devenit confuză în legătură cu şirul evenimentelor. Denaturarea evenimentelor nu este expresia unui act intenţional, ci mai degrabă urmare a unei întârzieri în dezvoltare psihologică. Minora nu şi-a însuşit şi devoltat noţiunea de minciună şi de consecinţe ale acesteia, aspect care apare după vârsta de 7 ani. Minora are potenţial de asimilare a informaţiilor optim, însă acest lucru se petrece fără discriminare (explicarea acestora de către adulţi, înţelegere de către copil, distincţie între bine şi rău, între real şi imaginaţie) în lipsa unor adulţi capabili să facă acest lucru.

Aspecte cognitive: din punct de vedere cognitiv minora are o capacitate de înţelegere destul de bună pentru vârsta sa, asimilează destul de uşor şi mult, însă fără discriminare şi clarificare conceptuală din partea adulţilor. De aici apare confuzia, amestecul dintre real şi imaginaţie, preluarea facilă a unor termeni pe care nu-i înţelege, aprecierea şi interpretarea eronată a unor situaţii.

Aspecte psiho-afective: în ceea ce priveşte dinamica şi exprimarea emoțională se constată aceeaşi confuzie. Nu ştie să recunoască emoții şi sentimente, singurul menționat fiind frica (atunci când afirmă că a fost luată de băiat şi atunci când nu i-a spus mamei cele întâmplate decât după două zile). Expresivitatea afectiv-emoțională săracă a mamei a modelat modul de recunoaştere şi exprimare emoțională a minorei.

Având în vedere cele menționate mai sus putem concluziona că minora prezintă *o vulnerabilitate psiho-emoțională* compensată de trăirile imaginative (confuzie în ceea ce priveşte distincția dintre real şi imaginar, în modul de recunoaştere şi exprimare a nevoilor emoționale). „Povestea" minorei evidențiază o nevoie de atenție, de afirmare în grupul de covârstnici, dar şi în relația cu mama, precum şi un decalaj între posibilitățile de asimilare şi învățare ale acesteia şi potențialul mental şi educațional al părinților.

Raport de asistență psihologică – *L.A.*

În data de 11.04.2013, la solicitarea lucrătorilor din cadrul SIC am acordat asistență psihologică de specialitate în cazul minorei L.A. în vârstă de 14 ani, elevă în clasa a VIII-a, însărcinată în 35 de săptămâni, cu domiciul în comuna B. Minora reclamă că a fost violată la data de 05.09.2013 de către o persoană necunoscută, în timp ce se afla la bunica maternă.

Scopul activității a fost evaluarea psihologică a stării psihoafective a minorei şi realizarea unui interviu psihologic în scopul clarificării unor informații din declarația luată la data de 05.04.2013. Metodele folosite au fost discuția liberă cu minora şi mama acesteia, reflectarea empatică, sumarizarea şi observația psihologică.

Observații de natură psihologică

Date familiale: minora locuieşte împreună cu părinții şi patru frați (ea este prima născută) într-o garsonieră, în chirie, tatăl fiind singura persoană care lucrează şi aduce venituri în casă. Familia este de religie penticostală.

Atitudinea generală: minora afişează o atitudine rezervată, cu puțină expresivitate mimico-facială şi corporală, mâinile sunt

încrucişate pe genunchi, privirea este îndreptată spre înainte, la interlocutor şi ocazional în jos, pe fondul rememorării evenimentelor sau baleiază în sus în ambele direcţii. Expresivitatea cea mai intensă se găseşte la nivelul ochilor.

În cadrul interviului psihologic minora afirmă că autorul faptei este P.I., un vecin, în vârstă de 25 de ani, care a luat legătura cu ea prin intermediul telefonului mobil, trimiţându-i mesaje şi care în ziua respectivă a chemat-o să se întâlnească pe un câmp din apropierea blocului unde locuieşte. Ulterior, a menţionat că simte teamă şi s-a identificat o agitaţie la nivelul ochilor. La scurt timp, minora a adoptat atitudinea de la începutul discuţiei, uşor deconectată emoţional şi centrată pe cooperarea cu ofiţerul psiholog şi lucrătorii de poliţie.

Aptitudini cognitive (ale gândirii): discursul este în principal construit pe baza întrebărilor adresate şi cu sumarizări din partea ofiţerului psiholog, minora având o capacitate scăzută de elaborare şi susţinere a unui discurs, lentoare. Se remarcă faptul că minora este nesigură privind anumite detalii, precum momentul când s-a comis fapta sau numele întreg al inculpatului.

Aspecte ale personalităţii: minora are o structură introvertă, este naivă, fapt confirmat de mamă *(„nu este umblată prea mult”)*, sugestionabilă, confuză în privinţa sentimentelor (faţă de propria sexualitate, copil, tatăl copilului), în prezent îşi întăreşte poziţia de victimă (repetă frecvent că „nu a ştiut ce urmează să se întâmple”, şi tot ea afirmă că nu s-a opus, nu a fost abuzată fizic sau ameninţată verbal).

Concluzii

Din povestirea minorei se conturează faptul că actul sexual s-a petrecut de la sine, pe fondul unei lipse de cunoaştere a modului de relaţionare cu sexul opus şi tentaţia specifică vârstei. De asemenea, s-au făcut recomandări mamei privind educaţia sexuală a minorei, modul de comunicare şi apropiere în relaţiile cu persoane străine.

PERSPECTIVE ÎN ABORDAREA INTELIGENȚEI EMOȚIONALE ŞI A INTELIGENȚEI SOCIALE ÎN MEDIUL MILITAR ROMÂNESC

Dr. Claudia DANILIUC*

***Rezumat**: În anul 2001 am realizat un studiu asupra empatiei emoționale a luptătorilor profesioniști, care a evidențiat nivelul foarte scăzut al capacității empatice la această categorie profesională. Cum conceptul fundamental al inteligenței emoționale şi al inteligenței sociale este tocmai empatia, un silogism simplu ne poate duce la concluzia că militarii nu dispun de o inteligență emoțională şi socială. Or, popularitatea de care se bucură aceste competențe, abilități umane susține tocmai manifestarea lor plenară în comportamentul uman. Obiectivul general al cercetării constă în identificarea unui model al inteligenței emoționale şi al inteligenței sociale a luptătorilor profesioniști în vederea completării profilului psihologic al acestora. Studierea inteligenței emoționale şi a inteligenței sociale din perspectivă structural-funcțională, dar şi din perspectiva dinamicii interrelaționale permite înțelegerea complexității personalității luptătorului profesionist, modul lui de adaptare, adecvare şi ființare în mediul militar. Design-ul experimental propus în cercetare a pornit de la un set de întrebări, legate, evident, de observațiile empirice realizate de-a lungul timpului în activitatea pe care am desfăşurat-o ca psiholog în cadrul armatei.*

Din experiența practică în selecția candidaților pentru mediul militar, am putut aprecia că sunt anumite trăsături ale structurii de personalitate care îndeplinesc acest rol: echilibrul emoțional, autocontrolul şi stăpânirea de sine, sociabilitatea, deschiderea către ceilalți, toleranța, acceptarea de sine.

Trăsăturile pe care le-am înglobat în cadrul structurii de personalitate şi pe care le evaluăm cu ajutorul chestionarelor de personalitate au fost descrise, printre altele, ca dimensiuni ale inteligenței emoționale şi sociale.

---

* Psiholog principal, Academia de Poliție „Al.I. Cuza”.

Raportându-ne la solicitările mediului militar, existența inteligenței emoționale şi a celei sociale, ca aptitudini personale, facilitează adaptarea şi integrarea în mediul militar, determinând răspunsuri adecvate.

Capacitatea de recunoaştere a propriilor sentimente, disponibilitatea de exprimare a gândurilor, opiniilor, convingerilor într-o manieră constructivă, acceptarea şi respectarea sistemului propriu de valori, independența afectivă, socială şi decizională, orientarea către dezvoltarea şi devenirea personală facilitează integrarea în mediu, înțelegerea şi acceptarea propriilor trebuințe, adoptarea deciziilor cu maturitate şi responsabilitate. În acest fel se obține o atitudine pozitivă, o stare de bine psihic, de echilibru interior şi confort personal, de adecvare la grup şi la mediu, în ansamblu. Armonia individului cu sine însuşi îi permite acestuia să relaționeze pozitiv şi să coopereze cu ceilalți într-un mod constructiv, conştientizând, înțelegând şi apreciind sentimentele celorlalți. Din cele descrise până acum, competențele inteligenței emoționale apar ca fundament pentru competențele inteligenței sociale. Pornind de la cunoaşterea, înțelegerea şi acceptarea propriei persoane se poate dezvolta capacitatea de cunoaştere, înțelegere şi acceptare a celorlalți.

Este posibil ca rolul inteligenței emoționale şi a celei sociale să fie mai puțin evident în timp de pace, însă apar ca deosebit de importante şi necesare în timp de război sau în situații de criză, generate de calamități naturale.

În astfel de situații se manifestă pregnant sentimentul solidarității şi al camaraderiei, deosebit de importante în supraviețuirea în medii ostile şi în condiții de risc maxim. Încrederea în ceilalți stă la baza spiritului de grup, iar acțiunile de luptă nu pot avea succes în afara acestor trăsături. Recuperarea, refacerea, traversarea perioadelor grele sunt facilitate de manifestarea capacităților empatice ale tuturor membrilor.

O altă discuție cu privire la inteligența emoțională şi socială în mediul militar apare în legătură cu structura ierarhică şi cu funcțiile îndeplinite de cadrele militare şi militarii voluntari. În mod obişnuit, funcțiilor aflate spre vârful piramidei li se asociază atribuții de conducere, planificare, coordonare şi control. Competențele inteligenței emoționale şi ale celei sociale sunt reclamate pentru desfăşurarea unui management şi a unui leadership eficient. Se

apreciază că un bun comandant trebuie să aibă abilitatea de a înțelege situațiile şi de a interpreta comportamentul subordonaților în acele situații în mod realist şi adecvat, să se manifeste şi să se exprime într-un mod onest, deschis, ferm, pentru a crea şi dezvolta sentimentul de încredere, să dispună de capacitatea de a se face înțeles prin expuneri clare, concise, complete, puternic motivatoare, pentru a facilita colaborarea şi cooperarea.

Plecând de la faptul că inteligența cognitivă – care este înnăscută şi nu depinde de educație – nu poate fi ameliorată pe parcursul vieții, şi considerând că inteligența emoțională şi cea socială pot fi îmbunătățite, ne propunem să urmărim o serie de aspecte:

- ce competențe din cadrul inteligenței emoționale şi sociale se manifestă în comportamentul unui luptător profesionist;
- dacă se înregistrează diferențe în structurarea inteligenței emoționale şi a celei sociale, în funcție de contextul situațional;
- în ce relație se găsesc cele două tipuri de inteligență;
- care este utilitatea evaluării celor două tipuri de inteligență în procesul selecției viitorilor luptători profesioniști.

Demersul nostru teoretico-metodologic a însemnat reunirea mai multor observații, empirice inițial, pe care am căutat să le fundamentăm ştiințific, prin studii realizate de-a lungul timpului. Totodată, prin acest demers încercăm să oferim o alternativă în selecția de personal pentru organizația militară, plecând de la realitatea cu care ne confruntăm noi, ca societate. Organizația militară întâmpină mari dificultăți în a-şi recruta oamenii, atât din cauza ofertei slab motivante financiar şi sub aspectul protecției sociale, cât şi din perspectiva aptitudinilor fizice şi psihice pe care trebuie să le demonstreze candidații la profesia de luptători profesioniști.

Astfel, am reflectat la următoarele aspecte:

- Este posibil ca un luptător profesionist să dispună de o serie de competențe emoționale, precum exprimarea emoțiilor, disponibilitatea de exprimare a gândurilor şi sentimentelor într-o manieră constructivă, conştientizarea, înțelegerea şi aprecierea sentimentelor celorlalți, pe care însă nu le va manifesta, în virtutea unei conduite formale, strict reglementate prin norme şi regulamente specifice.

➢ Este mult mai probabil ca, din cauza presiunilor exercitate de mediul militar şi cerinţelor impuse de realizarea sarcinilor specifice, luptătorii profesionişti să-şi dezvolte acele competenţe care descriu domeniul inteligenţei sociale: capacitatea de relaţionare cu ceilalţi, înţelegerea situaţiilor, adaptarea la situaţii noi, cooperarea, comunicarea.

Inteligenţa emoţională şi inteligenţa socială comportă structuri particulare care se manifestă cu aceeaşi incidenţă în comportamentul luptătorilor profesionişti

Oamenii dezvoltă un set de presupuneri despre structura personalităţii, teorii implicite, pe care le aplică necritic atunci când fac evaluări ale altora sau propriile lor evaluări (Bruner, Tagiuri, 1954, Schneider, 1973, Sternberg, 1985). În situaţia în care măsurătorile cer interpretări, se produc distorsiuni cognitive, pentru că orice observare implică şi o perturbare; realitatea depinde de observatorul care îl măsoară (Minulescu, 1997).

Analiza datelor prezentate poate să ofere o perspectivă asupra specificităţii militare a aspectelor de ordin psihic, precum şi a ponderilor cu care acestea intervin în comportament. Ca atare, plecând de ipoteza psiholoxicală enunţată de Cattell în 1846, am considerat că termenii lingvistici utilizaţi de către luptătorii profesionişti vor descrie aspectele comportamentale care au semnificaţie pentru ei.

a) Inteligenţa emoţională şi inteligenţa socială a luptătorilor profesionişti descriu modele structurale particulare, diferite de ale altor categorii profesionale

Întregul demers de definire a modului în care sunt percepute cele două tipuri de inteligenţă – pentru ca, pe baza lor să putem stabili modele adecvate de evaluare şi apreciere –, a plecat de la ideea, apriori stabilită şi acceptată în consecinţă, că cele două tipuri de inteligenţă sunt structuri ale personalităţii distincte, fiecare acoperind o altă arie de competenţe, dar care se susţin şi se completează reciproc.

Listele de atribute generate prin metoda experţilor şi supuse unor evaluări repetate au condus la stabilirea unor aserţiuni ce au

constituit baza pentru formularea itemilor care să permită construirea inventarelor de evaluare a inteligenței emoționale, respectiv a inteligenței sociale.

Pentru a elimina componenta de sugestionabilitate care ar fi putut să apară prin prezentarea unor liste diferite, am preferat combinarea aleatorie a aserțiunilor care descriu competențe specifice inteligenței emoționale cu cele care descriu competențe ale inteligenței sociale.

Inițial, descrierea adjectivală realizată de către experți, în cazul nostru luptătorii profesioniști, nu au putut determina o diferențiere clară în acest sens, unele competențe fiind comune celor două tipuri de inteligență. Am apelat din nou la metoda experților, de data aceasta specialiști în psihologie, sociologie, resurse umane, pentru a stabili cărui domeniu aparține fiecare competență. Prin această metodă am urmărit și stabilirea validității de construct a probelor pe care urma să le elaborăm.

Prin prezentarea unei liste unice am urmărit să evidențiem două aspecte. Plecând de la prezumția că eficacitatea unui luptător profesionist este expresie a inteligenței emoționale și sociale, am urmărit să evidențiem:

– care sunt competențele considerate importante pentru un luptător profesionist spre a fi considerat ca fiind eficient în mediul său și în activitatea sa;

– care dintre competențe primează în alegerile exprimate de participanții la cercetare.

Lista astfel construită a fost supusă evaluării de către trei loturi de subiecți, alese pentru a surprinde specificitatea funcțională sau de stare: un lot format din luptători profesioniști care își desfășurau activitatea în țară, în condiții normale, familiare, un lot alcătuit din luptători care își desfășurau activitatea într-un teatru de operații, în condiții de luptă, expuși maximal riscurilor unor astfel de operațiuni, un lot format din funcționari publici, angajați ai unei unități de administrație financiară.

Simpla analiză a frecvențelor nu a putut indica decât faptul că, pentru toate cele trei loturi de participanți, sunt competențe care apar deosebit de importante pentru aprecierea unei persoane ca fiind inteligentă emoțional sau/și social: *are încredere în sine, se implică în atingerea obiectivelor, are disponibilitate pentru efort prelungit,*

percepe adecvat situațiile, manifestă luciditate şi claritate în gândire, are capacitate de a rezista la stres, este responsabil, inspiră încredere, are capacitate de lucru cu alții şi pentru alții, respectă regulile, manifestă loialitate față de grup, este orientat spre soluționarea problemelor.

Am identificat însă şi competențe care întrunesc alegeri unanime fie din partea luptătorilor aflați în țară (la pace), fie numai din partea celor aflați în misiune, fie numai de către funcționarii publici. Ele sunt prezentate sintetic în Tabelul nr. 1:

Tabelul 1. Frecvențele alegerilor în cele 3 loturi

	Luptători profesionişti – în timp de pace %	Luptători profesionişti – în misiune %	Funcționari publici %
Este sigur pe sine în luarea deciziilor	99,3	98,1	**100**
Are încredere în sine	**100**	**100**	**100**
Îşi urmăreşte obiectivele	**100**	98,7	98,7
Se implică în atingerea obiectivelor	**100**	**100**	**100**
Are disponibilitate pentru efort prelungit	**100**	**100**	**100**
Evaluează obiectiv situațiile	97,8	**100**	98,7
„Acordare" la situația imediată	98,5	**100**	**100**
Percepe adecvat situațiile	**100**	**100**	**100**
Manifestă luciditate şi claritate în gândire	**100**	**100**	**100**
Are abillitatea de a găsi soluții	94,8	**100**	94,7
Are capacitatea de a rezista la stres	**100**	**100**	**100**
Este calm	58,5	57,1	**100**
Manifestă toleranță crescută la frustrare	97	98,7	**100**
Interacționează şi relaționează bine cu alte persoane	96,3	**100**	**100**

Este responsabil	**100**	**100**	**100**
Inspiră încredere	**100**	**100**	**100**
Manifestă spirit de echipă	**100**	**100**	72
Este cooperant	**100**	**100**	93,3
Se implică în activități de grup	**100**	**100**	97,3
Are capacitate de lucru cu alții și pentru alții	**100**	**100**	**100**
Respectă regulile	**100**	**100**	**100**
Manifestă loialitate față de grup	**100**	**100**	**100**
Este orientat spre soluționarea problemelor	**100**	**100**	**100**
Are capacitate de adaptare la circumstanțe nefamiliare, neașteptate	**100**	**100**	98,7
Are capacitate de gestionare a situațiilor conflictuale	83,7	**100**	**100**

Semnificația acestor alegeri poate fi interpretată în contextul în care fiecare se află la un moment dat și raportat la cerințele specifice cărora trebuie să le răspundă. De exemplu, pentru un luptător profesionist aflat în țară, urmărirea obiectivelor este un indicator semnificativ al succesului și eficienței (atribute asociate inteligenței emoționale și sociale), întrucât de acest lucru depinde menținerea în sistem, promovarea și selecția pentru participarea la misiuni de luptă. Pentru luptătorii profesioniști aflați în misiune acest descriptor se subsumează ordinelor primite: obiectivele nu sunt ale lor personale, ci ale colectivului. În schimb, evaluarea obiectivă a situațiilor și abilitatea de a găsi soluții se manifestă cu mai multă acuitate în situații de risc major, căci de ele depinde menținerea integrității fizice și psihice atât a individului, cât și a întregului grup de acțiune.

Păstrarea calmului și toleranța crescută la frustrare sunt esențiale pentru funcționarii publici datorită faptului că își desfășoară activitatea cea mai mare parte la ghișeu, unde trebuie să răspundă solicitărilor lucrului cu publicul.

Pentru a stabili însă în ce măsură exprimarea alegerilor este semnificativă pentru un grup sau altul, am aplicat testul chi-pătrat, pentru compararea distribuției frecvențelor. Rezultatele obținute indică diferențe semnificative între cele două loturi de militari, dar nu şi între militari şi funcționarii publici.

În condiții normale, *în timp de pace*, luptătorii profesioniști par mai înclinați să:

- exprime păreri în mod deschis ($\chi^2 = 66{,}8$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- își susțină drepturile ($\chi^2 = 32{,}49$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- fie mai autonomi ($\chi^2 = 20{,}11$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- își asume angajamente pe termen lung ($\chi^2 = 48{,}46$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- manifeste mai mult entuziasm față de propriile procupări ($\chi^2 = 17{,}15$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- afişeze un sentiment de bună stare personală ($\chi^2 = 67{,}43$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- manifeste mai mult entuziasm şi bună dispoziție ($\chi^2 = 54{,}45$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- profite de situațiile noi ($\chi^2 = 72{,}68$, $df = 2$, $p<0{,}001$).

În condițiile pe care le presupune *câmpul de luptă*, militarii au tendința să:

- își recunoască sentimentele ($\chi^2 = 13{,}55$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- își exprime sentimentele ($\chi^2 = 7{,}56$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- fie mai mulțumiți de ei înşişi ($\chi^2 = 81{,}82$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- se simtă mai împliniți ($\chi^2 = 21{,}27$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- aibă o mai mare abilitate în a găsi soluții ($\chi^2 = 8{,}32$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- își adapteze mai bine emoțiile, gândurile şi comportamentele la sitațiile cu care se confruntă ($\chi^2 = 21{,}21$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- îşi însuşească mai eficient criticile ($\chi^2 = 22{,}11$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- abordeze viața într-un mod mai pozitiv ($\chi^2 = 91{,}82$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- înțeleagă mai bine sentimentele altora ($\chi^2 = 12{,}92$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- îi bucure pe cei din jur ($\chi^2 = 21{,}18$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- interacționeze şi să relaționeze mai bine cu cei din jur

($\chi^2 = 8{,}6$, $df = 2$, $p<0{,}05$);

- îi accepte pe cei din jur aşa cum sunt ($\chi^2 = 10{,}71$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- gestioneze mai bine situaţiile conflictuale ($\chi^2 = 39{,}71$, $df = 2$, $p<0{,}001$).

Funcţionarii publici sunt mai tentaţi să:

- exprime păreri în mod deschis ($\chi^2 = 66{,}8$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- îşi susţină drepturile ($\chi^2 = 32{,}49$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- fie mai autonomi ($\chi^2 = 20{,}11$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- îşi asume angajamente pe termen lung ($\chi^2 = 48{,}46$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- manifeste mai mult entuziasm faţă de propriile preocupări ($\chi^2 = 17{,}15$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- afişeze un sentiment de bună stare personală ($\chi^2 = 67{,}43$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- îşi adapteze mai bine emoţiile, gândurile şi comportamentele la sitaţiile cu care se confruntă ($\chi^2 = 21{,}21$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- îşi însuşească mai eficient criticile ($\chi^2 = 22{,}11$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- abordeze viaţa într-un mod mai pozitiv ($\chi^2 = 91{,}82$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- înţeleagă mai bine sentimentele altora ($\chi^2 = 12{,}92$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- îi bucure pe cei din jur ($\chi^2 = 21{,}18$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- interacţioneze şi să relaţioneze mai bine cu cei din jur ($\chi^2 = 8{,}6$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- manifeste mai mult entuziasm şi bună dispoziţie ($\chi^2 = 54{,}45$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- profite de situaţiile noi ($\chi^2 = 72{,}68$, $df = 2$, $p<0{,}001$).

Rezultatele indică diferenţe între alegerile exprimate de luptătorii profesionişti la pace şi de cei aflaţi în misiune, însă nu înregistrează diferenţe între luptători şi funcţionarii publici. Acest fapt ne determină să respingem ipoteza conform căreia luptătorii profesionişti descriu modele structurale diferite ale competenţelor inteligenţei emoţionale şi a celei sociale faţă de alte categorii profesionale.

b) Expunerea la riscuri majore asupra integrității fizice și psihice determină o mai mare disponibiliate către cunoașterea de sine și cunoașterea și înțelegerea celorlalți

Rezultatele testului chi-pătrat au evidențiat diferențe în ceea ce privește descriptorii inteligenței emoționale și ai inteligenței sociale considerați semnificativi pentru luptătorii profesioniști.

Există o serie de descriptori care manifestă aceeași importanță pentru luptătorii aflați în contexte diferite, însă se remarcă unii care devin importanți în condiții de luptă. Astfel, în condițiile specifice teatrului de operații, luptătorii profesioniști tind să:

- își recunoască sentimentele ($\chi^2 = 13{,}55$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- își exprime sentimentele ($\chi^2 = 7{,}56$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- fie mai mulțumiți de ei înșiși ($\chi^2 = 81{,}82$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- se simtă mai împliniți ($\chi^2 = 21{,}27$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- aibă o mai mare abilitate în a găsi soluții ($\chi^2 = 8{,}32$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- își adapteze mai bine emoțiile, gândurile și comportamentele la sitațiile cu care se confruntă ($\chi^2 = 21{,}21$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- își însușească mai eficient criticile ($\chi^2 = 22{,}11$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- abordeze viața într-un mod mai pozitiv ($\chi^2 = 91{,}82$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- înțeleagă mai bine sentimentele altora ($\chi^2 = 12{,}92$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- îi bucure pe cei din jur ($\chi^2 = 21{,}18$, $df = 2$, $p<0{,}001$);
- interacționeze și să relaționeze mai bine cu cei din jur ($\chi^2 = 8{,}6$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- îi accepte pe cei din jur așa cum sunt ($\chi^2 = 10{,}71$, $df = 2$, $p<0{,}05$);
- gestioneze mai bine situațiile conflictuale ($\chi^2 = 39{,}71$, $df = 2$, $p<0{,}001$).

În condițiile teatrului de operații și a acțiunilor specifice, inteligența emoțională și cea socială par să activeze în plan mental și să transpună comportamental competențe care sunt mai puțin evidente în țară, atunci când riscurile profesionale nu sunt atât de mult amplificate de iminența apariției și manifestării unor disfuncționalități.

După cum se observă, accentul trece asupra elementelor de susținere emoțională, de acceptare a celorlalți şi de colaborare fundamentată de criterii afective. Sunt mult mai atenți la cei din jur, căci de ei depinde supraviețuirea. La fel, disponibilitatea către însuşirea criticilor creşte, ele având rol de reglare a comportamentului.

Posibila iminență a morții activează, ca mecanism de apărare, adoptarea unui mod pozitiv de a vedea lucrurile.

Trebuie precizat faptul că pentru toate aceste competențe s-au înregistrat alegeri, numai că prevalența lor în comportament este determinată de context. Acest fapt ne permite să apreciem că toate competențele există şi se manifestă ca potențialități la luptătorii profesioniști, numai că unele devin mai evidente în comportament, raportat la un moment existențial.

În condiții de pace, în țară, aceste aspecte nu sunt atât de evidente în manifestările luptătorilor. Ca profesioniști ai armelor, viața profesională pare să fie separată de viața privată. În acest context, din perspectivă profesională, inteligența emoțională şi inteligența socială descriu alte coordonate, care, raportate la mentalul colectiv al militarilor, valorizează competențe ce țin de controlul emoțiilor, de reprimarea manifestărilor de afecțiune.

Poate că nu greşim dacă afirmăm că, în cazul luptătorilor profesioniști, inteligența emoțională presupune tocmai controlul sferei afectivității.

Bibliografie:

1. **Minulescu, M.**, (1997) Replicarea modelului big five, în Zlate M. (coord.), *Psihologia vieții cotidiene*, Iaşi, Editura Polirom.
2. **Schneider, R.J., Ackerman, P.L., & Kanfer, R.,** (1996). *To Act Wisely in Human Relations: Exploring the Dimensions of Social Competence,* Personality & Individual Differences, no. 21.
3. **Sternberg, R.J. Conway, B.E., Ketron, J.L., & Bernstein, M.** (1986). *People's Conceptions of Intelligence,* Journal of Personality & Social Psychology, no. 41.

PSIHOLOGIA DIPLOMATICĂ ŞI ROLUL ACESTEIA ÎN PREGĂTIREA PERSONALULUI CE URMEAZĂ A PLECA LA POST

Dr. psiholog Cristian DOBRE*

Rezumat: *Îndeplinirea funcției de reprezentant diplomatic în afara teritoriului statului român este o activitate de maximă importanță pentru țară, deosebit de onorantă pentru persoana care a primit această investitură, dar, în egală măsură şi extrem de solicitantă din punct de vedere psihologic.*

Acest articol reprezintă doar o scurtă invitație la o abordare mai detaliată a domeniului, abordare posibilă, urmare a apariției lucrării intitulată „Psihologie diplomatică", Editura Universității Naționale de Apărare, 2013, Bucureşti.

I. Locul şi rolul psihologiei diplomatice

Deşi literatura de specialitate tratează, de regulă, cele două concepte – al diplomației, respectiv al psihologiei, separat şi doar tangențial împreună, legătura dintre ele este una puternică şi profundă.

În general, diplomația este asociată, în cele mai multe lucrări de specialitate doar cu negocierea, eventual comunicarea, fapt pe care îl apreciem ca fiind important, dar, incomplet, raportat la substanța de natură psihologică ce poate fi regăsită, cu adevărat, în diplomație.

Am considerat că, dincolo de abordarea geopolitică şi protocolară a diplomației, aceasta ar putea fi tratată dintr-o perspectivă psihologică, cu beneficii duble, atât pentru diplomație, cât şi pentru psihologie, care găseşte astfel în diplomație un mediu de desfăşurare şi dezvoltare favorabil.

Acest articol reprezintă o invitație la o abordare interdisciplinară a actului diplomatic, deoarece se porneşte de la premisa că acesta este făcut de oameni, în beneficiul organizațiilor

* Ministerul Apărării Naționale.

pentru care aceştia lucrează, perspectivă subordonată, astfel, legilor care guvernează funcționarea ființei umane, inclusiv cele psihologice.

Psihologia aduce astfel diplomației deopotrivă elemente de înțelegere, dar şi acționale, multiple, acoperind domenii precum: adaptarea persoanei la contextul specific unui post diplomatic, intensificarea proceselor psihologice de autocunoaştere, dezvoltarea capacităților de cunoaştere şi relaționare cu alte persoane, dezvoltarea abilităților de creştere a încrederii în forțele proprii, a celor de comunicare, precum şi a proceselor psihice ale atenției, memoriei, gândirii, conştientizarea vulnerabilităților specifice agresiunii psihologice, configurarea celui mai adecvat profil de personalitate pentru viitorul diplomat, gestionarea situațiilor de risc şi nu în ultimul rând utilizarea unor tehnici psihologice de reducere a stresului. Fiecare dintre aceste domenii se defineşte prin obiective specifice şi este atins prin utilizarea unor metode psihologice proprii ori împrumutate din psihologia generală, dar adaptate noilor cerințe specifice mediului diplomatic.

Toate aceste aspecte ne determină să apreciem că *psihologia diplomatică* se poate constitui într-o nouă ramură a psihologiei generale, alături de domenii, devenite acum tradiționale şi indispensabile, cum ar fi: psihologia şcolară, psihologia militară, psihologia judiciară, psihologia copilului, psihologia medicală şi aşa mai departe.

Totodată, psihologia diplomatică interacționează, în măsuri diferite şi cu celelalte ramuri ale psihologiei generale, dar, în special cu [1]:

– *psihologia experimentală*, din perspectiva faptului că psihologia diplomatică este o ramură cu o aplicabilitate practică pregnantă, fapt pus în evidență şi de zona sa operațională;

– *psihologia socială*, urmare a faptului că diplomatul nu este privit izolat, în mediul său, ci integrat şi integrabil în grupuri umane dintre cele mai diverse;

– *etnopsihologia*, urmare a nevoii de înțelegere generată de multitudinea etno-culturală în care diplomatul îşi desfăşoară activitatea, în mediul internațional;

– *psihofiziologie*, prin prisma nevoii de autocunoaştere a diplomatului, dar şi de înțelegere a corelațiilor dintre latura somatic-fiziologică şi cea pur psihologică a ființei umane, oriunde s-ar afla ea;

– *psihologia religiei*, din considerentul legat de interacțiunea diplomatului cu oameni şi comunități aparținând unor culte religioase diferite;

– *psihologia organizațională*, urmare a interacțiunii sale din cadrul colectivului misiunii diplomatice, a conducerii colectivelor umane, dar şi a revelării specificității unor organizații internaționale ori naționale față de care este legat prin raporturi oficiale;

– *psihologia militară*, necesară nu numai pentru diplomații militari, dar şi pentru cei civili, din perspectiva înțelegerii mecanismelor psihologice specifice ale organizațiilor militare şi derulării conflictelor armate, precum şi a protejării împotriva potențialelor agresiuni psihologice;

– *psihologia politică*, utilă din cauza nevoii de a acționa, în cunoştință de cauză în cele mai diferite medii politice de pe mapamond;

– *psihoterapia*, urmare a necesității de a aplica tehnici specifice de recuperare rapidă, pentru sine şi cei apropiați.

Nivelul de integrare instituțional şi personal al tehnicilor specifice psihologiei diplomatice dă valoarea succesului misiunii diplomatice însăşi.

Deoarece domeniul este complex, pentru prezentul articol, propunem doar o scurtă radiografie a impactului psihologiei diplomatice asupra diplomatului, fie el militar, polițist sau civil, referindu-ne astfel doar la rolul său în pregătirea personalului ce urmează să plece la post în afara teritoriului statului român.

II. Contribuția psihologiei diplomatice la pregătirea diplomatului, înainte de plecarea la post

Fără îndoială, un astfel de articol nu poate oferi un plan sau program de pregătire a viitorului diplomat, dar el poate creiona direcțiile principale de pregătire, destinate creşterii performanțelor individuale şi organizaționale.

Aceste direcții de acțiune sunt relevate chiar de caracteristicile mediului diplomatic.

Dintre acestea ne vom opri, pentru exemplificare, asupra următoarelor caracteristici ale mediului diplomatic şi impactului pe care acestea îl pot avea asupra diplomatului şi familiei acestuia, astfel:

Misiunea diplomatică (evaluată din punct de vedere fizic). Unul dintre primele elemente cu care intră în contact diplomatul îl reprezintă misiunea diplomatică, adică perimetrul şi amenajările arhitecturale în care acesta îşi desfăşoară activitatea profesională şi nu numai. Misiunea diplomatică se bucură de un statut legal special – privilegiat şi este protejată superior faţă de alte amenajări din ţara de reşedinţă, potrivit prevederilor convenţiilor internaţionale, fapt ce îi oferă un statut securizant. Aceasta este dotată cu spaţii multiple destinate lucrului (birouri, săli de întâlniri, de recepţii etc.), odihnei (apartamente pentru diplomat şi familia sa, precum şi pentru personalul de suport al ambasadei), depozitării diverselor materiale (magazii, depozite), expunerii unor produse specifice (săli de expoziţii, biblioteci, săli de lectură etc.), păstrării autovehiculelor (garaje, parcări) şi altele. Unele misiuni diplomatice sunt extinse, beneficiind de curţi interioare vaste (unde sunt amenajate veritabile parcuri şi în care sunt dispuse clădiri multiple, specifice scopurilor mai sus-menţionate, în timp ce altele sunt restrânse (spaţiile oficiale şi cele de locuire pot fi dispuse în aceeaşi clădire – eventual la niveluri diferite; nu există curţi interioare ori cazarea personalului este realizată în localitate, separat de misiunea diplomatică propriu-zisă).

Totodată, misiunea diplomatică reprezintă, prin anumite arii ale sale, un mediu de interacţiune al diplomatului cu alţi omologi străini, cu localnici din diferite medii şi/sau cu persoane de aceeaşi naţionalitate, care iau legătura cu aceasta, în diverse împrejurări oficiale sau informale.

Cunoaşterea efectelor psihologice generate de specificitatea misiunii diplomatice, înainte de plecarea la post, atât de către diplomat, cât şi de către familia acestuia este binevenită.

Ţinuta diplomatului. Componentă importantă a mediului diplomatic, ţinuta diplomatului (haine, frizură/coafură, igiena individuală) îi oferă acestuia un anumit statut şi etichetă, în relaţiile sale oficiale.

O ţinută impecabilă, confecţionată din materiale de calitate, adaptată situaţiei (conferinţă, cocktail etc.), fără excese, purtată

decent, pe un corp cu o postură corectă, reprezintă un atu pentru fiecare diplomat.

În același timp, țara-gazdă, în care este situată misiunea diplomatică, poate impune unele restricții de ținută pentru diplomat sau familia acestuia (în special pentru femei, în unele țări arabe).

În cazul diplomaților militari (ataşații apărării, militari, aero şi navali) sau de interne, ținuta diplomatică, în anumite situații, este uniforma militară/de poliție. Aceasta este stabilită cu precizie în regulamente, ordine şi instrucțiuni, obligând la un tip anume de comportament pe diplomat. Detaliile ținutei militare (culoare, semne de armă, ecusoane, grade, barete de decorații, insigne etc.) aduc precizări suplimentare cu privire la apartenența militarului la un anumit gen de armă, fiind, astfel, o explicitare vizuală foarte clară a statutului său.

O pregătire psihologică în această arie va permite o adecvare a percepției personale a viitorului diplomat la cerințele instituționale impuse de noul său statut.

Programul orar. Odată ce diplomatul a ajuns la post, acesta va trebui să se încadreze în programul orar oficial al misiunii diplomatice, care este corelat cu cel al țării de acreditare.

În acelaşi timp, diplomatul va trebui să se coreleze şi cu diferența de fus orar dintre România şi țara unde este dislocat, pentru a putea comunica cu personalul din țară, în mod optim.

Viața diplomatică impune, de asemenea, o disponibilitate şi un nivel de adaptare superioare din partea diplomatului în ceea ce priveşte prelungirea programului oficial, dacă situația o impune, cum ar fi: primirea unor delegații oficiale, participarea la activități protocolare organizate de țara-gazdă sau de alte misiuni diplomatice etc.

Toate aceste elemente îi solicită diplomatului un efort psihologic adaptativ suplimentar, care poate fi atenuat printr-un program de pregătire adecvat.

Hrănirea. După cum se cunoaşte, trebuințele fiziologice sunt poziționate la baza piramidei lui Maslow şi constituie fundația pe care se sprijină nevoile şi trebuințele superioare: de securitate, sociale, de realizare a sinelui, nevoile cognitive, cele estetice, trebuințele de stimă, statut şi autorealizare. În acest context, asigurarea constantă a unei hrăniri echilibrate, diversificate şi bine tolerată de organism

reprezintă un factor esențial al adaptării diplomatului la noul său mediu de viață. Trebuie menționat faptul că, în unele state, hrana poate fi substanțial diferită de cea națională, urmare a unor condiții obiective sau subiective (nu se consumă un anumit tip de carne, unele alimente tradiționale româneşti lipsesc cu desăvârşire, sunt interzise băuturile alcoolice, se găteşte foarte iute sau foarte dulce, se adaugă mirodenii specifice, se consumă cu precădere un anumit tip de aliment, se folosesc pe scară largă alimente modificate genetic, vegetalele se găsesc cu greutate, apa de la robinet este contaminată, anumiți germeni patogeni se propagă cu foarte mare uşurință prin intermediul mâncării, igiena din restaurantele autohtone – în ceea ce priveşte prepararea alimentelor lasă de dorit, se consumă unele produse de natură animală crude sau există chiar dificultăți obiective de procurare a hranei – urmare a unor crize majore pe care le traversează anumite țări etc.).

Fiecare dintre aceste limitări produce reacții psihologice specifice de adaptare ale diplomatului şi familiei sale la noul mediu de viață, cu consecințe directe în activitatea sa.

Respectarea cutumelor diplomatice locale. Alături de multitudinea de convenții internaționale şi legi naționale, cu privire la desfăşurarea activității diplomatice în statul de acreditare, funcționează şi un ansamblu de cutume locale, care, deşi nu sunt impuse printr-un act normativ, ele pot fi, în situații numeroase, mai puternice şi mai vizibile decât prevederile legale. Diplomatul trebuie să le cunoască, temeinic, înainte de plecarea sa în misiune, iar în situația în care se întâlneşte cu acestea ori cu altele despre care nu a cunoscut, este de dorit să dea dovadă de suficientă flexibilitate psiho-comportamentală în vederea integrării şi asimilării lor. Cutumele pot diferi de la un stat la altul, acestea fiind dependente de aspecte culturale, religioase, politice, sociale, economice, militare, polițieneşti şi diplomatice locale.

Cunoaşterea prealabilă a acestora şi acceptarea lor de către diplomat, înainte de dislocarea în noul mediu, reprezintă elemente de pregătire psihologică pură.

Disciplina. Deşi necesară în toate sectoarele vieții sociale, de la familie – grupul de prieteni, la grupul de muncă – disciplina – capătă în mediul diplomatic elemente specifice, urmare a faptului că prin intermediul său este perceput, deopotrivă, atât diplomatul în cauză, cât

şi ţara sa de proveniență. Punctualitatea la întâlnirile oficiale şi atitudinea pe timpul acestora, respectarea ordinii de precădere diplomatică reprezintă doar cele mai vizibile aspecte, care sunt apreciate în consecință de alți participanți la activitate.

Totodată, respectarea ordinii interioare din cadrul misiunii diplomatice, stipulată de normele în vigoare şi nuanțată de şeful de misiune, permite stabilirea şi derularea unor relații de muncă optime şi cordiale la birou şi chiar în spațiile comune ale ambasadei, relații care pot conduce la evitarea producerii unor situații organizaționale sau individuale anomice, cu efecte psihologice stresante negative evidente asupra personalului implicat.

Relațiile interpersonale. Atunci când se discută despre relații interpersonale, se face referire la grupurile principale în care sunt implicați diplomații. Aceste grupuri pot varia de la misiune la misiune diplomatică, în funcție de o serie de aspecte de natură obiectivă şi subiectivă. În general, se pot distinge următoarele grupuri principale: grupul colegilor din cadrul misiunii diplomatice, al propriilor familii, al altor diplomați străini, al oficialilor țării-gazdă, al unor localnici, al diasporei, al altor cetățeni.

Diplomatul poate interacționa mai mult sau mai puțin cu persoane aparținând fiecăruia dintre aceste grupuri, fapt ce îi solicită potențialul de adaptare şi calitățile de personalitate, aptitudinale şi chiar şi pe cele caracteriale, simultan.

În practică, relaționarea diplomatului este, de regulă, direcționată, astfel că, unii diplomați sunt specializați să interacționeze cu concetățenii ce se găsesc la un anumit moment pe teritoriul statului unde diplomatul lucrează (corpul consular, ataşatul de interne), alții interacționează cu anumiți oficiali din mediul economic al țării-gazdă (consilierii economici), alții cu militarii din ţara de acreditare şi din corpul diplomatic (personalul biroului ataşatului apărării) şi aşa mai departe.

Relaționarea unui diplomat cu alte persoane, în timpul întrunirilor oficiale, reprezintă un element ce este supus observației şi analizei altor diplomați şi nu numai. Aşadar, percepțiile celor care fac analiza vor oscila în funcție de elemente, precum: dacă diplomatul este izolat/stingher, dacă relaționează în mod constant numai cu anumite persoane, dacă relaționarea sa este dictată de considerente politice/rasiale/etnice ori de altă natură, dacă are un număr mare/mic

de persoane cu care interacţionează, în ce postură se simte relaxat şi în care încordat, dacă se adresează oficial/familiar altora, dacă este lăudăros ori modest, dacă este expansiv sau retras ori echilibrat, dacă este doar dominant, ascultător sau iniţiază şi conversaţii şi multe altele. Este dificil a se oferi o reţetă de succes în acest sens, dar „echilibrul" se apreciază a fi cuvântul cel mai potrivit.

Totodată, trebuie să se ţină seama, în analiza relaţiilor interpersonale ale diplomatului şi de realizarea unor grupuri formale sau informale ale diplomaţilor străini rezidenţi în aceeaşi ţară (de exemplu, asociaţiile diplomaţilor, care funcţionează în ţara de referinţă). Aceste grupuri, organizate după norme proprii, sunt conduse, de regulă, de decanul respectivei categorii profesionale şi pot facilita integrarea diplomaţilor, informarea acestora pe problematici de interes comun şi chiar relaxarea ori rezolvarea unor probleme care nu pot fi atinse prin alte modalităţi.

Complexitatea relaţiilor interpersonale ale diplomatului cu alte persoane, aparţinând diferitelor grupuri cu care acesta intră în contact, este dependentă de: mărimea corpului diplomatic din ţara de acreditare, de dimensionarea personalului misiunii diplomatice naţionale aflat la acel post, de natura relaţiilor politice, economice, diplomatice, culturale etc. dintre România şi respectiva ţară, de iniţiativa şi spiritul organizatoric ale ambasadorului, de atitudinea oficialilor şi cetăţenilor ţării de acreditare faţă de ţara noastră etc.

Din perspectiva unei analize psiho-sociale a grupului se disting următoarele particularităţi ale acestuia:

- *structura de rol*, în care distribuţia status-rolurilor este bine definită, în mediul naţional al misiunii diplomatice de relaţii de subordonare faţă de ambasador, de alţi colegi ierarhic superiori şi faţă de ministerele de apartenenţă – potrivit funcţiilor îndeplinite de fiecare, iar în mediul internaţional de convenţii şi cutume, care construiesc ierarhia precăderii diplomatice sau pur şi simplu se bazează pe politeţea de bază;
- *structura de comunicare* include reţeaua de relaţii formale – oficiale, bine precizate, care se desfăşoară, de regulă, pe verticală şi orizontală şi reţeaua de relaţii informale, bazate pe dinamica atracţie-respingere, care funcţionează între toţi membrii misiunii diplomatice şi nu numai. Mai pot fi întâlnite relaţii pe diagonală sau circulare.

- *structura cognitivă* se referă, în special, la modalitățile de colectare a informațiilor despre ceilalți membri ai grupului, fie ei egali, ca statut sau în relație de şef/subordonat ori aflați în interiorul sau exteriorul misiunii diplomatice. Dezvoltarea acestei structuri cognitive reprezintă un atu al fiecărui diplomat, ce îi permite să fie permanent o persoană bine informată;
- *structura de putere.* Aceasta vizează o ierarhizare a autorității. Ambasadorul este liderul formal cu autoritate absolută. Ambasadorul şi şefii sunt numiți, nu aleşi de subordonați, iar ei îşi exercită autoritatea prin dispozițiile şi ordinele pe care le dau. Exercitarea autorității este un act clar de subordonare a voinței altora. Acest tip de autoritate se manifestă în mediul diplomatic național. În mediul diplomatic internațional autoritatea este, de regulă, nominalizată potrivit unor reguli precise şi este validată prin votul membrilor respectivei asociații (de exemplu, decanul corpului diplomatic). Autoritatea ierarhică, în această situație, este simbolică şi se respectă potrivit principiului precăderii diplomatice.

Pregătirea psihologică în această privință este apreciată a fi, de asemenea, esențială.

Timpul liber. Spre deosebire de mediul autohton, național, în care timpul liber rămâne la dispoziția fiecăruia de a şi-l organiza, în mediul diplomatic acesta este influențat de activitatea misiunii diplomatice, în majoritatea situațiilor. Acordarea de timp liber, de către şeful misiunii, personalului din subordine şi fructificarea acestuia de către fiecare diplomat, în mod cât mai plăcut, exercită efecte regenerative indiscutabile raportate la capacitatea de muncă. Limitările de petrecere ale timpului liber sunt, însă, simțite în mediul diplomatic mai pregnant, decât în țară, urmare a faptului că petrecerea acestuia trebuie să rezoneze cu statutul oficial pe care îl are fiecare membru al misiunii diplomatice… inclusiv în timpul său liber. Rolul unei pregătiri psihologice, în acest domeniu, este subînțeles de la sine.

Depărtarea de țară reprezintă o altă caracteristică specifică mediului diplomatic. Aceasta este percepută ca solicitare adaptativă mai intens sau mai redus în funcție de o serie de factori: experiența de viață a diplomatului, vârsta diplomatului, problemele lăsate acasă, la plecarea în misiune, nevoia de a se consulta cu cei apropiați pentru depăşirea unor greutăți, nivelul de relaționare cu noul grup existent în

misiunea diplomatică, posibilitățile de comunicare cu cei dragi, de acasă, cumulul de restricții din noul mediu, distanța de țară etc. Relațiile interpersonale din cadrul misiunii diplomatice pot favoriza sau îngreuna rezolvarea problemelor personale. Astfel, prezența unui nivel ridicat de coeziune, a unei relații pozitive, a unei opinii colective constructive, a unui climat organizațional dominat de principialitate, vor ajuta, fără îndoială, la depășirea celor mai delicate momente şi vor diminua stresul depărtării şi dorului de casă. Pregătirea psihologică poate viza aspectele descrise anterior.

Ceremonialurile diplomatice. Specifice mediului diplomatic, aceste activități au o valoare simbolică şi sunt expresia cea mai rafinată a curtoaziei diplomatice.

Ele se manifestă de la începerea, până la finalizarea misiunii ambasadorului şi a altor diplomați, la primirea unor oficiali de stat foarte importanți (preşedintele țării, primul ministru, miniştrii etc. – şi se materializează prin gărzi de onoare militare, organizarea unei linii oficiale de primire, întâlniri oficiale cu omologi, intonarea imnului de stat, arborarea drapelelor naționale etc.), cu ocazia unor evenimente naționale importante, a marcării unor aniversări specifice în relațiile diplomatice bilaterale (împlinirea unui număr de ani de relații diplomatice bilaterale), deschiderii unor obiective economice, politice, diplomatice, culturale şi de altă natură în interesul ambelor părți – fiecare eveniment organizându-se în mod specific.

Prin măreția dată de îmbinarea unor elemente cu valoare de simbol național (Imnul de Stat, Drapelul național, prezența unor lideri de vârf etc.) – ceremonialurile diplomatice ocupă un loc foarte important în consolidarea sentimentelor naționale, deoarece acestea se adresează deopotrivă, plenar şi intens tuturor componentelor care intră în structura atitudinilor (cognitive, afective, conative).

Deşi se adresează sistemului afectiv-valoric, ceremonialurile diplomatice sunt solicitante atât din punct de vedere fizic, cât şi psihologic, prin rigoarea impusă şi prin presiunea emoțională dată de evenimentul însuşi.

Rolul pregătirii psihologice este foarte important, pentru reuşita acestor manifestări.

– *sistemul de valori*. Prin gradul lor de cuprindere, forța şi nivelul la care acționează, valorile promovate de mediul diplomatic se vor situa deasupra altora de ordin individual. Acest fapt este posibil

deoarece ele reprezintă o îmbinare a valorilor naționale cu cele specifice mediului diplomatic.

Acceptarea şi integrarea acestor valori va grăbi şi procesul de adaptare la mediul diplomatic. *R. Williams (1968)* spunea că „aceeaşi valoare este punct de referință pentru mai multe norme, valorile reprezentând baza pentru acceptarea sau respingerea unor norme particulare".

Rokeach M. (1973) afirma, în lucrarea sa „The Nature of Human Values", legat de aceeaşi problematică: „…normele sociale, chiar însuşite şi practicate de către individ îi apar acestuia mult mai exterioare şi impersonale, în timp ce valorile sunt resimțite mai intim ancorate în eu". „Prin locul lor central în configurația personalității umane", arată *I. Radu (1994, p. 67),*„valorile ghidează deopotrivă atitudinile, judecățile şi acțiunile noastre; într-un anume sens, valorile se exprimă prin atitudini".

Se poate remarca, astfel, rolul decisiv pe care valorile îl joacă în formarea diplomatului. Impactul lor psihologic este copleşitor.

Factorii mediului diplomatic enumerați mai sus, acționează într-o măsură mai mare sau mai mică asupra fiecărui individ, fapt ce produce o percepție diferită a solicitărilor mediului diplomatic, de la subiect, la subiect, în funcție de caracteristicile de personalitate proprii, pe de o parte, şi de intensitatea manifestării lor, pe de altă parte.

Totodată, toți aceşti factori ai mediului diplomatic reprezintă tot atâtea solicitări adaptative pe care diplomatul le are de înfruntat, pe parcursul complexului de viață.

O pregătire psihologică temeinică poate reprezenta garanția unei adaptări facile a diplomatului şi familiei sale la noul mediu de viață şi o garanție pentru o performanță profesională superioară.

III. Concluzii

Fără a avea pretenția de a epuiza subiectul, ci mai degrabă, de a-i incita pe cercetători şi experți să-l aprofundeze în continuare, sper ca acest articol şi cartea, inițial recomandată, *„Psihologie diplomatică"* să-şi dovedească, în timp, valoarea ştiințifică şi pragmatică, deopotrivă şi, desigur, să stimuleze apariția, în viitor, a altor lucrări mai cuprinzătoare şi mai elaborate, ale colegilor diplomați militari şi

psihologi, pe teme similare, care să contribuie la consolidarea celui mai tânăr domeniu al psihologiei româneşti *...psihologia diplomatică*, al cărui certificat de naştere este datat în anul 2012, odată cu apariția primei ediții a lucrării mai sus-menționate.

Bibliografie:

1. Allen, G. (2005) Kissinger. The Secret Side of the Secretary of State, Foxit Reader.
2. Corsini, J.R. (1994) Enciclopedia of Psychology, Wiley-Interscience Publications, NY.
3. Dobre, C. (2012, 2013) Psihologie diplomatică, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti [1].
4. Echevarria, A.J. (2007) Clausewitz and Contemporary War, Oxford University Press, NY.
5. Fisher, L. (2004) Crashes, Crises and Calamities, Perseus Book Group, New York.
6. George, J.M.; Jones, G. (2008) Understanding and Managing Organizational Behavior, Prentice Hall, Tokio.

DEVIANȚA INTERPERSONALĂ ÎN INSTITUȚIILE MILITARE

– date preliminarii privind dezvoltarea unui instrument de diagnoză organizațională –

Dr. Corneliu-Ştefan LIȚĂ*
Căpitan Dana SCRIECIU**
Colonel Gabriela ȚINTEA***
Căpitan Mădălina ȚOI***

Rezumat: *Scopul acestui studiu este de a prezenta rezultatele unui demers de construire a Scalei de Devianță Interpersonală (DEVI) în cadrul Jandarmeriei Române. În prima parte este evidențiată o scurtă sinteză a studiilor realizate conform cărora agresivitatea la locul de muncă a devenit o problemă de interes chiar pentru domeniul sănătății publice. Partea a doua se centrează pe prezentarea instrumentului (chestionar cu 34 de itemi), a celor două loturi de cercetare (539 subiecți pentru studiul explorativ şi 635 subiecți pentru studiul de validare) şi a procedurilor de analiză folosite (statistici descriptive, caracteristici psihometrice, analiză factorială). A treia parte prezintă rezultatele obținute care confirmă faptul că Scala DEVI întruneşte condițiile necesare unui instrument conform modelului Rasch, are o fidelitate de 0,98 şi conține patru subfactori (presiuni, sarcini, denigrare şi umilire). În final, partea a patra analizează o serie de limite ale studiului şi oferă câteva sugestii privind optimizarea instrumentului.*

Motto: „*Had I a hundred tongues, a hundred mouths, a voice of iron and a chest of brass, I could not tell all the forms of crime*”.
Virgil, Aeneid

I. Introducere

Conform perspectivei tradiționale, locul de muncă reprezintă un mediu lipsit de violență unde confruntările şi dialogul conciliator apar ca reprezentând normalitatea. Există totuşi momente în care cursul

* Institutul de Filosofie şi Psihologie, Academia Română.
** Biroul Psihologie, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române.
*** Ofițeri-psiholog, I.G.J.R.

evenimentelor deviază de la normal, iar spațiul organizațional se transformă într-un mediu ostil şi periculos. De exemplu, Elliott (1997) sugera că aproximativ 25 de milioane de oameni sunt victime ale fricii şi violenței la locul de muncă, în SUA. Violența la locul de muncă este percepută ca o manifestare a creşterii generale a agresivității în societate, fapt observat în ultima vreme de diferiți autori. Nu este surprinzător astfel că Organizația Mondială a Muncii (1998) considera că violența la locul de muncă s-a globalizat şi a început să reprezinte o preocupare de proporții epidemice pentru sănătatea publică. De exemplu, în diferite studii s-a constata că:

- 75% dintre angajați au admis faptul că au furat cel puțin o dată de la angajator (McGurn, 1988);
- un procent între 33% şi 75% dintre angajați au fost implicați în comportamente precum furtul, frauda, vandalismul, sabotajul (Harper, 1990);
- aproximativ 25% dintre angajați au cunoştință despre utilizarea drogurilor de către colegii lor (Lehman şi colab., 1990);
- 42% dintre femei au afirmat că au fost țintele hărțuirii sexuale la serviciu (Webb, 1991);
- 7% dintre angajați au raportat că au fost victime ale amenințărilor fizice (Northwestern Life Insurance Company, 1993).

Având în vedere aceste date, nu este surprinzător faptul că prevalența devianței organizaționale reprezintă o serioasă amenințare economică la adresa organizațiilor. Costul anual al devianței organizaționale a fost estimat la 4,2 miliarde de dolari în cazul violenței (Bensimon, 1994), între 40 şi 120 de miliarde în cazul furturilor (Buss, 1993; Camare şi Schneider, 1994) şi între 6 şi 200 de miliarde de dolari pentru o arie largă de comportamente organizaționale deviante (Murphy, 1993).

Ținând cont de faptul că pentru majoritatea oamenilor locul de muncă reprezintă acel spațiu în care petrec cele mai multe ore din zi, nu este surprinzător faptul că acesta devine un context favorabil pentru exprimarea unei mari varietăți de comportamente care au consecințe asupra indivizilor, organizației şi societății. Deşi multe dintre aceste comportamente sunt dezirabile, există un set de comportamente care sunt considerate nepotrivite sau în afara convențiilor de acceptabilitate instituțională. Aceste comportamente au fost analizate sub diferite etichete, precum *devianță la locul de muncă* (Bennett şi Robinson, 2003),

comportament antisocial (Giacolone şi Greenberg, 1997) şi *comportament contraproductiv* (Mangione şi Quinn, 1975). De exemplu, Bennett şi Robinson (1995) defineau devianţa la locul de muncă ca acel „*comportament voluntar al membrilor organizaţiei care violează în mod semnificativ normele organizaţiei şi prin acest lucru ameninţă bunăstarea organizaţiei sau a membrilor acesteia*". Realizând o recenzie a temei, autorii evidenţiau existenţa a trei direcţii distincte de cercetare, în care devianţa era conceptualizată ca reprezentând: (a) o reacţie faţă de experienţa de la locul de muncă, (b) o reflectare a personalităţii angajaţilor şi (c) o adaptare la contextul social specific activităţii. De asemenea, autorii argumentau că trebuie realizată o distincţie importantă între cele două tipuri principale de devianţă, şi anume devianţa direcţionată către organizaţie (*devianţă organizaţională)* şi devianţa centrată pe membrii organizaţiei (*devianţă intrapersonală*).

Organizaţia Mondială a Sănătăţii (1997) se referă la violenţa organizaţională pe care o consideră un termen general care încorporează *toate tipurile de abuz, incluzând comportamentele care umilesc, degradează sau prejudiciază bunăstarea, demnitatea şi valoarea unei persoane*. Elliott sublinia faptul că aceasta variază în intensitate de la ameninţările verbale la atacurile fizice, brutalitate şi crimă, fiind o experienţă perceptuală individuală influenţată de cultură, context, mediu şi experienţa trecută. În mod similar, Comisia pentru Securitate în Muncă din Australia (2000) considera că agresivitatea la locul de muncă reprezintă *orice acţiune sau incident care răneşte fizic sau psihologic altă persoană*. În concluzie, putem afirma că devianţa la locul de muncă reprezintă acele incidente în care persoanele sunt abuzate fizic sau emoţional în circumstanţe legate de activitatea profesională pe care o desfăşoară, rezultând o provocare implicită sau explicită la siguranţa lor. Aceste acţiuni includ situaţiile în care angajaţii sunt ameninţaţi, intimidaţi, denigraţi, sabotaţi, umiliţi, atacaţi sau agresaţi la muncă.

Estreich (1999) descrie trei tipuri de situaţii profesionale care produc violenţă organizaţională, şi anume (a) conflictele intraorganizaţionale dintre angajaţi, (b) violenţa generată de clienţii instituţiei şi (c) violenţa din partea publicului general. O mare parte a literaturii de specialitate s-a concentrat pe violenţa produsă de clienţi, deşi există organizaţii (Royal College of Nursing, 1989) care recunosc făţiş existenţa conflictelor intraorganizaţionale, în care agresorul este un coleg sau un manager, iar incidentele întâlnite se referă la

intimidare şi hărţuire. Se consideră chiar că aceste abuzuri sunt sistemice şi integrate în cultura organizaţiei respective, fiind dificil de identificat şi abordat tocmai datorită acestui caracter pervaziv.

În ciuda prevalenţei şi costurilor, înţelegerea devianţei organizaţionale rămâne limitată şi multe cercetări sunt încă necesare. Aceste viitoare cercetări pot fi stimulate şi de existenţa unor instrumente care să măsoare devianţa organizaţională. Scopul acestui articol este tocmai acela de a produce un astfel de instrument.

II. Precizări metodologice

Obiective. Lucrarea vizează analiza unei scale de devianţă interpersonală dezvoltată în cadrul Jandarmeriei Române (*Scala DEVI*) în scopul de a obţine date privind structura şi caracteristicile acesteia.

Instrument. Scala supusă analizei este compusă din 34 de itemi cu răspuns în 3 trepte (*absent, frecvenţă redusă, frecvenţă crescută*). Itemii au fost construiţi pornindu-se de la observarea unor comportamente în diferite colective de muncă, iar afirmaţiile respective vizează comportamentele referitoare la modul de atribuire a sarcinilor sau tipurile acestora, presiunea şi intimidarea exercitate, discreditarea şi umilirea angajaţilor, indiferenţa manifestată faţă de unii sau favorizarea altora.

Lot de subiecţi. Au fost utilizaţi 1.174 de subiecţi împărţiţi în două loturi (*de experimentare şi de validare*). Primul lot de 539 de subiecţi a servit la explorarea datelor în scopul analizării caracteristicilor psihometrice ale instrumentului şi conturării unui model adecvat. Al doilea lot de 635 de subiecţi din patru unităţi a servit la validarea modelului obţinut pe primul eşantion prin reluarea analizelor iniţiale.

Analiza datelor. Pentru analiza instrumentului s-a pornit de la prezentarea statisticilor descriptive, apoi caracteristicile psihometrice au fost investigate cu ajutorul analizei Rasch, iar în final prin intermediul analizei factoriale s-a urmărit dimensionalitatea instrumentului.

III. Rezultate

Rezultatele sunt prezentate în două părți. Prima parte evidențiază demersul exploratoriu pentru înțelegerea caracteristicilor Scalei DEVI. Partea a două prezintă un demers de validare a constatărilor obținute în primul studiu.

1. Studiul explorativ

Primul studiu se bazează pe datele colectate de la 539 de subiecți aflați într-o unitate a Jandarmeriei Române. Analiza porneşte de la calcularea statisticilor descriptive, continuă cu estimarea caracteristicilor psihometrice conform modelului Rasch şi în final se centrează pe analiza dimensionalității instrumentului.

În figura nr. 1 sunt prezentate media (40,82) şi abaterea standard (10,63) ale scalei DEVI concomitent cu o analiză a distribuției datelor care evidențiază că rezultatele scalei DEVI nu au o distribuție normală (AD=58,761; p=0.005), majoritatea scorurilor situându-se în partea de jos a scalei (*nivel scăzut al devianței interpersonale*).

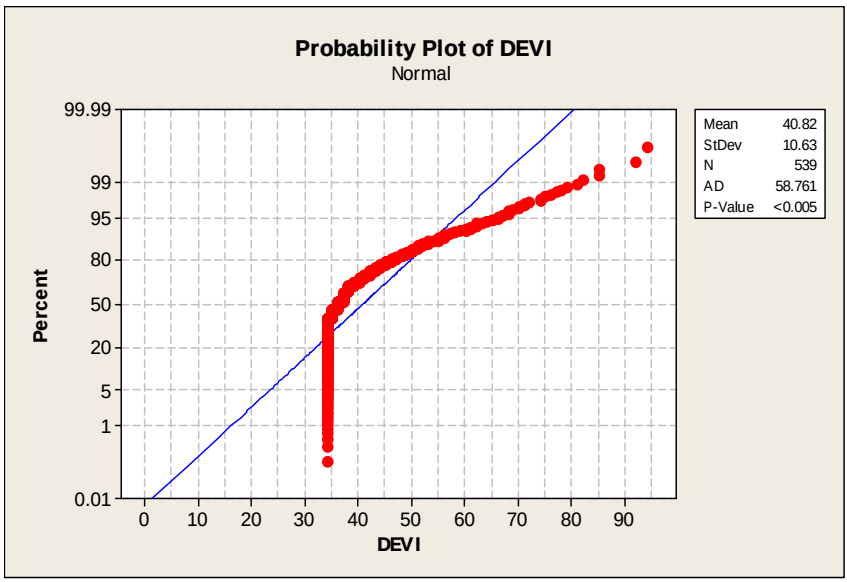

Figura nr. 1 – ***Evaluarea normalității distribuției cu testul Anderson-Darling***

În tabelul nr. 1 sunt prezentați câțiva indicatori statistici fundamentali pentru înțelegerea modului de repartizare a scorurilor la Scala DEVI.

Tabelul nr. 1 – *Statistici descriptive ale Scalei DEVI*

Variabile	Minimum	Q1	Median	Q3	Maximum
DEVI	34	34	36	43	94

În scopul de a evalua caracteristicile itemilor, precum şi valoarea scalei ca şi instrument de măsurare, a fost realizată o analiză Rasch a datelor.

Rezultatele prezentate în tabelul nr. 2 evidențiază diferite statistici ale analizei Rasch pentru cei 34 de itemi ai scalei. Se observă că itemii au valori corespunzătoare cu o mică excepție în cazul itemului nr. 1 care are o valoare peste 2 la indicatorul OUTFIT.

Din sinteza prezentată în tabelul nr. 3 reiese faptul că media indicatorilor de INFIT şi OUTFIT este în jur de 1, cu un interval situat între 0.79 şi 1.46 pentru INFIT şi între 0.52 şi 2.22 pentru OUTFIT. În concluzie, se poate afirma că datele se conformează modelului Rasch, fidelitatea instrumentului fiind de 0,96.

Tabelul nr. 2 – ***Statistici Rasch pentru itemii Scalei DEVI pe lotul de explorare***

ENTRY NUMBER	RAW SCORE	COUNT	MEASURE	MODEL S.E.	INFIT MNSQ	INFIT ZSTD	OUTFIT MNSQ	OUTFIT ZSTD	PTMEA CORR.	EXACT MATCH OBS%	EXACT MATCH EXP%	Item
1	437	327	-.10	.13	1.46	4.3	2.22	5.6	A .49	73.7	76.6	I0001
2	471	327	-.59	.12	1.27	2.9	1.79	5.0	B .58	69.7	72.0	I0002
6	430	325	-.03	.13	1.06	.6	1.24	1.4	C .58	76.3	77.5	I0006
28	402	327	.53	.14	1.08	.7	1.24	1.1	D .52	83.8	82.6	I0028
11	455	326	-.39	.12	1.21	2.2	1.04	.3	E .61	70.6	74.0	I0011
10	448	326	-.29	.12	1.10	1.1	1.19	1.2	F .60	74.8	74.8	I0010
20	517	327	-1.15	.11	1.06	.8	1.16	1.5	G .69	65.4	66.8	I0020
7	457	327	-.40	.12	1.13	1.5	.99	.0	H .62	72.2	73.7	I0007
27	392	323	.63	.15	1.12	1.0	.90	-.3	I .51	84.5	83.5	I0027
8	422	327	.15	.13	1.11	1.1	.75	-1.4	J .58	78.9	79.1	I0008
14	555	327	-1.56	.10	1.01	.2	1.10	1.1	K .74	65.1	64.2	I0014
5	453	323	-.42	.12	1.05	.6	1.07	.5	L .63	72.4	73.6	I0005
25	417	327	.24	.13	1.06	.6	.91	-.4	M .57	79.8	79.8	I0025
9	363	327	1.58	.19	1.05	.4	.64	-1.0	N .41	92.0	90.3	I0009
33	370	326	1.30	.18	1.05	.4	.61	-1.2	O .45	89.3	88.5	I0033
21	370	325	1.25	.18	1.03	.3	.77	-.6	P .45	88.9	88.2	I0021
3	487	327	-.79	.11	.93	-.8	1.03	.3	Q .69	74.9	70.1	I0003
31	441	327	-.16	.12	1.01	.2	.89	-.7	q .61	73.4	76.1	I0031
13	401	327	.55	.14	1.00	.0	.76	-1.0	p .54	84.1	82.8	I0013
4	433	327	-.04	.13	.99	.0	.97	-.1	o .60	76.8	77.4	I0004
17	472	321	-.72	.11	.98	-.2	.93	-.5	n .68	71.0	70.9	I0017
34	424	327	.12	.13	.97	-.3	.82	-.9	m .59	79.8	78.8	I0034
26	440	325	-.19	.12	.89	-1.2	.97	-.1	l .63	78.5	75.7	I0026
23	462	325	-.52	.12	.95	-.5	.92	-.6	k .66	75.4	72.6	I0023
30	440	324	-.21	.12	.84	-1.8	.95	-.3	j .64	77.2	75.6	I0030
22	370	327	1.34	.18	.94	-.4	.52	-1.6	i .46	89.3	88.7	I0022
12	398	327	.61	.15	.93	-.5	.88	-.4	h .54	86.2	83.2	I0012
15	435	327	-.07	.13	.93	-.7	.88	-.7	g .61	78.9	77.1	I0015
19	477	327	-.67	.11	.93	-.8	.82	-1.5	f .68	72.2	71.3	I0019
32	411	325	.29	.14	.92	-.7	.65	-1.9	e .59	83.4	80.4	I0032
18	451	327	-.31	.12	.88	-1.3	.70	-2.2	d .66	77.7	74.6	I0018
24	411	326	.33	.14	.86	-1.3	.58	-2.4	c .60	85.9	80.6	I0024
29	412	326	.31	.14	.84	-1.5	.78	-1.1	b .59	84.0	80.5	I0029
16	472	326	-.63	.11	.79	-2.7	.73	-2.3	a .70	75.2	71.6	I0016
MEAN	435.2	326.0	.00	.13	1.01	.1	.95	-.2		78.3	77.4	
S.D.	41.2	1.4	.70	.02	.13	1.3	.32	1.7		6.8	6.1	

Tabelul nr. 3 – ***Sinteza analizei Rasch pentru Scala DEVI pe lotul de explorare***

	RAW			MODEL	INFIT		OUTFIT	
	SCORE	COUNT	MEASURE	ERROR	MNSQ	ZSTD	MNSQ	ZSTD
MEAN	435.2	326.0	.00	.13	1.01	.1	.95	-.2
S.D.	41.2	1.4	.70	.02	.13	1.3	.32	1.7
MAX.	555.0	327.0	1.58	.19	1.46	4.3	2.22	5.6
MIN.	363.0	321.0	-1.56	.10	.79	-2.7	.52	-2.4
REAL RMSE	.14	ADJ.SD	.68	SEPARATION	4.97	Item	RELIABILITY	.96
MODEL RMSE	.13	ADJ.SD	.68	SEPARATION	5.10	Item	RELIABILITY	.96
S.E. OF Item MEAN = .12								

UMEAN=.000 USCALE=1.000

Item RAW SCORE-TO-MEASURE CORRELATION = -.98 (approximate due to missing data)

11085 DATA POINTS. APPROXIMATE LOG-LIKELIHOOD CHI-SQUARE: 11317.02

În ultimul pas, s-a realizat o analiză factorială, utilizându-se metoda Alpha Factoring de extracție a factorilor, urmată de o metodă Varimax de rotație a factorilor. Conform testelor Kaiser-Meyer-Olkin de adecvare a eşantionului (KMO=0,956) şi Bartlett de sfericitate (BTS=12371, sig.=.001) se poate constata că datele sunt potrivite pentru realizarea analizei factoriale.

Rezultatul analizei factoriale a evidențiat existența a cinci factori care acoperă 59% din varianță, după cum urmează:

- Factorul 1 acoperă 15% din varianță, cuprinde 9 itemi şi poate fi numit *Discreditare;*
- Factorul 2 acoperă 14% din varianță, cuprinde 8 itemi şi poate fi numit *Limitarea comunicării*;
- Factorul 3 acoperă 11% din varianță, cuprinde 7 itemi şi poate fi numit *Exercitarea presiunilor;*
- Factorul 4 acoperă 11% din varianță, cuprinde 6 itemi şi poate fi numit *Sarcini dificile şi critici*;
- Factorul 5 acoperă 11% din varianță, cuprinde 4 itemi şi poate fi numit *Umilire*.

Tabelul nr. 4 – ***Analiza factorială a Scalei DEVI pe lotul de explorare***

Itemi	Factorul 1	Factorul 2	Factorul 3	Factorul 4	Factorul 5
i1	0.20	0.17	0.08	**0.56**	0.11
i2	0.18	0.20	0.16	**0.70**	0.08
i3	0.40	0.25	0.25	**0.57**	0.09
i4	0.32	0.17	0.24	**0.64**	0.15
i5	0.25	0.21	0.36	**0.49**	0.20
i6	0.10	0.25	0.48	**0.43**	0.27
i7	0.29	0.26	**0.46**	0.32	0.18
i8	0.21	0.21	**0.59**	0.44	0.23
i9	-0.04	0.09	**0.43**	0.42	0.41
i10	0.31	0.18	**0.66**	0.20	0.07
i11	0.32	0.23	**0.60**	0.13	0.13
i12	0.25	0.19	**0.55**	0.20	0.43
i13	0.29	0.34	0.32	0.11	**0.54**
i14	**0.52**	0.35	0.39	0.16	0.01
i15	0.39	0.31	**0.45**	0.20	0.25
i16	**0.52**	0.36	0.43	0.20	0.16
i17	**0.66**	0.19	0.35	0.21	0.17
i18	**0.69**	0.21	0.23	0.31	0.27
i19	**0.72**	0.21	0.19	0.28	0.23
i20	**0.66**	0.29	0.16	0.24	0.09
i21	0.34	0.14	0.16	0.28	**0.47**
i22	0.19	0.35	0.25	0.15	**0.57**
i23	0.27	**0.62**	0.30	0.21	0.12
i24	0.30	**0.54**	0.27	0.24	0.34
i25	0.18	**0.68**	0.17	0.24	0.17
i26	0.28	**0.70**	0.24	0.24	0.07
i27	0.19	**0.56**	0.12	0.24	0.31
i28	0.30	**0.47**	0.10	0.24	0.33
i29	0.39	**0.49**	0.11	0.25	0.32
i30	**0.50**	0.41	0.22	0.21	0.27
i31	**0.60**	0.31	0.18	0.18	0.23
i32	**0.43**	0.42	0.22	0.20	0.29
i33	0.20	0.48	0.08	0.10	**0.56**
i34	0.25	**0.58**	0.38	0.03	0.26

2. Studiul de validare

Al doilea studiu se bazează pe datele colectate de la 635 de subiecți aflați în patru unități ale Jandarmeriei Române. Analiza porneşte de la calcularea statisticilor descriptive ale scalei, continuă cu validarea modelului Rasch obținut în primul studiu, şi în final se centrează pe analiza dimensionalității instrumentului.

În figura nr. 2 sunt prezentate media (46) şi abaterea standard (14) ale scalei DEVI. În acelaşi timp este analizată distribuția datelor şi se remarcă faptul că rezultatele scalei DEVI nu au o distribuție

normală (AD=37,622; p=0.005), nici pe lotul al doilea, majoritatea scorurilor situându-se în partea de jos a scalei (*nivel scăzut al devianței interpersonale*).

În tabelul nr. 5 sunt prezentați câțiva indicatori statistici fundamentali pentru înțelegerea modului de repartizare a scorurilor la Scala DEVI. De asemenea, sunt prezentate şi scorurile corespunzătoare percentilei 33 şi 66. Astfel, putem afirma că un scor de 48 reprezintă nivelul (*scorul de secționare*) de unde se poate considera că există probleme de agresivitate interpersonală în instituția respectivă. De exemplu, în tabelul nr. 6 sunt prezentate rezultatele obținute în 4 unități şi se poate observa că în prima unitate se depăşeşte acest nivel, a doua unitate se apropie de scorul de secționare, iar celelalte două unități sunt cu mult sub limita respectivă.

Tabelul nr. 5 – *Statistici descriptive ale Scalei DEVI pe lotul de validare*

Variabila	Minimum	Quartila 1	Percentila 33	Mediana	Percentila 66	Quartila 3	Maximum
DEVI 2	34	35	36	41	48	53	102

Tabelul nr. 6 – *Scorurile Scalei DEVI în patru eşantioane diferite*

Media	51,07	46,36	42,22	43.68
Mărimea eşantionului	N=189	N=141	N=119	N=186

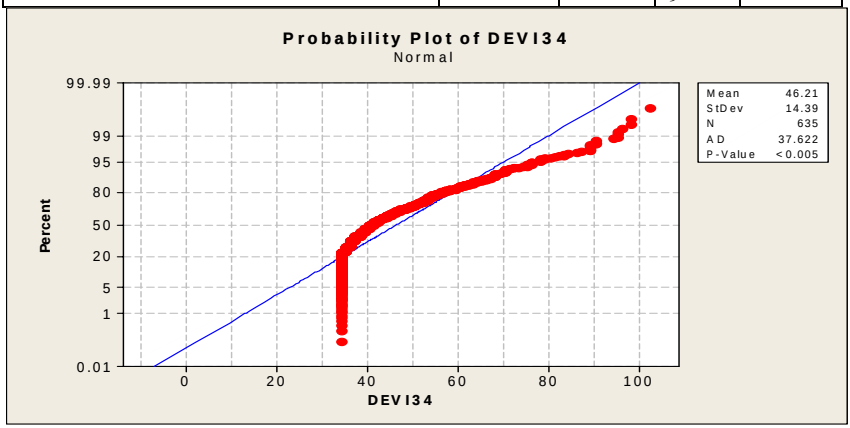

Figura nr. 2 – *Evaluarea normalității distribuției Scalei DEVI cu testul Anderson-Darling*

Rezultatele prezentate în tabelul nr. 7 prezintă indicatorii statistici ai analizei Rasch pentru cei 34 de itemi ai scalei şi se observă

o valoare normală şi la primul item, care avea inițial o valoare de 2,22 la indicatorul OUTFIT.

Tabelul nr. 7 – ***Statistici Rasch pentru itemii Scalei DEVI pe lotul de validare***

ENTRY NUMBER	RAW SCORE	COUNT	MEASURE	MODEL S.E.	INFIT MNSQ	INFIT ZSTD	OUTFIT MNSQ	OUTFIT ZSTD	PTMEA CORR.	EXACT MATCH OBS%	EXACT MATCH EXP%	Item
1	755	482	-.46	.09	1.29	4.1	1.70	6.3	A .61	66.0	69.5	I0001
11	703	482	.00	.10	1.35	4.6	1.47	3.7	B .59	67.2	72.7	I0011
2	770	482	-.59	.09	1.16	2.4	1.37	3.8	C .65	65.1	68.6	I0002
20	758	483	-.47	.09	1.08	1.2	1.26	2.6	D .66	64.8	69.4	I0020
33	583	479	1.39	.13	1.15	1.6	.67	-1.6	E .54	87.3	83.6	I0033
10	759	483	-.48	.09	1.14	2.1	1.12	1.3	F .67	67.1	69.4	I0010
4	760	482	-.50	.09	1.13	1.9	1.11	1.2	G .67	66.8	69.0	I0004
15	677	483	.28	.10	1.12	1.6	.93	-.5	H .62	74.9	75.0	I0015
3	807	482	-.88	.09	1.08	1.3	1.04	.6	I .70	68.0	66.6	I0003
34	759	483	-.48	.09	1.05	.7	1.06	.7	J .69	68.9	69.4	I0034
32	703	481	.00	.10	.97	-.4	1.06	.5	K .66	72.8	72.5	I0032
14	845	482	-1.16	.09	.99	-.1	1.05	.7	L .73	65.4	64.8	I0014
8	696	482	.07	.10	1.05	.7	.92	-.6	M .65	74.5	73.3	I0008
28	675	482	.29	.10	1.02	.4	1.04	.4	N .63	75.3	75.0	I0028
31	665	483	.41	.10	1.01	.1	1.03	.3	O .62	76.0	76.0	I0031
22	596	479	1.17	.12	1.03	.4	.98	.0	P .55	84.3	82.2	I0022
7	722	483	-.16	.10	1.02	.4	.88	-1.2	Q .68	72.5	71.5	I0007
5	768	478	-.62	.09	1.01	.2	1.02	.2	q .70	68.2	68.2	I0005
9	597	480	1.20	.12	1.02	.2	.89	-.5	p .57	85.6	82.3	I0009
21	579	482	1.52	.13	1.02	.2	.60	-1.9	o .54	86.7	84.8	I0021
25	711	481	-.09	.10	.99	-.1	.98	-.2	n .67	71.9	71.9	I0025
12	640	481	.66	.11	.98	-.3	.80	-1.4	m .62	79.8	77.9	I0012
18	713	483	-.07	.10	.98	-.3	.89	-1.0	l .67	72.0	71.9	I0018
13	650	483	.57	.11	.94	-.8	.95	-.3	k .63	80.5	77.2	I0013
17	726	475	-.29	.09	.94	-.8	.88	-1.2	j .69	73.3	70.5	I0017
6	742	480	-.37	.09	.93	-1.1	.85	-1.6	i .70	72.5	70.1	I0006
27	643	481	.63	.11	.93	-1.0	.86	-.9	h .62	79.8	77.6	I0027
29	658	477	.39	.10	.89	-1.4	.80	-1.6	g .65	80.5	75.9	I0029
19	767	482	-.56	.09	.89	-1.7	.87	-1.5	f .72	69.7	68.8	I0019
23	756	481	-.48	.09	.89	-1.7	.88	-1.3	e .71	70.9	69.4	I0023
30	739	478	-.37	.09	.89	-1.7	.81	-2.1	d .71	73.4	70.2	I0030
26	749	480	-.44	.09	.83	-2.7	.80	-2.3	c .73	74.6	69.6	I0026
16	771	482	-.59	.09	.79	-3.5	.82	-2.1	b .74	74.5	68.6	I0016
24	653	480	.49	.11	.74	-3.7	.56	-3.7	a .68	81.3	76.5	I0024
MEAN	708.7	481.1	.00	.10	1.01	.1	.97	-.2		73.9	72.9	
S.D.	64.6	1.9	.65	.01	.13	1.8	.22	2.0		6.4	4.9	

Din sinteza analizei Rasch, prezentată în tabelul nr. 8, reiese faptul că media indicatorilor de INFIT şi OUTFIT este în jur de 1, cu un interval situat între 0.74 şi 1.29 pentru INFIT şi între 0.56 şi 1.70 pentru OUTFIT, astfel că datele se conformează modelului Rasch, fidelitatea scalei fiind de 0,98.

Tabelul nr. 8 – ***Sinteza analizei Rasch pentru Scala DEVI pe lotul de validare***

	RAW SCORE	COUNT	MEASURE	MODEL ERROR	INFIT MNSQ	INFIT ZSTD	OUTFIT MNSQ	OUTFIT ZSTD
MEAN	708.7	481.1	.00	.10	1.01	.1	.97	-.2
S.D.	64.6	1.9	.65	.01	.13	1.8	.22	2.0
MAX.	845.0	483.0	1.52	.13	1.35	4.6	1.70	6.3
MIN.	579.0	475.0	-1.16	.09	.74	-3.7	.56	-3.7
REAL RMSE	.10	ADJ.SD	.64	SEPARATION	6.27	Item	RELIABILITY	.98
MODEL RMSE	.10	ADJ.SD	.64	SEPARATION	6.42	Item	RELIABILITY	.98
S.E. OF Item MEAN = .11								

UMEAN=.000 USCALE=1.000

Item RAW SCORE-TO-MEASURE CORRELATION = -.99 (approximate due to missing data)

16357 DATA POINTS. APPROXIMATE LOG-LIKELIHOOD CHI-SQUARE: 19335.20

În final, analiza factorială a fost realizată, utilizându-se aceeaşi metodă de extracţie a factorilor (Alpha Factoring), urmată de metodă similară de rotaţie (Varimax). Testele Kaiser-Meyer-Olkin (KMO=0,976) şi Bartlett (BTS= 14410, sig.=.001) care au confirmat că datele sunt adecvate pentru aplicarea analizei factoriale.

Tabelul nr. 9 – ***Analiza factorială a Scalei DEVI pe lotul de validare***

Itemi	Factori			
	1	2	3	4
i1	0.23	**0.51**	0.25	0.21
i2	0.26	**0.57**	0.27	0.18
i3	0.25	**0.66**	0.28	0.20
i4	0.24	**0.57**	0.26	0.31
i5	0.29	**0.59**	0.31	0.28

i6	0.36	**0.50**	0.34	0.32
i7	0.47	**0.47**	0.19	0.39
i8	0.38	**0.53**	0.16	0.34
i9	0.23	0.37	0.16	**0.61**
i10	**0.56**	0.40	0.22	0.29
i11	**0.44**	0.28	0.19	0.35
i12	0.40	0.28	0.31	**0.46**
i13	0.42	0.28	0.29	**0.51**
i14	**0.44**	0.36	0.33	0.14
i15	**0.43**	0.31	0.27	0.36
i16	0.43	0.37	**0.54**	0.23
i17	0.28	0.38	**0.54**	0.29
i18	0.21	0.34	**0.60**	0.34
i19	0.24	0.40	**0.64**	0.24
i20	0.22	0.38	**0.54**	0.25
i21	0.32	0.23	0.23	**0.60**
i22	0.21	0.22	0.41	**0.59**
i23	**0.64**	0.34	0.26	0.24
i24	0.40	0.39	0.35	**0.47**
i25	**0.67**	0.29	0.18	0.29
i26	**0.50**	0.32	0.39	0.34
i27	0.41	0.25	0.29	**0.45**
i28	**0.43**	0.27	0.35	0.39
i29	**0.47**	0.21	0.37	0.41
i30	**0.54**	0.28	0.51	0.20
i31	0.32	0.17	**0.53**	0.37
i32	0.31	0.23	**0.57**	0.38
i33	0.21	0.24	0.38	**0.59**
i34	**0.68**	0.22	0.33	0.26

Rezultatul analizei factoriale, prezentat în tabelul nr. 9, a evidențiat existența a 4 factori care acoperă 58% din varianță, după cum urmează:

- Factorul 1 acoperă 16% din varianță, cuprinde 12 itemi şi poate fi numit *Exercitarea presiunilor şi limitarea comunicării*.
- Factorul 2 acoperă 14% din varianță, cuprinde 7 itemi şi poate fi numit *Sarcini dificile şi critici*.
- Factorul 3 acoperă 14% din varianță, cuprinde 7 itemi şi poate fi numit *Discreditare*.
- Factorul 4 acoperă 14% din varianță, cuprinde 8 itemi şi poate fi numit *Umilire*.

IV. Discuții

Scopul acestui articol a fost acela de a prezenta un instrument de evaluare a agresivității la locul de muncă, în mod specific a devianței interpersonale. Studiul a vizat acumularea unor date statistice care să certifice faptul că Scala DEVI respectă condițiile fundamentale pentru a fi considerată o măsură a devianței interpesonale.

Datele obținute pe două loturi mari au confirmat faptul că:

- Scala respectă condițiile impuse de modelul Rasch.
- Scala are o fidelitate foarte bună de 0,98.
- Scorul de secționare ar putea fi stabilit la 48.
- Structura factorială a scalei evidențiază existența a patru factori.

Principala limită a scalei se referă la capacitatea scăzută a acesteia de a discrimina la nivelul de jos al scorurilor (*diferență mică între scorul minim şi quartila 1*). Într-un fel este firesc ca majoritatea scorurilor să se situeze în partea de jos a intervalului deoarece scala investighează comportamente atipice care nu ar trebui să apară într-un context profesional normal.

Pentru optimizarea instrumentului de evaluare ar fi util ca studiile viitoare să se centreze pe:

- Diversificarea variantelor de răspuns (*4 sau 5 trepte*).
- Clarificarea structurii factoriale a scalei.
- Realizarea unei analize privind capacitatea scalei de a discrimina între grupuri/unități în care violența organizațională se manifestă diferit.
- Verificarea unor scoruri diferite de secționare care să indice nivelul de unde se poate considera că există probleme de agresivitate interpersonală în instituția respectivă.
- Inițierea unei analize comparative care să vizeze rezultatele altei scale de investigare a devianței interpersonale.

Bibliografie

1. Bennett, R.J., & Robinson, S.L. (2003). The Past, Present and Future of Workplace Deviance Research. In J. Greenberg (Ed.), *Organizational Behavior: The State of the Science* (2nd ed., pp. 247-281). Mahwah, NJ: Erlbaum.
2. Bensimon, H.F. (1994). Crisis and Disaster Management: Violations in the Workplace. *Training and Development, 28,* 27-32.
3. Buss, D. (1993). Ways to Curtail Employee theft. *Nation's Business,* pp.36, 38.
4. Camara, W.J., & Schneider, D.L. (1994). Integrity Tests: Facts and Unresolved Issues. *American Psychologist, 49,* 112-119.
5. Elliott, P. (1997). Violence in Health Care: What Nurse Managers Need to Know. *Nursing Management*. pp 38–42.
6. Estreich, P. (1999). *Paper on the Management of Violence in the Workplace – A Best Practice Approach*. WorkCover NSW.
7. Giacolone, R.A., & Greenberg, J. (1997). *Antisocial Behavior in Organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
8. Harper, D. (1990). Spotlight Abuse-Save Profits. *Industrial Distribution, 79,* 47-51.
9. International Labour Organisation (1998). *When Working Becomes Hazardous*, Geneva, ILO.
10. Lehmann, W. E.K., Holcom, M.L., & Simpson, D.D. (1990). *Employee Health and Performance in the Workplace: A Survey of Municipal Employees of a Large Southwest city*. Fort Worth: Texas Christian University, Institute of Behavioral Research.
11. Mangione, T.W., & Quinn, R.P. (1975). Job Satisfaction, Counterproductive Behavior, and Drug use at Work. *Journal of Applied Psychology, 60*, 114-116.
12. McGurn, X. (1988). Spotting the Thieves who Work Among us. *Wall Street Journal,* p. 16a.
13. Murphy, K.R. (1993). *Honesty in the Workplace.* Belmont, CA: Brooks/Cole.
14. Northwestern Life Insurance Company. (1993). *Fear and Violence in the Workplace.* Minneapolis, MN
15. Royal College of Nursing, London (1989). *Dealing with Violence against Nursing Staff: A RCN Gguide for Nurses and Managers*, Royal College of Nursing, London.
16. Webb, S.L. (1991). *Step forward: Sexual Harassment in the Workplace.* New York: MasterMedia.
17. WorkSafe Western Australia Commission (2000). *Workplace Violence, Code of Practice*, Government of Western Australia, Perth.
18. World Health Organisation (1997). *The World Health Report*, Geneva, WHO.

GRAFOANALITICA DIN PERSPECTIVĂ EUROPEANĂ

Sociolog Claudia-Ionelia LUPEA*

***Rezumat**: În partea Europei Centrale, de Vest şi la noi în România, complet independent unul de altul şi, totuşi, în acelaşi timp au fost începute demersurile necesare pentru ca ştiinţa studiului psihologic al scrisului, profesie introdusă în C.O.R. alături de lingvişti şi traducători, ca activitate intelectuală şi ştiinţifică, să poată fi însuşită sub formă de studii de masterat sau postuniversitare, de tip perfecţionare. Până la această dată grafologia nu a fost prezentă oficial în viaţa ştiinţifică, în niciuna din formele sub care circulă astăzi în Europa: grafoanalist, grafolog, analist grafic.*

Înainte de a intra în detalii, permiteți-mi să vă prezint definiția unitară a grafologiei: „Stiință despre om care, prin utilizarea mâinii sau a înlocuitorului acesteia, prin semnele, simbolurile, desenele, scrierile, grafitti etc. create ca mişcare grafică prin urma lăsată pe o suprafață de scris este capabilă să concluzioneze asupra trăsăturilor caracteriale, comportamentul, respectiv situațiile speciale ale scriptorului".

Se ştie că scrisul este comunicație, mai precis un mijloc al comunicării gândirii. Una din cele mai importante stații ale dezvoltării umanității a constituit-o mai întâi apariția vorbirii, apoi al scrisului.

Scrisul este poate cea mai complexă activitate umană, este un fenomen psihomotoric coordonat de creier care poate fi creat, în mod dirijat, numai de om. Caracterul său specific rezistă timpului întrucât gestul grafic reprezintă o mişcare individuală determinată în ansamblu de biologie, neurologie, fiziologie şi psihic.

Urmărind cu atenție lucrarea de disertație a colonelului L. Farcaş pentru obținerea titlului de doctor în grafoanalitică, acesta subliniază următoarele:

„Grafoanalitica sau grafologia (analitica grafică) reprezintă o noțiune complexă. Ea îmbrățişează toate acele ramuri ale ştiinței care

* Ofițer sociolog, Inspectoratul General al Poliției Române.

se ocupă de analiza ştiinţifică a scrisului, cu produsul grafic. Deci, analitica grafică nu observă numai sciptorul, ci şi produsul final, studiat cu diferite metode de lucru. Obiectul grafoanalizei poate fi etapa de naştere a scrisului, caracteristicile geografice ale acestuia, procesele culturale, sociale, istorice ale omului. Studiază caracteristicile speciale ale suprafeţei şi obiectului de scris, respectiv proiecţiile psihice, anatomice, genetice referitoare la personalitatea sciptorului.

Aceasta înseamnă că, prin apariţia grafoanaliticii, s-a deschis o nouă posibilitate de a regândi un astfel de sistem care, prin utilizarea termenului de grafologie, psihologia scrisului, grafoanalitică sau analitică grafică, face posibilă analiza complexă a gestului grafic.

Fie că vorbim despre grafologie, grafoanalitică sau analitică grafică, în realitate prezentăm informaţii despre imaginea grafică.

Grafologia fiind o ştiinţă interdisciplinară – asemeni altor discipline – încearcă să-şi găsească locul printre celelalte ştiinţe.

Grafologul (psiholog al scrisului) sau grafoanalistul, ca şi psihologul, medicul etc. vede în sistem şi, în acest sistem, face descoperiri, înţelege, creează cunoştinţe. Scopul ambelor este relevarea caracteristicilor de personalitate, constatarea capacităţilor, a comportamentului, respectiv scoaterea în relief a stării fizice şi, nu în ultimul rând, studiile speciale.

Printre posibilităţile de specializare ale grafologiei pe plan european găsim grafologia pedagogică, de reeducare, grafologia de personal, grafologia clinică, grafologia criminologică şi necrologică, respectiv cercetarea grafologică.

Având în vedere că, în timp ce în Franţa, unde grafologia a devenit de utilitate publică, în alte ţări din Europa ca: Anglia, Belgia, Germania, Spania există titlul de grafolog diplomat, respectiv de consultant grafolog, iar în Ungaria titlul de analist grafic, Spania organizează grafoanalişti cu titlu de master.

Nici în România nu este altfel. Se poate spune că, începând din anul 2008, profesia de grafolog necesită studii superioare, iar titlul se obţine după doi ani de studii postuniversitare, de tip perfecţionare.

Deşi titlul menţionat pe diplomă poate fi diferit în Europa: titlu de grafolog, grafoanalist, analist grafic obţinut ca urmare a studiilor postuniversitare de tip master sau de perfecţionare, durata perioadei de formare, cunoştinţele de bază şi cele speciale ale domeniului, ca şi

susținerea examenului final corespund aproape sută la sută. Astfel, peste tot în Europa, programul de formare cuprinde standardul național de scriere, metodologie de cercetare grafologică, grafologie aplicată, psihologie aplicată, patopsihologie, psihologie de personalitate, tulburări de scriere, cunoştinţe juridice, rezonometrie, fiziologia scrisului, analiză grafologică, sinteză grafologică, comunicare, grafotehnică, tehnici de relații cu publicul, reeducare şi corecție grafică, grafoterapie şi grafocontrol, interpretarea tabelelor grafologice, grafologie holistică şi tipuri de pregătire a raportului de specialitate.

Se poate pune lesne întrebarea: la ce este bună grafologia – cu alte cuvinte: grafoanaliza, psihologia scrisului, analitica grafică?

Grafologul urmăreşte atent nu numai procesul de scriere, ci şi aspectul grafic împreună cu mediul acestuia: textura, obiectul de scris, contextul istoric, geografic, cultural, condițiile interne şi externe conştiente şi inconştiente care influențează actul de scriere.

Standardul învățat şi scrisul transformat, automatizat de-a lungul procesului de dezvoltare poate fi privit şi ca geografie a imaginii grafice. Geografia imaginii grafice are un rol deosebit în cunoaşterea culturii, caracteristicilor sociale şi geografice ale unui teritoriu. Putem vorbi deci de caracteristici naționale ale aspectului grafic.

Din această perspectivă grafologia, deci şi grafoanalitica reprezintă concepții ştiințifice noi a analizei grafologice, este un sistem cuprinzător care, dincolo de luarea în considerare a rezultatelor teoriilor, metodelor şi tehnicilor de analiză grafologică cercetează şi sistematizează toate circumstanțele cunoscute care influențează naşterea şi executarea gestului grafic.

Ideea de bază a geografiei imaginii grafice a apărut în anul 2002 când, având ajutorul unui profesor universitar au fost începute cercetări în diferite şcoli generale din Europa. S-a studiat modul în care dispozițiile subculturale, naturale, geografice au influență asupra populației, inclusiv din punct de vedere oftalmologic. Astfel a luat naştere o nouă ramură a grafologiei, şi anume: oftalmografologia pe lângă grafologia pedagogică şi grafoanalitica clinică.

S-a ridicat de-acum necesitatea ca noua dimensiune a cercetării grafologice, şi anume „regiunea” (deci spațiul geografic) să fie încadrată în sistemul ştiințelor geo. Astfel, unele detalii ale aspectului

grafic, nestudiate până acum din perspectivă ştiinţifică, au devenit strâns legate de: geografia culturală, geografia sănătăţii, geografia militară din cadrul ştiinţelor geografice. Ansamblul cercetărilor efectuate, la care s-au adăugat experienţele grafologice, didactice, juridice etc. au oferit acum noi posibilităţi ale geografiei militare. A apărut astfel geneza geografiei imaginii grafice, respectiv noţiunea de grafoanalitică.

Noţiunea de grafoanalitică este încă nouă pe plan european şi înseamnă de fapt grafologie (sau psihologia scrisului).

Noul termen al grafologiei: grafoanalitica explică, pe baza caracteristicilor scrisului, interdependenţa dintre activitatea de scriere şi motivele, efectele mediului. Geografia imaginii grafice poate fi parte şi a geografiei sociale, dar ea este strâns legată de geografia culturală şi de geografia militară, respectiv, prin prisma elementelor de formă, de psihologia scrisului.

Locul geografiei imaginii grafice în sistemul ştiinţelor, al ştiinţelor conexe poate fi regăsit în: geografia socială, geografia umană, geografia culturală, geografia militară, paleografie, geografia limbii, psihologia scrisului (deci grafologie).

Ca parte a studiului grafologic, geografia imaginii grafice este foarte bine ajutată de rezonometrie. Ea face posibil studiul obiectiv al elementelor grafice pentru ca, în mod standardizat, din punct de vedere al teoriilor informaticii să se compare unele de altele.

În concluzie, grafoanalitica sudiază nu numai omul, personalitatea omului, comportamentul, problemele speciale ale acestuia rezultate din script, ci studiază şi produsul finit, cu toate condiţiile şi aspectele izvorâte din acesta.

Geografia imaginii grafice poate fi aplicată şi din perspectivă pedagogică, în educaţie, dar poate fi aplicat în multe alte domenii unde scopul este reeducarea individului.

Fie că vorbim de grafologie sau de grafoanalitică, obiectul lor îl constituie scrisul.

Grafologii, grafoanaliticii se ocupă de dimensiunile inseperabile ale scrisului, pe baza cărora sudiază temporalitatea, (standardul naţional), spaţiul geografic din care face parte scriptorul, procesele istorice, culturale, geografice, sociale ale omului, caracteristicile suprafeţei şi ale obiectului de scris, precum şi aspectele motivaţionale, psihice, anatomice, genetice ale persoanei scriptoare.

În concluzie, prezentul material expune situația pe plan european a grafologiei (grafoanaliticii), a profesiei care nu demult a devenit ocupație intelectuală şi ştiințifică şi în România. Dacă până în prezent de studiul scrisului în România s-a ocupat „doar" grafologia, respectiv din alt aspect identificarea grafică şi paleografia, în timp ce în alte țări există deja specializări ca: oftalmografologie, grafopsihologie clinică, grafologie pedagogică etc., prin apariția noii noțiuni de: „grafoanalist" în realitate vorbim tot de grafolog, respectând toate condițiile de formare „euroconform".

TRĂSĂTURI DE PERSONALITATE ŞI DOMINANTE MOTIVAȚIONALE LA AGENȚII DE PAZĂ ŞI PROTECȚIE

Psiholog Veronica-Mariana MĂRAR

Rezumat: *Lucrarea de față reprezintă un studiu corelațional, care urmăreşte ca obiectiv general investigarea relației dintre personalitate şi motivație. Principalul model teoretic de la care s-a pornit în realizarea acestui studiu îl reprezintă „Teoria nevoii de realizare" a lui David McClelland. Autorul consideră că indivizii care au putenice nevoi de realizare preferă activități în care să-şi asume responsabilitatea rezultatelor obținute şi nu preferă situațiile în care rezultatele sunt determinate de şansă; la aceste persoane întâlnim tendința de a-şi stabili obiective realiste şi realizabile, cu riscuri reduse, previzibile şi calculabile (întrucât obiectivele uşoare nu asigură sentimentul de realizare, iar obiectivele prea dificile periclitează nevoia de realizare); banii pot constitui un puternic motivator pentru aceste persoane, în măsura în care simbolizează atingerea obiectivelor stabilite; de asemenea, aceste persoane se caracterizează prin fapul că aşteaptă feedback referitor la performanțele realizate, îşi stabilesc obiective pe termen lung, care arată că nevoia lor de realizare este permanentă, şi urmăresc obținerea unor satisfacții intrinseci, personale. La persoanele caracterizate de dorința de afiliere întâlnim dorința de a stabili contacte interpersonale amicale, dorința de a fi plăcute de ceilalți, evitarea relațiilor competitive şi conflictuale cu alte persoane, tendința spre conformism în grupurile sociale; pentru aceste persoane relațiile apropiate şi de durată sunt motivante. Persoanele cu o accentuată nevoie de putere se caracterizează prin dorința de a domina, de a exercita influență asupra celorlalți, de a schimba comportamentele altor persoane, de a fi în mod permanent în centrul atenției; aceste persoane au o mare încredere în ele însele şi adoptă poziții riscante, tocmai pentru a se evidenția (Bogathy, 2004; Buzea, 2009; Zlate, 2007). Categoria profesională vizată de studiul de față a fost cea de agent de pază şi protecție.*

1. Specificul activității agentului de pază şi protecție

Agentul de pază şi protecție asigură în condiții optime paza obiectivului deservit, utilizând mijloace şi tehnici specifice, în conformitate cu prevederile *Legii nr. 333 din 8 iulie 2003* privind paza obiectivelor, bunurilor, valorilor şi protecția persoanelor.

În timpul serviciului, agentul de pază şi protecţie are următoarele atribuţii:

- răspunde de paza obiectivului încredinţat;
- răspunde de paza materialelor, bunurilor şi valorilor aflate în raza postului;
- răspunde de buna funcţionare şi utilizare a echipamentului şi mijloacelor din dotare;
- raportează şefilor ierarhici aspectele negative ce pot împiedica buna desfăşurare a serviciului;
- ţine în permanenţă legătura prin intermediul mijloacelor de comunicare (radio, telefonic) cu şeful de tură sau colegii, raportând imediat situaţiile ivite în postul încredinţat;
- controlează persoanele suspecte sau pe cele care au vadită intenţie şi încearcă să aducă prejudicii materiale societăţii;
- asigură menţinerea climatului de siguranţă şi a integrităţii persoanelor şi bunurilor aflate în raza postului;
- raportează imediat orice activitate menită să prejudicieze prestigiul societăţii şi încearcă să ia măsuri pentru prevenirea unor astfel de fapte sau acţiuni.

Agenţii de pază şi protecţie îşi desfăşoară activitatea la porţile de acces ale clădirilor, în spaţii interioare sau exterioare clădirilor aflate în obiectiv, în autovehicule (în cazul bodyguard-ului), precum şi în alte spaţii unde se impune paza permanentă pentru protecţia unei anumite persoane. Munca acestora implică lucrul în schimburi, inclusiv în condiţii de vreme nefavorabilă şi uneori chiar de pericol. Instrumentele/echipamentele folosite în muncă sunt următoarele: monitor care prezintă clădirea păzită, lanternă, staţia de transmisie, câine de patrulare şi/sau armă de foc, în funcţie de natura obiectivului care trebuie protejat. Agenţiile de pază îşi stabilesc propriile criterii de selecţie (spre exemplu, agentul să fie absolvent de liceu, cu diplomă de bacalaureat, să aibă atestat în domeniu etc.), iar solicitanţii acestui post sunt supuşi testelor şi examinărilor psihologice.

2. Metodologia cercetării

2.1 Prezentarea modelului cercetării

Cercetarea de faţă se înscrie în categoria celor de tip cantitativ. Designul cercetării este de tip corelaţional (non-experimental).

Variabilele studiului sunt următoarele:

- variabile de personalitate (trăsături de personalitate, trebuințe în muncă);
- variabile demografice (vârstă, sex, vechimea pe post).

2.2 Obiective

Lucrarea de față reprezintă un studiu corelațional, care își propune ca obiectiv general (teoretic) investigarea relațiilor dintre personalitate şi motivație. De asemenea, studiul are ca obiective aplicative:

- diagnoza caracteristicilor de personalitate (caracterizarea persoanelor sub aspectul trăsăturilor de personalitate);
- diagnoza motivației în muncă (caracterizarea persoanelor sub aspectul diferitelor tipuri de trebuințe);
- identificarea unei legături între anumite trăsături de personalitate şi anumite tipuri de trebuințe;
- identificarea existenței unor diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de existență ale participanților în funcție de vechimea pe post (cuantificată categorial);
- identificarea existenței unor diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de realizare în funcție de vârsta participanților (cuantificată categorial).

2.3 Ipotezele cercetării

Ipoteza 1: Există o legătură între stabilitatea emoțională şi trebuințele de putere ale subiecților.

Ipoteza 2: Există o asociere între dominanță şi trebuințele de putere ale participanților.

Ipoteza 3: Există o legătură între responsabilitate, conştiinciozitate, perseverență şi trebuințele de realizare ale participanților.

Ipoteza 4: Există o relație între sociabilitate şi trebuințele de afiliere ale subiecților.

Ipoteza 5: Există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de existență în funcție de vechimea pe post a participanților. Angajații cu o vechime mică pe post au un nivel mai ridicat al trebuințelor de existență.

Ipoteza 6: Există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de realizare în funcție de vârsta participanților. Angajații mai în vârstă au un nivel mai ridicat al trebuințelor de realizare.

2.4 Lotul de participanți

Studiul cuprinde un număr de 61 de subiecți, selectați după criteriul apartenenței la firma de pază şi protecție. Distribuția pe sexe a participanților este următoarea: 57 (93,4%) dintre subiecți sunt de sex masculin şi 4 (6,6%) dintre subiecți sunt de sex feminin. În cazul sexului feminin reprezentarea este foarte redusă, iar acest aspect poate fi explicat prin faptul că acest tip de servicii este încă puternic masculinizat, fiind foarte puține persoane de gen feminin care aplică pentru astfel de job-uri. Vârsta participanților este cuprinsă între 22 şi 49 de ani, cu o medie de 32,03 şi o abatere standard de 7,11.

Subiecții au fost împărțiți în două categorii de vârstă, astfel: categoria 1, până în 35 de ani; categoria 2, între 36 şi 50 de ani. Distribuția pe vârste a subiecților relevă faptul că mai mult de jumătate dintre participanții la studiu (41 de participanți - 67,2%) au vârsta până în 35 de ani, iar 20 dintre participanți (32,8%) au vârste cuprinse între 36 şi 50 de ani, ceea ce arată că majoritatea subiecților sunt persoane tinere.

Vechimea pe post variază de la 1 la 6 ani, cu o medie de 3,07 şi o abatere standard de 1,47. În general, în cadrul acestor societăți de pază şi protecție există o fluctuație de personal ridicată, şi de aceea vechimea pe post este relativ redusă. Lotul de participanți este în mare parte un grup format din persoane tinere, iar job-ul pe care aceştia îl au este pentru unii dintre ei unul trazitoriu, întrucât în momentul de față piața muncii este limitată în ceea ce priveşte ofertele de muncă şi diversitatea locurilor de muncă.

2.5 Metode şi instrumente de culegere a datelor

În scopul culegerii datelor s-au utilizat analiza documentelor şi metoda psihometrică. Datele au fost culese în luna aprilie 2013. Ca subiecți au fost utilizați angajați ai unei firme de pază şi protecție din Bucureşti.

Instrumentele utilizate au fost:

❖ **Chestionar „Dominante motivaționale", Ticu Constantin, Bucureşti, 2004.**

Chestionarul cuprinde 32 de itemi, iar factorii chestionarului sunt următorii (Manualul testului, apud Constantin, 2004):

Conducere (trebuințe de putere): dorința de a-i influența pe cei din anturajul său, mobilizându-i spre succes sau manipulându-i în

interes personal; a fi şef, a conduce sau a nu depinde de alţii (independenţă decizională).

Expertiză (trebuinţe de realizare): tendinţa sau dorinţa de a excela în cadrul activităţilor în care se angajează, de a fi considerat un expert, un profesionist; a fi „omul din umbră" ce influenţează deciziile (expertiză profesională).

Relaţionare (trebuinţe de afiliere): dorinţa pe care o resimte individul de a stabili şi de a manifesta relaţii de prietenie cu alţii; dorinţa de a lucra cu plăcere într-un colectiv plăcut, cu oameni înţelegători (relaţii armonioase).

Subzistenţă (trebuinţe de existenţă): preocuparea persoanei pentru nevoile de bază ale existenţei (odihnă, stabilitate, bani, hrană, securitate etc.).

❖ **Chestionarul de personalitate 16 PF (*The Sixteen Personality Factor Questionnaire*)**

3. Prelucrarea şi interpretarea rezultatelor

3.1 Scorurile la Chestionarul de personalitate 16 PF

Scorurile la factorul A (*schizotimie versus ciclotimie)* variază între 2 şi 20, cu o medie de 13,10 şi o abatere standard de 4,96. De asemenea, la factorul A, 11 persoane, reprezentând 18,0% din lotul de participanţi, au obţinut scorul 10 şi tot 11 persoane (18,0%) au obţinut scorul 20. Scorul minim (2) a fost înregistrat de o singură persoană, iar scorul maxim (20) a fost înregistrat de 11 persoane.

La factorul B (*abilitate rezolutivă generală)* s-a înregistrat un scor minim de 2 şi un scor maxim de 9, cu o medie de 6, 16 şi o abatere standard de 1,68. La acest factor, cele mai multe persoane (13-21,3%) au obţinut scorul 6, scorul maxim (9) fiind obţinut de patru persoane, iar scorul minim (2) fiind obţinut de două persoane.

La factorul C (*instabilitate emoţională versus stabilitate emoţională),* scorul minim a fost de 5, iar scorul maxim 26, media fiind 21,30 şi abaterea standard 4,80. De asemenea, la factorul C, cele mai multe persoane (15-24,6%) au înregistrat scorul maxim (26), iar scorul minim 5 a fost obţinut de o singură persoană. În cazul de faţă observăm că la testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov $p<0,05$ pentru factorul C, ceea ce indică abaterea de la normalitate a distribuţiei.

Scorurile la factorul E *(supunere vesus dominanță)* variază între 4 şi 26, cu o medie de 13,82 şi o abatere standard de 4,78. La acest factor, 11 persoane, reprezentând 18% din lotul de participanți, au obținut scorul 18. Scorul minim (4) a fost obținut de două persoane, la fel şi scorul maxim (26). Factorului E îi corespunde la testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov un p =0,067 (mai mare de 0,05), fapt care confirmă forma normală a distribuției sale.

La factorul F *(expansivitate versus nonexpansivitate)*, scorurile sunt cuprinse între 2 şi 26, cu o medie de 12,70 şi o abatere standard de 5,66. La acest factor, cele mai multe persoane (11-18%) au obținut scorul 10, o persoană a obținut scorul minim (2), iar trei persoane au obținut scorul maxim (26).

La factorul G *(supraeu slab versus forța supraeului)* s-a obținut o medie de 15,52 şi o abatere standard de 3,62, scorul minim fiind 7, iar cel maxim 20. De asemenea, la factorul G, 19 persoane, reprezentând 31,1% din lotul de participanți, au obținut scorul 18. Scorul minim (7) a fost înregistrat de doi dintre subiecți, iar scorul maxim (20) a fost înregistrat de cinci dintre subiecți. Şi în acest caz testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov are valori p mai mici decât 0,05 pentru factorul G, fapt care confirmă faptul că forma distribuției nu este normală.

Scorurile la facorul H *(threctia versus parmia)* variază între 4 şi 26, cu o medie de 22,64 şi o abatere standard de 4,12. De asemenea, la factorul H, cele mai multe persoane (20-32,8%) au obținut scorul maxim (26), iar scorul minim (4) a fost înregistrat de un singur participant. Factorului H îi corespunde la testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov un p<0,0005, fapt care redă faptul că acesta nu prezintă o formă normală.

La factorul I *(harria versus premsia)*, scorurile variază între 0 şi 13, cu o medie de 7,72 şi o abatere standard de 2,90. La acest factor, 19 subiecți (31,1%) au obținut scorul 8, scorul maxim (13) fiind înregistrat de doi dintre participanți, iar scorul minim (0) fiind înregistrat de un participant.

La factorul L *(alexia versus protension)*, scorul minim este 0, iar scorul maxim este 12, media fiind 5,30 iar abaterea standard 2,66. La acest factor, 21 dintre participanți, reprezentînd 34,4% din lotul de subiecți, au obținut scorul 4. Scorul minim a fost obținut de o singură persoană, la fel şi cel maxim.

La factorul M *(praxernia versus autia)*, scorul minim înregistat este 1 iar cel maxim este 16, cu o medie de 7,64 şi o abatere standard de 3,25. La acest factor, cele mai multe persoane (14-23,0%) au obținut scorul 6, scorul minim (1) fiind obținut de o singură persoană, la fel şi scorul maxim (16).

La factorul N *(naivitate versus subtilitate)* s-a obținut un scor minim de 2 şi un scor maxim de 19, cu o medie de 11,02 şi o abatere standard de 3,09. De asemenea, la factorul N, 18 participanți (29,5%) au înregistrat scorul 12. Scorul minim (2) a fost înregistrat de o singură persoană, la fel şi scorul maxim (19).

Scorurile la factorul O (*încredere versus tendința spre culpabilitate)* variază între 0 şi 10, cu o medie de 3,67 şi o abatere standard de 2,18. De asemenea, la factorul O, 17 dintre subiecți, reprezentând 27,9% din lotul de participanți, au obținut scorul 4, scorul minim (0) fiind obținut de patru persoane, iar cel maxim (10) de o singură persoană.

La factorul Q1 *(conservatorism versus lipsa de respect pentru convenții)*, scorurile variază între 2 şi 16, media fiind 7,31 şi abaterea standard 3,09. De asemenea, la factorul Q1, 16 persoane (27,9%) au obținut scorul 6. Scorul minim (2) a fost înregistrat de un subiect, la fel şi scorul maxim (16).

La factorul Q2 *(dependența de grup versus independența personală)*, scorul minim înregistrat a fost 1, iar cel maxim 8, cu o medie de 3,98 şi o abatere standard de 1.60. La acest factor, 14 participanți, reprezentând 23% din lotul de subiecți, au obținut scorul 5. Scorul minim (1) a fost obținut de trei dintre subiecți, iar cel maxim (8) de doi dintre aceştia.

La factorul Q3 *(sentiment de sine slab versus sentiment de sine puternic)* s-a înregistrat un scor minim de 6 şi unul maxim de 20, media fiind 14,05, iar abaterea standard 2,91. La acest factor,18 participanți (29,5%) au înregistrat scorul 16. Scorul minim (6) a fost înregistrat de un singur subiect, la fel şi scorul maxim (20).

Scorurile la factorul Q4 *(tensiune energică slabă versus tensiune energică ridicată)* variază între 0 şi 13, cu o medie de 3,57 şi o abatere standard de 2,69. De asemenea, la factorul Q4, 14 persoane, reprezentând 23% din lotul de participanți, au obținut scorul 3. Scorul minim (0) a fost obținut de o singură persoană, la fel şi scorul maxim (13).

3.2 Scorurile la Chestionarul „Dominante motivaționale”

Scorurile variază, la factorul Conducere (trebuințe de putere), între 3,50 şi 6,62, având media de 5,38**,** şi abaterea standard de 0,71. De asemenea, la factorul Conducere (trebuințe de putere), şase persoane, reprezentând 9,8% din lotul de participanți, au obținut scorul 6. Scorul minim (3,50) a fost înregistrat de unul dintre subiecți, la fel şi scorul maxim (6,62). Factorului Conducere îi corespunde la testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov un p=0,96 (mai mare de 0,05), fapt care confirmă forma normală a distribuției sale.

La factorul Expertiză (trebuințe de realizare), scorurile variază între 4,25 şi 7,00, cu o medie de 6,17 şi o abatere standard de 0,65. La acest factor, şapte dintre subieți (11,5%) au obținut scorul 6,37 şi tot şapte (11,5%) au obținut scorul 6,50. Scorul minim (4,25) a fost înregistrat de doi dintre participanți, iar scorul maxim (7) a fost înregistrat de patru dintre participanți. În cazul de față observăm că testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov are valori p mai mici decât 0,05 pentru Factorul Expertiză, fapt care confirmă faptul că acesta nu prezintă o formă normală.

La factorul Relaționare (trebuințe de afiliere), scorul minin înregistrat este de 4,62, iar cel maxim 7,00, cu o medie de 6,02 şi o abatere standard de 0,55. De asemenea, la factorul Relaționare (trebuințe de afiliere), cele mai multe persoane (8-13,1%) au obținut scorul 6,37, scorul minim (4,62) fiind înregistrat de o persoană, iar cel maxim (7,00) de trei persoane. Factorului Relaționare îi corespunde la testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov un p=0,200 (mai mare de 0,05), fapt care confirmă forma normală a distribuției sale.

La factorul Subzistență (trebuințe de existență), scorurile variază între 3,50 şi 7,00, având media de 5,44 şi abaterea standard de 0,64. De asemenea, la factorul Subzistență (trebuințe de existență), şapte subiecți, reprezentând 11,5% din lotul de paticipanți, au obținut scorul 4,75. Scorul minim (3,50) a fost înregistrat de o singură persoană, la fel şi scorul maxim (7,00). Factorului Subzistență îi corespunde la testul de normalitate Kolmogorov-Smirnov un p=0,200 (mai mare de 0,05), fapt care confirmă forma normală a distribuției sale.

3.3 Statistica inferențială (testarea ipotezelor cercetării)

Ipoteza 1: Există o legătură între stabilitatea emoțională şi trebuințele de putere ale subiecților.

*Am considerat **factorul C – Instabilitate emoțională versus stabilitate emoțională,** ca fiind o măsură a stabilității emoționale, întrucât scorurile înalte definesc un eu puternic, caracterizat prin: stabilitate, maturitate, calm, constanță în interese, adaptabilitate, lipsa conflictelor, tonus psihic. **Trebuințele de putere** le-am măsurat folosind o scală specifică din chestionarul „Dominante motivaționale”.*

Pentru verificarea ipotezei 1 am calculat *coeficientul de corelație Spearman.*

Tabelul 1 – Corelație între factorul C şi factorul Conducere (trebuințe de putere)

		Factorul conducere (trebuințe de putere)
Factorul C	Coeficient de corelație (rho)	0,283(*)
	p (testare bilaterală)	0,027
	N	61

* Corelația este semnificativă la un prag de 0,05 (bilateral).

Din **Tabelul 1** observăm că există o corelație pozitivă semnificativă între stabilitatea emoțională şi trebuințele de putere (rho=0,28; p=0.027). Prima ipoteză se confirmă. Există o relație pozitivă între factorul C şi trebuințele de putere. Astfel rezultă faptul că subiecții care obțin scoruri ridicate la factorul C obțin scoruri ridicate şi la trebuințele de putere şi reciproc. Cu cât persoana este mai stabilă din punct de vedere emoțional, cu atât are mai pronunțate trebuințele de putere. Rezultatul ne indică însă o asociere scăzută între cei doi factori.

Ipoteza 2: Există o asociere între dominanță şi trebuințele de putere ale participanților.

*Am considerat **factorul E – Supunere versus dominanță** ca fiind o măsură a dominanței, întrucât scorurile înalte indică un*

comportament combativ, încăpățânat, sigur pe sine, afirmativ, sever (chiar dur sau ostil), auster, cu gravitate, nonconformist şi dornic să capteze atenția. ***Trebuințele de putere*** *au fost măsurate folosind o scală specifică din chestionarul „Dominante motivaționale".*

Pentru verificarea ipotezei 2 am calculat ***coeficientul de corelație Pearson.***

Tabelul 2 – Corelație între factorul E şi factorul Conducere (trebuințe de putere)

		Factorul conducere (trebuințe de putere)
Factorul E	Corelație Pearson	0,275(*)
	p (testare bilaterală)	0,032
	N	61

* Corelația este semnificativă la un prag de 0,05 (bilateral).

Din **Tabelul 2** observăm că există o corelație pozitivă semnificativă între dominanță şi trebuințele de putere (r=0,27, p=0,032). Cea de-a doua ipoteză se confirmă. Astfel rezultă faptul că subiecții care obțin scoruri ridicate la factorul E obțin scoruri ridicate şi la trebuințele de putere şi reciproc. Cu cât persoana este mai dominantă, cu atât are mai pronunțate trebuințele de putere. Rezultatul ne indică o asociere scăzută între factorul E şi trebuințele de putere.

Ipoteza 3: Există o legătură între responsabilitate, conştiinciozitate, perseverență şi trebuințele de realizare ale participanților.

Am considerat ***factorul G – Supraeu slab versus forța supraeului,*** *ca fiind o măsură a responsabilității, conştiinciozității şi perseverenței. Scorurile ridicate indică o persoană cu supraeu puternic, conştiincioasă, perseverentă, responsabilă, ordonată, consecventă, atentă la oamenii şi lucrurile din jur, respectuasă, metodică, cu bună capacitate de concentrare, care reflectează înainte de a vorbi, care preferă compania celor eficienți. Acest pol indică*

tendința de a reuşi în activități variate, fiind de regulă un predictor bun pentru succesul profesional, pentru rolurile de lider şi popularitatea persoanei. ***Trebuințele de realizare*** *au fost măsurate folosind o scală specifică din chestionarul „Dominante motivaționale”.*

Pentru verificarea ipotezei 3 am utilizat ***testul Spearman.***

Tabelul 3 – Corelație între factorul G şi factorul Expertiză (trebuințe de realizare)

		Factorul expertiză (trebuințe de realizare)
Factorul G	Coeficient de corelație (rho)	0,369(**)
	p (testare bilaterală)	0,003
	N	61

** Corelația este semnificativă la un prag de 0,01 (bilateral).

Din Tabelul 3 observăm că există o corelație pozitivă semnificativă între responsabilitate, conştiinciozitate, perseverență şi trebuințele de realizare (rho=0,36; p=0,003). Prin urmare şi cea de-a treia ipoteză se confirmă. Astfel, există o relație pozitivă între Factorul G şi trebuințele de realizare. Subiecții care obțin scoruri ridicate la Factorul G obțin scoruri ridicate şi la trebuințele de realizare şi reciproc. Cu cât persoana este mai responsabilă, conştiincioasă, perseverentă, cu atât are mai pronunțate trebuințele de realizare. Asocierea dintre cei doi factori este una moderată.

Ipoteza 4: Există o relație între sociabiltate şi trebuințele de afiliere ale participanților.

Am considerat ***factorul H – Therectia versus parmia*** *ca fiind o măsură a sociabilității. Polul parmia (scoruri înalte) indică sociabilitate, gregaritate, o persoană îndrăzneață, căreia îi place să întâlnească oameni, activă, curajoasă.* ***Trebuințele de afiliere*** *au fost măsurate folosind o scală specifică din chestionarul „Dominante motivaționale”.*

Pentru verificarea ipotezei 4 am utilizat testul ***Spearman.***

Tabelul 4 – Corelație între factorul H şi factorul Relaționare (trebuințe de afiliere)

		Factorul relaționare (trebuințe de afiliere)
Factorul H	Coeficient de corelație (rho)	0,266(*)
	p (testare bilaterală)	0,039
	N	61

* Corelația este semnificativă la un prag de 0,05 (bilateral).

Din **Tabelul 4** observăm că există o corelație pozitivă semnificativă între sociabilitate şi trebuințele de afiliere (rho=0,26, p=0,039). Prin urmare şi cea de-a patra ipoteză se confirmă. Există o relație pozitivă între Factorul H şi trebuințele de afiliere. Astfel rezultă faptul că subiecții care obțin scoruri ridicate la Factorul H obțin scoruri ridicate şi la trebuințele de afiliere şi reciproc. Cu cât persoana este mai sociabilă, cu atât are mai pronunțate trebuințele de afiliere. Rezultatul ne indică o asociere scăzută între factorul H şi trebuințele de afiliere.

Ipoteza 5: Există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de existență în funcție de vechimea pe post a participanților. Angajații cu o vechime mică pe post au un nivel mai ridicat al trebuințelor de existență.

Pentru a realiza ***testul t (Student)***, vechimea pe post a participanților a fost grupată în categorii, astfel:

1. sub 1 an: 9 participanți (14,8%);
2. 2-6 ani: 52 de participanți (85,2%).

Rezultatele *testului t* (caculat pentru varianțe egale) ne indică faptul că nu există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de existență în funcție de vechimea pe post a participanților. Datele cercetării nu permit acceptarea ipotezei (m1=5,24, m2=5,48, t=-1,00, df=59, p=0,322) (cele menționate pot fi văzute în **Tabelele 5-6**).

Tabelul 5 – Statistica descriptivă a celor două categorii de vechime pe post					
	Categorii vechime	N	Media	Abaterea standard	Eroarea standard a mediilor
Factorul Subzistență (trebuințe de existență)	1	9	5,24	0,83	0,27
	2	52	5,48	0,61	0,08

Tabelul 6 – Testul t pentru eşantioane independente										
		Testul Levene pentru egalitatea variantelor		Testul t pentru egalitatea mediilor						
		F	Sig.	t	df	Sig. (bilatera)	Diferența mediilor	Eroarea standard a diferenței	95% Interval de încredere a diferenței	
									Limita inferioară	Limita superioară
Factorul subzistență (trebuințe de existență)	pentru variante egale	1,058	0,308	-1,000	59	0,322	-0,23	0,23	-0,70	0,23
	pentru variante inegale			-0,804	9,556	0,441	-0,23	0,29	-0,88	0,41

Ipoteza 6: Există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de realizare în funcție de vârsta participanților. Angajații mai în vârstă au un nivel mai ridicat al trebuințelor de realizare.

Pentru a realiza ***testul t (Student),*** vârstele participanților au fost grupate în categorii, astfel:

1. până în 35 de ani: 41de participanți (67,2%);
2. 36-50 de ani: 20 de participanți (32,8%).

Datele cercetării (*testul t* a fost calculat pentru varianțe egale) nu permit acceptarea ipotezei conform căreia există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de realizare în funcție de vârsta participanților (m1=6,20, m2=6,11, t=0,52, df=59, p=0,603) (cele menționate pot fi văzute în **Tabelele 7-8**).

Tabelul 7 – Statistica descriptivă a celor două categorii de vârstă

	Categorii de vârstă	N	Media	Abaterea standard	Eroarea standard a mediilor
Factorul expertiză (trebuințe de realizare)	1	41	6,20	0,62	0,09
	2	20	6,11	0,72	0,16

Tabelul 8 – Testul t pentru eşantioane independente

		Testul Levene pentru egalitatea variațelor		Testul t pentru egalitatea mediilor						
		F	Sig.	t	df	Sig. (bilatera)	Diferența mediilor	Eroarea standard a diferenței	95% Interval de incredere a diferenței	
									Limita inferioră	Limita superioară
Factorul expertiză (trebuințe de realizare)	pentru varianțe egale	0,380	0,540	0,523	59	0,603	0,09	0,17	-0,26	0,45
	pentru varianțe inegale			0,496	33,011	0,623	0,09	0,18	-0,29	0,48

4. Interpretarea rezultatelor

- *Diagnoza personalității (caracterizarea persoanelor sub aspectul trăsăturilor de personalitate)*

Pentru diagnoza personalității a fost utilizat ca instrument de culegere a datelor Chestionarul de personalitate 16 PF.

Scorurile la *factorul A* (schizotimie versus ciclotimie) variază între 2 şi 20, cu o medie de 13,10 şi o abatere standard de 4,96. Prin raportare la etalon, media obținută corespunde unui scor ridicat. Un scor ridicat la acest factor indică o persoană deschisă, caldă, amabilă, cooperantă, sociabilă. Subiectul ce obține un scor ridicat la factorul A este caracterizat prin uşurința cu care trăieşte, se emoționează, prin interesul sporit față de ceilalți, prin deciziile profesionale orientate către contactele interumane, prin tendința de a se conforma convenienţelor sociale, activism, centrare mai scăzută pe critică şi generozitate în raporturile interpersonale.

La *factorul B* (abilitate rezolutivă generală) s-a înregistrat un scor minim de 2 şi un scor maxim de 9, cu o medie de 6,16 şi o abatere standard de 1,68. Prin raportare la etalon, media înregistrată ne indică un scor scăzut. Scorurile scăzute la acest factor indică o abilitate mentală slabă, care atrage după sine şi o moralitate oarecum redusă, tendința de a abandona cu uşurință sarcinile începute, lipsa de interes pentru subiecte intelectuale şi lipsa de cultură în general.

La *factorul C* (instabilitate emoțională versus stabilitate emoțională), scorul minim a fost de 5, iar scorul maxim 26, media fiind 21,30 şi abaterea standard 4,80. Prin raportare la etalon, media obținută corespunde unui scor înalt. Scorurile înalte înregistrate la factorul C definesc un eu puternic, stabil emoțional, realist, calm, echilibrat. La persoana ce obține un scor ridicat la acest factor întâlnim constanța în interese, adaptabilitatea, lipsa conflictelor, tonusul psihic (lipsa manifestărilor uşoare ale oboselii). Aceste trăsături de personalitate pot fi considerate ca fiind predictori ai performanţei profesionale în profesia de agent de pază şi protecție întrucât sunt trăsături de personalitate adesea necesare în activitățile desfăşurate de aceştia. Este necesar ca agenții de pază şi protecție să fie stabili din punct de vedere emoțional, să fie calmi, echilibrați mai ales în situații de criză şi să aibă un bun control al furiei.

Scorurile la *factorul E* (supunere versus dominanță) variază între 4 şi 26, cu o medie de 13,82 şi o abatere standard de 4,78. Prin raportare la etalon, media obținută corespunde unui scor ridicat. Subiectul care obține un scor ridicat la factorul E este sigur pe sine, dominant, autoritar, încăpățânat, cu independență de spirit şi dornic să capteze atenția. Scorul înregistrat la acest factor nu este unul surprinzător, dată fiind categoria profesională din care fac parte partcipanții. De cele mai multe ori, activitățiile desfăşurate de aceştia necesită persoane dominante, autoritare şi sigure pe sine.

La *factorul F* (expansivitate versus nonexpansivitate) scorurile sunt cuprinse între 2 şi 26, cu o medie de 12,70 şi o abatere standard de 5,66. Media obținută corespunde, prin raportare la etalon, unui scor mediu. Deşi pentru profilurile individuale scorul mediu nu se ia în calcul, în cazul de față am putea spune că în ceea ce priveşte factorul F, lotul de participanți este unul eterogen, întâlnindu-se atât caracteristici corespunzătoare scorurilor înalte, cât şi caracteristici corespunzătoare scorurilor scăzute. Scorurile scăzute indică o persoană neexpansivă, moderată, prudentă, taciturnă, introspectivă, cu tendința spre deprimare şi reverie, necomunicativă, mulțumită de sine, legată de valori personale, lentă, reflexivă, moderată. Sunt oameni care apar ca visători. Scorurile înalte indică un comportament expansiv, impulsiv, entuziast, vesel, direct, plin de viață, guraliv, expresiv, legat de grup, spontan în reacții.

La *factorul G* (supraeu slab versus forța supraeului) s-a obținut o medie de 15,52 şi o abatere standard de 3,62 scorul minim fiind 7, iar cel maxim 20. Prin raportare la etalon, media înregistrată corespunde unui scor înalt. Acest scor indică o persoană cu un supraeu puternic, conştiincioasă, responsabilă, perseverentă, ordonată, consecventă, atentă la oamenii şi lucrurile din jur, respectuoasă, metodică, cu bună capacitate de concentrare, care gândeşte atent înainte de a vorbi, care preferă compania celor eficienți. Acest pol indică tendința de a reuşi în activități variate, fiind de regulă un predictor bun pentru succesul profesional. Rezultatul înregistrat la acest factor poate fi explicat prin apartenența persoanelor investigate la o anumită categorie profesională. Această categorie profesională desfăşoară o activitate de muncă ce necesită persoane cu un supraeu puternic, responsabile, cu bună capacitate de concentrare. Toate aceste caracteristici de personalitate pot fi considerate ca fiind predictori

importanți ai succesului profesional în meseria de agent de pază şi protecție.

Scorurile variază la *factorul H* (threctia versus parmia) între 4 şi 26, cu o medie de 22,64 şi o abatere standard de 4,12. Media obținută corespunde unui scor înalt. Polul parmia (scor înalt) indică o persoană sociabilă, îndrăzneață, întreprinzătoare, spontană, cu rezonanță emoțională bogată. Persoanele care obțin un scor ridicat la acest factor sunt persoane care se simt libere să participe la activități sociale. Scorul înregistrat la acest factor nu este unul surprinzător, întrucât profesia de agent de pază şi protecție necesită persoane sociabile, cu rezonanță emoțională bogată, sesibile la nevoile celorlalți.

La *factorul I* (harria versus premsia) scorurile variază între 0 şi 13, cu o medie de 7,72 şi o abatere standard de 2,90. Prin raportare la etalon, media obținută indică un scor scăzut. Scorurile scăzute la acest factor indică un comportament realist dar dur, o persoană care se bazează pe sine şi nu aşteaptă foarte mult de la ceilalți, cu spirit practic şi inițiativă, relativ insensibilă față de ceilalți, matură emoțional, aspră, fără simț artistic, care reacționează puțin la aspecte estetice (fără a fi lipsită de gust), şi care nu ia în seamă incomoditățile fizice. În cazul de față, scorul scăzut înregistrat la factorul I poate fi explicat prin prisma activității realizate de subiecți. Sarcinile de muncă ale acestora solicită un comportament realist, dur, o persoană cu siguranță de sine, care se bazează pe sine, cu spirit practic şi care nu ia în calcul incomoditățile fizice. Aceste caracteristici de personalitate pot fi considerate ca fiind predictori importanți ai succesului profesional în meseria de agent de pază şi protecție.

La *factorul L* (alexia versus protension), scorul minim este 0, iar scorul maxim este 12, media fiind 5,30, iar abaterea standard 2,66. Prin raportare la etalon, media înregistrată la acest factor corespunde unui scor scăzut. Scorurile joase (polul alexia) definesc indivizi caracterizați prin încredere, adaptabilitate, cooperare, absența geloziei sau invidiei, interes față de ceilalți, amabilitate. Adaptabilitatea şi capacitatea de integrare într-o organizație cu un regim militarizat sunt trăsături importante ale agentului de pază şi protecție. Agentul de pază şi protecție este mult mai mult decât un simplu paznic. Responsabilitatea agentului de pază şi protecție este aceea de a respecta consemnul general şi particular al obiectivului în care este planificat, de a aduce aportul personal în atingerea unui nivel optim al

activității de securitate şi, mai ales, de a satisface pe deplin nevoile beneficiarului pentru servicii de securitate.

La *factorul M* (praxernia versus autia) scorul minim înregistat este 1, iar cel maxim este 16, cu o medie de 7,64 şi o abatere standard de 3,25. Prin raportare la etalon, media obținută indică un scor scăzut. Un scor scăzut la factorul M indică un subiect practic şi conştiincios, care ține la formă, care este capabil să-şi păstreze sângele rece, expresiv, deschis, cu sânge rece în situații de urgență. Este o persoană preocupată de a face lucrurile cum trebuie, care acordă importanță aspectelor practice, nu acționează hazardat, este atentă la detalii. Şi scorul înregistrat la acest factor poate fi relaționat cu munca desfăşurată de subiecți, tocmai pentru că, de cele mai multe ori, acest tip de activitate profesională necesită persoane practice şi capabile să-şi păstreze sângele rece în situații de urgență. Şi aceste caracteristici de personalitate pot fi considerate ca fiind predictori ai performanței profesionale în meseria de agent de pază şi protecție.

La *factorul N* (naivitate versus subtilitate) s-a obținut un scor minim de 2 şi un scor maxim de 19, cu o medie de 11,02 şi o abatere standard de 3,09. Prin raportare la etalon, media obținută corespunde unui scor mediu. Si de acestă dată am putea afirma că, în ceea ce priveşte factorul N, grupul este unul eterogen, întâlnindu-se atât caracteristici corespunzătoare scorurilor joase, cât şi caracteristici corespunzătoare scorurilor înalte. Scorurile joase (polul naivității) indică un individ direct în comportament, naiv, sentimental, natural, uneori stângaci şi neîndemânatic, ce se interesează de ceilalți şi este uşor de satisfăcut. Este o persoană care prezintă lipsă de mândrie, naturalețe şi spontaneitate, uneori o anumită bruschețe a reacțiilor. Polul subtilității (scorurile înalte) indică un individ perspicace, lucid în opinii, cu un mod de a fi rafinat şi subtil, rece, indiferent față de ceilalți, dificil de satisfăcut. Este un subiect subtil, politicos, experimentat, modern, cu spirit analitic, cu alură intelectuală şi o viziune nesentimentală asupra lucrurilor şi a vieții, uneori aproape cinic.

Scorurile la *factorul O* (încredere versus tendința spre culpabilitate) variază între 0 şi 10, cu o medie de 3,67 şi o abatere standard de 2,18. Prin raportare la etalon, media obținută corespunde unui scor scăzut. Un scor scăzut indică un individ calm, cu încredere în sine, liniştit, senin, rezistent la stres, viguros, brutal, fără fobii.

Rezultatul poate fi explicat prin apartenența persoanelor investigate la o anumită categorie profesională. Această categorie profesională desfăşoară o activitate de muncă ce necesită un comportament calm, încredere în sine, rezistență la stres. Toate aceste caracteristici de personalitate pot fi considerate ca fiind predictori importanți ai succesului profesional în meseria de agent de pază şi protecție.

La *factorul Q1* (conservatorism versus lipsa de respect pentru convenții) scorurile variază între 2 şi 16, media fiind 7,31 şi abaterea standard 3,09. Prin raportare la etalon, media obținută corespunde unui scor scăzut. Un scor scăzut la acest factor indică un subiect conservator, cu respect pentru convenții. Activitatea agenților de pază şi protecție cere respect față de convenții, fidelitate față de grupul de muncă.

La *factorul Q2* (dependența de grup versus independența personală) scorul minim înregistrat a fost 1, iar cel maxim 8, cu o medie de 3,98 şi o abatere standard de 1.60. Prin raportare la etalon, media obținută indică un scor scăzut. Scorurile scăzute definesc o persoană dependentă de colectiv, fidelă colectivului, care caută aprobarea socială.

La *factorul Q3* (sentiment de sine slab versus sentiment de sine puternic) s-a înregistrat un scor minim de 6 şi unul maxim de 20, media fiind 14,05, iar abaterea standard 2,91. Prin raportare la etalon, media obținută indică un scor mediu. Am putea afirma faptul că, în ceea ce priveşte factorul Q3, grupul este unul eterogen, întâlnindu-se atât caracteristici corespunzătoare scorurilor joase, cât şi caracteristici corespunzătoare scorurilor înalte. Scorurile scăzute indică un individ cu emotivitate necontrolată, în conflict cu sine, fără griji pentru convenții. În comportament se manifestă prin lipsa de control. Scorurile înalte indică un individ controlat, formalist, prudent în raporturile sociale, cu amor propriu, disciplinat, autoexigent, cu o voință dezvoltată.

Scorurile *la factorul Q4* (tensiune energică slabă versus tensiune energică ridicată) variază între 0 şi 13, cu o medie de 3,57 şi o abatere standard de 2,69. Prin raportare la etalon, media obținută corespunde unui scor scăzut. Scorurile scăzute înregistrate la factorul Q4 indică un mod destins, calm, nonşalant de a trăi.

- *Diagnoza motivației (caracterizarea persoanelor sub aspectul trebuințelor)*

Pentru dignoza motivației, a fost utilizat ca instrument de culegere a datelor Chestionarul „Dominante motivaționale”.

Scorurile variază la *factorul Conducere* (trebuințe de putere) între 3,50 şi 6,62 având media de 5,38 şi abaterea standard de 0,71. Prin raportare la etalon, media înregistrată corespunde unui scor mediu spre intens. Un scor intens la acest factor indică un individ cu dorința de a-i influența pe cei din anturajul său, mobilizându-i spre succes sau manipulându-i în interes personal. Subiectul care obține un scor intens la factorul Conducere (trebuințe de putere) este cel care stimulează, impune o dinamică în grupul cu care lucrează, el are inițiativă atunci când sunt necesare anumite schimbări în organizarea activităților profesionale şi consideră că în muncă trebuie să-şi asume o serie de responsabilități. De asemenea, obține rezultate mai bune atunci când organizează şi conduce el însuşi o activitate, îşi asumă responsabilități legate de organizarea activităților profesionale şi are curajul să-şi asume riscul pe care îl impun anumite situații.

La *factorul Expertiză* (trebuințe de realizare) scorurile variază între 4,25 şi 7,00, cu o medie de 6,17 şi o abatere standard de 0,65. Prin raportare la etalon, media înregistrată corespunde unui scor intens. Un scor intens la factorul Expertiză (trebuințe de realizare) indică un individ cu tendința sau dorința de a excela în cadrul activităților în care se angajează, de a fi considerat un expert, un profesionist. El se preocupă de asimilarea ultimelor informații în domeniul în care lucrează, consideră că ceea ce face trebuie să facă cu un maxim de competență şi ia decizii cu luciditate. Îşi cunoşte bine atribuțiile şi face tot posibilul să le îndeplinească cu maximum de eficiență, cântăreşte avantajele şi dezavantajele soluțiilor propuse, consideră că în domeniul profesional deciziile trebuie luate cu mare obiectivitate şi este important pentru el să rezolve orice problemă cu care se confruntă.

La *factorul Relaționare* (trebuințe de afiliere) scorul minin înregistrat este de 4,62, iar cel maxim 7,00, cu o medie de 6,02 şi o abatere standard de 0,55. Prin raportare la etalon, media înregistrată corespunde unui scor mediu spre intens. Un scor intens la factorul Relaționare (trebuințe de afiliere) indică o persoană ce resimte dorința de a stabili şi de a manifesta relații de prietenie cu alții, dorința de a lucra cu plăcere într-un colectiv plăcut, cu oameni înțelegători (relații armonioase). Îi place să se implice în sarcini care presupun munca în echipă, să mențină o atmosferă plăcută în cadrul grupului cu care

lucrează. Este important pentru ea să îşi realizeze munca cu plăcere şi munceşte mai bine când colaborează cu ceilalţi.

La *factorul Subzistenţă* (trebuinţe de existenţă) scorurile variază între 3,50 şi 7,00, având media de 5,44 şi abaterea standard de 0,64. Prin raportare la etalon, media înregistrată corespunde unui scor mediu. Un scor mediu la acest factor, indică faptul că preocuparea persoanei pentru nevoile de bază ale existenţei (odihnă, stabilitate, bani, hrană, securitate etc.) este una de intesitate medie. Astfel, putem spune că lotul de participanţi este unul eterogen în ceea ce priveşte intensitatea trebuinţelor de existenţă. La nivel internaţional, anchetele ce studiază aşteptările faţă de muncă arată faptul că aspiraţiile clasice, precum securitatea locului de muncă, condiţiile satisfăcătoare de muncă, salariul ridicat, nu sunt prioritare decât pentru o treime dintre salariaţi. Astfel, apar numeroase aspiraţii care rivalizează cu motivaţia salarială: dorinţa de a participa activ la procesele decizionale, o muncă ce oferă satisfacţii profesionale, o organizare transparentă a organizaţiei, nevoia unui şef cu un stil diferit de cel existent la un moment dat etc. (Druţă, 1999, apud Constantin, 2004).

- *Testarea relaţiilor dintre anumite trăsături de personalitate şi anumite tipuri de trebuinţe*

Ipoteza 1: Există o legătură între stabilitatea emoţională (măsurată prin *factorul C – instabilitate emoţională versus stabilitate emoţională*) şi trebuinţele de putere ale participanţilor.

În urma prelucrării statistice, se constată o corelaţie pozitivă semnificativă între stabilitatea emoţională şi trebuinţele de putere (rho=0,28 , p=0,027). Rezultatul ne indică o asociere scăzută între cei doi factori; însă, întrucât obiectivul este preponderent teoretic, de a pune în evidenţă relaţii „ascunse" între variabile, coeficientul de corelaţie va fi luat în considerare. Dintr-o altă perspectivă, intensitatea trebuinţelor de putere se mai poate explica şi prin alţi factori decât stabilitatea emoţională – de aceea corelaţia dintre cele două variabile apare ca fiind una slabă. Astfel rezultă faptul că subiecţii care obţin scoruri ridicate la factorul C obţin scoruri ridicate şi la trebuinţele de putere şi reciproc. Cu cât persoanele sunt mai stabile din punct de vedere emoţional, cu atât au mai pronunţate trebuinţele de putere. Persoanele cu un eu puternic,

stabile emoțional, realiste, calme, echilibrate resimt dorința de a-i influența pe cei din anturaj, mobilizându-i spre succes. Ele sunt cele care stimulează, impun o dinamică în grupul cu care lucrează, au inițiativă atunci când sunt necesare anumite schimbări în organizarea activităților profesionale şi consideră că în muncă trebuie să-şi asume o serie de responsabilități. De asemenea, în unele studii a fost demonstrat faptul că stabilitatea emoțională este relaționată cu motivația de auto-eficacitate, referitoare la credința unui individ că este capabil de a efectua cu succes o anumită activitate (Judge, Erez & Bono, 1998, apud Parks & Guary, 2008). Această categorie profesională desfăşoară o activitate de muncă ce necesită persoane stabile din punct de vedere emoțional, cu un bun control al furiei, echilibrate şi cu inițiativă, mai ales în situațiile de criză. Stabilitatea emoțională poate fi considerată ca fiind un predictor important al performanței profesionale în meseria de agent de pază şi protecție.

Ipoteza 2: Există o asociere între dominanță (măsurată prin *factorul E – supunere versus dominanță*) şi trebuințele de putere ale participanților.

În urma prelucrării statistice, se constată o corelație pozitivă semnificativă între dominanță şi trebuințele de putere (r=0,27, p=0,032). Deşi rezultatul ne indică o asociere scăzută între factorul E şi trebuințele de putere, coeficientul de corelație va fi luat în considerare, întrucât obiectivul este preponderent teoretic. Dintr-o altă perspectivă, intesitatea trebuințelor de putere se mai poate explica şi prin alți factori decât dominanța – de aceea corelația dintre cele două variabile apare ca fiind una slabă. Astfel rezultă faptul că subiecții care obțin scoruri ridicate la factorul E obțin scoruri ridicate şi la trebuințele de putere şi reciproc. Cu cât persoanele sunt mai dominante, cu atât au mai pronunțate trebuințele de putere. Persoanele sigure pe sine, dominante, cu independență de spirit, autoritare resimt dorința de a-i influența pe cei din anturaj, mobilizându-i spre succes. Ele sunt cele care au inițiativă în activitățile de grup, îi mobilizează pe ceilalți şi îşi asumă mai multe responsabilități. Obțin rezultate mai bune când organizează ele însele o activitate, îşi asumă responsabilități legate de organizarea activităților profesionale şi au curajul să-şi asume riscul pe care îl impun anumite situații. Persoanele

dominante pot să-şi dorească una dintre cele două forme de putere: puterea personală şi puterea organizațională. „Cei care vor putere personală simt nevoia de a-i domina pe alții şi de a-şi ataşa loialitatea în mod independent de organizație. Cei care vor putere organizațională fac dovada loialității pentru organizație, încurajând-i şi pe ceilalți să facă la fel; aceştia creează un climat eficace de muncă" (Constantin, 2004, p. 166). Activitățile de muncă desfăşurate de agenții de pază şi protecție necesită persoane dominante, autoritare şi sigure pe sine, cu inițiativă în activitățile de grup. Astfel de trăsături de personalitate pot fi considerate şi ele ca fiind predictori ai performanței profesionale în cazul acestei categorii profesionale.

Ipoteza 3: Există o legătură între responsabilitate, conştiinciozitate, perseverență (măsurate prin *factorul G – supraeu slab versus forța supraeului*) şi trebuințele de realizare ale participanților.

În urma calculării coeficientului de corelație Spearman, se constată o corelație pozitivă semnificativă între responsabilitate, conştiinciozitate, perseverență şi trebuințele de realizare (rho=0,36, p=0,003). Asocierea dintre cei doi factori este una moderată. Astfel, există o relație între factorul G şi trebuințele de realizare. Subiecții care obțin scoruri ridicate la Factorul G obțin scoruri ridicate şi la trebuințele de realizare şi reciproc. Cu cât persoanele sunt mai responsabile, conştiincioase, perseverente, cu atât au mai pronunțate trebuințele de realizare. Indivizii cu simțul datoriei şi al responsabilității, conştiincioşi, perseverenți au tendința sau dorința de a excela în cadrul activităților în care se angajează, de a fi considerați experți, profesionişti. Ei se preocupă de asimilarea ultimelor informații din domeniul în care lucrează şi consideră că ceea ce fac trebuie să facă cu un maxim de competență şi corectitudine. Îşi cunosc foarte bine atribuțiile şi fac tot posibilul să le îndeplinească cu maximum de eficiență, sunt capabili să analizeze o situație sau problemă, cântărind avantajele şi dezavantajele soluțiilor propuse şi este foarte important pentru aceştia să rezolve orice problemă cu care se confruntă.

Unele studii ne vorbesc despre *chemarea spre o anumită carieră* (vocația). Aceasta este definită ca fiind o nevoie complexă care predispune şi/sau influențează o persoană să urmeze o anumită

profesie. Chemarea este asociată cu pasiunea de a servi unui scop abstract, mai mare decât oricare dintre circumstanţele ce caracterizează o organizaţie şi mediul său. Angajamentul, responsabilitatea la agenţii de pază şi protecţie reprezintă chemarea cuiva spre o astfel de activitate profesională. Aceasta include principiile, idealurile şi valorile care au atras aceste persoane spre munca de agent de pază şi protecţie şi pe care le-au ataşat profesiilor lor, ca un mijloc de a servi comunităţii din care fac parte.

Pe de altă parte, este posibil ca multe dintre persoanele (mai ales cele tinere) care aleg profesia de agent de pază şi protecţie să fi dorit să facă parte din structuri oarecum înrudite precum poliţia sau armata şi să nu fi reuşit acest lucru, sau să aibă în vedere urmarea unei cariere militare sau în poliţie. Angajamentul unei persoane faţă de munca de agent de pază şi protecţie poate duce la reducerea infracţiunilor de furt, tâlhărie, vătămare corporală, dacă conceptele lor individuale cu privire la nevoile comunităţii reflectă convingerea că furtul, tâlhăria, vătămarea corporală, au impact negativ semnificativ asupra calităţii vieţii în comunităţile lor. Ca atare, angajamentul, responsabiltatea în cazul agentului de pază şi protecţie este o sursă puternică de motivaţie internă. Agenţii de pază şi protecţie pot simţi o chemare spre profesiile lor, chemare datorată dorinţei de a reprezenta conceptele de lege şi ordine, şi de a sprijini ceea ce toate aceste concepte simbolizează.

Ipoteza 4: Există o relaţie între sociabilitate (măsurată prin *factorul H – threctia versus parmia*) şi trebuinţele de afiliere ale subiecţilor.

În urma prelucrării statistice, se constată o corelaţie pozitivă semnificativă între sociabilitate şi trebuinţele de afiliere (rho=0,26, p=0,039). Rezultatul ne indică o asociere scăzută între cei doi factori, însă, întrucât obiectivul este preponderent teoretic, de a pune în evidenţă relaţii „ascunse" între variabile, coeficientul de corelaţie va fi luat în considerare. Dintr-o altă perspectivă, intesitatea trebuinţelor de afiliere se mai poate explica şi prin alţi factori decât sociabilitatea – de aceea corelaţia dintre cele două variabile apare ca fiind una slabă. Astfel rezultă faptul că subiecţii care obţin scoruri ridicate la factorul H obţin scoruri ridicate şi la trebuinţele de afiliere şi reciproc. Cu cât persoanele sunt mai sociabile, cu atât au mai pronunţate trebuinţele de

afiliere. Persoanele spontane, îndrăznețe, sociabile, întreprinzătoare resimt dorința de a stabili şi manifesta relații de prietenie cu alții, dorința de a lucra cu plăcere într-un colectiv plăcut, cu oameni înțelegători (relații armonioase). Le place să se implice în sarcini care presupun munca în echipă, să mențină o atmosferă plăcută în cadrul grupului cu care lucrează. De asemenea, este important pentru acestea să îşi realizeze munca cu plăcere şi muncesc mai bine când colaborează cu ceilalți. În cazul agenților de pază şi protecție munca în echipă reprezintă un aspect important al profesiei lor. Aceştia țin în permanența legătura prin intermediul mijloacelor de comunicare (radio, telefonic) cu şeful de tură sau colegii, raportând imediat situațiile ivite în postul încredințat, de cele mai multe ori, rezultatele muncii lor fiind mult mai bune atunci când colaborează cu ceilalți. Profesia de agent de pază şi protecție necesită persoane sociabile, cu rezonanță emoțională bogată, sensibile la nevoile colegilor de muncă, dar mai ales sensibile la nevoile de siguranță ale celor din jur. Şi aceste trăsături de personalitate pot fi considerate ca fiind predictori ai succesului profesional în profesia de agent de pază şi protecție.

Ipoteza 5: Există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de existență în funcție de vechimea pe post a participanților. Angajații cu o vechime mică pe post au un nivel ridicat al trebuințelor de existență.

Rezultatele *testului t* ne indică faptul că nu există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de existență în funcție de vechimea pe post a participanților. Astfel, datele cercetării nu permit acceptarea ipotezei (m1=5,24, m2=5,48, t=-1,00, df=59, p=0,322). Rezultatele înregistrate pot conduce la ideea că indiferent de vechimea pe post, nivelul trebuințelor de existență ale subiecților este aproximativ acelaşi. O altă explicație se leagă de amplitudinea redusă a vechimii pe post (1 – 6 ani).

Ipoteza 6: Există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de realizare în funcție de vârsta participanților. Angajații mai în vârstă au un nivel mai ridicat al trebuințelor de realizare.

Datele cercetării nu permit acceptarea ipotezei conform căreia există diferențe semnificative la nivelul trebuințelor de realizare în

funcție de vârsta participanților (m1=6,20, m2=6,11, t=0,52, df=59, p=0,603). Rezultatele obținute conduc la ideea că indiferent de categoria de vârsta în care sunt încadrați subiecții (până în 35 de ani sau între 36 şi 50 de ani), intensitatea trebuințelor de realizare a acestora este aproximativ aceiaşi. Prin urmare, atât subiecții tineri, cât şi cei aflați la maturitate resimt cu aproximativ aceiaşi intensitate dorința de a excela în cadrul activităților în care se angajează, de a fi considerați experți, profesioniști.

Studiile privind aşteptările față de muncă arată faptul că aspirațiile clasice precum securitatea locului de muncă, condițiile satisfăcătoare de muncă, salariul ridicat, nu sunt prioritare decât pentru o treime dintre salariați. Prin urmare, apar multe alte aspirații care rivalizează cu motivația salarială: dorința de a participa activ la procesele decizionale, o muncă ce oferă satisfacții profesionale etc. (Druță, 1999, apud Constantin, 2004).

Într-un studiu realizat de firma de consultață Deadalus, în parteneriat cu Catalyst Recruitment Solutions, pe un eşantion de 900 de respondenți cu vârste cuprinse între 19 şi 28 de ani, se specifică faptul că tinerii consideră importante perspectivele de dezvoltare pe care le oferă compania în care lucrează sau postul respectiv. Peste 80% dintre cei intervievați au răspuns că grija pe care o arată firma pentru angajatul său, dar şi atmosfera placută şi programele de instruire pentru job, fac diferența în momentul alegerii unui post. Salariul trece astfel pe plan secund, mai puțin de 75% dintre participanți fiind interesați de un pachet salarial atractiv („Tinerii pun salariul pe locul doi în topul preferințelor la angajare”, 2010).

5. Concluzii şi implicații

Principalele rezultate ale studiului sunt următoarele:

- În privința trăsăturilor de personalitate, în general, agenții de pază şi protecție care au participat la studiu pot fi descrişi ca fiind persoane stabile emoțional, responsabile, dominante, uşor adaptabile, cu spirit de independență, cu comportament realist şi dur, cu spirit practic, inițiativă şi care nu iau în seamă incomoditățile fizice. De asemenea, aceştia pot fi caracterizați ca fiind persoane de încredere,

cooperante, cu interes față de ceilalți, amabile, rezistente la stres, fără fobii şi capabile să-şi păstreze sângele rece în situații de urgență. Rezultatele înregistrate pot fi explicate prin aparteneța persoanelor investigate la o anumită categorie profesională. Această categorie profesională desfăşoară o activitate de muncă ce necesită astfel de caracteristici de personalitate. Totodată, aceste trăsături de personalitate pot fi considerate ca fiind predictori importanți ai performanței profesionale în meseria de agent de pază şi protecție.

- În medie, participanții la studiu au obținut un nivel al trebuințelor de putere, realizare, afiliere şi subzistență peste medie.
- Există o legătură între stabilitatea emoțională şi trebuințele de putere ale participanților. Cu cât persoanele sunt mai stabile din punct de vedere emoțional, cu atât au mai pronunțate trebuințele de putere.
- Există o asociere între dominanță şi trebuințele de putere ale participanților. Persoanele sigure pe sine, dominante, cu spirit de independență, autoritare resimt dorința de a-i influența pe cei din anturaj, mobilizându-i spre succes.
- Există o legătură între responsabilitate, conştiinciozitate, perseverență şi trebuințele de realizare ale participanților. Cu cât persoanele sunt mai responsabile, conştiincioase, perseverente, cu atât au mai pronunțate trebuințele de realizare. Indivizii cu simțul datoriei şi al responsabilității, conştiincioşi, perseverenți au tendința sau dorința de a excela în cadrul activităților în care se angajează, de a fi considerați experți, profesionişti.
- Există o relație între sociabilitate şi trebuințele de afiliere ale participanților. Persoanele spontane, îndrăznețe, sociabile, întreprinzătoare resimt dorința de a stabili şi manifesta relații de prietenie cu alții, dorința de a lucra cu plăcere într-un colectiv plăcut, cu oameni înțelegători (relații armonioase). Acestora le place să se implice în sarcini care presupun munca în echipă şi să mențină o atmosferă plăcută în cadrul grupului cu care lucrează.

- Nu există diferenţe statistic semnificative la nivelul trebuinţelor de existenţă în funcţie de vechimea pe post a participanţilor. Indiferent de vechimea pe post, nivelul trebuinţelor de existenţă al subiecţilor este aproximativ acelaşi.
- Nu există diferenţe statistic semnificative la nivelul trebuinţelor de realizare în funcţie de vârsta participanţilor. Rezultatele obţinute conduc la ideea că indiferent de categoria de vârstă în care sunt încadraţi subiecţii (până în 35 de ani sau între 36 şi 50 de ani), intensitatea trebuinţelor de realizare ale acestora este aproximativ aceiaşi. Prin urmare, atât subiecţii tineri, cât şi cei aflaţi la maturitate resimt cu aproximativ aceiaşi intensitate dorinţa de a excela în cadrul activităţilor în care se angajează, de a fi consideraţi experţi, profesionişti.

Principalele limite ale studiului sunt:

- utilizarea unui lot de participanţi de volum redus;
- lotul de subiecţi a fost selectat pe bază de disponibilitate (un procedeu non-aleator);
- lipsa de etaloane adaptate pe populaţia studiată (agenţi de pază şi protecţie);
- lipsa unor instrumente de evaluare psihologică special concepute pentru populaţia studiată (agenţi de pază şi protecţie).

Deschiderile şi aplicabilitatea rezultatelor obţinute (implicaţiile practice ale studiului)

Întrucât, de cele mai multe ori, organizaţiile au tendinţa de a recruta, selecta şi angaja oameni pe baza caracteristicilor sau calităţilor lor individuale, studiul de faţă poate servi în alcătuirea bateriilor de teste folosite pentru recrutarea şi selecţia de personal pentru această categorie profesională. El poate reprezenta un suport de orientare pentru angajatori, în vederea angajării unei persoane ale cărei aptitudini, abilităţi, cunoştinţe, trăsături de personalitate şi motivaţii să fie cât mai aproape de cele ale ocupantului ideal al postului şi care, totodată, să confirme asteptările angajatorilor. Astfel, un candidat sociabil poate fi considerat ca fiind un candidat cu un nivel înalt al trebuinţelor de afiliere, un candidat dominant şi stabil din punct de vedere emoţional poate fi considerat ca fiind un candidat cu un nivel înalt al trebuinţelor de putere, la fel cum un candidat

responsabil, conştiincios, perseverent poate fi considerat ca fiind un candidat cu un nivel înalt al trebuinţelor de realizare. Spre exemplu, un individ cu un grad ridicat de conştiinciozitate, responsabilitate, poate primi sarcini de lucru care să îl stimuleze, sarcini mai dificile, mai complexe, care să îi satisfacă nevoia de realizare. Un individ cu un nivel ridicat de sociabilitate poate primi sarcini de lucru ce presupun munca în echipă, colaborarea cu ceilalţi angajaţi, sarcini care să îi satisfacă trebuinţa de afiliere. Un individ cu grad ridicat de dominanţă poate primi sarcini de lucru care presupun iniţiativă din partea sa, coordonarea celorlalte persoane ce fac parte din grupul de muncă, mobilizarea acestora, sarcini care implică responsabilităţi crescute, dar şi ocazii de afirmare şi realizare, sarcini de lucru care să îi satisfacă trebuinţa de putere.

Bibliografie

1. Bogathy, Z. (2004), *Manual de psihologia muncii şi organizaţională*, Iaşi, Editura Polirom.
2. Buzea, C. (2010), *Motivaţia. Teorii şi practici*, Iaşi, Institutul European.
3. Chestionarul de personalitate *16 PF* – Manualul testului (Laborator de psihodiagnostic).
4. Ciucurel, M. (2012-2013), *Suport de curs – Psihologie organizaţională aplicată,* Universitatea din Piteşti.
5. Constantin, T. (2004), *Evaluarea psihologică a personalului*, Iaşi, Editura Polirom.
6. Cucu Ciuhan, G., Vitalia, I.L. & Răban Motounu, N. (2006), *Teorii clasice ale personalităţii,* Piteşti, Editura Universităţii din Piteşti.
7. Golu, M. (2005), *Bazele psihologiei generale,* Bucureşti, Editura Universitară.
8. Herzberg, F. (1968), *One more time: How Do You Motivate Employees?* Harvard.
9. Howitt, D. & Cramar, D. (2006), *Introducere în SPSS pentru psihologie*, Iaşi, Editura Polirom.
10. Legea nr. 333/2003 privind paza obiectivelor, bunurilor, valorilor şi protecţia persoanelor.
11. Popa, M. (2008), *Statistică pentru psihologie. Teorii şi aplicaţii SPSS*, Iaşi, Editura Polirom.
12. Zlate, M. (2007), *Tratat de psihologie organizaţional-managerială. Vol. 2,* Iaşi, Editura Polirom.

ETICA COMUNICĂRII ORGANIZAȚIONALE

Inspector de poliție Leontina PRODAN*

***Rezumat**: În mod paradoxal, deşi ştiinţa şi tehnica au reuşit în ultimii ani să revoluţioneze posibilitatea noastră de a transmite informaţia, totuşi capacitatea de a comunica între noi a scăzut. Comunicarea, marele succes tehnologic al secolului XX, se pare că a devenit marele lui insucces socio-uman. Ineficacitatea şi ineficienţa comunicării este o temă intelectuală majoră a zilelor noastre. Acestă „impotenţă" comunicativă nu apare însă ca fenomen social unic, ci în asociere cu alte fenomene cum sunt: accentuarea distanţei psihice între oameni pe criterii rasiale, naţionale şi etnice, izolarea spirituală a oamenilor prin încadrarea lor în complexe industriale şi urbane mari, dezumanizarea relaţiilor interpersonale ca rezultat al „avitaminozei afective", al totalitarismului sau al dominaţiei forţei banului etc. În general, capacitatea noastră de a realiza contacte interurbane spontane, creatoare, este paralizată de ritmul frenetic al vieţii moderne şi de stresul zilnic.*

1. Etica în comunicarea managerială

Pe de altă parte, actualul mediu de afaceri este caracterizat printr-o explozie informatică, prin globalizarea economiilor, crize economice acute în unele zone, creşterea numărului grupurilor de presiune consumator-sindicate-guvern, creşterea concurenţei tehnologice, creşterea specializării şi a diversificării.

În acest cadru socio-economic conţinutul funcţiunilor manageriale şi al rolurilor managerului devin mult mai complexe. Managementul resurselor umane devine partea esenţială în administrarea organizaţiilor de orice natură şi constituie factorul de diferenţiere dintre un management de succes şi unul falimentar. Se generalizează principii şi idei noi, cum sunt: managementul performanţei, calitatea totală, managementul participativ, dimensiunea

* Inspectoratul de Poliție Județean Giurgiu.

de etică managerială, responsabilitatea socială a organizației, comunicarea managerială etică (R.M. Cândea, D. Cândea „Comunicarea managerială – o problemă a crizei manageriale" Revista de management, nr. 2/1993, p. 39).

Etica este, după Kant, un îndreptar al comportamentului, subsumat libertății. Dar o civilizație modernă, într-adevăr liberă, spre care noi toți tindem, presupune în cadrul normelor fundamentale libertatea de discernământ şi decizie în formarea opiniilor de morală. Deci a încerca să convingi sau să înveți pe cineva ce este etic şi ce nu este etic înseamnă a păşi pe terenul sacru al acestei libertăți. De aici rezultă o oarecare „conspirație" a tăcerii şi asupra eticii comunicării manageriale.

Dar faptul că nu se vorbeşte prea mult despre etică nu înseamnă că o anumită etică nu este totuşi impusă. Guvernele au făcut-o şi o fac în permanență. Sunt făcute reguli pentru a interzice anumite comportamente considerate neetice de către segmente ale societății la un moment dat. Similar, organizațiile şi managerii care le conduc impun anumite reguli, standarde şi norme care, de exemplu, pot să contrazică etica individuală.

Desigur, orice discuție despre etică în comunicarea managerială ar putea fi de la bun început pusă sub semnul întrebării şi considerată inutilă prin simpla constatare că etica este un concept situațional complex, deci „imposibil" de cuprins în norme. Dar ce s-ar fi întâmplat dacă oamenii de ştiință ar fi renunțat la studierea şi înțelegerea unor fenomene doar pentru că ele erau complexe sau pentru că se manifestau diferit în diferite condiții? Secretele universului, de exemplu, se află în spatele complexității de ordin etic.

Ne mai putem întreba dacă etica are vreo importanță în ceea ce priveşte managementul unei organizații? Are, de exmplu, vreo influență asupra productivității şi profitului unei organizații? Răspunsul este categoric DA, în special pe termen mediu şi lung. Organizațiile nu sunt simple „maşini" de făcut bani, produse sau servicii. Oamenii sunt inima şi sufletul organizațiilor şi ei au nevoie, pentru a fi productivi, de un anumit standard de etică, de morală.

Să pornim de la însăşi decizia de a comunica. Comunicatorul are, de exemplu, opțiunea inițială de a vorbi sau scrie, de a asculta sau nu. Vorbind, comunicatorul decide să emită informații, idei, păreri, sentimente, să se autoexpună. Hotărârea dacă această

comunicare să aibă loc sau nu poate implica deci porbleme de etică. Probleme de etică pot să apară şi vizavi de procesul de ascultare în sensul că, până la un punct, trebuie respectat şi dreptul omului de a fi scutit de revărsarea de informaţii asupra lui. Oamenii au „dreptul să ştie", dar ei au şi „dreptul să nu ştie". Câte lucruri eronate, superficiale, derutante nu ne este dat să ascultăm, în fiecare zi, din nenumărate surse din jurul nostru? Comunicarea inoportună este o formă de poluare psiho-socială.

Atributele în jurul cărora se concentrează etica în procesul de comunicare managerială sunt: claritatea, precizia şi corectitudinea, integritatea, loialitatea, discreţia şi oportunitatea comunicării; ele se circumscriu onestităţii. Pentru manager comunicarea onestă nu este doar cea mai bună politică, ci este şi singura capabilă de a păstra căile de comunicare deschise, deci de a face procesul de management posibil sub toate aspectele acestuia.

Etica managerului generează o anumită imagine personală în faţa angajaţilor şi o imagine a organizaţiei în faţa comunităţii şi a societăţii. În contextul în care organizaţiile devin tot mai mari şi mai puternice apare necesitatea ca aceasta să acţioneze într-un mod etic, responsabil din punct de vedere social. În mare parte aceasta înseamnă, din partea lor, o preocupare pentru satisfacerea nevoilor de produse şi servicii ale societăţii, dar şi pentru protejarea mediului, a oamenilor implicaţi în funcţionarea organizaţiilor şi a societăţii în general.

Mediul fizic, social, politic şi economic, opiniile şi nevoile oamenilor sunt în continuă schimbare. De aceea managerii trebuie să fie receptivi la standardele etice dominate în societate la un moment dat pentru a fi în măsură să se adapteze şi să asigure adaptarea organizaţiei la acestea.

Un bun punct de plecare în aprecierea procesului şi produselor comunicării sub aspectul eticii este examinarea adevăratului motiv (invenţie) şi scop al comunicării precum şi impactul acesteia.

O afirmaţie eronată, de exemplu, dacă apare în mod accidental, nu poate fi catalogată ca neetică, ci neprofesională. Dar una care este în mod deliberat eronată, având ca intenţie derutarea, manipularea, înşelarea sau confuzia, este neetică. Cea mai perfectă ofertă făcută unui client este neetică dacă, de exemplu, nu se intenţionează respectarea promisiunilor.

Distorsionarea neintenționată a informațiilor din cauza naturii ființei umane este un alt factor care trebuie luat în considerare sub aspect etic.

Mesajele nu sunt în sine etice sau neetice. Ceea ce determină ca un mesaj să fie etic sau nu rezidă în ceea ce emitentul mesajului intenționează să realizeze prin intermediul acestui mesaj. Ne punem însă întrebarea ce se întâmplă când intenția este pozitivă, dar impactul pe care îl are comunicarea este negativ? Un vechi proverb spune că „drumul spre iad este pavat cu intenții bune", acesta rămâne adevărat şi în cazul comunicării manageriale. Managerul trebuie deci să aibă în vedere nu numai motivele, intențiile şi scopul comunicării, ci şi impactul posibil al acesteia.

Problemele de etică ale comunicării trebuie analizate cu şi mai mare prundență în cazul mesajelor negative cu implicații emoționale, de influențare/convingere, al mesajelor legate de conflicte. În legătură cu acestea pot să apară cerințe contradictorii între a comunica cu tact, dar a nu fi manipulativ, a spune adevărul, dar a nu fi lipsit de dimplomație. Pentru a putea „naviga" printre aceste jaloane managerul va trebui să facă alegerea corectă a organizării şi formatului mesajului, a stilului de comunicare, a limbajului şi să aibă în vedere multe alte aspecte.

Problemele de etică trebuie analizate şi prin prisma prevederilor legale şi a preceptelor morale naționale specifice. Managerul operând în mediul internațional trebuie să cunoască sensibilitățile culturale, caracteristicile regionale şi etice, obiceiurile şi elementele specifice ale țărilor unde sau în legătură cu care îşi desfăşoară activitatea.

Câteva dintre dilemele de etică ce stau în fața managerului gravitează în jurul noțiunilor de secret al informației, transmitere de informații din interiorul organizației spre exterior, zvonul şi bârfa, minciuna, eufeminismele, ambiguitatea, acțiunea de a cere scuze, autocritica. Vom analiza câteva dintre acestea.

Sunt secretele justificabile sau nu? Desigur, păstrarea secretului asupra unor informații care privesc protecția consumatorului este neetică. Pe de altă parte, păstrarea secretului poate fi esențială pentru sccesul unor decizii, ele pot fi discutate cu un anumit segment al organizației, dar nu cu un altul. Anumite informații trebuie ascunse în fața concurenței pentru a încuraja inovația. Dar blocarea de informație încetineşte, în general, progresul. De exemplu, viteza cu care s-a

dezvoltat tehnologia calculatoarelor se datorează în primul rând transferului continuu de informații, între laboratoarele din Anglia şi din S.U.A. Deci, pe de o parte, prea mult secret al informației scade nivelul şi ritmul creativității, în timp ce distribuirea liberă a informației reduce motivația celor care o creează.

Orice angajat care discută în exteriorul organizației despre abuzuri sau neglijență petrecute în organizație ar putea fi catalogat ca neloial organizației. Când este într-adevăr aşa? A nu discuta despre problemele care nu merg bine, nu este tocmai aceasta neloial?

O dilemă de etică pentru manager apare şi în legătură cu unele aspecte ale comunicării neformale cum sunt, de exemplu, luarea sau nu în considerare a bârfei sau ce este de făcut în legătură cu zvonurile care circulă în organizație.

Referitor la primul aspect există două păreri: una care consideră neetică şi perturbatoare prezența bârfei (de exemplu, ea poate interfera, chiar şi neintenționat, cu obiectivitatea evaluării performanței angajaților sau a promovării lor, creează în organizație o atmosferă de suspiciune); alta, care consideră bârfa etică şi utilă (de exemplu, previne evenimentele negative, este „pulsul" organizației).

Referitor la al doilea aspect, dilema apare din cauză că zvonul poate conține informație falsă. De exemplu, zvonul fals că o bancă dă faliment poate determina pe clienții ei să-şi retragă depunerile, aceasta într-adevăr putând cauza falimentul băncii respective. Zvonurile apar în situații ambigue în care oamenii au un interes direct mare sau sunt implicați emoțional. Managerul are posibilitatea de a evita răspândirea lor prin creearea imediată a unui canal de informare credibil. De exemplu, în unele organizații din S.U.A. se pune la dispoziția angajaților un număr de telefon la care aceştia se pot interesa de veridicitatea oricărui zvon auzit.

Minciuna este una dintre dilemele de etică ce nu ar trebui să existe. Nu trebuie să minți, este una dintre cele 10 porunci! A minți înseamnă a face o afirmație cu intenția de a induce în eroare. Şi totuşi, în afaceri se spun foarte multe neadevăruri, iar justificarea pentru unele dintre ele se caută în „intenția bună" cu care au fost spuse.

Statisticile efectuate pe această temă arată că numai aproximativ 20% din acest gen de minciuni sunt spuse spre beneficiul celui mințit, în timp ce 75% sunt în favoarea celui care minte (restul sunt în favoarea unei a treia persoane).

Un alt exemplu de dilemă de etică este şi actul de a cere scuze, în nume personal sau ca reprezentant al organizației. Cererea de scuze şi autocritica ridică probleme de comunicare dificile deoarece pun în discuție reputația sau motivele managerului, deci credibilitatea acestuia sau a organizației.

Trebuie să mai semnalăm la capitolul dileme şi următorul fapt: există cel puțin trei moduri de a aprecia conceptul de etică – cel utilitarist, cel individualist şi cel justițiar.

1. Modul *utilitarist* de abordare a eticii susține că acțiunile managerului trebuie judecate prin consecințele lor: dacă rezultatul este bun, acțiunea este bună; un rezultat este interpretat ca bun atunci când corespunde „binelui majorității". Dacă cei mulți beneficiază de pe urmele unei acțiuni, chiar dacă aceasta este chestionabilă, potrivit unei etici individualiste, acțiunea poate fi considerată etică. De exemplu, un angajat nu trebuie promovat, deşi merită, dacă aceasta ar strica armonia grupului.

Drepturile individului nu au importanță în fața interesului majorității.

2. Modul *individualist* de abordare a eticii, bazat pe drepturile individuale, are în centru libertatea conştiinței, libertatea cuvântului, apărarea vieții particulare a individului. Acest fel de etică, accentuând drepturile individului, neglijează prin comparație obligațiile acestuia față de comunitate şi societate.

3. Modul *justițiar* de abordare a eticii accentuează echitatea, obiectivitatea, cinstea şi imparțialitatea. În normele acestui fel de etică există preocuparea pentru binele celuilalt. Întrebarea nu este dacă o acțiune este utilă sau profitabilă, ci dacă este cinstită, justă. Insistând asupra echității, se elimină însă stimulentul pentru performanța individuală.

Regăsim în viața de toate zilele numeroase elemente ale acestor concepte diferite despre etică şi, adeseori, suntem intoleranți cu punctele de vedere diferite de cele considerate de noi ca valabile. Ideal, o decizie etică ar trebui să respecte toate cele trei puncte de vedere despre etică, dar aceasta este practic imposibil. Un manager pretinzând, de exemplu, păstrarea secretului asupra unei discuții legate de un produs nou violează dreptul de a vorbi liber pretins în cadrul eticii individualiste. Managerul face aceasta pentru a proteja interesele organizației şi a angajaților, fiind etic conform eticii utilitariste.

Etica unei organizații este creată şi susținută de cultura *organizațională*, *politica organizației* şi evident, de etica *individuală* a managerilor.

În societatea informatizată de astăzi, problemele majore de etică sunt concentrate în jurul relației omului cu informația. Construirea unui consens asupra acestor valori este una din sarcinile importante ale managementului organizației. Organizația etică trebuie să aibă o cultură care să semnaleze simbolic direcția sa de angajare. Există multe modalități prin care se poate realiza aceasta, ca de exemplu prin dezvoltarea unui set de principii de funcționare fundamentale care să fie comunicat în organizație şi în mediul ei de relații. Dar, evident, principiile nu sunt suficiente, ele trebuie transformate în politica organizației.

În contextul comunicării manageriale există trei elemente de *politică a organizației* ce trebuie avute în vedere pentru a asigura o organizație etică: primul priveşte informația necesară funcționării organizației, al doilea mijloacele de strângere a informației şi al treilea, modul de lucru cu informația.

Informația necesară organizației se află la confluența a trei surse: *informația privind individul, informația privind organizația şi informația privind mediul în care funcționează organizația.* Se pun acum mai multe întrbări, ca, de exemplu: care este informația legată de angajați de care are nevoie, în mod legitim şi etic, organizația; în decizia de promovare bazată pe performanța individului, trebuie ca managerul să cunoască starea sănătății acestuia sau dacă a fost vreodată arestat? Un principiu posibil ar fi acela că managerii au nevoie doar de acele informații legate de individ ce au relevanță pentru decizia pe care trebuie să o ia. A avea la dispoziție mai multă informație decât este nevoie poate perturba procesul de decizie şi poate fi inoportun pentru individ.

Un alt aspect: organizațiile trebuie să respecte libertatea angajaților de a transmite informații din organizație către comunitate în spiritul responsabilităților sociale, dar în acelaşi timp ele trebuie să aibă o politică de protejare a informațiilor cu care lucrează.

O altă problemă care se pune este în ce măsură angajații trebuie să aibă acces la informațiile strânse de către organizație despre ei. Există domenii în care organizația interzice accesul angajaților la aceste informații ca, de exemplu, la informații privind perspectivele de

promovare. O politică de genul „accesului" aproape nelimitat la informație, iar în caz de restricție o explicare a acestei decizii", ar putea fi o soluție.

Există anumite informații despre organizație de care comunitatea are nevoie, cum sunt, de exemplu, cele depre produsele acesteia sau, în cazul persoanelor din exteriorul organizației care au un interes direct față de aceasta, informații despre activitatea ei financiară, drepturile şi obligațiile ei. Dar apare aici şi problema genului de informații pe care organizația are dreptul să le comunice despre angajați în exterior, fără permisiunea acestora. I.B.M., de exemplu, la solicitare din exterior se va limita la a verifica dacă o anumită persoană este într-adevăr angajată a I.B.M., va spune locul unde lucrează, funcția şi data angajării. Pentru comunicarea oricărei alte informații trebuie să existe consimțământul angajatului.

Organizațiile au nevoie pentru buna lor funcționare de anumite informații legate de comunitate, de publicul larg, de concurență. Problemele care apar aici se referă în primul rând la *modul în care se culege această informație.* Conducerea unei organizații trebuie să fie preocupată nu numai de etica scopului strângerii informației, ci şi de etica modului în care aceasta se face.

Informația, spre deosebire de proprietatea materială sau de alt capital, poate fi pierdută fără ca cel furat să-şi dea seama şi, în acest sens, securitatea informației este mult mai dificil de asigurat. De aceea organizațiile trebuie să-şi stabilească o politică clară în legătură cu *modul de lucru cu informația*: cine are acces la informație, când să se deblocheze o anumită informație şi când să se distrugă informația.

Cultura organizațională şi politica organizației sunt forțe puternice care se contopesc şi generează spiritul etic al organizației, dar ele nu pot substitui *caracterul etic individual* al managerului şi al modului lui de a comunica. Prin modul în care comunică, managerul este „o reclamă" pentru el însuşi şi pentru organizația pe care o reprezintă.

Etica nu trebuie confundată cu legalitatea, deşi există tendința ca la multe din organizații codul de comportament etic să fie de fapt concentrat strict pe probleme de legalitate. Legea reprezintă o bază pentru comportamentul acceptabil. O acțiune legală nu este neapărat etică.

2. Strategia comunicării manageriale

Managerul competent abordează comunicarea interpersonală la nivel de grup, organizație şi în exteriorul organizației după strategii bine definite, menite să asigure climatul de cooperare necesar atingerii obiectivelor organizației şi să genereze o imagine bună a organizației în fața partenerilor săi.

Atunci când vorbim de strategie în contextul comunicării manageriale avem în vedere două aspecte majore:

Primul aspect se referă la *abordarea strategică* a actului de comunicare în sine, la nivel de individ în scopul unei comunicări eficace şi eficiente şi include toate variabilele strategice de care managerul trebuie să țină cont în formularea şi transmiterea mesajelor sale.

Al doilea aspect se referă la *strategia comunicării manageriale* la nivel de organizație. Ea se referă atât la comunicarea managerială externă, (creearea unei anumite imagini a organizației în fața comunității, modul de lucru cu informația externă, legătura cu partenerii organizației etc.), cât şi la comunicarea interna (stilul de conducere şi modul de luare a deciziilor, implementarea schimbărilor de structură a organizației, rezolvarea conflictelor etc.)

3. Abordarea strategică a actului de comunicare

O dată luată o decizie în legătură cu necesitatea unui act de comunicare punctul de abordare strategică a comunicării începe cu analizarea variabilelor legate de cel care emite comunicarea şi acestea sunt: scopul şi obiectivele comunicării, nivelul de control-implicare necesar şi credibilitatea emitentului.

3.1 Orice act de comunicare managerială trebuie să aibă un scop. Clarificarea acestuia sporeşte eficiența comunicării în primul rând prin aceea că nu veți mai pierde vremea cu elaborarea unor mesaje neclare, nedecise, deci inutile. Prin conştientizarea precisă a scopului comunicării vom fi în măsură să determinăm obiectivele pe care le urmărim precum şi tehnicile şi tacticile adecvate şi să

comunicăm mai precis, acordând atenţie în acelaşi timp relaţiei de comunicare.

Formulăm deci *scopul comunicării* sub formă de afirmaţii generale legate de ce am dori să facă destinatarul, ce problemă încercăm să rezolvăm, ce dorim să se întâmple ca urmare a comunicării etc. Acest proces poate avea loc doar ca proces de gândire, dar este recomandat să încercăm şi să „punem pe hârtie" acest gând, desigur foarte pe scurt, sub forma unei propoziţii; vom fi surprinşi să observăm cât de mult contribuie scrierea la clarificarea gândirii.

Apoi ne gândim la *obiectivele comunicării*. În identificarea acestora pornim dinspre general spre specific. Scopul şi obiectivele generale sunt acelea care declanşează procesul creator şi ne determină să gândim pasul următor, de stabilire a obiectivelor legate de acţiunile concrete ce se impun în lumina scopului şi obiectivelor generale: „ce trebuie să afle sau să facă" auditoriul nostru, „ce anume trebuie realizat şi pâna la ce dată", „cu cine trebuie discutat şi cui trebuie trimisă o notă de informare".

Ne gândim, de asemenea, cum am dori să *reacţioneze destinatarul* la mesajul nostru. Este foarte important să stabilim ce feedback ne va informa dacă scopul comunicării a fost atins sau nu. De exemplu: „ca rezultatat al acestei comunicări întreprinde… sau cel puţin va…".

3.2 Nivelul de control – implicare

Odată clarificate scopul şi obiectivele comunicării vom dori să decidem în legătură cu nivelul de control pe care vrem să-l păstrăm asupra comunicării, corelat cu măsura în care considerăm necesar să-l implicăm în comunicare şi pe destinatar. Nivelul de control exercitat asupra comunicării din partea noastră va varia invers proporţional cu nivelul de implicare a destinatarului (care poate fi o persoană sau un auditoriu larg). Din acest punct de vedere pot fi definite patru strategii de comunicare: de informare, de convingere, de consultare şi de colaborare.

Comunicarea de informare se caracterizează prin aceea că emitentul doreşte ca „destinatarul să afle". De exemplu, ca rezultat al unei circulare trimise de noi, destinatarul va urma anumite proceduri. În această situaţie noi vom da instrucţiuni sau explicaţii. Nu este

necesară implicarea destinatarului în comunicare decât, eventual, pentru clarificări sau pentru confirmare de primire; nu avem nevoie de părerea sa sau de alte informații. Destinatarul trebuie doar să afle, să înțeleagă.

În *comunicarea de convingere*, emitentul doreşte ca „destinatarul să acționeze". În această situație avem nevoie de o oarecare implicare a destinatarului, deoarece vrem să-l convigem să facă ceva, să acționeze şi de aceea ne vom interesa, de exemplu, ce nevoi specifice are, ce elemente de risc acceptă, ce constrângeri are.

În cadrul *comunicării de consultare* „emitentul şi destinatarul doresc să afle". De exemplu, dorim să prezentăm conducerii firmei un proiect pentru elaborarea unui nou produs. Vom prezenta în prealabil un material colegilor din conducerea compartimentului de producție. Va avea loc o discuție se vor pune întrebări, se vor argumenta opinii. Ne va interesa opiniile auditoriului în vederea punerii în aplicare a proiectului nostru. Atât noi, cât şi auditoriul vrem să aflăm, să evaluăm posibilități, să punem față în față informațiile, să alegem alternative.

Comunicarea de colaborare se caracterizează prin aceea că „emitentul şi destinatarul doresc să acționeze împreună". De exemplu, sunteți managerul unui proiect, şi ca rezultat al şedinței pe care o țineți cu cei cu care colaborați la acest proiect, trebuie să luați împreună decizii privitoare la o creştere a cheltuielilor. În urma acestei şedințe vor rezulta pentru fiecare comunicator anumite sarcini de îndeplinit, anumite mesaje care trebuie transmise subalternilor, anumite acțiuni de efectuat.

În concluzie, veți folosi comunicarea de informare şi, în oarecare măsură, cea de convingere, dacă aveți suficiente informații şi le puteți înțelege/prelucra fără ajutorul destinatarului. Interacțiunea este redusă, deci controlul asupra comunicării vă aparține în mare măsură.

3.3 Credibilitatea: evaluare şi sporire

În continuarea strategiei comunicării, odată definite scopul şi obiectivele acesteia, precum şi gradul de interacțiune şi control la care considerați că trebuie să apelați, este important să analizați credibilitatea pe care o aveți în fața destinatarului, conform percepției pe care credeți că acesta o are.

Credibilitatea poate fi considerată ca un cont la bancă: îl puteți deschide prin depunere (credibilitatea inițială), puteți adăuga credibilitate suplimentară sau scădea din credibilitate prin ceea ce spuneți sau faceți; puteți chiar să vă pierdeți complet „contul" în cazul în care vă compromiteți prin vreun comportament, fie el de comunicare sau nu. „Contul de credibilitate" potențează arta de a convinge.

Dar să analizăm ce trebuie să faceți la nivel de strategie a comunicării. Puteți să vă sporiți credibilitatea prin accentuarea credibilității inițiale şi prin câştigarea de credibilitate suplimentară. *Credibilitatea inițială* se referă la percepția pe care o are destinatarul despre noi, înainte de a începe comunicarea şi este generată, de exemplu, de cine suntem, pe cine reprezentăm, interacțiunile şi relațiile avute anterior.

Credibilitatea dobandită este rezultatul abilității noastre de a comunica, manifestată pe parcursul comunicării. Desigur, lipsa acestei abilități poate conduce la scăderea „contului" de credibilitate.

4. Strategia de comunicare la nivel de organizație

La nivel de organizație, strategiile actelor de comunicare individuale trebuie să se integreze într-o strategie de comunicare unitară care să asigure implentarea strategiei organizației, atât prin acțiune directă, cât şi indirect, prin intermediul climatului de comunicare generat.

În funcție de situația specifică în care se află organizația la un moment dat şi de direcția în care se îndreaptă aceasta, sunt utile diferite tipuri de strategii de comunicare. Amintim în continuare câteva dintre cele mai frecvent adoptate strategii, precum şi situația în care adoptarea lor este recomandată.

4.1 Strategia de control

Managerul constrânge şi dirijează. Este o comunicare într-o singură direcție care foloseşte feedbackul în special pentru clarificare. Se bazează frecvent pe stilurile individuale de tip „blamare" şi „informare-dirijare".

Este recomandată în situații de urgență, când timpul este elementul critic şi când managerul are nevoie de autoritate necontestată asupra celor implicați. Este utilă şi în procesul de instruire a noilor angajați, în lucrul cu subordonați dependenți, incompetenți sau care nu sunt motivați pentru munca efectuată.

Dacă strategia de control se foloseşte în mod greşit, ea poate genera sentimente negative, rezistență la schimbare sau opoziție din partea a acelora care nu suportă controlul direct. De aceea strategia de control nu se recomandă pentru situațiile de implementare a schimbării

4.2 Strategia egalitară

Este catacterizată printr-un transfer bilateral de informație în cadrul căruia influențarea este reciprocă; se manifestă elemente de comunicare suportivă. Luarea de decizii se bazează pe consens. Se generează o atmosferă de înțelegere reciprocă. Stilul de comunicare individual predominant este cel „rezolvare de probleme".

Se recomandă în formarea şi sudarea de grupuri, în implementarea managementului participativ, în comunicarea cu grupuri mici când timpul nu este o constrângere, în procesul de împuternicire al angajaților.

Este o strategie foarte indicată pentru scăderea rezistenței la schimare şi pentru introducerea schimbării, dar nu este eficace în comunicarea cu persoane incompetente, lipsite de experiență şi de cunoştințe, cu persoane lipsite de inițiativă, în situații de urgență sau criză.

4.3 Strategia de structurare

Este o strategie folosită cu succes de managerii în stabilirea ordinii, în procesul de restructurare a organizației, în introducerea organizării şi planificării în situații foarte complexe în care este nevoie de clarificări şi transmitere permanentă de instrucțiuni. Ca stil individual predominant, managerul foloseşte „informarea-dirijarea" sau „convingerea" prin menționarea de standarde şi proceduri prin stabilirea de obiective, distribuirea şi explicarea de sarcini, încurajarea angajaților pentru respectarea termenelor. Managerii dirijează comunicarea spre sprijinirea structurii.

Strategia de structurare nu se recomandă în situații critice sau cu implicații emoționale, în situațiile evidente şi simple sau când organizația funcționează într-un mediu stabil.

4.4 Strategia dinamică

Comunicarea directă şi la subiect, iar conținutul mesajelor este pragmatic şi orientat spre acțiune. Se bazează pe situațiile individuale de „informare-dirijare" şi de „convingere". Comunicarea nu este de tip suportiv, ci este orientată spre activitățile imediate cu care se confruntă managerul şi organizația.

Nu se aplică în situații care implică viitorul adevărat. Se recomandă managerilor care activează în mediile aflate în schimbare rapidă. Diferă de strategia de control prin aceea că managerul, în actele sale de comunicare, prezintă o declarație succintă a poziției şi apoi deleagă autoritatea de a lua decizii şi de a acționa a interlocutorului, pe care, în acelaşi timp îl şi stimulează şi motivează. Cheia succesului acestei strategii constă în competența executantului şi predominanța unui climat de încredere.

4.5 Strategia de acceptare

Se caracterizează prin acceptarea punctului de vedere al interlocutorului care poate fi, de exemplu, o echipă de consultanți, comisia de auditare.

Se aplică atunci când scopul comunicării este, de exemplu, de a solicita părerea unor specialişti privind procesele interne ale organizației sau privind piața şi concurența.

Este o strategie neadecvată pentru situații în care se dorește transferul de responsabilitate sau în comunicarea cu persoane lipsite de inițiativă, deoarece acestea ar interpeta respectivul mod de comunicare ca semn de slăbiciune şi incompetență.

4.6 Strategia de evitare

Se foloseşte pentru evitarea comunicării în legătură cu anumite situații, evenimente, stări. Rezolvă în general puține probleme şi se recomandă numai în situațiile în care se impune evitarea furnizării de informații sau când tensiunea emoțională este foarte mare.

5. Crearea de imagine

Psihanaliştii susţin că prima lege a vieţii este nu autoconservarea biologică, ci conservarea imaginii despre sine, aceasta fiind o nevoie de bază strict umană. Imaginea, părerea despre sine, provenind din organizarea experienţelor, percepţiilor, valorilor şi obiectivelor noastre ţine de „realitatea noastră" şi ne determină comportamentul. E. Fromm remarcă şi o corelare strânsă între imaginea despre sine şi sentimentele faţă de alţii, arătând că ura de sine nu poate fi separată de ura faţă de alţii.

Atunci când comunicăm ne adresăm imaginii pe care noi o avem despre interlocutor, iar interlocutorul va comunica cu noi versiunile sale despre noi şi despre el însuşi. Ce corelare există între aceste versiuni şi versiunile „reale"?

Orice persoană are cel puţin cinci imagini (conform schemei alăturate), fiecare inter-influenţându-se şi schimbându-se în permanenţă, în urma experienţelor trăite în procesul de comunicare.

Armonia dintre aceste versiuni face comunicarea simplă, directă şi nedistorsionată. Percepţiile legate de mesaje, interpretarea lor, formularea lor, acceptarea/furnizarea feedbackului etc., sunt distorsionate dacă aceste imagini există sau sunt antagoniste. Comunicarea are loc în acest caz *în zona de disconfort* .

Orice ameninţare la adresa versiunii proprii a imagini de sine generează tendinţa naturală de „protejare" şi de „autoapărare", care creează atitudinea defensivă sau agresivă în comunicare. Această tendinţă poate fi redusă, de exemplu, prin acordarea posibilităţii exercitării unui oarecare control asupra informaţiei care „contestă" imaginea de sine, în sensul fie al testării validităţii ei, fie al apariţiei ei pe un teren pregătit. Dar calea cea mai sigură pentru a îndepărta din cadrul procesului de recepţionare a mesajului această tendinţă de „rigidizare" a imaginii despre sine sub ameninţare este deschiderea spre alţii, autoexpunerea, „reflectarea noastră în alţii". Suntem fiinţe sociale, iar personalitatea noastră rezultă din asociere nu din izolare.

Bibliografie

1. Bales Robert F., „*Personal and Interpersonal Behaviour*”.
2. Bateson Gregory, Ruesch Jurgen, „*Communication et société*”, Seuil, Paris, 1988.
3. Bondrea Aurelian, „*Societate, comunicare şi valori (I)*”, Opinia naţională nr. 86/20 martie 1995.
4. Brown J.A.C., „*Psychologie sociale de l'industrie*”, Edition de l'Epi, Paris 1961.
5. Dabu R., Ielici B., „*Sociologia industrială*”, Editura de Vest, Timişoara 1995.
6. Fayol Henry, „*Administration industielle et Generale*” (1916).
7. Friedmann G. şi Schramm Wilbur, „*Process and Effects of Mass Communication*”, 1995.
8. Golu Pantelimon, „*Psihologie socială*”, Editura Ştiinţifică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974.
9. Kapferer Jean Noel, „*Zvonurile*”, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993.
10. Lohise Jean, „*La communication anonyme*”, Editions Universitaires, 1969, Universite Catholique de Louvain.
11. Mole John, „*Colaborează eficient cu străinii, ghid european de comportament în afaceri*”, Editura Humanitas, colecţia Practic, Bucureşti, 2001.
12. Prof. univ. dr. Popescu Leonica, „*Resurse umane, comportament şi management*”, Editura CIMER*ES, Bucureşti, 2001.
13. Revista Psihologia nr. 1, ianuarie/februarie 2001.
14. Reynaud J.D., „*Strcture et organization de l'enterprise*”.
15. Tannenbaum A., „*Psychologie sociale de l'organisation industrielle*”, Edition Hommes et Techniques, Paris, 1967.
16. Taylor Frederick, „*Principiile managementului ştiinţific*”, (1911).
17. Vlăsceanu Mihaela, „*Organizaţiile şi cultura organizării*”, Editura Trei, Bucureşti, 1999.
18. Zorlenţan T., Burduş E., Căprărescu G., „*Managementul organizaţiei*”, vol. II, Editura Holding Reporter, Bucureşti, 1996.

INTERDEPENDENȚE SOCIOGENETICE – DECODIFICARE ŞI INTERPRETARE COMUNICARE NONFORMALĂ ÎN MEDIUL DE SECURITATE

Comisar-şef prof. univ. dr. Nicolae RADU[1]
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza"

***Abstract*:** sociogenetic, it is not an abstract word. It can have multiple meanings, from an organizațional environment to the need for efficient and real-time communication. The importance of the security environment is already known, the efficiency of both depending on the cognitive abilities of decision makers, and communication skills. Generate and develop informal relationships with positive expression, constructive part of the exercise of leadership performance art. Such informal relationships are likely to join în a harmonious whole, reason, will, aspirations, professional effort strength of feelings, trust, solidarity în the face of difficulties, altruism and satisfaction with individual and collective successes. The construction of such realities is undoubtedly difficult, but the effort is rewarded by the power of organizațional climate. Communication is present în everything we do în life and is essential to be able to work and live. Effective communication requires an understanding and common message is valid în any organization. More broadly, the communication means the exchange of messages between two or more people within an organization, în order to achieve, or simplistic messages exchanged between an issuer (s) and receiver (R).

Key words: informal relationships; communication skills; successe messages.

În calitatea sa de componentă de bază a sistemului național de apărare, Ministerul Afacerilor Interne îşi exercită rolul principal în asigurarea apărării ordinii şi liniştii publice, integrând într-o concepție unitară activitățile tuturor forțelor participante. Misiunile ce-i revin derivă din cerințele, responsabilitățile şi împuternicirile specifice

[1] Comisar şef prof. univ. dr. Nicolae Radu a ocupat diverse funcții în sistemul de siguranță națională, precum Şef Centru Expertiză Psihologică în cadrul S.P.P.; consilier secretar de stat M.A.I.; consilier CSAT, Administrația Prezidențială. A desfăşurat şi desfăşoară activități didactice, în calitate de profesor invitat, la mai multe universități din țară.

sistemului de ordine şi siguranţă publică, respectiv de a desfăşura acţiuni şi de a întreprinde măsuri pentru prevenirea tulburării grave a liniştii publice, conflictelor armate şi gestionarea crizelor. Un loc aparte în asigurarea unui mediu intern de securitate revine Jandarmeriei Române, dar şi Poliţiei Române. În îndeplinirea atribuţiilor ce-i revin, potrivit legii, Jandarmeria Română cooperează cu Poliţia Română, cu celelalte unităţi ale Ministerului Afacerilor Interne şi alte structuri ale sistemului naţional de apărare care au atribuţii în domeniu şi colaborează cu organizaţii, instituţii şi autorităţi ale administraţiei publice centrale şi locale, având următoarele misiuni:

- asigură paza obiectivelor, bunurilor şi valorilor de importanţă deosebită pentru economie ştiinţă, cultură, artă, localurilor misiunilor diplomatice, sediilor unor organisme internaţionale;
- asigură paza transportului unor valori importante (titluri de credite, cecuri, înscrisuri de valoare, valori ştiinţifice, valori de cultură şi artă) şi transportul armelor, a materialelor explozive, stupefiantelor, substanţelor radioactive sau toxice;
- asigură împreună cu alte autorităţi publice abilitate ordinea cu ocazia întrunirilor şi manifestaţiilor;
- asigură împreună restabilirea ordinii publice în cazuri de tulburarea a acestora;
- îndeplineşte împreună cu poliţia misiuni pentru menţinerea ordinii publice, prevenirea şi combaterea infracţiunilor şi a altor încălcări ale normelor legale în vigoare.

Câte misiuni din cele amintite ar fi posibil de îndeplinit fără o comunicare eficientă? Comunicarea oferă posibilităţi nelimitate în viaţa socială, implicit în cea organizaţională, ea jucând un rol imens în existenţa umană. Înţelesul noţiunii de comunicare se diversifică şi se nuanţează odată cu multiplicarea activităţilor, formelor şi mijloacelor de comunicare, mai ales ca urmare a intervenţiei tehnicilor moderne în comunicarea umană naturală, ca mediatori şi transmiţători ai mesajelor (Drăgan, 1996). Ideea comunicării ca element şi mijloc esenţial al vieţii individuale şi sociale este larg acceptată atât de sociologi şi antropologi, cât şi de psihologi. Comunicarea este considerată ca

reprezentând chiar un factor sociogenetic, fără comunicare societatea umană neputând exista. Organizarea socială este imposibilă fără comunicare (Miller, 2005). O societate este constituită din indivizi şi grupuri care comunică, de aceea am putea interpreta societatea în ansamblul său, în funcție de o teorie a comunicării (Levi-Strauss, 1958). Relațiile interpersonale, viața în grup ar fi de neimaginat în absența comunicării. Diferitele forme de organizare a vieții sociale nu ar avea sens în afara comunicării.

Comunicarea este atât de puternică încât substituie realul. Toate epocile şi toate tipurile de organizare socială au lansat şi utilizat diferite formule sau cuvinte magice, încercând să insufle ideea că pronunțarea lor este în măsură a influența cursul natural al lucrurilor. După unii autori (Petrescu, 1998) a conduce înseamnă a comunica.

Pentru mediile şi contextele organizaționale, ca, de altfel, pentru om şi societate în general, comunicarea îndeplineşte un rol excepțional. Ea este liantul care îi ține uniți pe membrii unui grup, asigurând coeziunea şi consensul grupului; tot ea îi dezbină însă pe membrii grupului, conducând la disoluția lui. Comunicarea este veriga cea mai importantă a lanțului organizațional, de tăria sau slăbiciunea ei depinzând, tăria sau slăbiciunea organizației.

ÎNTREBAREA NR. 1 - Comunicarea este esenţială dezvoltării umane, cum apreciaţi apartenenţa omului la un grup, la valorile sale?

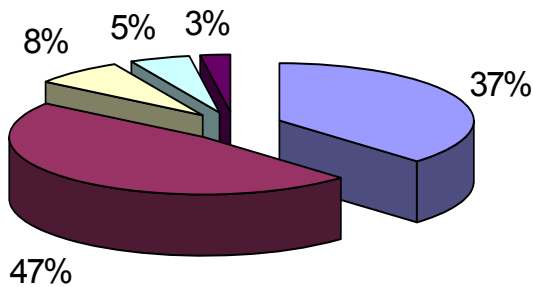

După cum se poate observa, urmare a unui studiu-pilot întreprins la nivelul M.A.I., la întrebarea cum apreciaţi apartenenţa la un grup, la valorile sale, circa 47% din respondenţi au răspuns că este importantă, 37% foarte importantă, iar restul de 16% acordă mai puţin sau chiar deloc importanţă acestui fapt. Acest lucru demonstrează că apartenenţa omului la un grup sau la valorile sale este puternic motivată şi bine determinată prin comunicare. La întrebarea „de ce comunicăm într-o organizaţie?" pot exista o multitudine de răspunsuri, câteva însă, fiind unanim acceptate:

- funcţiile managementului nu pot fi operaţionalizate în lipsa comunicării. Procesele de stabilire a obiectivelor, de realizare a concordanţei cu structura organizatorică, de armonizare a acţiunilor cu obiectivele iniţiale şi de eliminare a defecţiunilor, de antrenare a personalului se bazează pe primirea şi transmiterea de mesaje;
- comunicarea stabileşte şi menţine relaţiile dintre angajaţi;
- prin feedbackul realizat, comunicarea relevă posibilităţile de îmbunătăţire a performanţelor individuale şi generale ale organizaţiei;
- aflată la baza procesului de motivare, comunicarea face posibilă identificarea, cunoaşterea şi utilizarea corectă a diferitelor categorii de nevoi şi stimulente pentru orientarea comportamentului angajaţilor spre performanţă şi satisfacţii;
- contribuie la instaurarea relaţiilor corecte şi eficiente, de înţelegere şi acceptare reciprocă între şefi şi subordonaţi, colegi, persoane din interiorul şi exteriorul organizaţiei.

Aflată la baza coordonării, ca funcţie a managementului, comunicarea este un proces de transformare a informaţiilor, sub forma mesajelor simbolice, între două sau mai multe persoane, unele cu statut de emiţător altele cu statut de receptor, prin intermediul unor canale specifice (Nicolescu, Verboncu, 1995). Comunicaţia este rezultatul firesc al comunicării (comunicarea fiind procesul de transmitere a informaţiilor între E (emiţător) şi R (receptor), ca în figura următoare:

Orice proces de comunicare are următoarele componente (T. Zorlentan, 2007):

- ***emitentul***, aflat în ipostaza de manager sau executant, este persoana care inițiază comunicația. El formulează mesajul, alege limbajul, receptorul şi mijlocul de comunicare. Deşi are un rol preponderent în inițierea comunicării, nu poate controla pe deplin ansamblul procesului;
- ***receptorul***, executant sau manager care primeşte mesajul informațional. Rolul lui nu este cu nimic mai mic decât cel al emitentului. Mulți manageri, neînțelegând pe deplin acest rol, consideră că sarcina lor este de a transmite şi nu de a primi.

Mesajul este simbolul sau ansamblul simbolurilor transmise de emițător receptorului. În realitate, însă, el este mult mai complicat decât această simplă definiție. Specialiştii vorbesc de *textul* adică partea deschisă, vizibilă a mesajului concretizată în cuvinte şi *muzică,* partea invizibilă conținută în orice mesaj.

Contextul, mediul este o componentă adiacentă, dar care poate influența mult calitatea comunicării. El se referă la spațiu, timp, stare psihică, interferențele zgomotelor, temperaturilor, imaginilor vizuale care pot distrage atenția, provoacă întreruperi, confuzii. (un mesaj rostit de aceeaşi persoană va capăta altă semnificație în funcție de locul unde a fost rostit; de exemplu, şeful, în biroul său – importanța oficială, în biroul subordonatului – simplu reproş, pe stradă – lipsit de importanță, ori la domiciliu – atenție, prietenie).

Marea diversitate a formelor de comunicare derulate în cadrul organizațiilor solicită încadrarea lor în anumite clasificări, utilizând mai multe criterii, şi anume:

a) În funcție de direcție:

- Descendența (pe verticală de sus în jos);
- Ascendența (pe verticală de jos în sus);
- Orizontală sau laterală;
- Diagonală.

Comunicarea descendentă (de sus în jos) urmează, de obicei, relațiilor de tip ierarhic, derulându-se de la nivelul managementului de vârf către nivelurile de execuție. Conținutul acestei comunicări este dat de decizii, reglementări, instrucțiuni, transmiterea de sarcini, solicitarea de informație. Principala problemă a comunicării

descendente este probabilitatea ca mesajul să fie filtrat în timp ce este vehiculat de la un nivel ierarhic la altul, deoarece fiecare nivel interpretează mesajele în funcție de propriile necesități sau obiective. În organizațiile puternic centralizate şi în care se practică stilul autoritar, acest tip de comunicare este predominant în cadrul procesului de comunicare unilaterală. Caracteristicile comunicării de sus în jos sunt următoarele:

- Asigură implementarea obiectivelor stabilite. Comunicarea de noi obiective furnizează informații despre obiectivele specifice şi comportamentele scontate. Această comunicare ghidează nivelurile inferioare ale organizației.
- Este însoțită de instrucțiuni de lucru şi argumente. Acestea sunt directive despre cum să realizezi o anumită sarcină şi despre cum o muncă are legătură cu alte activități organizaționale.
- Comunicarea de sus în jos presupune reguli şi proceduri. Acestea sunt mesaje care definesc politica, regulile, reglementările şi aranjamentele structurale ale organizației.
- O altă caracteristică presupune aprecierea performanțelor.

Comunicarea descendentă este esențială pentru planificarea şi organizarea activității şi pentru antrenarea personalului.

Comunicarea ascendentă (de jos în sus) constă în transmiterea de mesaje de către subordonați şefilor direcți şi, succesiv, nivelurilor superioare ale managementului. Prin ele se vehiculează rapoarte, cereri, opinii, nemulțumiri. Faptul că mesajul circulă de la executanți la manageri nu-l scuteşte de filtrele cognitive sau psihologice. Astfel, în cazul transmiterii unor informații, rapoarte, sugestii privind conținutul muncii şi modalitățile de îmbunătățire a acesteia, şefii pot fi încercați de teamă că subordonații săi ar putea fi apreciați de superiori ca fiind mai competenți; ori în cazul în care informația constituie un feedback la mesajul anterior, şeful poate interpreta comunicarea subordonatului drept o încercare de a-i testa competența profesională ori autoritatea. Comunicarea ascendentă presupune:

- sesizarea problemelor importante şi a excepțiilor;
- sugestii pentru îmbunătățirea activității;
- rapoarte privind realizările;
- plângeri şi dispute.

Rolul comunicării ascendente este esențial pentru eficiența procesului de comunicare. Informațiile care circulă de jos în sus reprezintă fie reacție (feedbackul) la mesajele primite, fie rapoarte ale acțiunilor realizate.

Comunicarea orizontală sau laterală se stabileşte între persoane sau compartimente situate la acelaşi nivel ierarhic. Rolul acestui tip de comunicare este de a facilita coordonarea activităților ce vizează obiective comune excluzând intervenția managerilor de nivel superior.

Se poate realiza sub trei forme:

- rezolvarea interdepartamentală a problemelor;
- coordonarea interdepartamentală;
- sfaturi ale personalului către departamente.

Comunicarea diagonală este posibilă în ocaziile în care membrii organizației nu pot comunica prin celelalte canale. Spre deosebire de comunicările clasice acest tip prezintă avantajele economiei de timp şi costuri prin folosirea relațiilor informale şi prin potențarea unui climat bazat pe reciproca apreciere.

b) După modul de transmitere:

- comunicarea scrisă;
- comunicarea orală;
- comunicarea nonverbală.

Comunicarea scrisă este utilizată în proporție ridicată în cadrul organizațiilor pentru solicitarea sau transmiterea de note interne, rapoarte, decizii, planuri, scrisori adresate unor persoane din interiorul sau din afara organizației. Această formă de comunicare este potrivită pentru transmiterea informațiilor de interes general, a mesajelor oficiale, formale sau pe termen lung, precum şi a mesajelor ce vizează un număr mare de oameni a căror activitate este interdependentă.

Comunicarea verbală (orală) este cea mai frecvent utilizată în cadrul organizației. Se desfăşoară prin intermediul limbajului şi include:

- relatări privind situații, fapte, întâmplări ale existenței;
- părerile despre alții, societate, cultură etc.;
- opinii, atitudini care exprimă poziția unui individ într-o situație specifică, puncte de vedere subiective;

- cea mai mare parte a informațiilor vehiculate într-o organizație sunt transmise oral. Comunicarea orală permite contactul direct atât în cazul relațiilor formale, cât şi în cazul relațiilor informale.

Comunicarea nonverbală este a treia formă prin care se pot transmite mesaje. Este, de regulă, un suport al comunicării orale şi se realizează prin expresia feței (mimica) şi gesturi ale corpului. Nu întotdeauna există o corelație între conținutul mesajului verbal şi expresia sau gesturile subiecților comunicării. Comunicarea nonverbală poate fi un instrument eficient care, mânuit cu abilitate, facilitează emiterea şi descifrarea mesajelor. Caracteristica acestei forme de comunicare constă în concurența ei cu comunicarea verbală, ceea ce permite transmiterea unor mesaje chiar în timp ce partenerii discută.

c) după gradul de oficializare:

- formală;
- informală.

Comunicarea formală constă în ansamblul mesajelor ascendente şi descendente care circulă pe canalele relațiilor organizatorice. Se poate prezenta sub formă orală, scrisă, directă, indirectă, bilaterală, multilaterală.

Chiar dacă atributul de formal include semnificația unei ordini dusă până la rigiditate, creând un soi de refuz, acest tip de comunicare rămâne necesar pentru reglementarea funcționării organizațiilor.

Comunicarea informală include zvonurile şi bârfele. Din lipsă de informații sau de informații trunchiate acest tip de comunicare încearcă să elimine nesiguranța, curiozitatea şi anxietatea unor persoane.

Fiecare organizație are o rețea proprie de comunicare. Personalitatea şi individualitatea organizației se regăsesc în compoziția subtilă a mesajelor vehiculate. Aceste particularități sunt efectul unor influențe executate de **factorii interni** şi **externi** organizației. De reținut este şi faptul că tipul de mediu influențează structura comunicării organizaționale. Astfel, un mediu stabil (liniştit) poate încuraja în special comunicările scrise – ele rămân valabile mult timp. În mediul agitat, reactiv şi turbulent, în care

schimbările se succed cu repeziciune, comunicările scrise tind să fie înlocuite cu cele verbale, cele informale par să le echilibreze pe cele formale, iar telefoanele sunt preferate liniştitelor convorbiri faţă în faţă. Modificarea tehnicii şi a tehnologiilor sunt evidente în mijloacele tehnice promovate în procesul de comunicare: fax-ul, pager-ul, telefonul mobil răspund nevoilor comunicării rapide, dar tind, în acelaşi timp, să anuleze unul din marile atribute ale comunicării: personalizarea. Creşterea nivelului general de educaţie a oamenilor este un avantaj pe linia creşterii calităţii comunicării. Codificarea, decodificarea, interpretarea şi feedbackul pot elimina unele deficienţe generate de lipsa de educaţie, ignoranţă, rezistenţă la nou.

Parametrii structurii organizatorice, gradul de formalizare, nivelul de centralizare al autorităţii, modul de efectuare a controlului influenţează decisiv structura şi procesul de comunicare. Astfel, în structurile de tip birocratic, deci cu un grad înalt de centralizare şi formalizare, cu un control detaliat şi rigid, vor predomina comunicările scrise, descendente, formale şi impersonale. Procesul de comunicare se desfăşoară în aparenţă simplu deoarece mecanismele sunt simplificate de automatisme, rutine fără complicaţii şi subtilitate cerute de decodificarea şi interpretarea unor mesaje nonformale şi de folosire a feedbackului. Această simplificare nu reprezintă decât o sărăcie a comunicării. O structură cu multe niveluri ierarhice conduce la aglomerarea proceselor de comunicare, la îngreunarea şi apariţia numeroaselor filtre, la multiplicarea comunicării informale. Stilul de management influenţează asupra gradului de personalizare a comunicării. În funcţie de concepţia care stă la baza stilului de muncă, managerul poate fi adeptul:

- ascultării oarbe din partea subordonatului (cum este cazul stilului autoritar). Acest stil promovează prioritar comunicarea descendentă, formală;
- dialogului, în cazul stilului democrat-participativ, interesat de opinia subordonatului, respectându-i demnitatea şi folosindu-i competenţă, managerul va promova comunicarea verbală alături de cea scrisă, va utiliza intens comunicarea nonverbală decodificând sentimentele şi reacţiile celor din jur, iar comunicarea faţă în faţă îmbracă frecvent aspecte informale.

Tipul de cultură organizațională prin componentele de perenitate – concepțiile de bază, valorile şi perspectivele, cultura – impune şi menține tradiții, reguli nescrise, dar puternic înrădăcinate care se resimt în individualizarea procesului de comunicare al fiecărei organizații. Dacă tradiția a impus, spre exemplu, comunicarea lipsită de formalizare, dar selectivă, ca în cazul culturii de tip „pânza de păianjen", modificarea ei spre o cultură cerută de cultură de tip „rețea" va cere o adevărată revoluție culturală. Modul de proiectare şi funcționare a sistemului informațional reflectă partea formală şi scrisă a comunicării. Sistemul informațional poate interveni asupra mesajelor, canalelor şi mijloacelor de comunicare. Existența unor deficiențe la nivelul sistemului informațional generate de supra sau subinformare se va reflecta în calitatea, cantitatea, viteza de circulație a mesajelor, în promovarea cu prioritate a anumitor tipuri de comunicare, gen metacomunicare.

Metacomunicarea („metalimbajul") ne propune interpretarea cuvintelor şi expresiilor pentru a ghici intențiile şi ideile vorbitorului, pentru a descoperi subtextul mesajului. Ceea ce spunem nu reprezintă întotdeauna gândul nostru real. În orice comunicare rămâne mereu ceea ce cuvintele noastre spun despre noi fără intenția noastră (mai ales semiotic) şi ceea ce chiar încearcă să ascundă. La aceste adevăruri putem ajunge numai dacă interpretăm şi înțelegem sub-textul interior al discursului său textului, precum şi contextul exterior, cu pre-textul şi contextul: „dacă o doamnă spune „nu", aceasta înseamnă poate, dacă spune „poate", înseamnă „da", iar dacă spune „da" nu este o doamnă; invers, dacă un diplomat spune „da", aceasta înseamnă „poate", dacă spune „poate", înseamnă „nu", şi dacă spune „nu", atunci nu este un diplomat."

Foarte important este să asimilăm un posibil *Dicționar al metalimbajului cotidian* (cuvinte care semantic spun altceva decât aparenta intenție comunicativă a vorbitorului):

- „*Doar*", „*numai*" minimalizează semnificația a ceea ce urmează să fie spus, atenuează vina unei persoane. (Nu au curajul să spună ceea ce ar vrea să spună sau încearcă să minimalizeze răspunderea de a interpreta în funcție de context);
- „*Încerc*", „*voi încerca*", „*să vedem ce se poate face*", „*aş vrea să pot spera*" expresii favorite pentru cei care vreau să se spele pe mâini;

- „*Da, dar*” – încercare de evitare a intimidării prin simularea unui acord;
- „*Trebuie să*”, „*ar trebui*” – indică de fapt numai părerea şi dorința vorbitorului;
- „*Sigur că...* ” are trei sensuri: sarcastic (întrebarea este prostească); plin de sine (ştiu tot ce se poate spune despre asta); politicos (ştiu că sunteți destul de inteligent, dar trebuie să mă refer la...);
- „*Desigur*” – supraaccentuează; putem bănui că vorbitorul exagerează pentru că nu este sigur de credibilitatea sa;
- „*Un fel de*” – nesiguranța vorbitorului în identificarea obiectului;
- „*De fapt*” – ne spune că realitatea este alta decât ni se spusese;
- „*Oarecum*” scuză pentru o afirmație irelevantă;
- „*Păi... ”, „aaa...”* şi alte interjecții similare sau repetarea întrebării (unei părți din ea): „trage de timp”, pentru a răspunde; reculegere, ordonarea gândurilor;
- „*Credeți-mă*”, „*vorbesc serios*” – vorbitorul simte că va fi greu de crezut. (Folclorul spune: „Atunci când zice zău şi zău/Atunci minte şi mai rău.”);
- „*Sincer*”, „*pe şleau*” – arată că vorbitorul urmează să fie mult mai puțin sincer sau onest decât pretinde;
- *A propós:* permite schimbarea subiectului, uneori fără legătură cu ceea ce s-a discutat, deşi invocă asocierea dintre cele spuse;
- „*Cum să zic*”, „*un fel de*” „*ştiți dumneavoastră*” – expresii generalizante şi comuniante, care nu spun nimic, ci te obligă pe tine să gândeşti şi să spui implicându-te. Ele refuză să spună ceea ce este de spus şi te lasă pe tine să spui ceea ce este stânjenitor pentru cel care face afirmația;
- „*Nu credeți că*”, „*nu vi se pare că*”, cer de la ascultător răspunsul: „da” (şi-i permit vorbitorului să-l manipuleze). La fel cu „n-am vorbit prea mult, nu?”, „n-am întrecut măsura, nu?” cer răspunsuri asiguratoare: nu şi indică indiferența vorbitorului față de un da);

- „*Fiindcă veni vorbă*”, „*dacă tot sunt aici*”, „*ca să nu uit*”, „*dacă mă gândesc bine*” au drept scop să atenueze importanța a ceea ce vorbitorul vrea să spună, dar ceea ce urmează este de fapt problema cea mai importantă;
- „*Aşa cum poate ştiți*”, „*fără îndoială*” – ascultătorul este la fel de isteț ca vorbitorul, stabilesc un fel de egalitate;
- „*N-o să credeți, dar*”, „*n-ar trebui să vă spun toate acestea, dar*” – dorința de a furniza informații unui bârfitor sau a unei guri sparte. („o ştiți pe aia cu”, „asta-mi aduce aminte de”, „ştiți ce a spus?” cer răspunsul da);
- „*Nu suflați o vorbă despre ceea ce v-am spus*”, „*nu vreau să stârnesc zvonuri*” – negația este de fapt inutilă, intenția e contrară;
- „*Să nu mă înțelegeți greşit*” = n-o să vă placă ceea ce auziți, dar nu-mi pasă;
- „*Nu-i vorba de bani, ci de principiu*” – este vorba de bani;
- „*Trebuie să ne faceți odată o vizită*” = aşteptați până vă vom chema;
- „*Sper să vă placă mămăliga*” = indiferent de opțiune veți fi servit cu mămăligă;
- „*Acum arăți cu adevărat suplă*” = ai fost o grasă;
- „*Doar n-ai crezut că eu...*” = mută pe umerii celuilalt culpabilitatea de a fi gândit de rău despre cineva;
- „*Metaforic vorbind*” = adică inadecvat;
- La întrebarea: „*ce vă datorez pentru...* ”, se răspunde: „*nu e vorba de asta...* ”, ceea ce înseamnă: nu cer, dar nici nu refuz;
- „*Nu depinde numai de mine...*” = pot influența situația în direcția dorită, dar...;
- „*Reveniți peste câteva zile...*” = prima dată: nu am timp de asta; a doua oară: nu mă interesează asta;
- „*Mă mai gândesc*” = amânarea sau refuzul angajării;
- „*Măcar am încercat*” = nu mă prea aşteptam să reuşesc;
- „*Nu te deranja pentru mine*” = nu sunt obişnuit să fiu bine tratat, nu am pretenții la un tratament deosebit;
- „*Nu vrei să bei o cafea?*” = întrebarea negativă care poate sugera un răspuns negativ;

- „*te mai servesc cu ceva?*” – sugerează răspuns negativ, atrage atenția asupra încheierii întâlnirii;
- „*Dacă nu ajung în 10 minute, înseamnă că nu mai vin*” = puține şanse de a veni;
- „*A murit atât de tânăr*” = sunt mai bătrân şi am supraviețuit sau sunt mai bătrân şi mă simt vulnerabil;
- „*După umila mea părere*”, „*dacă vreți să aflați părerea mea*” – expresii care introduc păreri personale autoapreciate;
- *„Cu o condiție/anumite condiții”* când punem condiții o facem adesea pentru a putea să nu fim de acord mai apoi;
- „*Dacă vrei să vii, vii acum*” = ni se forțează mâna;
- „*Faci cum crezi*”, „*nu vreau să te oblig*” = o spune cineva uşor frustrat de libertatea de decizie a celuilalt şi care gândeşte: „de fapt eu asta aş vrea să faci!”

În principal, în afara cuvintelor şi expresiilor care sunt menite a trece peste *da* sau *nu* sau să ne solicite *da* sau *nu*, mai există expresiile centrate pe ego. Prezența pronumelor sau adjectivelor posesive indică implicarea emoțională (maşina/maşina *mea*; prietena/prietena *mea*). Egolatrii infatuați vorbesc despre ei la persoana a treia. „Noi”, de regulă, nu este un simplu plural, ci un eu amplificat (Benveniste): discursul pronunțat este făcut să fie comun fără certitudinea că subiecții integrați sunt de acord. „Noi am hotărât” – spune şeful în numele subordonaților, după ce el a luat de fapt decizia respectivă (Pease; Garner, 1994).

În loc de concluzii

- Misiunea Ministerului Afacerilor Interne este de a-şi pregăti astfel structurile încât să poată răspunde adecvat riscurilor, pericolelor şi amenințărilor la adresa ordinii publice.
- Comunicarea, ca schimb de idei, opinii şi informații prin intermediul cuvintelor, gesturilor şi atitudinilor este fundamentul coordonării activităților umane. Dacă scrisul şi vorbitul, în sine, sunt acțiuni relativ simple, înțelegerea lor corectă reprezintă dificultatea principală a comunicării. Înțelegerea corectă reprezintă pentru

manager o problemă esențială pentru că munca lui se bazează pe comunicarea cu persoane de care nu-l leagă neapărat prietenia, simpatia, rudenia.

- Explicațiile neînțelegerilor, dezacordurilor şi chiar conflictelor se găsesc în comunicare, în barierele pe care oamenii – managerii şi executanții – le ridică, mai mult sau mai puțin intenționat în calea comunicării. Aceste bariere pot fi generale şi specifice procesului de management.

Bibliografie:

1. Alan, Pease; Alan, Garner, *Limbajul vorbirii,* Editura Polimark, Bucureşti, 1994.
2. Constantin, Ticu, *Evaluarea psihologică a personalului*, Editura Polirom, Iaşi, 2004.
3. Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, *Management,* Editura Economică, Bucureşti, 1995, p. 207.
4. Omer, Ioana, *Psihologia muncii,* Editura Fundației România de Mâine, Bucureşti, 2003.
5. Pâni□oară, Ion-Ovidiu, *Comunicarea eficientă,* Editura Polirom, Iaşi, 2006.
6. Rascanu, Ruxandra, *Psihologie şi comunicare*, Editura Universității Bucureşti, Bucureşti, 2003.
7. Zlate, Mielu, *Tratat de psihologie organizațional-managerială*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2004.
8. Zoltan, Bogathy, *Manual de psihologia muncii şi organizațională,* Editura Polirom, Iaşi, 2007.
9. Zoltan, Bogathy, *Manual de tehnici şi metode în psihologia muncii şi organizațională,* Editura Polirom, Iaşi, 2004.

ANEXA nr. 1

Test de evaluare a abilităților comunicaționale

Apreciați cu „ADEVĂRAT" sau „FALS" următoarele afirmații:

1. Spun adesea „DA" când aş vrea să spun „NU".
2. Îmi apăr drepturile fără a le încălca pe ale altora.
3. Prefer să ascund ce gândesc sau ce simt dacă nu cunosc bine persoana cu care vorbesc.
4. Sunt mai degrabă o persoană autoritară şi decisă.
5. În general, cred că este mai uşor şi mai abil să acționezi prin persoane interpuse, prin intermediari, decât direct.
6. Mă tem să critic oamenii şi să le spun ce gândesc.
7. Nu îndrăznesc să refuz anumite atribuții, chiar dacă nu intră în sarcinile mele.
8. Nu mă tem să-mi exprim părerea, chiar dacă acest lucru este primit cu ostilitate.
9. Când are loc o dezbatere prefer să stau deoparte, pentru a vedea în ce sens, în ce direcție o va lua.
10. Mi se reproşează adeseori că am spirit de contrazicere.
11. Nu-mi place să-i ascult pe alții.
12. Mă aranjez astfel încât să fiu în apropierea celor cu funcții mari pentru că aceasta aduce foarte multe beneficii.
13. Sunt considerat destul de descurcăreț şi de abil în relațiile cu alții.
14. Întrețin cu ceilalți raporturi întemeiate mai curând pe încredere, pe cooperare şi mai puțin pe dominare şi calcul.
15. Prefer să nu cer ajutor colegilor mei; ar gândi că nu sunt competent.
16. Sunt timid şi mă simt blocat de îndată ce trebuie să realizez o acțiune neobişnuită.
17. Se spune că sunt nedescurcăreț şi, deşi este adevărat, asta mă supără, mă enervează.
18. Mă simt bine în contactele directe, nemijlocite, de tipul „față în față".
19. Pentru a-mi realiza scopul, adesea mă prefac, joc teatru.
20. Sunt cam guraliv şi adesea retez vorba celorlalți, fără să-mi dau seama de asta la timp.

21. Pentru a reuşi ceea ce mi-am propus sunt gata întodeauna să fac totul.

22. În general, ştiu la cine trebuie să fac apel şi mai ales când trebuie să fac apel, acest lucru m-a condus la reuşită.

23. În caz de dezacord caut compromisuri realiste, pe baza unor interese reciproce.

24. Prefer să joc cu „cărțile pe față".

25. Am tendința de a amâna ceea ce trebuie să fac.

26. Las adesea un lucru început fără a-l termina.

27. În general, mă manifest aşa cum sunt, fără a-mi ascunde sentimentele.

28. E greu să fiu intimidat.

29. Cred că a-i speria pe alții prin a fi mai dur cu ei este un mijloc bun pentru a obține ascultarea lor.

30. Dacă am fost prins cu ceva („pe picior greşit"), ştiu să-mi iau revanşa dacă se iveşte ocazia.

31. Consider că pentru a determina pe cineva să fie de acord cu tine, este suficient să-i reproşez că nu-şi urmează propriile principii.

32. Ştiu să profit de pe urma unui sistem de relații.

33. Sunt capabil să fiu eu însumi, continuând să fiu acceptat şi de majoritatea celorlalți.

34. Când nu sunt de acord cu cineva îndrăznesc să i-o spun şi reuşesc să mă fac înțeles.

35. Am grijă să nu-i supăr, să nu-i inoportunez şi să nu-i plictisesc pe alții.

36. Deşi mă străduiesc să iau hotărâri uneori, ezit îndelung şi uneori evit chiar să aleg.

37. Dacă părerea mea este singulară într-un grup, prefer să tac.

38. Vorbesc fără teamă în public, în adunări.

39. După părerea mea, viața constă în raporturi de forță, de luptă.

40. Îmi asum fără teamă riscuri mari, situații periculoase.

41. Consider că prin crearea conflictelor poți fi mai eficient (poți obține mai mult) decât prin reducerea tensiunilor.

42. Cred că mimarea sincerității este un bun mijloc de a câştiga încrederea celorlalți.

43. Ştiu să ascult cu răbdare, fără să tai vorba altora.

44. Duc până la capăt ceea ce am hotărât să fac.

45. Îmi exprim sentimentele aşa cum le simt.

46. Ştiu cum să-i fac pe oameni să accepte şi să adere la ideile mele.

47. Consider că a-i flata pe oameni, a-i măguli, a le face complimente, sunt mijloace bune de a obține ceea ce vrei.

48. În conversațiile cu alții fac tot posibilul să-mi impun punctul de vedere.

49. Ştiu să mânuiesc ironia muşcătoare.

50. Sunt sensibil şi uşor de influențat şi îmi dau seama că adesea mă las exploatat.

51. Prefer să observ evenimentele şi discuțiile decât să particip la ele.

52. Prefer să stau deoparte, în umbră, dăcât să fiu remarcat.

53. Manevrarea şi manipularea celorlalți nu sunt, după părerea mea, soluții de folosit.

54. Părerea mea este că nu trebuie să-ți anunți prea repede intențiile, acest lucru este o probă de neîndemânare.

55. Şochez adesea prin faptele şi opiniile mele.

56. Prefer să fiu „lup" şi să-i mănânc pe alții, decât „miel" mâncat de alții.

57. Cred că a-i manevra şi manipula pe alții reprezintă adesea singurele mijloace de a obține ceea ce vrei.

58. În general, ştiu să protestez cu eficacitate, dar fără agresivitate excesivă.

59. Uneori, întârzii prea mult în rezolvarea unora dintre problemele mele.

60. Duc până la capăt ceea ce am hotărât să fac.

Interpretarea rezultatelor

ATENȚIE!

Potrivit OMER, 2006, se acorda 1 punct pentru răspunsurile apreciate cu „Adevărat" şi se conturează 4 stiluri de comunicare:

- **Stilul non-asertiv** – itemii 1, 7, 15-17, 25, 26, 35-37, 50-52, 59, 60
- **Stilul agresiv** – itemii 4, 6, 10, 11, 20, 21, 28-30, 39, 40, 48, 49, 55, 56
- **Stilul manipulator** – itemii 3, 5, 9, 12, 13, 19, 22, 31, 32, 41, 42, 46, 47, 54, 57
- **Stilul asertiv** – itemii 2, 8, 14, 18, 23, 24, 27, 33, 34, 38, 43-45, 53, 58

Punctajul maxim la un stil indică atitudinea dominantă în comunicare. Dacă există 2 stiluri egale ca punctaj, stilul de comunicare dominant nu este încă conturat. Dacă sunt 3 sau 4 stiluri de comunicare asemănătoare sau identice ca punctaj, acest lucru evidențiază lipsa unui stil de comunicare, o persoană oscilantă în interese şi cu o imagine de sine slab conturată.

ATENȚIE!

Stil non-asertiv – caracterizat prin tendința de retragere, lipsă de încredere în propriile forțe, nevoia de a se manifestă departe de scena deschisă. Prudent, centrat pe sine, are nevoie de timp pentru o mai bună relaționare. Trebuie încurajat să îşi exprime opiniile.

Stil agresiv – acest stil de comunicare se caracterizează prin intruziune în relațiile interpersonale şi o stare de alertă permanentă. Aceşti oameni perseverează în ceea ce doresc şi obțin, de obicei cu forța, nefiind interesați dacă îi afectează pe ceilalți. Acționează astfel considerând că ei au acest drept şi ceilalți nu. De altfel, pentru ei nu contează drepturile celorlalți. Nu sunt intimidați de ceilalți, acționează cu furie uneori şi nu sunt interesați de sfaturile celor din jur. Furia lor şi stilul dominator urmăreşte să „pună la punct" oamenii care încearcă să se opună intereselor lor. Stilul agresiv produce stres atât în viața celui care abuzează de el, cât şi în preajma acelei persoane îngreunând apropierea fizică, încrederea şi relaționarea cu aceşti oameni.

Stil manipulator – este stilul specific celor care vând şi cumpără orice, fără emoții. Centrați pe imaginea personală, dornici de afirmare, cu nevoie pentru recunoşterea capacităților, se lansează în tot felul de situații care implică un nivel ridicat de risc. Dacă au reuşit să îți rețină atenția mai mult de 7 secunde, deja şi-au atins scopul. Este stilul specific celui care se vrea prietenul nostru, dar la nevoie acesta dispare.

Stil asertiv – presupune încredere în propria persoană, capacitatea de a-ți exprima emoțiile, părerile şi argumentele de față cu ceilalți. O comunicare asertivă vă oferă posibilitatea de a demonstra celorlalți că sunteți responsabil şi suficient de matur pentru a lua decizii corecte în orice situație.

FELICITĂRI PENTRU REZULTAT!

STUDIU CU PRIVIRE LA PRINCIPALELE TRĂSĂTURI DE PERSONALITATE NECESARE REALIZĂRII LA NIVEL OPTIM A SARCINILOR SPECIFICE PROFESIEI DE CRIMINALIST

Psiholog chestor Gabriel ȚÎRU*
Psiholog Nicoleta MOCANU*

***Rezumat**: Activitatea criminalistului este o formă specifică de activitate, caracterizată, din punct de vedere obiectiv, prin existența unei arii determinate de sarcini ce se cer a fi rezolvate la un anumit nivel de performanță (eficiență), iar din punct de vedere subiectiv, prin investigarea unui anumit cuantum de disponibilități şi capacități pentru atingerea obiectivului propus. Aceste cerințe reprezintă un ghid orientativ în proiectarea unor strategii de orientarea vocațională, pentru selecția şi repartiția profesională şi, totodată, pentru proiectarea unor programe de formare profesională.*

Cuvinte-cheie: *criminalist, performanță, selecție profesională, aptitudini, orientare vocațională.*

1. Argument

Fiecare post de muncă are la bază un set de exigențe care sunt solicitate deținătorului postului respectiv de muncă. O serie de astfel de exigențe se referă la cerințele psihologice ale muncii, adică la cunoştințe, aptitudini, deprinderi şi alți indicatori personali sau de personalitate implicați mijlocit sau nemijlocit în practicarea unei profesii. Aceste cerințe reprezintă un ghid orientativ în proiectarea unor strategii de orientarea vocațională, pentru selecția şi repartiția profesională şi, totodată, pentru proiectarea unor programe de formare profesională.

* Director al Institutului Național de Criminalistică, Inspectoratul General al Poliției Române.
* Ofițer psiholog, Inspectoratul General al Poliției Române.

De aceea, rolul unui profil psihologic este, în primul rând, acela de a preveni pătrunderea în sfera profesiei sau activității respective a unor persoane care nu satisfac anumite bareme, stabilite pe baza unei analize sistematice, multilaterale a structurii obiective a tipurilor de solicitări ce intră în sfera activității date.

Este posibil, firește, ca între diversele procese şi funcții psihice particulare să se stabilească raporturi de compensare reciprocă, astfel ca deficitul uneia să fie suplinit prin dezvoltarea la un nivel mai înalt a celorlalte. Obținerea unui astfel de efect ține de modul în care se realizează structurarea şi integrarea de ansamblu a tuturor componentelor particulare într-un sistem operațional adecvat conținutului şi dinamicii obiective a solicitărilor în cursul activității.

Activitatea criminalistului este o formă specifică de activitate, caracterizată, din punct de vedere obiectiv, prin existența unei arii determinate de sarcini ce se cer a fi rezolvate la un anumit nivel de performanță (eficiență), iar din punct de vedere subiectiv, prin investigarea unui anumit cuantum de disponibilități şi capacități pentru atingerea obiectivului propus.

Subliniem faptul că acesta este un studiu exploratoriu, astfel, rezultatele obținute nu au drept scop conturarea unui profil ideal al criminalistului, ci doar evidențierea acelor trăsături de personalitate ce determină o amprentă puternică asupra activității profesionale.

Cerecetarea de față este continuarea unui studiu-pilot, realizat în anul 2007 de **Şcoala de Agenți de Poliție „Vasile Lascăr", Câmpina** împreună cu **Institutul de Criminalistică** din cadrul **Inspectoratului General al Poliției Române.** Studiul-pilot a vizat un număr de 28 de polițişti din cadrul structurii de criminalistică de la nivelul Inspectoratului Județean de Poliție Prahova.

2. Metodologia cercetării

2.1 Scop

Scopul acestei cercetări constă în realizarea unei mai bune selecții în vederea orientării polițiştilor, care sunt formați în unitățile de învățământ ale M.A.I., pentru compartimentul de profil.

2.2 Obiectivul cercetării

Identificarea principalelor trăsături de personalitate necesare unei persoane care poate să obțină performanță în profilul criminalistic.

2.3 Lotul cercetării

Cercetarea s-a desfăşurat în perioada **august – decembrie 2011** pe un lotul de **1.466 subiecți**, alcătuit din lucrători de poliție de la nivelul structurilor de criminalistică din cadrul Inspectoratelor Județene de Poliție şi Direcției Generale de Poliție a Municipiului Bucureşti.

Din punct de vedere al ***corpului profesional***, lotul este eterogen şi cuprinde, atât agenți (75%), cât şi ofițeri (25%).

Distribuția în funcție de ***liniile de muncă*** este: 71% Cfl (cercetare la fața locului), 16% identificare judiciară şi 13% expertize.

Din punct de vedere al ***genului,*** în cadrul subiecților chestionați există un procent de aproximativ *9% femei* şi de aproximativ *91% bărbați*.

Prelucrarea statistică a indicatorului ***experiență profesională*** relevă faptul că majoritatea polițiştilor cuprinşi în lotul cercetării au o vechime mai mare de 5 ani (**76%**), ceea ce poate fi considerat un punct forte în validarea rezultatelor obținute din chestionarele aplicate, în sensul că aceştia cunosc suficient de bine şi sunt obişnuiți cu specificul şi solicitările muncii pe care o desfăşoară.

2.4 Metoda de cercetare

Pentru realizarea *studiului ştiințific* a fost aplicat un **chestionar structurat** care cuprinde 102 itemi, grupați **pe 14 dimensiuni (***aptitudini cognitive, abilități, atitudini şi indicatori de personalitate).*

Rezultatele aşteptate ale cercetării vizează, în primul rând, identificarea *aptitudinile cognitive, abilitățile, atitudinile şi a unor indicatori de personalitate* care în opinia polițiştilor din cadrul structurilor de criminalistică (respondenților) au cea mai mare importanță pentru cerințele posturilor pe care le ocupă şi care contribuie, alături de alți factori, la realizarea cu succes a sarcinilor specifice care le revin.

Dimensiunile surprinse de chestionar sunt: limbajul, atenția, gândirea, memoria, creativitatea, spiritul de observație, autocontrolul,

individualismul/colectivismul, aptitudini de supervizare şi control, conformismul, capacitatea de decizie, responsabilitatea, echilibrul psihic şi voința.

În formularea chestionarului a fost aleasă o scală Likert cu cinci trepte, aceasta fiind considerată adecvată măsurării dimensiunilor vizate. Pentru toate enunțurile din chestionar sunt posibile următoarele răspunsuri: *niciodată, foarte rar, uneori, deseori, întotdeauna*.

Apriori, se poate considera că: dacă scorul subiectului se apropie mai tare de punctajul minim, pe fiecare dimensiune sau pe unele dimensiuni, cu atât aceasta denotă faptul că respectivele dimensiuni nu sunt relevante pentru profilul psihologic al criminalistului, şi la fel, dacă scorul este mai apropiat de scorul maxim, cu atât putem considera că respectivele dimensiuni sunt foarte importante şi necesare unui criminalist în desfăşurarea activității la nivel optim.

Etapele investigației au constat în :

– aplicarea chestionarelor;

– colectarea şi introducerea datelor în programul SPSS;

– prelucrarea computerizată a datelor obținute;

–analiza statistică şi interpretarea psihologică a rezultatelor cercetării;

– redactarea studiului.

Prelucrarea statistică a datelor

După aplicarea chestionarelor, s-au prelucrat statistic datele obținute. Pentru aceasta, la început s-au introdus datele într-un program de prelucrare statistică a datelor, SPSS. S-a analizat apoi „normalitatea" distribuției răspunsurilor pentru fiecare item în parte şi a consistenței interne a itemilor în cadrul fiecărei dimensiuni evaluate. S-au analizat mediile şi abaterile standard, distribuțiile de frecvență, facând o comparație cu media teoretică pe fiecare scală.

3. Rezultatele cercetării

În continuare vom aborda rezultatele cercetării atât din perspectiva profilului necesar criminalistului, în general, cât şi din perspectiva specializării acestuia şi anume a poliștistului care îşi

desfăşoară activitatea pe trei linii de muncă: cercetare la faţa locului (CFL), expertize şi identificări judiciare.

Important: Chestionarul are rolul de a genera predicţii comportamentale şi nu descrieri ale persoanei în termen de calităţi şi defecte!

Prelucarea statistică a datelor obţinute oferă posibilitatea conturării unui profil psihologic al criminalistului şi evidenţierea acelor trăsături psihologice ce determină o amprentă puternică asupra activităţii profesionale şi personale.

În urma corelaţiilor obţinute s-a realizat o interpretare a rezultatelor la cele paisprezece dimensiuni ale chestionarului, pe baza stabilirii frecvenţelor răspunsurilor şi a încadrării lor în cinci clase normalizate. Astfel, în graficele de mai jos putem observa în ce măsură subiecţii sunt de acord sau nu cu itemii dimensiunilor investigate. Răspunsurile oferite de către poliţiştii cuprinşi în lotul cercetării reflectă aspecte ale personalităţii care ar trebui să fie prezente la un criminalist. Rezultatele sunt dependente de acurateţea (corectitudinea, fineţea, obiectivitatea) cu care s-a răspuns la itemii chestionarului. Subiecţii au răspuns la itemii chestionarului prin raportarea aspectelor vizate de acesta la specificul posturilor pe care le ocupă.

Rezultatele cercetării sunt prezentate folosind un design sintetic, comprehensiv şi relevant.

LIMBAJUL

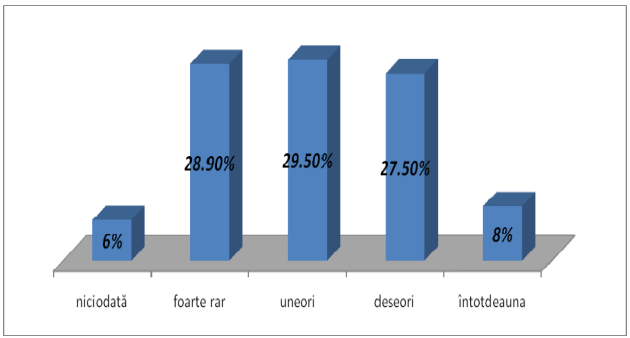

35,5% dintre respondenţi consideră limbajul ca fiind *deseori* şi *întotdeauna* necesar în activitatea profesională.
Astfel, criminalistul trebuie *să înţeleagă cu uşurinţă sensul cuvintelor, să se exprime cu uşurinţa atât verbal, cât şi în scris, să participe activ la dialog, să-şi argumenteze punctele de vedere.*

ATENŢIA

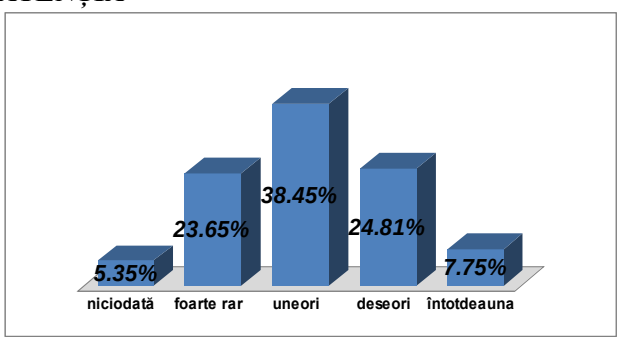

32,56% dintre poliţişti apreciază că atenţia este *deseori* şi *întotdeauna* necesară.
Atenţia vizează atât *distributivitatea*, cât şi *concentrarea*.
În activitatea sa, criminalistul trebuie *să utilizeze mai multe surse de informaţie în acelaşi timp, să treacă cu uşurinţă de la o activitate la alta,* şi totodată, *să nu poată fi distras în timpul realizării unei sarcini pe o perioada mai îndelungată de timp.*

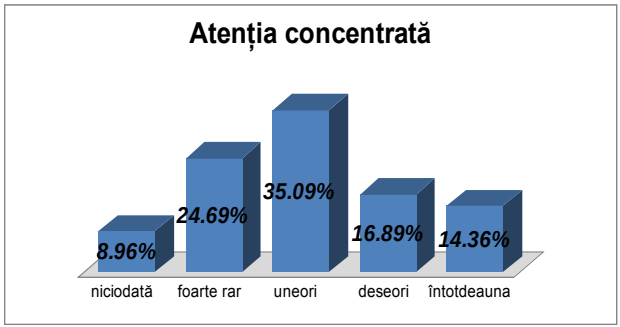

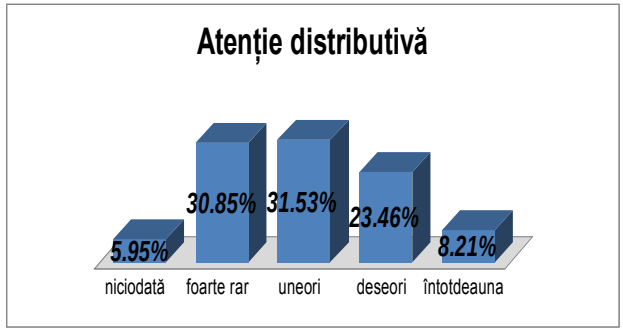

GÂNDIREA

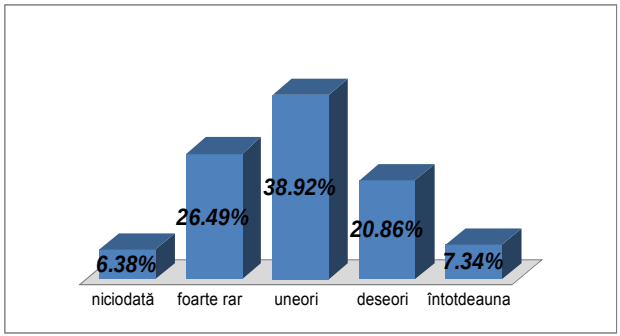

Această dimensiune vizează fluența ideilor, originalitatea şi gândirea creativă, abilitatea de a identifica probleme şi soluții eficiente, raționamentul deductiv şi inductiv.

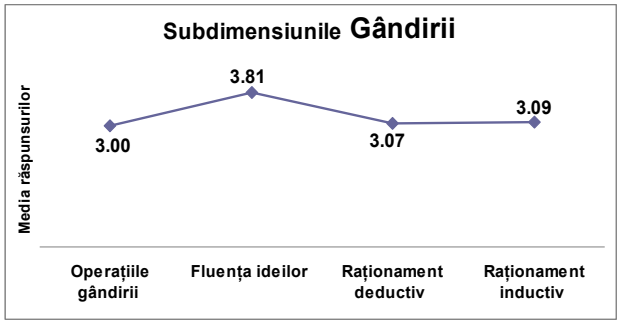

Prelucrarea statistică relevă faptul că toate subdimensiunile gândirii se regăsesc peste nivel mediu pe o scală de la 1 la 5, cea mai ridicată medie (3,81) o înregistrează fluența ideilor, mai exact *capacitatea de a elabora un număr cât mai mare de idei în legătură cu o situație*.

MEMORIA

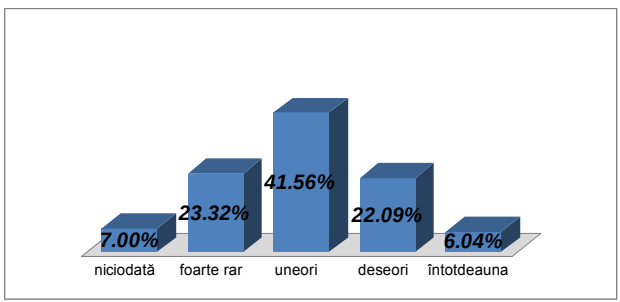

Procentul cel mai ridicat (41,56%) consideră că memoria este necesară *„uneori”* în activitatea profesională.

O analiză calitativă a răspunsurilor relevă faptul că este important pentru criminalist *să memoreze logic informațiile, să reactualizeze rapid informațiile, să rețină informațiile necesare şi să nu le memoreze mecanic.*

SPIRITUL DE OBSERVAȚIE

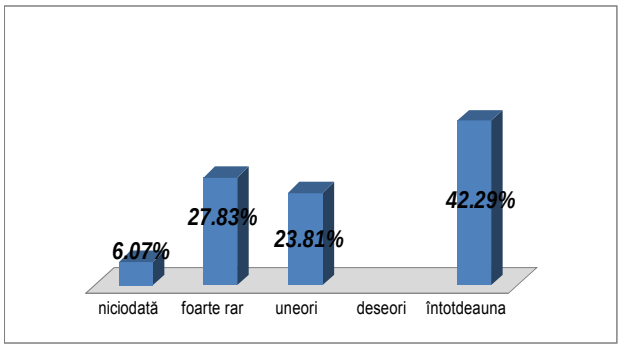

După cum se obsevă în grafic, *spiritul de observație* este considerat foarte important în munca criminalistului, aspect apreciat de 42,29% polițiști.

CREATIVITATEA

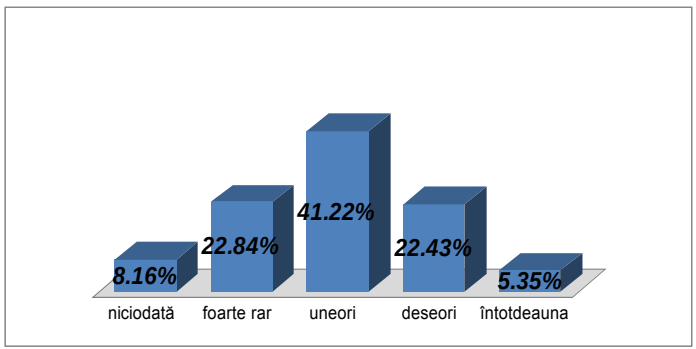

Pentru un criminalist este important *să dea dovadă de perspicacitate, să fie ingenios, să caute, să exploreze, să găsească şi să formuleze în permanență noi căi de rezolvarea problemelor de soluționat.*

ECHILIBRU PSIHIC

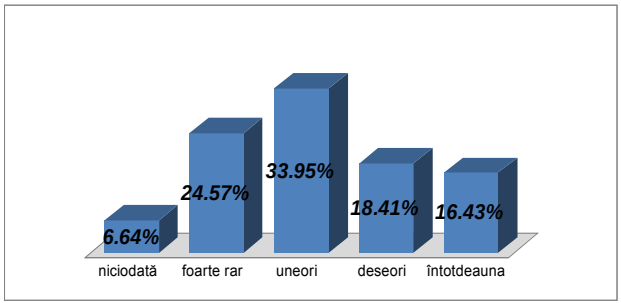

35% dintre respondenți consideră că în activitatea de muncă este important să dea dovadă de echilibru psihic:

– să îşi păstreze stăpânirea de sine în rezolvarea cazurilor;
– să îşi păstreze sângele rece atunci când situația o cere;
– să analizeze rațional sarcinile cu care se confruntă;
– să-şi dozeze efortul în activitatea desfăşurată.

AUTOCONTROLUL

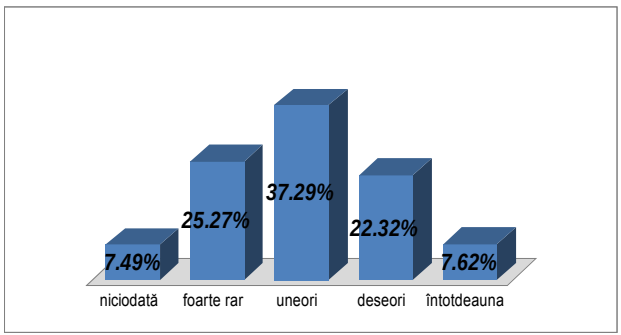

Este de aşteptat ca polițiștii:

– să rămână calmi în situații dificile sau stresante;
– să-şi controleze emoțiile;
– să dea dovadă de stabilitate emoțională;
– să nu fie caracterizați de stări de tensiune nervoasă, anxietate sau angoasă.

INDIVIDUALISM

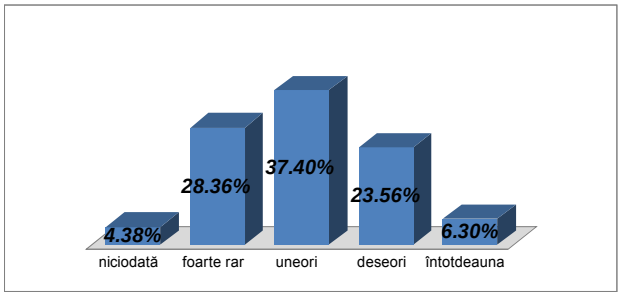

La acest aspect părerile sunt împărțite, cu o tendință spre colaborare, spre lucru în echipă.

Astfel, sunt apreciate comportamentele de *colaborare în rezolvarea unei sarcini, lucrul în echipă*, atitudini care facilitează *acțiunea colectivă a membrilor grupului de muncă/lucru*.

CONFORMISM

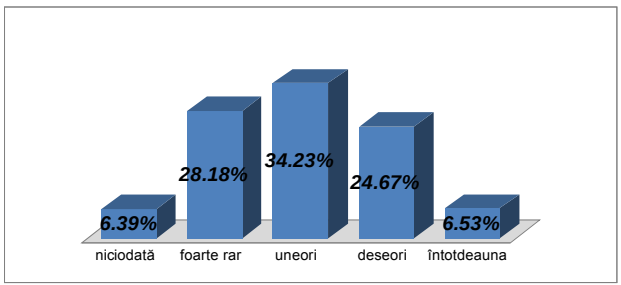

Această dimensiune vizează *respectarea regulilor, procedurile, normele deontologice, chiar să te acomodezi anumitor constrângeri organizaționale.*

APTITUDINI DE SUPERVIZARE ŞI CONTROL

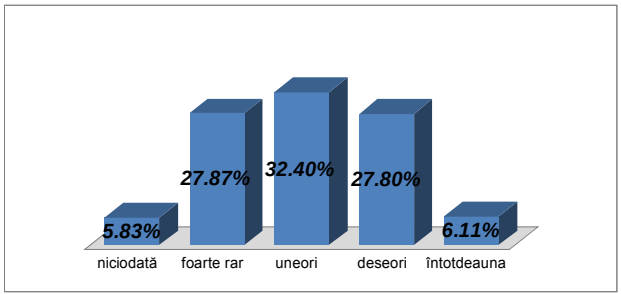

Această dimensiune subsumează o serie de abilităţi: de planificare, organizare, coordonare, control şi gestiunea resurselor.

Prelucrarea datelor relevă faptul că sunt apreciate într-o măsură mai mare capacitaţile de planificare (*să-şi planifice activitatea*), de organizare (*să fie foarte bine organizat*), de gestiune a resurselor (*să folosească eficient resursele materiale şi umane*) şi într-o măsură scăzută capacitatea de coordonare şi de control.

CAPACITATEA DE DECIZIE

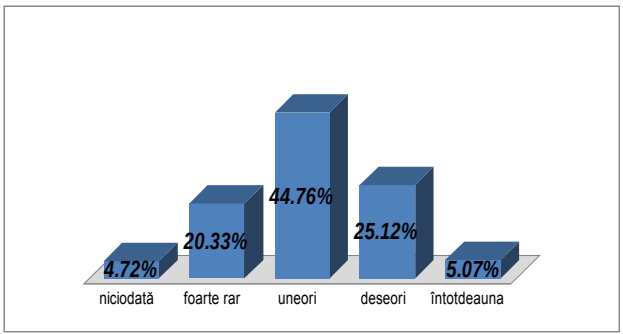

Pentru un criminalist este foarte important *să nu lase activităţile începute fără o finalitate*.

De asemenea, atunci cînd au de luat o decizie *să se decidă rapid* şi *să nu amâne luarea deciziilor importante*.

Pentru unii criminalişti, intuiţia joacă un rol important în luarea deciziilor importante.

RESPONSABILITATEA

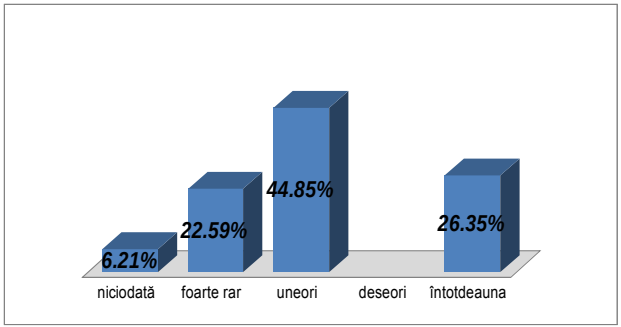

Responsabilitatea constituie o atitudine importantă pentru majoritatea criminaliştilor

Este de aşteptat ca un criminalist *să îşi asume responsabilitatea pentru rezultatele muncii depuse*, chiar dacă sunt succese sau eşecuri, *să ducă la bun sfârşit sarcinile primite, să fie consecvent în ceea ce face.*

VOINȚA

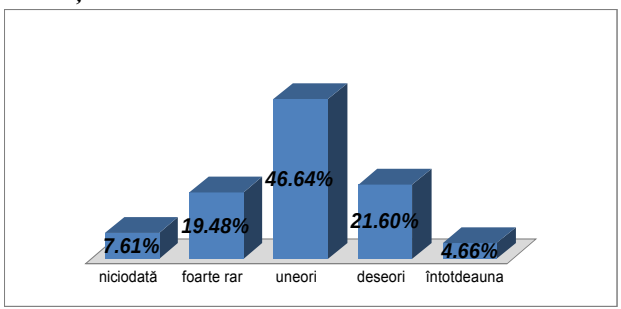

Voința este importantă, fiind o capacitate şi un proces psihic de conducere a activității sub toate aspectele ei.

Se evidențiază aici *atingerea scopurilor propuse, efortul voluntar şi comportamentul de depăşire a dificultăților/ obstacolelor.*

Din graficele de mai sus, ce descriu fiecare dimensiune în parte, se observă că există o tendință de simetrie în răspunsurile la itemii chestionarului, astfel procentele la răspunsurile de tipul „niciodată şi foarte rar" sunt apropape egale cu procentele la răspunsurile de tipul „deseori şi întotdeauna".

O analiză aprofundată a rezultatelor, relevă faptul că există unele dimensiuni reprezentative pentru conturarea profilului, care au înregistrat răspunsuri mai nuanțate şi, astfel, se poate considera că pentru un criminalist ***cele mai importante aptitudini, abilităţi şi trăsături de personalitate*** sunt: *limbajul, atenţia, echilibrul psihic, aptitudinea de supervizare şi control, capacitatea de decizie şi responsabilitatea*.

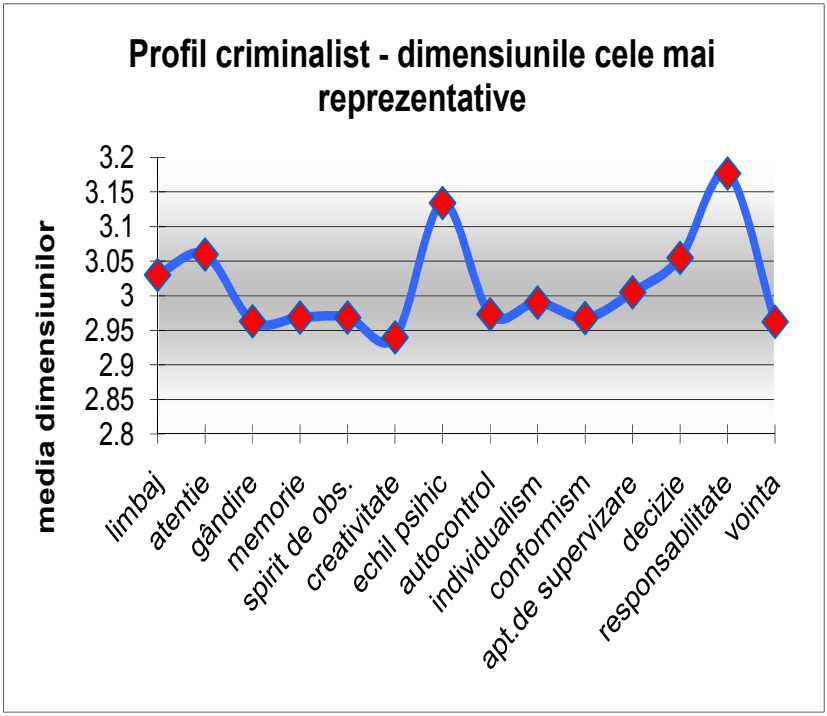

3.1 Profil psihologic al criminalistului – pe specializări (linii de muncă)

Prelucrările statistice oferă informaţii calitative asupra profilului de personalitate, oferind posibilitatea determinării unor cerinţe psihologice pe specializări (linii de muncă). Pentru fiecare specializare s-au desprins unele particularităţi care caracterizează deţinătorul postului de muncă.

3.1.1 Cercetare la fața locului

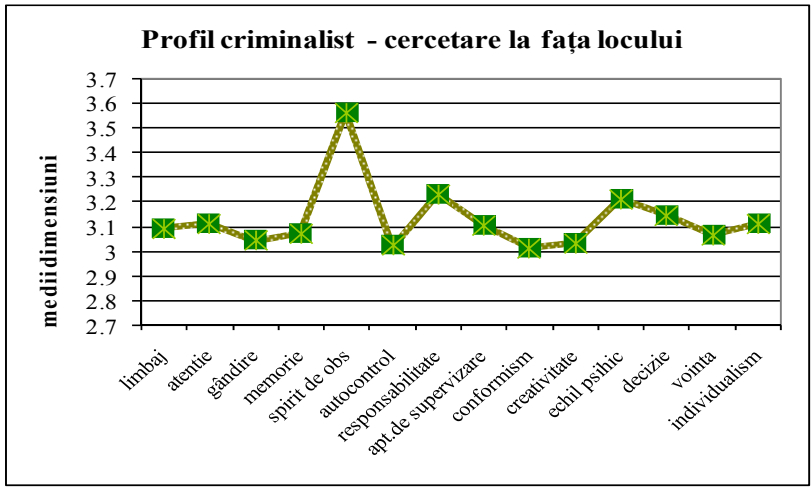

Pentru criminalistul care lucrează pe linia de muncă cercetare la fața locului cele mai reprezentative cerințe psihologice ale muncii sunt:

- *spiritul de observație;*
- *atenția (mai ales atenția concentrată);*
- *responsabilitatea;*
- *echilibru psihic;*
- *capacitatea de decizie;*
- *individualismul.*

3.1.2 Expertize

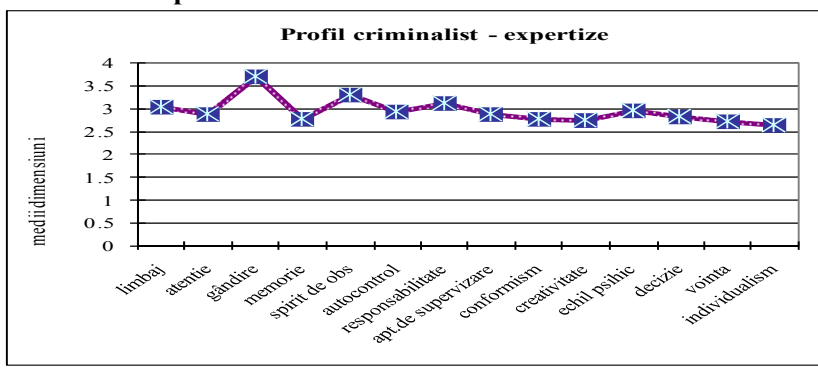

Pentru criminalistul care lucrează pe linia de muncă *expertize* cele mai reprezentative cerințe psihologice ale muncii sunt:

- *limbajul;*
- *gândirea;*
- *spiritul de observație;*
- *atenția (mai ales atenția concentrată);*
- *echilibru psihic;*
- *autocontrolul;*
- *responsabilitatea;*
- *abilitățile de supervizare şi control.*

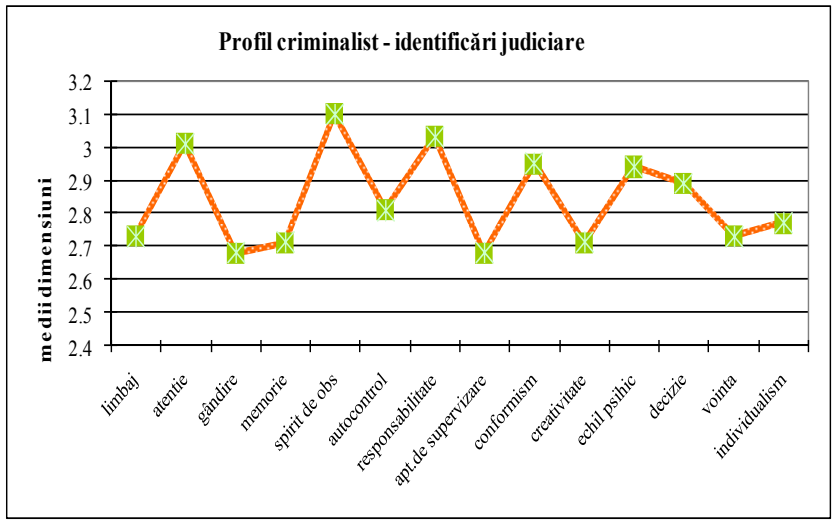

3.1.3 Identificări judiciare

Pentru criminalistul care lucrează pe linia de muncă *identificări judiciare* cele mai reprezentative cerințe psihologice ale muncii sunt:

- *spiritul de observație;*
- *atenția (atât distributivitatea, cât şi concentrarea);*
- *echilibru psihic;*
- *conformism;*
- *responsabilitatea;*
- *capacitatea de decizie.*

3.2 Asemănări şi deosebiri – profile psihologice – specializări

În tabelul de mai jos sunt redate sintetic cele mai reprezentative cerințe psihologice ale liniilor de muncă vizate.

Specializare/dimensiune	CFL	Expertize	Identificări judiciare
Limbaj		X	
Atenție	x	x	X
Gândire		X	
Memorie			
Spirit de observație	X	X	X
Autocontrol		X	
Responsabilitate	X	X	X
Aptitudini de supervizare		X	
Conformism			X
Creativitate			
Echilibru psihic	X	X	X
Decizie	X		X
Voința			
Individualism	x		

În încercarea de a determina dacă există corelații (relații de cauzalitate, de condiționare) între diferitele variabile ale chestionarului (dimensiuni, linie de muncă, experiență profesională corp profesional) a rezultat faptul că nu există corelații semnificative. Astfel, un aspect foarte important se poate desprinde de aici, şi anume, că profilul este reprezentativ şi pentru tânărul recrut, cât şi pentru cel cu experiență. Profilul evidențiază ceea ce este de dorit să existe la o persoană care lucrează în acest domeniu sau care doreşte şi aplică pentru acest domeniu de activitate.

De asemenea, un aspect important este că acest profil poate fi folosit în selecția potențialilor subiecți (elevi şi studenți din cadrul unităților proprii de învățământ şi polițişti ce doresc să lucreze în domeniul criminalistic), stând la baza stabilirii bateriei de probe psihologie.

4. CONCLUZII

- Subliniem preocuparea experților din cadrul Institutului Național de Criminalistică pentru *cercetarea inovativă* şi oferirea unui model de referință pentru celelalte structuri.
- Stabilirea, identificarea unui profil psihologic al postului de muncă are multe aplicații în activitățile de resurse umane:
  - Orientare vocațională;
  - Selecția personalului (în situația concursurilor de ocupare a posturilor, a mutărilor de pe alte linii de muncă sau structuri);
  - Evaluarea psihologică periodică/specială a personalului (în alcătuirea bateriei de probe psihologice se pot alege cele care măsoară, surprind cerințele psihologice relevante pentru profilul postului de muncă).
- Din perspectiva dezvoltării demersului de cunoaştere a resursei umane este imperios necesar să fie semnalate, de către experții în domeniul de referință, a modificărilor în specificul muncii, a dezvoltării tehnologice, a legislației, modificări care pot genera schimbarea profilului psihologic. Astfel, studiile/cercetările ce vizează creionarea unui profil psihologic al unei meserii/ocupații/specialitate pot fi reevaluate, adaptate şi reaplicate cu o periodicitate stabilită de nevoile obiective ale instituției.

Atunci când la nivelul societății apar situații de criză, mai ales de ordin economic, instituțiile mature investesc în resursa umană; un demers absolut necesar, vital pentru menținerea în viață a organizației, reprezentând cheia reuşitei anumitor organizații.

REPERE PROIECTIVE ÎN DIAGNOZA PERSONALITĂȚII: STUDIU DE CORELAȚIE RORSCHACH – EPQ

Dorin ȚURCAN*
Corneliu-Nicu DOBRE*

Rezumat: *Pornind de la concluziile descurajante ale unor cercetări în domeniu, care concluzionau că evaluările chestionarelor de personalitate şi cele Rorschach mai mult se contrazic decât să coreleze, am formulat asumpția că, în condițiile unui control riguros al dezirabilității sociale, cele două metode vor furniza, la nivelul constructelor omoloage, rezultate comparabile. În urma aplicării chestionarului EPQ şi a testului Rorschach pe un lot de 43 de subiecți au fost confirmate 25 dintre corelațiile ipotetizate şi evidențiate alte 9, neaşteptate. Rezultatele arată că mişcările umane, constituind partea stângă a lui Erlebnystipus, preponderent rațională, corelează direct cu E şi invers cu N şi P, iar partea dreaptă, preponderent afectivă, constituită din determinanții de culoare, deşi prezintă unele corelații care implică WSumC ca pol în diferite formule antinomice, nu corelează ca atare cu EPQ. Grupând într-un sumar structural prescurtat corelațiile cu cel mai puternic suport evidențiate de cercetare, propunem o alternativă proiectivă de diagnoză şi descriere a personalității prin intermediul dimensiunilor eysenckiene, care ar putea fi utilă cu precădere la evaluările psihologice în situații speciale.*

I. Introducere

Principala vulnerabilitate a chestionarelor de personalitate, evidențiată deopotrivă de cercetători şi practicieni, constă în aceea că rezultatele pe care acestea le furnizează pot fi afectate, adesea decisiv pentru fidelitatea evaluării, de *bias*-uri şi distorsiuni, deoarece aceste instrumente produc, de fapt, *evaluări ale concepției despre sine* (Anastasi, 1997, p. 434), bazate exclusiv pe aprecierea arbitrară de

* Ofițeri-psiholog I.P.J. Brăila.

către subiecți a propriilor comportamente, motivații sau dispoziții. Cele mai frecvente surse de distorsiune pot fi *dezirabilitatea socială* (a pozitiva fals imaginea despre sine, pentru a fi receptată într-o lumină cât mai favorabilă de către evaluatori), *efectul actor-observator* (a avea credința falsă că propriul comportament este determinat de situație, pe când comportamentul celorlalți este determinat de dispoziție) şi *eroarea de atribuire* (a asuma meritele tuturor succeselor, concomitent cu negarea responsabilității personale pentru eşecuri).

Recunoscând aceste neajunsuri, psihometria a trebuit să-şi asume limitele, fie controlând mai riguros efectele generatoare de eroare prin construirea unor instrumente de cuantificare a efectelor dezirabilității sociale, fie prin acceptarea *volens-nolens* a complementarității altor metode de evaluare a personalității. Creditate ca *mai puțin susceptibile la falsificare decât inventarele de auto-evaluare* (idem, p. 433), care au fost mult timp considerate aprioric instrumente *obiective*, unele tehnici *proiective,* dotate cu sisteme de scorare şi interpretare bine articulate, precum Rorschach, Szondi sau TAT, s-au impus ca alternative psihodiagnostice mai consistente şi mai credibile. De fapt, distincția obiectiv/proiectiv cu privire la instrumentele de evaluare psihologică a început să apară în realitate, la o examinare mai atentă, mai curând ambiguă şi derutantă decât clarificatoare. Tocmai plecând de la inconvenientele acestei delimitări, cu care operau până de curând majoritatea autorilor studiilor de corelație dintre cele două seturi de metode, Meyer (1997) a propus atributul *de autoevaluare* (*self-report)* pentru chestionarele de personalitate, respectiv pe cel *de performanță* (*performance-based)* pentru testele proiective, în locul conceptelor obiectiv/proiectiv, devenite perimate.

Din categoria testelor de performanță, testul Rorschach este de departe cea mai răspândită tehnică de evaluare a personalității. Aproape imediat ce manualul *princeps* al testului elaborat de Hermann Rorschach (*Psychodiagnostik*, Rorschach, 1921) a fost tradus în engleză în 1942, acesta s-a impus ca unul dintre primele două teste de personalitate cel mai frecvent utilizate în Statele Unite (Louttit şi Browne, 1947, apud Mihura, Meyer, Dumitraşcu şi Bombel, 2013), poziție care rezistă de mai bine de jumătate de secol (Camara, Nathan şi Puente, 2000, idem). Instrumentul surprinde o gamă largă de

trăsături perceptive, cognitiv-rezolutive şi de personalitate, printre care organizarea cognitivă, rezonanţa afectivă, claritatea şi convenţionalitatea percepţiei, imaginea de sine, *pattern*-urile relaţionale şi înţelegerea celorlalţi, resursele, schemele şi dinamicile psihologice cele mai profunde.

Comparând caracteristicile unei tehnici abisale de diagnoză a personalităţii, cum este testul Rorschach, cu cele ale metodelor bazate pe autoevaluare de tipul chestionarelor, Meyer (1997) evidenţiază următoarele avantaje ale metodei proiective: (1) dacă la chestionarele de personalitate aşteptările respondentului sunt bine definite, la testul Rorschach acestea prezintă doar o minimă definire; (2) stimulii chestionarelor de personalitate sunt familiari, pe când cei furnizaţi de Rorschach sunt noi şi inediţi; (3) la chestionarele de personalitate există o marjă îngustă de opţiuni de răspuns, pe când la Rorschach această marjă este practic nelimitată; (4) la un chestionar sarcina respondentului este să aleagă singur cum să se prezinte pe el însuşi prin anumite trăsături despre care decide dacă îi sunt sau nu caracteristice pentru ca apoi să indice în scris deciziile luate, pe când la testul Rorschach sarcina presupune să genereze percepţii, eventual să decidă pe care dintre ele să le comunice sau nu examinatorului, pentru ca apoi să răspundă unor întrebări de clarificare; (5) aplicarea chestionarelor presupune deprinderi minimale din partea examinatorului, care pot fi accesibile şi respondentului, pe când la Rorschach sunt necesare deprinderi considerabile, de regulă, inaccesibile respondentului; (6) la chestionare, respondentul utilizează un sistem de referinţă oarecum similar celui al examinatorului atunci când decide dacă o trăsătură îi este sau nu caracteristică, pe când la Rorschach examinatorul dispune de un sistem discret, bine definit, prin care întâi clasifică trăsăturile respondentului, pentru ca abia apoi, pe baza acestei clasificări, să concluzioneze ce trăsături îi sunt caracteristice acestuia; (7) la chestionare respondentul se evaluează practic singur, pe când la Rorschach evaluarea este făcută într-adevăr de către un examinator; (8) chestionarele presupun o descriere *in vitro* a trăsăturilor de personalitate, pe când Rorschach presupune dimpotrivă, demonstrarea *in vivo* a acestora; (9) la chestionare, calitatea datelor brute depinde, în cel mai bun caz, de gradul de conştientizare şi de complexitatea reprezentărilor despre

sine ale subiectului, pe când la testul Rorschach aceasta depinde doar de nivelul de angajare în sarcină şi de capacitatea respondentului de a descrie articulat propriile percepţii emergente; (10) disimularea şi managementul impresiei afectează direct evidenţierea simptomelor prin metoda chestionarelor, pe când la testul Rorschach aceste efecte pot influenţa doar angajarea în sarcină; (11) chestionarele sunt instrumente adecvate pentru obţinerea unor informaţii cu privire la simptome manifeste, evenimente şi experienţe, pe când testul Rorschach este un instrument mai potrivit pentru evaluarea predispoziţiilor latente ale personalităţii, care pot sau nu să devină conştiente ori manifeste în comportament. Mai mult decât atât, am adăuga noi, chestionarele de personalitate pot releva date reale doar atunci când subiectul e motivat să-şi arate simptomele (de exemplu, situaţiile clinice sau începutul unei psihoterapii), şi date afectate de dezirabilitate socială atunci când e motivat să-şi ascundă simptomele (de exemplu, în situaţia evaluărilor de personal care îi pot angaja destinul profesional), pe când Rorschach poate identifica simptomele în ambele situaţii.

II. Cercetări în domeniu

Studiile şi cercetările timpurii indicau o validitate excelentă a testului Rorschach, cel puţin în raport cu cel mai important şi mai obiectiv criteriu extern, care este diagnosticul psihiatric. Astfel, Michael şi Buhler (1945, apud Garfield, 1947), în urma unui studiu pe un lot de 101 cazuri clinice, raportau în urmă cu şapte decenii un acord de 76% între interpretările Rorschach şi diagnosticul psihiatric, Benjamin şi Ebaugh (1938, idem), constatau, studiind 46 de cazuri, un acord complet în 84,7% dintre acestea, procentul ajungând, după alţi cercetători, chiar până la 98%, după cum comunicau Brussel şi Hitch (1942, ibidem) în urma unui studiu pe 50 de cazuri. De notat însă că Michael şi Buhler observau deja unele diferenţe interindividuale care le dădeau de gândit: acordul tindea să fie foarte mare în grupul de subiecţi nevrotici, dar destul de scăzut în grupul de subiecţi cu personalitate „psihopată". La concluzii similare ajungea şi Garfield (1947), care, după ce

constata pe un lot de 75 de cazuri un acord de 76% între Rorschach şi diagnosticul psihiatric stabilit independent de comisiile a două spitale diferite, evidenţia un nivel de predictibilitate de 100% pentru manie, depresie psihotică şi subiecţi fără diagnostic de tulburare nevrotică sau psihotică, 95% pentru psihonevroze, 75% pentru psihozele organice, 71,9% pentru schizofrenie, 50% pentru personalitate „psihopată", 33,3% pentru alte psihoze neclasificate, şi 0% pentru epilepsie şi psihopatii însoţite de psihoze.

După trecerea de la metodele de scorare şi interpretare mai vechi precum cele promovate de manualele lui Beck (1937) sau Hertz (1945) la sistemul comprehensiv instituit de prima ediţie a manualului lui Exner (1974), acest entuziasm iniţial a început să se tempereze, considerându-se că validitatea globală a testului petelor de cerneală este una acceptabilă (Atkinson, 1986; Hiller, Rosenthal, Bornstein, Berry şi Brunell-Neuleib, 1999; Parker, Hanson şi Hunsley, 1988, apud Mihura, Meyer, Dumitraşcu şi Bombel, 2013), fiind comparabilă, de exemplu, cu cea a chestionarului MMPI (Atkinson, 1986; Hiller, Rosenthal, Bornstein, Berry şi Brunell-Neuleib, 1999; Parker, Hanson şi Hunsley, 1988, idem). Ba chiar, în ultimele două decenii, odată cu multiplicarea exponenţială a studiilor de corelaţie şi validitate, au apărut unele rezultate contradictorii. O meta-analiză realizată în 1993 asupra a 37 de studii de corelaţie între MMPI şi Rorschach concluziona că, în general, rezultatele furnizate de cele două teste mai mult se contrazic decât să coreleze, doar între câteva variabile cu denumiri similare evidenţiindu-se unele corelaţii minime (Archer şi Krishnamurthy, 1993). Contrariaţi de aceste evidenţe, autorii recomandau clinicienilor confruntaţi cu astfel de discrepanţe să se bazeze doar pe rezultatele sigure, validate statistic şi să elimine rezultatele provenind din surse neverificate. Un studiu de corelaţie între Rorschach şi chestionarul 16PF, realizat la Northeastern University din Boston, pe un lot de 62 studenţi, a ajuns, de asemenea, la rezultate similare. Astfel, s-a constatat, conform asumpţiilor, că ponderea răspunsurilor forme bune (*WA%*) corelează cu forţa Eului, iar răspunsurile Popular (*P*) corelează invers cu scala de rebeliune, dar s-au constatat şi unele corelaţii neaşteptate, cu sens contrar ipotezelor: experienţa actuală (*EA*), mişcările umane (*M*) şi mişcările umane însoţite de supraelaborări

(*M+*) corelează direct cu unele scale indicând anxietate sau culpabilitate, în timp ce răspunsurile formă-culoare însoțite de supraelaborări (*FC+*), răspunsurile tip textură (*T*) şi, într-o măsură mai mică, răspunsurile spațiu (*S*) corelează cu unele scale indicând o funcționare psihologică bună, lipsită de anxietate (Greenwald, 1991). Un studiu similar, realizat pe un lot de 47 de subiecți italieni, evidenția corelații semnificative statistic între scala E a chestionarului Eysenck Personality Inventory (EPI) şi doar 3-4 variabile Rorschach: suma ponderată a răspunsurilor culoare (*WSumC*), suma răspunsurilor de tip culoare acromatică şi umbre (*SumShd*), precum şi diferența dintre suma răspunsurilor tip mişcare umană şi suma ponderată a răspunsurilor culoare (*M-WSumC*), autorii constatând că scala P a EPI, în opoziție cu ipotezele formulate, înregistrează o corelație inversă cu *Zsum,* iar scala N nu corelează cu niciuna dintre variabilele Rorschach angajate de ipoteze (De Carolis şi Ferracuti, 2005).

Meyer (1997) a identificat o caracteristică diferențială ignorată, dar care poate afecta semnificativ rezultatele atât la Rorschach, cât şi la MMPI: stilurile de răspuns ale subiecților. Autorul descrie aceste stiluri prin (1) dezirabilitatea socială la chestionar/economicitate şi rezistență la testarea proiectivă prin metoda Rorschach; (2) defensă şi falsă auto-pozitivare/resurse limitate şi sărăcie intelectuală; (3) deschidere şi transparență/cooperare şi angajare eficientă în sarcină; (4) falsă auto-patologizare/angajare exagerarată şi complexitate demonstrativă; (5) fragilitate interioară şi auto-criticism/ supra-angajare în sarcină şi supra-creativitate. Pe baza rezultatelor obținute, studiul avansează ideea că unele constructe MMPI, evidențiind disforia, psihoza sau îngrijorarea corelează cu Rorschach doar în condițiile în care se ia în calcul faptul că respondenții au maniere similare de a aborda sarcina la Rorschach şi MMPI. Un studiu ulterior realizat pe 152 adolescenți de către Krishnamurthy, Archer şi House (1997) ajunge însă la concluzia că, cel puțin între MMPI-A (forma pentru adolescenți) şi Rorschach, corelațiile înregistrate sunt minime chiar dacă stilurile de răspuns sunt concordante pentru cele două metode de testare.

Un studiu meta-analitic recent, bazat pe inventarierea a 2.467 de studii de validitate asupra testului Rorschach, care concluzionează că *rezultatele sunt mai puțin pozitive, mai nuanțate şi mai cuprinzătoare*

decât cele raportate de manualul sistemului comprehensiv (Mihura, Meyer, Dumitraşcu şi Bombel, 2013), evidenţiază o validitate medie a testului Rorschach de r=0,27 raportată la criteriile externe de evaluare cum sunt observaţia sau diagnosticul psihiatric şi una de doar r=0,08 raportată la criteriile interne de evaluare cum sunt metodele de auto-evaluare de tipul chestionarelor. Centrându-se pe identificarea corelaţiilor cu criteriile externe, autorii meta-studiului departajează dintre cei 65 de indicatori Rorschach reţinuţi pentru analiză 13 ca având o validitate excelentă (r=0,33, p<.001), 17 cu o validitate bună (r=0,21, p<.05), 10 cu o validitate modestă (0,15<r<0,20, p<.05), respectiv 13 cu o validitate scăzută (r<0,21, p<.05) sau fără validitate. Indicatorii care prezintă cele mai robuste validităţi sunt cei care surprind procesele cognitive şi perceptive precum indicele percepţie-gândire (*PTI*) sau suma răspunsurilor sinteză (*DQ+*), iar cei care arată cele mai slabe validităţi sunt fie cei care cuantifică răspunsurile foarte rare de tipul proiecţia culorii (*CP*), fie cei recent introduşi în sistemul comprehensiv de scorare, cum sunt *Ego Index* sau *Isolation Index*. Departe de a fi doar un accident statistic, semnificaţia numărului redus de corelaţii dintre indicatorii Rorschach şi chestionarele de personalitate pune în discuţie problema nivelului real de încredere care poate fi atribuit rezultatelor furnizate de probele *self-report*, viciul comun al studiilor de corelaţie inventariate de cei patru autori părând să fie controlul insuficient al variabilei dezirabilitate socială.

III. Obiectivul cercetării

Plecând de la rezultatele contradictorii ale unor cercetări anterioare, precum cele prezentate mai sus – explicabile prin controlul insuficient al dezirabilităţii sociale la probele auto-evaluative – formulăm asumpţia de bază că, în condiţiile colectării unor rezultate bazate pe răspunsuri sincere la probele *self-report*, trăsăturile evaluate prin intermediul chestionarelor corelează cu indicatorii Rorschach care evaluează constructe omoloage. Pentru atingerea obiectivului am proiectat prezenta cercetare ca un studiu de corelaţie între variabilele Rorschach şi scalele chestionarului de personalitate EPQ.

IV. Metoda

1. Instrumente şi procedură

Chestionarul EPQ constă din trei scale reprezentând dimensiuni bazale ale personalității: *nevrotismul* (*N*), *psihotismul* (*P*) şi *extraversia* (E), precum şi o scală de control a dezirabilității sociale (*L*). Prima variantă în limba română a fost adaptată în 1990 pe un lot de 465 de bărbați şi 549 de femei de către Băban, Derevenco şi Eysenck (apud Minulescu, 1996) sub forma unui chestionar de 79 de itemi. O altă variantă cunoscută publicului de specialitate, având 90 de itemi, cuprinde şi scala *comportament* (C), derivată din itemi ai scalelor *N* şi *P*.

Testul Rorschach constă dintr-un set de 10 planşe-stimul obținute după metoda petelor de cerneală. Cinci dintre planşe constau din pete în nuanțe de negru şi gri, două planşe cuprind în plus şi pete de culoare roşie, iar ultimele trei planşe sunt în întregime colorate. În afara impresiilor generate de culori cromatice sau acromatice, petele pot genera impresii de lumină-umbră, textură, adâncime, dimensionalitate, perspectivă şi tridimensionalitate. Administrarea presupune prezentarea în ordine succesivă a planşelor spre a fi examinate de subiect, răspunsurile acestuia fiind apoi codate, clasificate şi interpretate în conformitate cu un sistem standardizat riguros. Deşi au fost propuse mai multe astfel de sisteme, cel întemeiat şi dezvoltat de John E. Exner, începând cu anii ’60, recunoscut ulterior drept *sistemul comprehensiv de scorare,* s-a impus ca standard după publicarea sa (*A Comprehensive System,* Exner, 1974), fiind adoptat în prezent de către 96% dintre utilizatorii Rorschach datorită rigorii, clarității, validității şi pertinenței interpretărilor. Sarcina respondentului constă în a verbaliza percepțiile şi impresiile evocate de stimulii planşelor, prin răspunsuri la întrebarea care îi este în mod repetat adresată de examinator „Ce ar putea fi aceasta?”. Spre deosebire de chestionarele de personalitate, opțiunile de răspuns la testul petelor de cerneală garantează o marjă de variante practic nelimitată. Formularea răspunsurilor presupune din partea respondentului apelul la operații complexe de comparare a potențialului evocator al planşelor cu reprezentările interne despre obiecte, de scanare, mediere şi procesare a informației, de filtrare a

răspunsurilor optime, de gestionare a mecanismelor de apărare, de verbalizare a experienței emergente, de adaptare la situația de testare care este slab definită etc. După administrare, răspunsurile sunt clasificate în funcție de unele criterii precum conținutul, determinanții, calitatea formei, locația în planşă, calitatea dezvoltării, gradul de comunalitate şi gravitatea distorsiunilor, după care sunt trecute într-o fişă de scorare sub forma unor coduri stabilite de sistemul comprehensiv. Frecvențele acestor coduri sunt apoi totalizate şi trecute într-o fişă de sumar structural, organizat sub forma unor secțiuni şi *clustere* descriptive ale personalității: secțiunea centrală, care include stilul de coping, strategiile şi resursele de adaptare la stres, secțiunea afectivă, incluzând stilul afectiv, secțiunea interpersonală, incluzând reprezentarea celorlalți şi a relațiilor, secțiunea autopercepției, secțiunea ideatică, procesarea informației şi medierea. La finalul sumarului structural sunt prevăzuți şase indici compoziți speciali obținuți din derivarea variabilelor primare sau intermediare: indicele de percepție-gândire (PTI), indicele de depresie (DEPI), indicele deficitului de adaptare (CDI), constelația suicidală (S-CON), indicele de hipervigilență interpersonală (HVI) şi indicele obsesionalității (OBS).

Atât testul Rorschach, cât şi chestionarul EPQ au fost aplicate exclusiv de către autorii studiului, iar subiecții din lotul de încercare au fost în totalitate polițişti. Chestionarul a fost aplicat colectiv, iar testul Rorschach individual, în baza consimțământului subiecților. Înainte de demararea studiului, maniera de scorare şi interpretare a autorilor a fost armonizată printr-o specializare în comun, realizată prin parcurgerea intensivă a unui manual de training pentru îmbunătățirea fidelității inter-evaluatori, disponibil pe internet (Hilsenroth şi Charnas, 2007). Atunci când au apărut, diferențele de codare sau interpretare a protocoalelor au fost negociate şi rezolvate de către autori prin discuții argumentate. În consecință, apreciem că testul Rorschach a fost aplicat unitar, iar scorarea şi interpretarea au respectat riguros exigențele sistemului comprehensiv (Exner, 2001).

2. Ipoteze de cercetare

Prezentul studiu îşi propune să evidențieze corelațiile dintre scalele chestionarelor de personalitate EPQ şi indicatorii testului Rorschach, în

condiţiile unui control riguros al variabilei dezirabilitate socială. Pentru atingerea acestui obiectiv formulăm următoarele ipoteze:

(1) ne aşteptăm ca scala *nevrotism* (*N*), ale cărei scoruri ridicate indică instabilitate şi impulsivitate emoţională, accente nevrotice, tendinţe anxioase şi depresive, acuze psihosomatice, emoţionalitate negativă accentuată, dependenţă afectivă, să coreleze direct cu variabilele Rorschach care exprimă constructe omoloage, precum *DEPI* (indicele depresiei), *S-CON* (constelaţia suicidară), *Coping Style* (stilul de coping centrat pe gândire, emoţie sau ambitent), *WSumC* (influenţa emoţiilor asupra gândirii), *Color Shading Blends* (prevalenţa emoţiilor negative în viaţa intrapsihică), *CF* (reactivitate de tip impulsiv şi labilitate emoţională), *C* (impulsivitate, tendinţă spre *acting-out*), *MQ-* (externalizarea impulsurilor primitive, ideaţie inadecvată, percepţia distorsionată a celorlalţi), *FM* (impulsuri emergente generate de nevoi primare ce solicită gratificarea imediată), *C'* (stări disforice de tip depresiv, resimţite prin durere emoţională), *V* (stări disforice de tip anxios sau culpabilizante), *Food* (dependenţă relaţională), *An+Xy* (ruminaţii privind propriul corp şi sănătatea acestuia) şi să coreleze invers cu variabilele Rorschach exprimând stabilitatea emoţională precum *M-WSumC* (gradul de structurare al stilului de coping), *M* şi *M:R* (abilităţi mentale sub aspectul raţionalităţii, planificării, imaginaţiei, empatiei), *MQo* (capacitatea de amânare a impulsurilor şi soluţionare a contradicţiilor, maturitate cognitivă şi emoţională), *Mp* (pasivitate, care inhibă exprimarea emoţională şi acţiunea, descărcarea impulsurilor realizându-se prin fantasmă), *SumC':WSumC* (constricţia emoţională), *FC:CF+C* (modularea afectelor şi adecvarea la mediul social), *EA* (resursele cognitive şi emoţionale disponibile pentru adaptare), *D* şi *AdjD* (nivelul intrinsec al capacităţii de adaptare, ca trăsătură stabilă de personalitate);

(2) ne aşteptăm ca scala *psihotism* (*P*), ale cărei scoruri ridicate indică agresivitate, egocentrism, nivel de aspiraţii nerealist, comportament antisocial, duritate, lipsă de empatie sau alte emoţii socializate, să coreleze direct cu constructe Rorschach omoloage precum *AG* (agresivitate), *PER* (autoritarism intelectual), *Ego Index* (egocentrism), *W:M* (nerealismul aspiraţiilor), *Lambda* (schematism, simplitate cognitivă), *PHR* (percepţia deformată a celorlalţi), *Ma* (dominanţă şi autoafirmare de sine), *a* şi *a:p*

(orientare activă a acțiunilor) şi să coreleze invers cu constructe Rorschach exprimând căldură emoțională şi atitudini prosociale precum *COP* (spirit cooperant şi expectații pozitive privind relaționarea), *GHR* (percepția pozitivă a celorlalți), *Afr* (atracția față de situații emoționale), *Human content* (interesul față de oameni), *Human ratio* (perceperea realistă a oamenilor), *Complexity Ratio* (complexitatea psihologică), *p* (orientare pasivă a acțiunilor), *M, M:R, MQo, Mp, Food* şi *T*;

(3) ne aşteptăm ca scala *extraversie* (*E*), ale cărei scoruri ridicate indică orientarea către oameni, autoafirmare, activism, vitalitate, optimism, asumarea riscurilor şi impredictibilităților, superficialitate, să coreleze direct cu unele constructe Rorschach indicând sociabilitatea şi exprimarea directă a emoțiilor precum *COP*, *GHR*, *Coping Style, EA, D* şi *Adj D*, *H* şi *X+%* (perceperea realistă, bazată pe experiență, a celorlalți), *Human Ratio*, *Human content*, *Lambda*, *Ma* şi *Ma:Mp* (activism în relațiile interpersonale), *M*, *M:R* şi *MQo* şi să coreleze invers cu unele constructe Rorschach indicând izolarea şi constricția emoțională precum *CDI* (deficite interpersonale şi/sau emoționale), *HVI* (vigilență interpersonală), *Isolation Index* (izolare socială), *WSumC* şi *Sum C':WSumC*, *M-WsumC*, *MOR* (pesimism şi morbiditate în plan cognitiv şi/sau emoțional), *Complexity Ratio*, *PHR*, *MQ-*, *Mp*, *p* şi *FD* (capacitate introspectivă).

3. Subiecți

Cele două instrumente de evaluare psihologică au fost aplicate inițial pe un lot de 64 de polițişti operativi având linii de muncă şi profiluri de activitate diferite. În conformitate cu obiectivul de cercetare, după prelucrarea datelor furnizate de chestionar, din acest lot au fost înlăturați din cauza dezirabilității sociale 21 de subiecți care prezentau scoruri peste medie (> 16) pe scala *L* a chestionarului EPQ. Lotul final care a rezultat (Tabelul 1) a cuprins 43 de polițişti, dintre care 26% cu vârste cuprinse între 21 şi 30 ani, 48% între 31 şi 40 ani şi 26% între 41 şi 50 ani, vârsta medie fiind de 35,93 ani (min=21, max=50, dev.std.=7,31). Din totalul subiecților 12% sunt femei şi 88% bărbați. După nivelul de instrucție, 72% sunt absolvenți ai unor forme de învățământ superior şi 18% au studii liceale sau

post-liceale. În funcție de apartenența la corpurile profesionale, 19% sunt ofițeri şi 81% agenți.

Tabelul 1 – Statistica descriptivă a lotului de subiecți

		sex	vârsta	corpul profesional	studii
N	Valid	43	43	43	43
	Missing	0	0	0	0
Mean		.88	35.93	.19	1.72
Median		1.00	38.00	.00	2.00
Mode		1.00	26.00	.00	2.00
Std. Deviation		.32	7.31	.39	.45
Minimum		.00	21.00	.00	1.00
Maximum		1.00	50.00	1.00	2.00

4. Prelucrarea statistică

După prelucrarea primară a datelor, rezultatele au fost introduse într-o bază de date SPSS, prelucrarea statistică fiind realizată în acelaşi mediu de tratament statistic automatizat. În baza de date, subiecților le-au fost atribuite aleatoriu coduri de la 1 la 43, constând din numărul de ordine, la care au fost adăugate variabilele demografice *sex*, *vârsta*, *corp profesional* şi *studii*. În afară de vârstă, căreia i-a corespuns valoarea numerică reprezentând anii împliniți, celorlalte variabile demografice le-au fost atribuite coduri numerice, după cum urmează: 0 pentru femei şi 1 pentru bărbați, 0 pentru agenți şi 1 pentru ofițeri, respectiv 1 pentru studii postliceale şi 2 pentru studii universitare. Au fost create câmpuri pentru variabilele *N*, *P*, *E* şi *L* ale chestionarului EPQ, precum şi pentru cele ale testului Rorschach. Pentru lărgirea ariei de explorare au fost introduse câteva variabile care nu erau prevăzute în sumarul structural al testului Rorschach: *stilul de coping*, *M:R*, *M-WSumC*, *suma răspunsurilor de tip culoare* şi *(FM+m)-Sum Shading*. Cu excepția stilului de coping, căruia i-au fost asignate valorile (-1) pentru *introversiv*, (1) pentru *extratensiv*

şi (0) pentru *ambitent*, tuturor celelalte variabile le-au fost atribuite valorile numerice rezultate din calcule. După completarea bazei de date au fost generate *output*-uri cuprinzând statistica descriptivă a celor două teste, precum şi corelaţiile Pearson dintre variabile.

V. Rezultate

Din considerente de spaţiu, din matricea de corelaţii originală generată de programul SPSS au fost selectate şi listate în tabelul 1 doar acele variabile care implică corelaţiile semnificative statistic, indiferent dacă acestea au fost sau nu ipotetizate. Pentru claritate, au fost evidenţiate prin îngroşare corelaţiile aflate sub pragurile de semnificaţie $p<0,05$, respectiv $p<0,01$.

În urma prelucrării statistice, dintre cele 23 de corelaţii prezise de ipoteza (1) au fost confirmate 9, neînregistrându-se corelaţii în sens contrar celui aşteptat. Astfel, corelaţii directe cu *nevrotismul* înregistrează *Food* (r=0,36, p<.05), partea activă a lui *FM* reprezentată de *FMa* (r=0,32, p<.05) şi *CDI* (r=0,44, p<.01), ultima dintre acestea nefiind prezisă de ipoteză, iar corelaţii inverse cu *M* (r= -0,33, p<.05), *M:R,* (r= -0,34, p<.05), *MQo* (r= -0,43, p<.01), *Mp* (r= -0,42, p<.01), *EA* (r= -0,44, p<.01), *D* (r= -0,38, p<.05) şi *AdjD* (r= -0,49, p<.01). Se observă că dintre variabilele ipotetizate tind să coreleze majoritatea variabilelor legate de raţionalitate, exprimate de mişcările umane, în timp ce variabilele afective, exprimate prin culori (*SumC':WSumC*, *FC:CF+C, Color Shading Blends*, *CF*, *C*), stilul de coping sau indicatorii sintetici *DEPI* şi *S-CON* nu corelează semnificativ cu *nevrotismul*.

Dintre cele 22 de corelaţii prezise de ipoteza (2) au fost confirmate 8, nefiind înregistrate corelaţii în sens contrar celui aşteptat. Dintre variabilele angajate de ipoteză, corelaţii directe cu *psihotismul* înregistrează *Lambda* (r=0,33, p<.05) şi *W :M* (r=0,39, p<.05), iar corelaţii inverse *M* (r= -0,32, p<.05), *M:R* (r= -0,32, p<.05), *MQo* (r= -0,32, p<.05), *Mp* (r= -0,46, p<.01), *Human ratio* (r= -0,31, p<.05) şi suma tuturor mişcărilor pasive *p* (r= -0,31, p<.05). S-au obţinut corelaţii neaşteptate cu *stilul de coping* (r=0,31, p<.05), *S-CON* (r=0,32, p<.05) şi *M-WSumC* (r= -0,32, p<.05), ultima fiind corelaţie inversă.

Tabelul 2 – Corelații semnificative între variabilele Rorschach şi EPQ

		EPQ N	EPQ P	EPQ E	EPQ L
Lambda	Pearson Correlation	-.028	**.326***	-.064	-.008
	Sig. (2-tailed)	.860	.033	.682	.959
	N	43	43	43	43
Coping Style	Pearson Correlation	.112	**.313***	-.177	-.188
	Sig. (2-tailed)	.473	.041	.257	.228
	N	43	43	43	43
M-WsumC	Pearson Correlation	-.081	**-.320***	.149	.228
	Sig. (2-tailed)	.604	.036	.341	.142
	N	43	43	43	43
EA	Pearson Correlation	**-.441****	-.153	**.350***	.103
(M+WSumC)	Sig. (2-tailed)	.003	.328	.021	.510
	N	43	43	43	43
D	Pearson Correlation	**-.379***	.053	.175	.287
	Sig. (2-tailed)	.012	.735	.261	.062
	N	43	43	43	43
Adj D	Pearson Correlation	**-.488****	-.011	.272	.217
	Sig. (2-tailed)	.001	.943	.078	.163
	N	43	43	43	43
M	Pearson Correlation	**-.333***	**-.315***	**.312***	.204
	Sig. (2-tailed)	.029	.040	.041	.190
	N	43	43	43	43
M:R	Pearson Correlation	**-.341***	**-.323***	**.306***	.228
	Sig. (2-tailed)	.025	.034	.046	.142
	N	43	43	43	43
Mp	Pearson Correlation	**-.419****	**-.458****	.268	.299
	Sig. (2-tailed)	.005	.002	.082	.051
	N	43	43	43	43
MQo	Pearson Correlation	**-.430****	**-.323***	**.461****	.209
	Sig. (2-tailed)	.004	.034	.002	.180
	N	43	43	43	43
SumC':WsumC	Pearson Correlation	.244	-.076	**-.326***	-.130
	Sig. (2-tailed)	.115	.629	.033	.405
	N	43	43	43	43
Afr	Pearson Correlation	.276	.108	-.286	**-.334***
	Sig. (2-tailed)	.073	.491	.063	.029
	N	43	43	43	43
FMa	Pearson Correlation	**.316***	-.199	.046	-.029
	Sig. (2-tailed)	.039	.200	.768	.852
	N	43	43	43	43
Sum Shading	Pearson Correlation	-.032	.140	-.055	**-.322***
	Sig. (2-tailed)	.838	.371	.727	.035
	N	43	43	43	43

SumY	Pearson Correlation	-.134	.159	.142	**-.396****
	Sig. (2-tailed)	.393	.308	.364	.009
	N	43	43	43	43
GHR	Pearson Correlation	-.279	-.292	**.345***	.216
	Sig. (2-tailed)	.071	.058	.024	.164
	N	43	43	43	43
Human Ratio	Pearson Correlation	-.105	**-.310***	.171	.247
	Sig. (2-tailed)	.505	.043	.272	.110
	N	43	43	43	43
Fd	Pearson Correlation	**.362***	.147	.064	**-.390****
	Sig. (2-tailed)	.017	.348	.684	.010
	N	43	43	43	43
p	Pearson Correlation	-.159	**-.306***	.135	.204
(All passive	Sig. (2-tailed)	.307	.046	.387	.189
movements)	N	43	43	43	43
X+%	Pearson Correlation	-.282	-.007	**.318***	-.005
	Sig. (2-tailed)	.067	.967	.037	.977
	N	43	43	43	43
W:M	Pearson Correlation	.180	**.385***	-.208	-.116
	Sig. (2-tailed)	.248	.011	.181	.459
	N	43	43	43	43
Ad	Pearson Correlation	.263	-.074	**-.355***	-.102
	Sig. (2-tailed)	.089	.638	.019	.515
	N	43	43	43	43
CDI	Pearson Correlation	**.414****	.190	**-.317***	-.189
	Sig. (2-tailed)	.006	.222	.038	.224
	N	43	43	43	43
S-CON	Pearson Correlation	.092	**.321***	-.154	-.188
	Sig. (2-tailed)	.557	.036	.323	.226
	N	43	43	43	43

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Se observă că dintre variabilele ipotetizate tind să coreleze, de asemenea, majoritatea variabilelor legate de mişcarea umană, în timp ce caracteristicile relaționale (*AG, COP, GHR, PHR, PER, Human content, Food, Sum T*), caracteristicile afective (*Afr, Complexity Ratio*) sau cele legate de imaginea de sine (*Ego Index*) nu corelează semnificativ cu *psihotismul.*

Dintre cele 29 de corelații prezise de ipoteza (3) au fost confirmate 8, fără să apară corelații în sens contrar celui aşteptat. Astfel, corelații directe cu *extraversia* înregistrează *GHR* (r=0,35, p<.05)*, X+%* (r=0,32, p<.05), *EA* (r=0,35, p<.05), *M* (r=0,31, p<.05)*,*

M:R (r=0,31, p<.05) şi *MQo* (r=0,46, p<.01), iar corelaţii inverse înregistrează *CDI* (r= -0,32, p<.05) şi *SumC':WSumC* (r= -0,33, p<.05). Un rezultat neaşteptat a fost reprezentat de corelaţia inversă înregistrată între *extraversie* şi *Ad* (r= -0,36, p<.05). Se observă că dintre variabilele ipotetizate, tind să coreleze tot variabilele legate de raţionalitate, exprimate prin mişcări umane, la care se adaugă câte o variabilă legată de afectivitate (*WSumC*), relaţionare (*GHR*) sau aparţinând triadei conitive (*X+%*), în timp ce importante caracteristici relaţionale precum *AG, COP, PHR, Human ratio, Human content, H,* sau *Isolate/R,* care ar putea fi asociate dimensiunii extraversie-introversie, nu prezintă corelaţii semnificative cu *extraversia*.

Chiar dacă nu au fost prevăzute în ipoteze, corelaţiile înregistrate între scala *L* a chestionarului EPQ şi unele variabile Rorschach nu contrazic spiritul asumpţiei noastre. Astfel, scala de dezirabilitate socială *L* înregistrează corelaţii semnificative inverse cu variabile Rorschach indicând stresul şi vulnerabilitatea psihologică sau relaţională: *Sum Y* (r= -0,40, p<.01), care evidenţiază resemnarea şi distresul generat de stresorii moderaţi, *Food* (r= -0,39, p<.01), care indică starea de vulnerabilitate generată de dependenţa relaţională, *Afr* (r= -0,33, p<.05), care trădează atracţia faţă de situaţiile emoţionale, precum şi întreagă partea dreaptă a lui *eb*, reprezentată de *Sum Shading* (r= -0,32, p<.05), care totalizează stimulii interni generatori de stres.

VI. Discuţie

Ipotezele prezentei cercetări s-au întemeiat pe asumpţia că partea dreaptă a lui *Erlebnistypus* (*WSumC*), constituită din culori, reprezentând primatul emoţiilor asupra gândirii, ar trebui să coreleze cu o funcţionare psihologică mai puţin raţională, caracterizată de scoruri mari pe scalele *N* şi *P* şi scoruri mici pe scala *E*, iar partea stângă a lui *Erlebnistypus*, constituită din mişcările umane, reprezentând primatul logicii şi raţiunii umanizate asupra emoţiilor, ar trebui să coreleze direct cu *E* şi invers cu *N* şi *P*. Rezultatele studiului nostru confirmă însă doar aşteptările legate de partea stângă, preponderent raţională, a lui *EB*. Astfel, cele mai multe corelaţii semnificative cu scalele EPQ sunt înregistrate, sub diferite formule, de

mişcările umane (*M, M:R, MQo* şi *Mp*), care, aşa cum era de aşteptat, corelează direct cu *E* şi invers cu *N* şi *P*. În ceea ce priveşte partea dreaptă, preponderent afectivă, a lui *EB*, deşi se evidenţiază unele corelaţii semnificative care implică *WSumC* în unele formule antinomice constituite sau derivate din stilul de coping (*Coping Style*, *M-WSumC*, *EA*, *D* şi *Adj D*), variabilele care implică deteminanţii de culoare nu corelează cu nici una dintre scalele EPQ, nici ca atare, nici sub forma unor formule omogene, de sine stătătoare, de tipul *WSumC* sau *FC:CF+C*.

Din totalul de 74 de corelaţii ipotetizate au fost confirmate 25, toate în sensul previzionat. Astfel, scala *N* corelează semnificativ direct cu *Fd* şi *FMa*, şi invers cu *M, M:R, MQo*, *Mp, EA*, *D* şi *AdjD*, scala *P* corelează semnificativ direct cu *Lambda* şi *W:M*, şi invers cu *Human ratio, All passive movements (p), M, M:R, MQo* şi *Mp,* iar scala *E* corelează semnificativ direct cu *GHR, EA, M, M:R, MQo, X+%* şi invers cu *CDI* şi *SumC':WSumC*. Cea mai mare parte a corelaţiilor neconfirmate implică indicatorii afectivi ai Rorschach, reprezentaţi de determinanţii de culoare cromatică sau acromatică dispuşi în cadrul secţiunii centrale şi ai *clusterului* afectiv, dar şi unii indicatori de relaţionare care includ *H, AG, COP, PHR, Sum T, a:p* şi *Isolate/R*, scorul de morbiditate al ideaţiei *MOR* sau indicii speciali *HVI* şi *DEPI*.

Pe lângă corelaţiile ipotetizate, prelucrarea statistică a evidenţiat cinci corelaţii neaşteptate care implică scalele *N*, *P* şi *E,* precum şi alte patru care implică scala *L*. Astfel, *nevrotismul* corelează cu *CDI*, ceea ce arată că instabilitatea emoţională poate implica şi anumite deficite interpersonale şi/sau emoţionale. *Psihotismul* corelează cu constelaţia suicidală *S-CON*, cu stilul *extratensiv*, reprezentat de infiltrarea pervazivă a emoţiilor în gândire, precum şi cu gradul de structurare al stilului de coping, *M-WSumC*. *Extraversia* corelează în sens invers cu suma răspunsurilor de tip detalii animale *Ad*, care exprimă dificultăţile de a integra sintetic conceptele şi situaţiile sociale. Explicaţia pare să fie legată de faptul că extraverţii, care tind să dea puţine răspunsuri de acest tip (mai puţin de două, raportat la mediile obţinute pe lotul de cercetare) confirmă şi la Rorschach că sunt sunt mai superficiali decât introverţii, cei din urmă, care dau mai multe răspunsuri, fiind tentaţi să rumineze asupra detaliilor legate de raportarea lor la social. În fine, corelaţiile dintre scala *L,* pe de o parte, şi *Sum Y, Food*, *Afr,* precum şi

partea dreaptă a lui *eb* reprezentată de *Sum Shading*, conturează un predictor important al dezirabilității sociale, care arată că subiecții ce tind să falsifice răspunsurile la chestionar, furnizează la Rorschach, conform mediilor obținute pe acest lot, mai puțin de trei răspunsuri de tip culori acromatice, nuanțe şi umbre (*C', V, T, Y*) deoarece tind să evite dezvăluirea surselor interne de stres, nu dau răspunsuri de tip *Food*, deoarece nu manifestă sau nu îşi recunosc dependența relațională, iar rația africatelor *Afr* se situează, raportată la media obținute pe lotul de cercetare, sub 0,55, trădând încercarea de a-şi ascunde emoțiile.

Din totalul de 34 de corelații semnificative evidențiate de prelucrarea statistică, 9 sunt corelații foarte puternice (p< .01), iar 25 corelații puternice (p< .05). *Nevrotismul* înregistrează cinci corelații foarte puternice cu Rorschach, dintre care una directă cu indicele deficitului de adaptare *CDI*, şi alte patru cu: suma mişcărilor umane pasive *Mp*, suma mişcărilor umane obişnuite *MQo*, suma resurselor intelectuale şi afective *EA*, precum şi cu nivelul capacității de adaptare exprimat prin *Adj D*. Câte o corelație foarte puternică se înregistrează între *psihotism* şi *Mp*, precum şi între *extraversie* şi *MQo*. Scala de dezirabilitate socială *L* înregistrează două corelații foarte puternice: cu *Sum Y*, respectiv *Food*. În afara corelațiilor puternice sau foarte puternice prezentate, au fost înregistrate numeroase tendințe de asociere între cele două seturi de variabile prin corelații slabe sau foarte slabe, care nu au atins pragul de semnificație statistică (p> .05). Din considerente de spațiu, pe acestea nu le vom prezenta sau comenta în studiul de față.

Deşi autorii şi-au luat toate precauțiile pentru a evita erorile de scorare prin *training*-ul amintit şi negocierea argumentată a diferențelor inter-evaluatori, mediile unor variabile Rorschach obținute pe lotul de cercetare prezintă unele diferențe față de mediile prezentate în manualul sistemului comprehensiv (Exner, 2000) sau față de cele obținute în urma unor cercetări similare (de exemplu: Sahly, Shaffer, Erdberg şi O'Toole, 2011; Meyer şi Viglione, 2008; Berant, Mikulincer, Shaver şi Segal, 2005; Nygren, 2004). Dincolo de eventualele erori care s-ar fi putut totuşi strecura la scorarea protocoalelor, apreciem că aceste diferențe se datorează în primul rând unor factori interculturali şi demografici, precum şi dimensiunii reduse a lotului (N=43), acesta fiind caracterizat de o omogenitate

evidentă a variabilelor ocupație și nivel de instrucție, o structură pe sexe disproporționată în favoarea bărbaților, precum și o variabilitate redusă a vârstelor. Cele mai mari diferențe dintre mediile lotului nostru și cele ale manualului sistemului comprehensiv au fost înregistrate pentru variabilele *Dd* (3,21 pe lotul de cercetare/1,16 în manualul sistemului comprehensiv), *S* (3,53/1,57), *FQ-* (*5,26*/1,56), *S-* (*1,28*/0,25), *CF* (*1,09*/2,41), *Intellect Index* (4,42/1,57), *Blends* (2,77/5,15), *Blends:R* (0,11/0,24), *X-%* (0,21/0,07), *Hx* (0,93/0,03), *Ay* (0,98/0,35), *Na* (1,33/0,36), *DV1* (0,00/0,59), *FAB1* (0,05/0,27), *Sum6* (0,86/1,91), *WSum6* (2,84/4,48), *AB* (1,02/0,16), *PHR* (3,05/1,53) și *PSV* (0,60/0,07). Pe de altă parte, majoritatea mediilor obținute pe lotul nostru sunt comparabile cele ale sistemului comprehensiv, cele mai mici diferențe înregistrând *MQnone* (0,00 pe lotul de cercetare/0,01 în manualul comprehensiv), *m* (1,53/1,28), *Sum Y* (0,58/0,61), *pairs* (7,84/8,52), *Ego Index* (0,36/0,40), *Color Shading Blens* (0,49/0,45), *All H Content* (5,65/5,49), *(A)* (0,28/0,27), *Ad* (2,19/2,30), *Cl* (0,16/0,14), *Ex* (0,21/0,20), *Fi* (0,60/0,56), *Ls* (0,91/0,86), *Sc* (0,95/1,12), *DR1* (0,40/0,39), *DV2* (0,00/0,00), *DR2* (0,00/0,01), *Lvl 2 Sp Sc* (0,05/0,06) și *CP* (0,00/0,01).

În urma rezultatelor obținute, prezentăm mai jos următoarele formule proiective prescurtate, care descriu personalitatea din perspectiva dimensiunilor EPQ utilizând descriptorii Rorschach evidențiați de corelații:

M>3, *M:R*>0,11, *Mp*>1, *MQo*>2, *EA*>6, *D*>-1, *AdjD*>-1, *FMa*<3, *Food*<1, *CDI*<3 – funcționare psihologică sănătoasă, echilibrată, stabilă, lipsită de depresie, anxietate, instabilitate sau impulsivitate emoțională, corespunzătoare unui scor mic pe scala *N* a chestionarului EPQ;

M>3, *M:R*>0,11, *Mp*>1, *MQo*>2, *M-WsumC*>-0,18, *p*>3, *Human Ratio*>1,37, *Lambda*<1, *W:M*<3,40, *S-CON*<5 – funcționare psihologică prosocială, fără accente de duritate, deficite emoționale, ostilitate sau egocentrism, corespunzătoare unui scor mic pe scala *P* a chestionarului EPQ;

M>3, *M:R*>0,11, *MQo*>2, *GHR*>3, *X+%*>0,56, *Ad*<2, *SumC':WSumC*<0,35, *CDI*<3 – prezență pervazivă a dominantelor temperamentale de tip extravert, precum sociabilitatea, activismul orientat extern, lipsa de profunzime, vitalitatea, optimismul, asumarea

riscurilor şi impredictibilităţilor, corespunzătoare unui scor mare pe scala *E* a chestionarului EPQ;
Sum Y <1, *Food* <1, *Afr<0,55*, *Sum Shading*<3 – tendinţă de dezirabilitate socială şi management al impresiei, manifestată prin mascarea vulnerabilităţilor, a stresului şi simptomelor din sfera emoţională, psihosomatică sau relaţională, corespunzătoare unui scor mare pe scala *L* a chestionarului EPQ.

Apreciind că aceste formule permit o diagnoză proiectivă rapidă al personalităţii corelativă chestionarului EPQ, propunem un sumar structural prescurtat (Anexa 1) rezultat din gruparea celor mai robuste corelaţii, care ar putea fi util practicienilor la evaluările psihologice în situaţii speciale.

ANEXA 1 – Sumar structural prescurtat

Location		**Determinants**											
		Blends		**Single**						**Sumarized**			
Zf				M		m		C’		WsumC			
Zsum				M:R		FC		T		SumC’/WsumC			
Zest				Mp		CF		V		FM+m			
Zd		Complexity		Mqo		C		Y		SumShd			
W		ColShdBld		FM		r		FD		a			
S		**R =**		Fma		(2)		F		p			
FQ		Lambda		**Interpersonal**						**Erlebnystipus**			
FQ+		Populary		H		Ad		Na		EB			
Fqo		Afr		(H)		Food		Ls		EA			
X+%		Ego Index		Hd		COP		Bt		eb			
Special Indexes				(Hd)		AG		Cl		es			
CDI		S-CON		H/H’		GHR		Ge		D			
Neuroticism	**Y**	**N**		W/M		MOR		Is/R		Adj es			
Adj D< -1				**Extraversion**			**Y**	**N**		EBPer		Adj D	
EA<6				Mqo>2						**Psychoticism**		**Y**	**N**
Mqo<2				Ad<2						Mp<1			
Mp<1				*EA>6*						*W/M>3,40*			
CDI>3				*GHR>3*						*Lambda>1*			

În urma aplicării experimentale pe lotul de cercetare a acestei grile, am obținut o predicție fidelă a profilurilor EPQ în 70% din cazuri, predicția nivelurilor fiecărei scale fiind de 74% pentru scala N, 67% pentru scala P şi 63% pentru scala E.

Bibliografie

1. **Anastasi, A.** (1997) – *Psychological Testing*, Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall.
2. **Archer, R.P.; Krishnamurthy, E.** (1993) – *A Review of MMPI and Rorschach interrelationships in adult samples*, Journal of Personality Assesment, 61, p. 277-293.
3. **Berant, E.; Mikulincer, M.; Shaver, P.R.; Segal, Z.** (2005) – *Rorschach Corelates of Self-Reported Attachment Dimensions: Dynamic Manifestations of Hyperactivating and Deactivating Strategies*, Journal of Personality Assesment, 84 (1), p. 70-81.
4. **De Carolis, A.; Ferracuti, S.** (2005) – *Correlation Between the Rorschach Test Coded and Interpreted According to the Comprehensive Exner System and the Eysenck Personality Inventory,* Rorschachiana, vol. 27 (1), 2005, p. 63 – 79, *http://psycnet.apa.org/index.cfm*
5. **Exner, J.E. jr**. (2000) – *A Primer for Rorschach Interpretation*, Ashville, N.C., Rorschach Workshops.
6. **Exner, J.E. jr**. (2001) – *A Rorschach Workbook for the Comprehensive System, 5th Edition,* Ashville, N.C., Rorschach Workshops.
7. **Garfield, S.L.** (1947, repub. 2000) – *The Rorschach Test in Clinical Diagnosis*, Journal of Clinical Psychology, vol. 56(3), p. 387–393, John Wiley & Sons, Inc.
8. **Greenwald, D.F.** (1991) – *Personality dimensions reflected by the Rorschach and the 16PF*, Journal of Clinical Psychology, 47(5):708-15, *http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1939719*
9. **Hilsenroth, M.J.; Charnas, J.W.** (2007) **–** *Training Manual for Rorschach Interrater Reliability*, Garden City, N.Y., Adelphy University (unpublished manuscript), *http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1939719*
10. **Krishnamurthy, R.; Archer, R.P.; House, J.J.** (1997) – *The MMPI-A and Rorschach: A Failure to Establish Convergent Validity*, Assessment, 3, p. 179-191.
11. **Meyer, G.J.** (1997) – *On the Integration of Assessment Methods*, Journal of Personality Assesment, 68 (2), p. 277-293.

12. **Meyer, G.J.; Viglione, D.J.** (2008) – *An Introduction to Rorschach Assessment*, in Archer, R.P., Smith, S.R. – *A Guide to Personality Assessment: Evaluation, Application and Integration*, (p. 281-336), New York, NY, Routlege.
13. **Mihura, J.L.; Meyer, G.J.; Dumitraşcu, N.; Bombel, G.** (2013) – *The Validity of Individual Rorschach Variables: Systematic Reviews and Meta-Analyses of the Comprehensive System,* Psychological Bulletin of American Psychological Association, vol. 139, nr. 3, p. 548–605.
14. **Minulescu, M.** (1996) – *Chestionarele de personalitate în evaluarea psihologică*, Bucureşti, Garell Publishing House, p. 274-291.
15. **Nygren, M.** (2004) – *Rorschach Comprehensive System Variables in Relation to Assessing Dynamic Capacity and Ego Strength for Psychodynamic Psychotherapy*, Journal of Personality Assesment, 83 (3), p. 277-292.
16. **Sahly, J; Shaffer, T.; Erdberg, T; O'Toole, S.** (2011) – *Rorschach Intercoder Reliability for Protocol-Level Comprehensive System Variables in an International Sample,* Journal of Personality Assessment, 93(6), p. 592–596.

INFLUENȚA SPECIFICULUI ACTIVITĂȚII PROFESIONALE ASUPRA PERSONALITĂȚII POLIȚISTULUI

Dr. Cristina VERZA*
Petronela ALECU*
Nicoleta MOCANU*

***Rezumat**: Cercetarea a urmărit punerea în evidență a influenței pe care o are specificul mediului profesional asupra trăsăturilor de personalitate, a modalităților de coping, a strategiilor de soluționare a conflictelor şi a atributelor de natură cognitivă. Astfel, lotul de subiecți a fost împărțit în două subloturi având drept criteriu de bază caracterul operativ al muncii desfăşurate de către polițişti. Au fost utilizate ca metode statistice de prelucrare a datelor diferențele de medii (testul T student) şi regresia lineară bivariată. Acestea au pus în evidență, pe de o parte, existența unor diferențe semnificative între polițiştii operativi şi cei neoperativi, la nivelul dimensiunilor menționate, iar pe de altă parte au explicat prezența anumitor trăsături de personalitate prin prisma modalităților de coping, a strategiilor de soluționare a conflictelor şi a atributelor de natură cognitivă.*

1. Considerații generale privind specificul organizației polițieneşti

Ca organizație socială, poliția este strict formalizată, instituționalizată, fiind caracterizată de relații formale (oficiale), polițiştii găsindu-se în postura de comandanți sau subalterni. Acest tip de relații au ca scop asigurarea unor canale sigure şi rapide de transmitere a ordinelor şi de verificare a executării lor. Caracterul formalizat este dat, de asemenea, de faptul că toate raporturile de serviciu dintre polițişti, cât şi

* Ofițeri psiholog Inspectoratul General al Poliției Române.

conduitele acestora, sunt stabilite prin norme şi valori specifice, obligatorii, prevăzute în regulamente şi ordine.

În acest context, prin prisma elementelor de specificitate, precizăm faptul că organizaţia poliţienească exercită o puternică influenţă asupra sistemului normativ-axiologic al individului uman şi devine un factor esenţial în formarea personalităţii poliţistului.

Ocupaţia de poliţist conferă individului un set de trăsături de personalitate care îl diferenţiază de populaţiile ce aparţin altor domenii profesionale. Personalitatea modală poate fi una de ansamblu ce caracterizează statutul general de poliţist, dar şi alta adiacentă ce aparţine diferitelor arme şi specialităţi.

Potenţialul psihic interpersonal stă sub incidenţa solicitărilor specifice domeniului poliţienesc, diferenţiate de situaţiile operative sau neoperative la care participă persoana. Fiecare situaţie determină confluenţe, atât la nivelul însuşirilor şi trăsăturilor de personalitate, cât şi la cel al relaţiilor interpersonale.

În studierea personalităţii, se impun atenţiei activităţile pe care o persoană le desfăşoară, faptele de conduită ale acesteia şi relaţiile pe care le cultivă.

2. Metodologia cercetării

2.1 Obiectivele cercetării

- Evidenţierea gradului de influenţă pe care o exercită natura sarcinilor profesionale asupra trăsăturilor de personalitate, precum şi identificarea principalilor predictori ai personalităţii în contextul organizaţional.
- Relevarea importanţei pe care o are caracterul operativ/neoperativ asupra strategiilor de coping şi a modalităţilor de abordare a conflictului.

2.2 Ipotezele cercetării

- *Ca urmare a specificităţii mediului de muncă şi a tipului de solicitări psiho-sociale impuse de acesta, presupunem că există diferenţe la nivelul structurii de personalitate între poliţiştii care îşi desfăşoară*

activitatea pe linii de muncă operative şi cei care îşi desfăşoară activitatea pe linii de muncă neoperative.

- *Presupunem că mecanismele de coping, strategiile de gestionare a conflictelor şi atributele cognitive sunt predictori pentru trăsăturile de personalitate.*

2.3 Lotul cercetării

Lotul utilizat în cercetare este alcătuit din 17.188 subiecți distribuiți pe categorii profesionale după cum urmează: 2.279 (13,3%) ofițeri şi 14.909 (86,7%) agenți.

Acest lot a fost împărțit în două categorii având drept criteriu specificul activității desfăşurate de către polițişti. Astfel, subgrupul polițiştilor operativi este format din 13.821 (80,4%) şi cel al polițiştilor neoperativi din 3.367 (19,6%).

Media de vârstă a grupului este de 36,12 ani, subiecții având vârstele cuprinse în intervalul 18-59 ani.

2.4 Metodele şi instrumentele cercetării

În cercetare au fost utilizate**:**

- *Testul de inteligență D-48*
- Teste de atenție – *Testul Praga şi Kraepelin*
- *Chestionarul obiectiv de personalitate 16-PF*
- Instrumentul de evaluare a Stilului de Abordare a Conflictului – *ISAC* care oferă informații despre modul de interacțiune socială a unei persoane, cât şi despre abilitățile necesare în soluționarea conflictelor interpersonale.
- *Chestionarul „Inteligența emoțională"*
- *Scala de stress Lazarus – Folkman* care evaluează strategiile de adaptare la stres în situații dificile care presupun un grad ridicat de risc.
- Metoda experților – utilizată pentru definirea celor două subgrupuri – operativ şi neoperativ
- Analiza documentelor
- Interviul
- Observația

3. Analiza şi prelucrarea datelor

În debutul prelucrării statistice menționăm că s-a utilizat metoda experților şi analiza documentelor (fişa postului şi regulamentele interne) pentru împărțirea lotului în cele două subloturi, şi anume sublotul operativ şi sublotul neoperativ.

Ținând cont de obiectivele şi ipotezele propuse pentru acest studiu s-a recurs la calcularea ***diferențelor de medii (testul T-Student).*** Acest test permite să se stabilească dacă diferențele dintre celor două subgrupuri sunt semnificative sau sunt datorate hazardului, întâmplării. Trebuie precizat că întâmplarea poate interveni în desfăşurarea fenomenului cercetat prin apariția unor condiții neaşteptate.

Calcularea diferențelor de medii presupune formularea ***ipotezelor nule***. Astfel:

1. Diferențele care apar între polițiştii operativi şi cei neoperativi privind inteligența şi atenția se datorează hazardului, întâmplării şi nu specificului muncii desfăşurate de aceştia.
2. Diferențele care apar între polițiştii operativi şi cei neoperativi privind trăsăturile de personalitate se datorează hazardului, întâmplării şi nu specificului muncii desfăşurate de aceştia.
3. Diferențele care apar între polițiştii operativi şi cei neoperativi privind abilitățile de soluționare a conflictului se datorează hazardului, întâmplării şi nu specificului muncii desfăşurate de aceştia.
4. Diferențele care apar între polițiştii operativi şi cei neoperativi privind strategiile de adaptare la stres se datorează hazardului, întâmplării şi nu specificului muncii desfăşurate de aceştia.

În tabelul nr. 1 sunt prezentate datele statistice ale diferențelor de medii semnificative la nivelul tuturor dimensiunilor luate în discuție.

Tabelul nr. 1 – Diferențele de medii

	F	Sig.	t	df	Sig.	Eșantionul în favoarea căruia apare diferența
D48	,439	,508	6,768	9593	,000	Operativi
PRAGA	6,820	,009	7,118	2680,073	,000	Operativi
KRAEPELIN	57,260	,000	18,392	2959,348	,000	Operativi
FACTORUL A schizotimia	58,072	,000	5,552	1118,302	,000	Operativi
FACTORUL B inteligenta	5,396	,020	5,200	1225,341	,000	Operativi
FACTORUL C forta eului	,939	,333	-3,079	7308	,002	Neoperativi
FACTORUL F expansivitate	10,085	,002	9,233	1174,999	,000	Operativi
FACTORUL G forta supraeului	17,658	,000	-2,213	1164,324	,027	Neoperativi
FACTORUL L sinceritate	15,367	,000	7,551	1170,031	,000	Operativi
FACTORUL M conformism	7,667	,006	7,075	1186,532	,000	Operativi
FACTORUL O incredere in sine	16,923	,000	9,857	1278,288	,000	Operativi
FACTORUL Q1 conservatorism	13,201	,000	3,941	1169,090	,000	Operativi
FACTORUL Q2 dependenta	,051	,821	8,391	7310	,000	Operativi
FACTORUL Q3 integrare	4,319	,038	2,863	1247,034	,004	Operativi
ISAC COMPETITIE	15,467	,000	13,838	2653,988	,000	Operativi
ISAC COLABORARE	10,533	,001	2,951	2399,949	,003	Operativi
ISAC EVITARE	,906	,341	-12,157	7505	,000	Neoperativi
ISAC ACOMODARE	1,292	,256	-4,142	7507	,000	Neoperativi
ISAC COMPROMIS	7,577	,006	-7,248	2614,191	,000	Neoperativi
SCALA L-F PRECAUȚIE	,007	,931	2,999	7170	,003	Operativi
SCALA L-F FUGA DE REALITATE	20,531	,000	-4,082	1970,748	,000	Neoperativi
SCALA L-F AUTOBLAMARE	1,569	,210	-7,910	7168	,000	Neoperativi
SCALA L-F SPRIJIN MOBILIZATOR	136,856	,000	-2,772	1628,110	,006	Neoperativi

Cele ce urmează nu reprezintă un profil psihologic ale celor două subgrupuri, ci o evidențiere a acelor elemente care le diferențiază. Prezentarea acestor elemente de ordin psihologic este realizată în termeni comparativi între cele două subgrupuri.

Prima ipoteză nulă se infirmă, fapt dovedit de existența diferențelor de medii semnificative. Aşadar, *la nivelul sublotului de poliţiştii care îşi desfăşoară activitatea în mediul operativ se înregistrează scoruri mai ridicate la atributele de natură cognitivă*.

Aşa cum se poate observa din analiza datelor statistice prezentate în tabelul nr. 1, *poliţiştii operativi* au o rezonanţă afectivă mai bună, sunt mai deschişi, mai cooperanţi şi mai adaptabili la condiţii variate, suportând mai bine schimbarea (Factorul A). Sunt, de asemenea, mai expansivi, mai direcți, mai entuziaşti, fapt ce generează un comportament caracteristic celor extraverți care se manifestă deschis, fără reținere (factorul F).

Se înregistrează tendințele spre rivalitate care sunt mai pregnante decât la subgrupul neoperativ. Sunt mai bănuitori şi interpretativi şi manifestă suspiciune în relațiile sociale (factorul L).

La subgrupul polițiștilor operativi nonconformismul (factorul M) şi independența personală sunt mai accentuate. Ca urmarea a caracterului muncii lor, aceşti poliţişti sunt puşi, nu de puține ori, în situația de a lua decizii profesionale care presupun să se bazeze pe forțele proprii pentru punerea lor în practică (factorul Q2).

În raporturile sociale sunt prudenți, formaliști şi controlați deoarece țin la reputația lor (factorul Q3). Au simțul analizei critice mai dezvoltat față de sine şi față de alții şi în acelaşi timp le place să experimenteze lucruri noi (factorul Q1).

Manifestă mai uşor tendințe depresive şi pesimiste şi trăiesc mai des sentimente de culpabilitate (factorul O).

Poliţiştilor neoperativi, ca urmare a interpretării diferențelor statistice de medii, se caracterizează printr-un mai bun echilibru emoțional şi o mai bună toleranță la situațiile frustrante (factorul C). Sunt mai conştiincioşi, mai perseverenți, mai responsabili. Respectă cu mai multă uşurință normele şi regulile (factorul G).

Din cele prezentate anterior putem afirma că ***cea de-a doua ipoteză nulă este infirmată***, deoarece au fost *înregistrare diferențe semnificative la nivelul trăsăturilor de personalitate,* diferențe care nu

se datorează întâmplării, ci specificului muncii pe care o desfăşoară poliţiştii.

Revenind la interpretarea datelor statistice din tabelul nr. 1, observăm că apar *diferenţe semnificative şi la nivelul abilităţilor de soluţionare a conflictului.*

Poliţiştii operativi sunt mai înclinaţi spre competiţie şi sunt caracterizaţi ca având atitudini dominatoare şi de impunere a punctului de vedere personal. Asertivi, ştiu să fie fermi atunci când situaţia o impune.

În soluţionarea conflictelor**,** *poliţiştii neoperativi* sunt precauţi şi ascunşi, având tendinţa de a nu dezvălui obiectivele pe care doresc să le atingă. Acest mod de comportament generează un blocaj comunicaţional, deciziile fiind luate prin omiterea unor aspecte importante. Manifestă teamă în exprimarea punctelor de vedere, fapt ce conduce la defavorizarea propriilor interese, lucru care poate să frustreze persoana de respect, recunoaştere şi influenţă. Apare la aceste persoane şi o mai mare concentrare pe aspectele practice, ceea ce conduce la consecinţe pe termen lung în planul principiilor, valorilor, relaţiilor simpatetice.

Aşadar, şi ***cea de-a treia ipoteză nulă se infirmă*****,** astfel că, există *diferenţe semnificative între poliţiştii operativi şi cei neoperativi, la nivelul abilităţilor de soluţionare a conflictului.*

De asemenea, *poliţiştii operativi* sunt mai precauţi în acţiune decât cei neoperativi, acest fapt fiind reflectat de planificarea strategiilor şi a discursurilor verbale ce sunt iniţiate în scopul rezolvării problemei. Aceştia se evidenţiază şi printr-o analiză obiectivă a problemei şi printr-o canalizare mai eficientă a energiei în vederea rezolvării acesteia.

Poliţiştii neoperativi, în situaţiile de stres, dezvoltă mai pregnant tendinţa de a se izola şi de a-i evita pe ceilalţi. De cele mai multe ori îşi caută refugiul în somn, consum de tutun sau de alcool. Comparativ cu poliţiştii operativi, sunt mai autocritici şi se autoculpabilizează mai uşor atunci când se află într-o situaţie-problemă. Simt nevoia să fie înţeleşi şi compătimiţi şi să primească suport din partea acestora, tocmai din nevoia de a li se confirma că nu sunt vinovaţi. Cu toate că manifestă dorinţa de schimbare a situaţiei şi fac eforturi de a obţine informaţii şi detalii cu privire la situaţia-problemă, planurile de rezolvare rămân de cele mai multe ori la nivel mintal.

Având în vedere cele menționate anterior, precizăm că ***cea de-a patra ipoteză nulă a fost infirmată***, fapt ce ne permite să afirmăm că există *diferențe semnificative la nivelul strategiilor de coping*, polițiștii neoperativi utilizând mai mult un coping centrat pe emoție, în timp ce polițiștii operativi fac față stresului prin aplicarea unui coping centrat pe problemă.

În continuare s-a recurs la identificarea predictorilor pentru dimensiunile la care au fost înregistrate diferențe semnificative de medii între cele două subgrupuri.

Ecuația regresiei liniare bivariate s-a aplicat pentru întregul lot al cercetării şi are un scop explicativ. Aşadar, în cele ce urmează va fi analizată influența unui set de factori asupra unei variabile criteriu.

Pentru început, considerăm variabila dependentă ca fiind ***echilibrul emoțional*** (factorul C – 16-PF). În tabelul nr. 2 sunt prezentate datele statistice ale modelului de regresie (sunt trecute numai datele semnificative din punct de vedere statistic).

Tabelul nr. 2 – Regresia liniară bivariată – Factorul C

Predictori C	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	4,444	4	0,01	-0,4	-3,480	0,01
Colaborare	10,19	1	0,01	0,087	3,193	0,01
Evitare	63,75	1	0,00	-0,202	-7,984	0,00
Inteligență emoțională	20,23	1	0,00	0,014	4,498	0,00
Negociere	93,06	1	0,00	-0,275	-9,64	0,00
Fuga de realitate	349,96	1	0,00	-0,317	-18,7	0,00
Autoblamare	107,19	1	0,00	-0,231	-10,35	0,00
Căutare de semnificații	38.07	1	0,00	0,03	-6,170	0,00

Astfel, din punct de vedere al vârstei, se observă faptul că persoanele participante la prezentul studiu, cu cât sunt mai tinere cu atât dispun de un echilibru emoțional mai accentuat.

Inteligența emoțională ce caracterizează persoanele capabile de înțelegere interumană, de a păstra un echilibru social, de a-şi asuma responsabilități, de a-şi exprima sentimentele într-o manieră pozitivă, de a atinge un nivel ridicat al cunoaşterii de sine, de a comunica, a găsi sens şi motivație, traduce, de asemenea, existența unui echilibru emoțional ridicat.

Referitor la stilurile de abordare a conflictelor, se relevă faptul că o practicare mai pregnantă a metodelor colaborative, asertive, specifice acelor persoane care vor pune mare accent pe decizia consensuală, denotă un echilibrul emoțional este mai consolidat, în timp ce evitarea ca manieră de abordare a conflictelor, manieră prin care persoanele respective au tendința de a genera ostilități şi de a răni sentimentele celorlalți, de a manifesta lipsă de tact, precum şi o tendință de supraîncărcare de sarcini, fără a prioritiza ori delega, cu cât vor fi mai prezente cu atât echilibrul emoțional va fi mai redus.

De asemenea, conform prezentelor date statistice, persoanele mai puțin dispuse la negociere, dețin un echilibru emoțional ridicat.

Fuga de realitate este un factor centrat pe emoție. O persoană care va alege practicarea acesteia va recurge adesea la consumul de tutun ori alcool, va evita prezența altor persoane, va manifesta tendințe de izolare, dorința de schimbare, dar fără a reuşi să acționeze în acest sens, planurile de soluționare rămânând doar la nivel mental, va fi dominat de o agresivitate latentă, îşi va căuta refugiul în somn din dorința de a nu se confrunta cu problema, acțiunea va fi total absentă fiind substituită de aşteptarea unor soluții miraculoase, aceste aspecte reflectând un echilibru emoțional redus.

Predominanța unor sentimente de autoculpabilizare, precum şi a unui spirit autocritic presupun un echilibru emoțional redus.

Căutarea semnificației sau găsirea unui sens este, de asemenea, o strategie centrată pe emoție. O tendință a persoanei de a descoperi noi credințe sau ceea ce este important în viață, eforturile acesteia de a se schimba ori a se dezvolta ca rezultat al unei experiențe stresante, relevă un echilibru emoțional ridicat.

Tabelul nr. 3 – Regresia liniară bivariată – Factorul G

Predictori G	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Competiție	40,23	1	0	-0,07	-6,343	0
Colaborare	41,81	1	0	0,11	6,46	0
Acomodare	25,08	1	0	0,08	5,008	0
Inteligență emoțională	3,96	1	0,04	0,004	1,99	0,04
Precauție	4,70	1	0	0,1	6,86	0
Fuga de realitate	30,55	1	0	-0,06	-5,52	0
Autoblamare	4,13	1	0,04	0,03	2,03	0,04
Căutare de semnificații	10,51	1	0,001	0,05	3,24	0,001
Sprijin mobilizator	38,45	1	0	0,09	6,2	0

În tabelul nr. 3 sunt prezentate datele statistice semnificative ale ecuației de regresie liniară bivariată, în care variabila dependentă este factorul G (forța supraeului).

Referitor la principalii predictori pentru factorul G (forța supraeului), analiza statistică relevă faptul că o tendință diminuată spre competiție, respectiv spre fuga de realitate presupun un supraeu puternic, caracterizat prin conştiinciozitate, perseverență, un simț al datoriei şi responsabilității. În mod similar vor predispune şi tendința spre colaborare, capacitatea de acomodare, comportamentele precaute prin centrarea pe soluții, responsabilizarea de sine prin autoanaliză şi dorința de autodezvoltare, căutarea semnificațiilor în situațiile problematice, nevoia de sprijin mobilizator şi inteligența emoțională.

Elementele statistice semnificative ale modelului de regresie liniară bivariată specifice factorului A sunt evidențiați în tabelul nr 4.

Tabelul nr. 4 – Regresia liniară bivariată – Factorul A

Predictori	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	182,86	1	0	-0,06	-13,52	0
Atenția concentrată (Kraepelin)	5,08	1	0,02	0,001	2,25	0,02
Competiție	5,7	1	0,01	0,03	2,38	0,01
Colaborare	10,16	1	0,01	0,07	3,18	0,01
Evitare	45,23	1	0	-0,13	-6,72	0
Acomodare	4,66	1	0,03	-0,04	-2,15	0,03
Inteligență emoțională	4,44	1	0,03	0,005	2,10	0,03
Acțiuni instrumentale	31,16	1	0	-0,07	-5,58	0
Fuga de realitate	30,41	1	0	-0,08	-5,51	0
Autoblamarea	7,83	1	0,005	-0,05	-2,79	0,005
Sprijin mobilizator	15,48	1	0	0	3,93	0

Aşadar, ciclotimia are ca predictori, capacitatea de concentrare a atenției, comportamentele competitive, predispoziția spre colaborare şi inteligența emoțională.

De asemenea, se observă faptul că vârsta reprezintă predictor pentru schizotimie, ceea ce înseamnă că, cu cât înaintează în vârstă, persoanele participante la prezentul studiu sunt mai rezervate, detaşate, reci şi critice.

În aceeaşi ordine de idei, practicarea unor comportamente evitante, cu tendințe de izolare, agresivitate nemanifestă, autoblamare,

inacțiune, acceptarea nevoilor celorlalți în detrimentul celor proprii, capacitatea redusă de direcționare a eforturilor spre soluționarea situațiilor problematice, sunt specifice schizotimilor.

În tabelul nr. 5 se pot observa elementele constitutive ale ecuației de regresie pentru factorul B, semnificative din punct de vedere statistic.

Tabelul nr. 5 – Regresia liniară bivariată – Factorul B

Predictori B	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	316,02	1	0	-0,05	-17,77	0
Acomodare	27,91	1	0	0,06	-5,28	0
Compromis	45,62	1	0	0,07	6,75	0
Inteligența emoțională	11,35	1	0,01	0,05	3,36	0,01
Acțiuni instrumentale	178,98	1	0	-0,12	-13,37	0
Negociere	9,03	1	0,003	0,05	3	0,003
Fuga de realitate	4,44	1	0,03	-0,02	-2,10	0,03
Minimalizare	21,94	1	0	-0,04	-4,68	0
Autoblamare	7,04	1	0,008	-0,35	-2,65	0,008
Căutarea semnificației	3,9	1	0,04	0,02	1,97	0,04
Sprijin mobilizator	6,13	1	0,01	0,03	2,47	0,01

În ceea ce priveşte factorul B, respectiv inteligența, acesta se pare că este invers proporțional cu vârsta.

Totodată, o capacitate redusă de elaborare a unor strategii de acțiune şi de direcționare a eforturilor spre rezolvarea de probleme, o creativitate diminuată, tendința de retragere şi aşteptarea soluțiilor miraculoase, acceptarea situațiilor şi ironizarea acestora, autocritica şi autoculpabilizarea, sunt specifice unor inteligențe mediocre, caracterizate prin lentoare în înțelegere şi învățare.

Cu cât însă, capacitatea de adaptare, predispoziția spre compromis şi negociere şi inteligența emoțională sunt mai accentuate, cu atât persoana va fi caracterizată de o inteligență vie, cu capacitate de abstractizare.

Căutarea semnificației în scopul dezvoltării personale ca urmare a experiențelor trăite şi nevoia de a obține informații în scopul înțelegerii, cât şi capacitatea de exprimare a propriilor trăiri în scopul de a fi înțeles, sunt, de asemenea, predictori pentru o inteligență ridicată.

Pentru factorul F, predictorii explicativi rezultați în urma analizei de regresie liniară bivariată, se regăsesc în tabelul nr. 6.

Tabelul nr. 6 – Regresia liniară bivariată – Factorul F

Predictori F	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	734,59	1	0	-0,14	-27,10	0
Atenţia concentrată Kraepelin	4,71	1	0,03	0,002	2,17	0,03
Competiţia	27,05	1	0	0,08	5,2	0
Evitarea	156,65	1	0	-0,31	-12,51	0
Acomodarea	23,57	1	0	-0,11	-4,85	0
Compromis	47,36	1	0	0,14	6,88	0
Inteligenţa emoţională	46,83	1	0	0,02	6,84	0
Negocierea	34,99	1	0	0,17	5,91	0
Minimalizare	11,96	1	0,001	-0,05	-3,46	0,001
Căutarea semnificaţiei	5,05	1	0,02	-0,05	-2,24	0,02
Sprijin mobilizator	42,32	1	0	0,13	6,5	0

Analiza regresiei liniare bivariate pentru factorul F (expansivitatea) relevă faptul că, de regulă, pesoanele tinere, caracterizate prin tendinţe de a genera ostilităţi şi a răni sentimentele celor din jur, lipsite de tact, cu dificultăţi în exprimarea bunăvoinţei către ceilalţi, incapabile de recunoaştere a propriilor greşeli, tributare principiului „timpul le rezolvă pe toate", lipsite de dorinţa de schimbare, sunt persoane impulsive, expansive, entuziaste, directe şi pline de viaţă.

Cu cât însă, capacitatea de concentrare a atenţiei, spiritul competitiv, capacitatea de compromis, de negociere, inteligenţa emoţională şi nevoia de sprijin mobilizator sunt mai reduse, cu atât persoana este mai moderată, prudentă, taciturnă şi rezervată.

Datele din tabelul nr. 7 constituie ecuaţia de regresie liniară bivariată în care variabila dependentă o reprezintă factorul L.

Tabelul nr. 7 – Regresia liniară bivariată – Factorul L

Predictori L	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Inteligenţa D48	8,32	1	0,04	0,04	2,88	0,04
Competiţie	21,74	1	0	0,05	4,66	0
Colaborare	11,24	1	0,001	-0,06	-3,35	0,001
Evitare	6,56	1	0,01	-0,04	-2,56	0,01
Acomodare	10,56	1	0,001	-0,05	-3,25	0,001
Acţiuni instrumentale	54,29	1	0	0,09	7,36	0
Negociere	52,32	1	0	0,15	7,23	0
Fuga de realitate	134,81	1	0	0,15	11,61	0
Minimalizare	10	1	0,002	0,03	3,16	0,002
Autoblamare	43,46	1	0	0,11	6,59	0

Referitor la factorul L (sinceritatea), se observă faptul că persoanele inteligente, cu spirit competitiv, cu tendințe spre acțiune, capacitate de negociere, dar şi predispuse spre izolare, minimalizare a situațiilor şi autocritică, sunt persoane neîncrezătoare, îndărătnice, neindicate pentru munca în echipă.

În timp ce, persoanele care pun accent pe deciziile consensuale acordă respect intereselor celorlalți chiar şi în detrimentul celor proprii şi manifestă tendințe de evitare sunt persoane încrezătoare, cooperante şi adaptabile.

Pentru factorul M predictorii semnificativi din punct de vedere statistic sunt prezentați în tabelul nr. 8.

Tabelul nr. 8 – Regresia liniară bivariată – Factorul M

Predictori M	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	49,70	1	0	-0,03	-7,05	0
Inteligența (D48)	9,75	1	0,002	-0,05	-3,12	0,002
Competiția	46,58	1	0	0,09	6,82	0
Colaborarea	20,38	1	0	0,10	4,51	0
Evitarea	22,43	1	0	-0,09	-4,73	0
Acomodarea	70,06	1	0	-1,16	-8,37	0
Inteligența emoțională	5,20	1	0,02	0,006	2,28	0,02
Acțiuni instrumentale	112,89	1	0	-0,15	-10,62	0
Minimalizarea	3,92	1	0,04	-0,02	-1,98	0,04
Căutarea semnificației	3, 96	1	0,04	0,04	1,99	0,04

Nonconformismul (factorul M) este mai accentuat la persoanele tinere, mai puțin inteligente, lipsite de tact, care generează ostilități, lipsite de bunăvoință şi care nu îşi recunosc propriile greşeli, cu o

capacitate redusă de organizare a unei strategii de acțiune ori de direcționare a eforturilor în sensul soluționării problemelor şi cu tendințe de minimalizare a situațiilor. Acestea sunt persoane imaginative, boeme, visătoare.

Conformismul, însă, este specific persoanelor care tind să se impună, să domine, care pun accent pe deciziile consensuale insistând într-o colaborare chiar şi atunci când aceasta nu este dorită, care caută sensul în experiențele trăite şi dispun de inteligență emoțională, practice, conştiincioase, care țin la formă, capabile să îşi păstreze sângele rece, cu o oarecare lipsă de imaginație.

Elementele statistice semnificative ale modelului de regresie liniară bivariată specifice factorului O sunt evidențiați în tabelul nr. 9.

Tabelul nr. 9 – Regresia liniară bivariată – Factorul O

Predictori Q1	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Competiție	143,19	1	0	0,12	11,96	0
Colaborare	8,06	1	0,05	0,05	2,84	0,05
Evitare	29,01	1	0	-0,08	-5,38	0
Acomodare	56,59	1	0	-0,11	-7,52	0
Compromis	39,67	1	0	-0,08	-6,29	0
Inteligența emoțională	5,25	1	0,02	0,004	2,29	0,02

În ceea ce priveşte factorul O, analiza statistică relevă faptul că persoanele cu cât sunt mai tinere, mai puțin inteligente, ostile, lipsite de tact, cu dificultăți în a manifesta bunăvoință față de ceilalți, în a-şi recunoaşte propriile greşeli şi a se opri într-o dispută, neinteresate de cauzele ori rezolvarea situațiilor problematice, cu tendințe de izolare, inactive, cu agresivitate latentă şi tendințe de refugiere în somn, consum de alcool ori tutun, autoctitice, sunt cu atât sunt mai dominate de anxietate, culpă şi note depresive.

Predictorii explicativi semnificativi din punct de vedere statistic ai factorului Q1 sunt evidențiați în tabelul nr. 10.

Tabelul nr. 10 – Regresia liniară bivariată – Factorul Q1

Predictori O	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	325,13	1	0	0,09	18,03	0
Inteligența D48	5,12	1	0,02	0,04	2,26	0,02
Competiția	7,18	1	0,007	-0,03	-2,68	0,007
Colaborarea	8,78	1	0,03	-0,07	-2,96	0,03
Evitarea	57,94	1	0	0,16	7,61	0
Acomodarea	12,98	1	0	0,07	3,60	0
Compromis	11,21	1	0,001	-0,06	-3,34	0,001
Inteligența emoțională	33,58	1	0	-0,01	-5,79	0
Acțiuni instrumentale	47,84	1	0	-0,1	-6,91	0
Precauția	43,54	1	0	0,17	6,59	0
Fuga de realitate	290,29	1	0	0,26	17,03	0
Autoblamarea	79,88	1	0	0,18	8,93	0
Căutarea semnificației	54,06	1	0	0,16	7,35	0

Principalii predictori pentru factorul Q1 (conservatorismul) sunt tendința de evitare/izolare, acomodarea, compromisul, spiritul competitiv redus, cât şi capacitatea de colaborare, dar şi o inteligență emoțională slab dezvoltată. Astfel, cu cât persoanele sunt mai ostile, lipsite de tact, neasumate, neştiind când să se oprească într-o dispută, cu dificultăți în a face concesii şi care simt disonfort în situațiile de tranziție, cu tendințe de a se impune inclusiv prin inserarea fricii, animați de dorința consensualității inclusiv prin forță, cu atât sunt mai conservatoare, cu respect pentru convenții.

Tabelul nr. 11 prezintă coeficienţii statistici şi pragurile de semnificaţie pentru modelul de regresie liniară bivariată a cărui variabilă dependentă este factorul Q2.

Tabelul nr. 11 – Regresia liniară bivariată – Factorul Q2

Predictori Q2	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	5,28	1	0,02	0,01	2,29	0,02
	4,29	1	0,03	0,03	2,07	0,03
	20,97	1	0	0,05	4,58	0
Colaborare	23,50	1	0	-0,09	-4,84	0
Evitare	23,61	1	0	0,08	4,86	0
Acomodare	10,39	1	0	-0,05	-3,22	0
Compromis	10,85	1	0,001	-0,05	-3,29	0,001
	12,04	1	0,001	-0,007	-3,47	0,001
	4,38	1	0,03	-0,003	-2,09	0,03
	248,07	1	0	-0,19	-15,75	0
Fuga de realitate	16,03	1	0	0,05	4,00	0
	13,45	1	0	0,06	3,66	0
Sprijin moralizator	59,91	1	0	-0,12	-7,74	0
Predictori Q2	F	df	Sig.	b	t	Sig.
Vârsta	5,28	1	0,02	0,01	2,29	0,02
	4,29	1	0,03	0,03	2,07	0,03
	20,97	1	0	0,05	4,58	0
Colaborare	23,50	1	0	-0,09	-4,84	0
Evitare	23,61	1	0	0,08	4,86	0
Acomodare	10,39	1	0	-0,05	-3,22	0
Compromis	10,85	1	0,001	-0,05	-3,29	0,001
	12,04	1	0,001	-0,007	-3,47	0,001
	4,38	1	0,03	-0,003	-2,09	0,03
	248,07	1	0	-0,19	-15,75	0
Fuga de realitate	16,03	1	0	0,05	4,00	0
	13,45	1	0	0,06	3,66	0
Sprijin moralizator	59,91	1	0	-0,12	-7,74	0

Referitor la factorul Q2 (independenţa personală), cu cât persoanele au o vârstă mai ridicată, nivelul de inteligenţă este mai crescut, simţul competiţiei mai accentuat, fără aşteptări de rezolvare din partea celorlalţi a situaţiilor problematice ori o dorinţă personală de implicare în relaţii mutuale (colaborare), capacitate redusă de

recunoaştere a propriilor greşeli şi de renunțare la dispute, dificultați în a face concesii cât şi în a traversa perioadele de tranziție, cu tendința de a lua decizii fără o analiză profundă, cu atât acestea sunt mai independente, decise şi pline de resurse.

Pentru modelul de regresie liniară bivariată al factorului Q3 datele semnificative din punct de vedere statistic sunt prezentate în tabelul nr. 12.

Tabelul nr. 12 – Regresia liniară bivariată – Factorul Q3

Competiția	40,27	1	0	0,06	6,34	0
Colaborarea	31,76	1	0	0,09	5,63	0
Evitarea	23,26	1	0	-0,07	-4,82	0
Acomodarea	13,75	1	0	-0,05	-3,70	0
Compromis	26,83	1	0	-0,06	-5,18	0
Inteligența emoțională	6,17	1	0,01	0,005	2,48	0,01
Precauția	11,96	1	0,001	0,046	3,45	0,001
Acțiuni instrumentale	7,98	1	0,005	-0,03	-2,82	0,005
Negocierea	37,39	1	0	-0,11	-6,11	0
Fuga de realitate	95,35	1	0	-0,11	-9,76	0
autoblamarea	24,16	1	0	-0,07	-4,9	0

O bună integrare socială are ca predictori tendințele de dominare, spiritul competitiv, nevoia de decizie consensuală chiar şi când nu este dorită, centrarea puternică şi canalizarea energiei pe rezolvarea situației problematice, analiză obiectivă şi precauție în luarea deciziilor, precum şi o bună inteligență emoțională.

Cu cât însă, persoanele sunt mai evitante, acordă o mai mare atenție celorlalți în detrimentul propriilor interese, predispuse spre compromis în sensul concentrării pe aspecte practice, eventual

mercantile pierzând din vedere consecinţele pe termen lung, mai puţin capabile însă în a-şi valorifica experienţele, cu tendinţe de resemnare, autoculpabilizare, inacţiune şi agresivitate latentă, cu atât integrarea socială a acestora este mai slabă, fiind animaţi de conflicte interne, impulsivitate şi ignorare a convenţiilor.

4. Concluzii

Referitor la prima ipoteză conform căreia activitatea profesională generează diferenţe în planul personalităţii între cele două categorii profesionale, aceasta a fost confirmată prin faptul că:

– la nivel cognitiv, aspecte legate de nivelul de inteligenţă şi atenţie sunt mai accentuate la poliţiştii operativi spre deosebire de cei neoperativi;

– la nivelul trăsăturilor de personalitate, poliţiştii operativi sunt predominant schizotimi, dispun de o inteligenţă mai dezvoltată, sunt mai expansivi, sinceri şi conformişti, cu o mai mare încredere în sine, mai conservatori, dar şi cu predispoziţie spre anxietate, culpă şi note depresive, în timp ce poliţiştii neoperativi dispun de o forţă atât a eului, cât şi supraeului mai ridicată;

– la nivelul stilurilor de abordare a conflictelor, poliţiştii operativi se dovedesc a fi mai competitivi şi mai dispuşi spre colaborare, în timp ce cei neoperativi sunt orientaţi spre evitare, acomodare şi compromis;

– la nivelul strategiilor de gestionare a stresului, poliţiştii operativi sunt mai precauţi – strategie centrată pe problemă, pe când cei neoperativi sunt mai predispuşi spre fuga de realitate, autoblamare şi nevoia de sprijin mobilizator – strategii centrate pe emoţie.

Referitor la cea de a doua ipoteză prin care presupuneam că trăsăturile cognitive (inteligenţa, respectiv atenţia), strategiile de adaptare la stres, precum şi stilurile de abordare a conflictelor sunt predictori pentru personalitatea poliţiştilor participanţi la studiu, rezultatele analizei statistice confirmă acest fapt.

Astfel, schizotimia, inteligenţa socială, expansivitatea, sinceritatea, conformismul, încrederea în sine şi dependenţa au ca predictori toate cele trei aspecte presupuse, în timp ce forţa eului, inteligenţa, conservatorismul, echilibrul emoţional şi integrarea

socială au ca predictori doar strategiile de coping şi maniera de abordare a conflictelor şi mai puțin trăsăturile cognitive.

Conservatorismul are ca predictori exclusivi strategiile de gestionare a conflictelor, pe când inteligența socială, echilibrul emoțional şi forța eului, predominant strategiile de coping.

Bibliografie

1. *Analiza datelor în cercetarea psihologică – metode statistice complementare* – Florin Sava, Editura ASCR Cluj-Napoca, 2004,

2. *Ghid introductiv pentru SPSS 10.0* – Ovidiu Lungu.

II. PSIHOTERAPIE ŞI PSIHOLOGIE CLINICĂ

ABORDARE COGNITIV-COMPORTAMENTALĂ A UNUI CAZ DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE – CENUŞĂREASA

Alina V. BORDAŞ-MOHOREA*

Rezumat: *Violența în familie devine tot mai mult o problemă a întregii societăți şi nu doar a spațiului privat. Categoriile vulnerabile sunt în special victimele de sex feminin, numărul fiind în creştere, însă statisticile înregistrate nu arată dimensiunea reală a fenomenului. Doamna G.V., aflată într-un adăpost pentru victimele violenței în familie, se prezintă cu simptomatologia tulburării de stres postraumatic, în urma unei tentative de omor asupra sa, izolare socială, gânduri de suicid, puternice emoții de vinovăție. În urma demersului terapeutic, aceasta reuşeşte să-şi identifice un loc de muncă, să reia relațiile cu prietenii şi funcționalitatea ei psihosocială să crească. Şedințele de terapie au continuat şi după ieşirea din adăpost, iar în prezent cazul se află în monitorizare.*

Introducere

După anul 1995, în România a început a fi investigat fenomenul *violenței în familie*, statisticile şi studiile conturându-se după anul 2000. Aceste eforturi s-au făcut pe fondul presiunilor externe de a ne alinia la standardele europene în materie de promovare a libertății individului în cadrul relației de cuplu şi conservarea familiei. În Legea nr. 217/2003 republicată, violența în familie reprezintă „orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de autoapărare ori de apărare, manifestată fizic sau verbal, săvârşită de către un membru de familie împotriva altui membru al aceleiaşi familii, care provoacă ori poate cauza un prejudiciu sau suferințe fizice, psihice, sexuale,

* Psihoterapeut la Agenția Adventistă pentru Dezvoltare, Refacere şi Ajutor – Centrul de Primire în Regim de Urgență a Victimelor Violenței în Familie – ADRA România; doctorand la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", Chişinău, Republica Moldova, Facultatea de Psihologie.

emoționale ori psihologice, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, constrângerea sau privarea arbitrară de libertate." Conform datelor oferite de Sondajul CURS (2008), 1,2 milioane de românce sunt victimele violenței în fiecare an, însă mai puțin de 1% intră în statisticile oficiale, prin depunerea unei plângeri împotriva agresorului (Strategia națională pentru prevenirea şi combaterea fenomenului violenței în familie, 2013-2017). Cu toate că acest fenomen este larg răspândit la nivelul țării noastre, adăposturile pentru victimele violenței în familie sunt în scădere. Astfel, la nivelul Bucureştiului, avem două adăposturi şi un centru de recuperare acreditate în domeniul violenței în familie, ale căror locuri nu acoperă nici pe departe standardul european de un loc în adăpost la fiecare 10.000 locuitori. Consecințele violenței în familie sunt resimțite pe plan fizic (vânătăi, contuzii, fracturi, tulburări gastro-intestinale), psihologice (panică, anxietate, depresie, tulburare de stres postraumatic, emoții de ruşine, vinovăție, tulburări de alimentație, de somn, sinucidere), sociale (izolare).

Informații de identificare

G.V. are 38 ani şi este coafeză, însă nu profesează în prezent, din cauza relației conflictuale cu soțul său. A început şedințele de terapie ca urmare a găzduirii într-un adăpost pentru victimele violenței în familie. La prezentarea în adăpost, avea fractură la mâna dreaptă, precum şi contuzii şi alte leziuni la nivelul corpului, ce au necesitat peste 35 de zile de îngrijiri medicale.

Anamneză

Istoric psihiatric: tulburare depresivă reactivă (2007, 2008). În 2010, a avut două tentative de suicid într-o săptămână, cu pastile (Diazepam, Xanax, Stilnox)

Familia: Crescută într-o familie monoparentală, a resimțit acut lipsa tatălui, neamintindu-şi vârsta la care acesta a plecat. Întâlnirile cu el erau scurte (maxim o oră) şi rare, timp în care stătea doar în brațele

sale. Relația cu mama a fost una distantă şi săracă afectiv, bazată pe autoritate şi violență (era lovită cu cartea peste cap sau cu lopățica de nisip dacă nu avea note bune la şcoală). În absența mamei, era supravegheată de bunica maternă, relație dominată de aceleaşi principii: reguli şi interdicții, precum şi violență fizică. Toată copilăria şi-o aminteşte ca fiind încărcată de restricții şi deprivare emoțională.

Social: relațiile cu colegii erau pozitive, avea un grup de prieteni, cu care însă nu putea petrece prea mult timp din cauza restricțiilor impuse de mamă (să ajute în casă, să o ajute la activitatea pe care o făcea acasă).

Medical: Are probleme cu glanda tiroidă, noduli la sân postraumatici, glandă vascularizată.

Adicții: Fumează peste un pachet de țigări pe zi, simțând că acestea o liniştesc când este nervoasă sau panicată.

Relațional (de cuplu): Singura relație de cuplu avută este cea prezentă, începută la vârsta de 15 ani. Prima experiență de violență fizică a fost chiar înainte de a se muta împreună. În anii care au urmat, formele de violență s-au diversificat: violență emoțională, economică, socială, sexuală. Ca mijloace de intimidare şi de sancțiune, soțul folosea scaune, scrumiere, bici, săbii, bâte de basebal.

Starea mentală la momentul evaluării: doamna G.V. a fost cooperantă, menține contactul vizual. Avea dificultăți la nivelul atenției distributive şi de concentrare, precum şi amnezie lacunară. Discursul verbal are un ritm încetinit, ton scăzut. Gândurile de suicid sunt încă prezente, considerând că nu mai poate să scape din situația de violență şi nimeni nu o poate ajuta. Totuşi, există o motivație suficient de puternică pentru a rămâne în viață: cei doi copii ai săi. Reuşeşte să se odihnească doar cu ajutorul somniferelor (Rivotril, pe care-l administrează fără prescripție psihiatrică), dar somnul este încărcat cu coşmaruri. Trăieşte puternice emoții de vinovăție („dacă depun plângere pentru tentativă de omor, îi voi face rău [soțului]"; „nu trebuia să plec din țară şi să las copiii"; „nu le mai pot oferi copiilor traiul ridicat, eu mă obişnuiesc, dar ei pun preț pe valorile astea care sunt trecătoare"), incapacitate (nu voi putea trece peste asta), episoade de flashback, viitor îngustat şi experimentarea unei tentative de omor. Reacțiile fiziologice sunt puternice când vorbeşte despre soț (tremură, vocea i se sugrumă, palpitații, nod în gât), iar discursul i se întrerupe. Dispoziția este una depresivă, cu plâns facil, momente de panică şi

disperare, inapetență, hipervigilență, viitor îngustat. Se teme să aibă inițiativă în activități, preferând să ceară întăriri şi sugestii celor din jur. Din cauza violenței în relația de cuplu, s-a izolat social. Aceste simptome au o durată mai lungă de o lună.

Diagnostic

Axa I – tulburare de stres posttraumatic, depresie, anxietate
Axa II – elemente de personalitate dependentă
Axa III – hipotiroidism
Axa IV – violență în relația de cuplu

Tulburarea de stres posttraumatic este asociată în acest caz cu tulburarea depresivă majoră, abuzul de medicamente/substanțe (tutun), anxietate generalizată, tulburare de panică.

Factori declanşatori – tentativa de omor asupra sa de către soț

Factori predispozanți – personalitate de tip dependent, stimă de sine scăzută

Factori favorizanți – actele repetate de violență din relația de cuplu, istoricul de abuz din copilărie

Factori menținere – lipsa siguranței fizice pentru ea şi fiica sa, încercarea soțului de a le găsi

Teste aplicate

Instrumentul psihometric	Scorul obținut
Autonomia personală (AP)	Total chestionar: 33 (scor scăzut) Autonomia valorică: 29 (scor scăzut) Autonomia comportamentală: 41 (scor scăzut) Autonomia cognitivă: 24 (scor scăzut) Autonomia emoțională: 52 (scor mediu)
Scala de acceptare necondiționată a propriei persoane (USAQ)	Total: 59 (scor foarte scăzut)
Scala de măsurare a gravității violenței în familie asupra femeii	Total: 13 (scor foarte ridicat)
Chestionarul de Screening şi Diagnostic Psihiatric (PDSQ)	Tulburare depresivă majoră –15 (scor foarte ridicat) Tulburare de stres posttraumatic – 13 (scor foarte ridicat)

	Bulimie nervoasă – 1 (scor scăzut) Tulburare obsesiv-compulsivă – 2 (punct critic: 1; de verificat) Tulburare de panică – 8 (scor crescut) Tulburări psihotice – 0 (scor scăzut) Agorafobie – 4 (punct critic: 4; de verificat) Fobie socială – 1 (scor scăzut) Abuz/dependență de alcool – 0 (scor scăzut) Abuz/dependență de medicamente – 3 (scor ridicat) Tulburare de anxietate generalizată – 9 (scor foarte ridicat) Tulburare de somatizare – 1 (scor scăzut) Ipohondrie – 0 (scor scăzut)

Intervenție terapeutică

Relația de abuz durează de 23 de ani, timp în care a încercat să-l mulțumească atât pe soț, cât şi familia acestuia, iar înainte de relația de cuplu, pe mamă şi bunică. Se simte singură şi obosită, fiind lipsită de speranță în ceea ce priveşte încheierea relației.

Având în vedere nivelul ridicat de activare emoțională, clienta a avut nevoie să povestească (*favorizarea exprimării emoționale*), pornind de la ultima experiență traumatică, parcursul relației abuzive de-a lungul anilor. Toate aceste informații au indicat severitate crescută a abuzului (atât din punct de vedere al manifestărilor psihofiziologice, a anilor de violență, cât şi a tentativei de omor prin care a trecut).

Terapeut: Aş vrea să-mi povesteşti câte ceva despre ce s-a întâmplat, cum ai trăit această ultimă situație de abuz şi dacă te-a susținut cineva. Este în regulă să-mi povesteşti atât cât te simți confortabil, putând să te opreşti oricând vei simți nevoia să faci aceasta.

Clientă: Soțul meu a început cu ani în urmă să aibă relații extraconjugale. Dacă se certa cu ele, se întorcea la mine furios sau mă forța să le sun pentru a le spune că ne-am despărțit şi că nu am de gând să intervin în relația lor. A fost cazul acesta şi acum, când s-a întors foarte nervos, crezând că am sunat una dintre iubitele sale. Fetița noastră era în camera alăturată, iar eu în sufragerie cu el. A luat

bâta de basebal de aluminiu şi a început să mă bată. Când am început să plâng de durere (de țipat ştiam că nu am voie), m-a lovit şi mai tare. Fata a venit şi a încercat să intervină, dar era prea speriată şi ea. Vecinii au auzit totuşi o parte din scandal şi au anunțat poliția. Mă rugam să mor mai repede, eram terifiată. Nu ştiam dacă şi când se va opri. Vroiam doar să mor! De-asta am plecat şi în 2011 de acasă, în străinătate: pentru a câştiga nişte bani şi a-mi lua copiii de acolo. Nu mai puteam suporta! Ori muream, ori fugeam.

Din acest discurs reiese groaza resimțită de doamna G.V., panica şi sentimentul unei morți iminente, scăderea resurselor psihice de a face față situației de cuplu. Simte vinovăție pentru plecarea din 2011, când furia soțului s-a întors către fiica lor, pe care nu a lăsat-o să mai iasă din casă sau să folosească mijloacele de comunicare cu exteriorul (telefonul, laptopul). În absența mamei şi în lipsa unei persoane de susținere (deşi păstra legătura cu mama în secret), fiica a avut o tentativă de suicid cu pastile, motiv pentru care a ajuns la spital. Acest lucru nu şi-l poate ierta doamna G.V. şi se învinovățeşte permanent că nu a fost aproape. Relația cu fiica e pozitivă şi suportivă.

Hotărârea de a pleca într-un centru pentru a primi ajutor a fost luată împreună cu cei doi copii (Mirian, 16 ani şi Ionuț, 22 ani).

Demersul terapeutic s-a axat pe *stabilirea alianței terapeutice* şi oferirea unui *cadru de siguranță* (este într-un adăpost, cu adresă confidențială, cu personal de pază, pentru a spori confortul personal şi a scădea anxietatea că se va atenta din nou la viața sa), de empatie şi ascultare activă; prin *facilitarea catharsisului*, s-au normalizat emoțiile de panică, vinovăție, ruşine, terapeutul folosind exemple din cazuistica adăpostului şi subliniind ideea că sunt şi alte victime care trec prin stări asemănătoare şi este un lucru normal în situațiile de traumă trăite. Normalizarea acestor emoții aveau intenția de a minimaliza temerile descrise de Marcus şi Braaf, 2007, apud Vrasti, ale victimelor violenței în familie, resimțite pe lângă sentimentele de vinovăție, ruşine:

a. frica de a nu fi crezută;
b. frica de a fi judecată şi criticată;
c. frica de răzbunare a făptuitorului;
d. frica determinată de faptul că locul unde a ajuns nu este potrivit pentru problemele sale;

e. credința că acest serviciu nu este capabil să-i ofere protecție şi ajutor.

Următoarea etapa a demersului a fost una *psihoeducațională*, clientei fiindu-i explicate efectele traumei asupra funcționării sale psihorelaționale: „starea de agitație şi nervozitate va creşte în situațiile asociate cu stimulii traumatici, vor fi evitate locurile, acțiunile, activitățile care evocă experiențe negative trăite, reacțiile psihofiziologice vor fi intense: tresăriri la anumite sunete, palpitații şi tremur la imagini, gânduri, sunete asociate cu trauma. Pofta de mâncare, viitorul îngustat, plânsul facil se vor menține. Schimbările de dispoziție şi stările de iritabilitate vor afecta relațiile sociale, iar panica se va menține la cote înalte încă. Cu toate acestea, în prezent eşti în siguranță şi vei beneficia de tot sprijinul de care ai nevoie pentru a depăşi această experiență. Prietenii tăi sunt alături de tine, eu voi fi cu tine pe parcursul acestui demers terapeutic şi împreună vom face paşi pentru întărirea ta."

Din discursul doamnei G.V. au reieşit sentimente ambivalente în ceea ce-l priveşte pe soț: „nu pot să-l iert pentru ce mi-a făcut, dar nici nu pot să-l urăsc şi să-i doresc să ajungă la închisoare, căci cu diabetul lui nu va rezista." Confuzia şi incapacitatea de a lua o decizie îi caracterizează discursul. Simte că nu poate fi înțeleasă în manifestarea acestor emoții, dar terapeutul o asigură că nu este prezent pentru a judeca, ci pentru a-i înțelege trăirile, a i le reflecta şi a o ajuta în stabilirea unui plan, deşi acțiunea îi va aparține.

Pe parcursul întâlnirilor, s-a *evaluat* şi *riscul suicidar*, conturându-se ca principal factor protectiv existența celor doi copii pe care îi iubeşte foarte mult. Cele două tentative de suicid din trecut au fost în casa proprie, cu mama sau fiica în casă şi nu le cataloghează ca „tentative de suicid": „nu vroiam să mă omor, vroiam doar să dorm, să uit de toate." Aceste încercări au fost făcute pe acelaşi fond de agresiune în relația de cuplu. În prezent, declară că nu ar face acest lucru, întrucât trebuie să se lupte pentru copiii ei, în special pentru fiica sa minoră, pe care trebuie să o protejeze de tată. Este, de asemenea, o persoană religioasă, o creştină practicantă.

Manangementul riscului fiind un punct foarte important în cazurile de violență domestică, s-a discutat planul de siguranță cu acțiuni concrete pentru a o ține în siguranță față de agresor (Registered Nurses Association of Ontario, 2005).

Dincolo de aspectele ce au ținut de intervenția în criză, clienta a dorit abordarea următoarei *liste de probleme*:

– panica foarte crescută şi manifestările psihofiziologice ale traumei;

– ambivalența față de soț;

– vinovăția față de copii;

– dependența de somnifere;

– izolarea socială;

– interesul crescut pentru mulțumirea celorlalți în detrimentul propriei persoane – suprarresponsabilizarea.

Relația terapeutică s-a stabilit cu uşurință, doamna G.V. fiind deschisă la intervenția terapeutică şi făcând progrese de la o şedință la alta.

Panica resimțită a fost ținută sub control prin discutarea *planului de siguranță*, precum şi prin însuşirea *tehnicii respirației controlate abdominale* (4 inspirații, 4 expirații). S-a demonstrat modul de realizare a exercițiului în cabinet, apoi a fost trasată ca sarcină pentru acasă. Executarea a fost stabilită de 2 ori/zi (dimineața şi seara) şi când nivelul de panică începea să crească.

Emoțiile de vinovăție pentru plecarea din anul 2011 erau foarte puternice, blamându-se pentru cele suferite de fiica ei şi arătând chiar mai multă durere pentru perioada indicată decât fiica sa. Mama ei, de asemenea, o învinovățea (nu a fost de acord cu ieşirea doamnei din situația abuzivă, considerând că „jumătate din femeile din biserică sunt în situația ta [înşelate]"). Privind în urmă, consideră că ar mai fi putut îndura şi să rămână alături de fiica sa. Cu ajutorul *exercițiului „Linia timpului"* s-au rememorat punctele de maximă intensitate a abuzului şi s-a concluzionat că, înainte de plecarea sa, fusese unul. Dacă nu ar fi plecat, nu ştie ce s-ar fi întâmplat cu ea. De asemenea, s-a discutat despre pericolul în care se afla fiica ei. Având în vedere faptul că tatăl nu o agresase niciodată pe fiică, iar mama sa rămânea să o supravegheze în mod direct, doamna G.V. a simțit că aceasta este în siguranță şi poate pleca pentru a se linişti şi a stabili ce are de făcut (*analiză costuri-beneficii*)). Astfel, considera în prezent că a făcut o greşeală în trecut, cu datele din prezent şi se blama pentru aceasta, deşi emoțiile din trecut îi indicau faptul că aceasta era singura modalitate de a-şi proteja atât integritatea sa fizică, cât şi psihică, la acel moment. *Prezentarea grafică* a acestor momente de maximă

intensitate, precum şi explicarea modului în care sunt luate deciziile prin restructurare cognitivă, au ajutat-o să normalizeze emoţiile disfuncţionale.

Caracteristic Sindromului Stockholm, doamna G.V. nu era pregătită pentru demersurile legale în ceea ce priveşte siguranţa fizică, manifestând compasiune faţă de soţul său (deşi nu mai dorea întoarcerea la acesta). Dorea să fie protejată de sistemul juridic, dar nu oferea probele necesare: plângerea penală şi certificatul medico-legal în vederea obţinerii unui ordin de protecţie. Confundând răzbunarea cu apărarea, au fost *definiţi termenii şi discutate situaţii ipotetice despre distincţia dintre cele două situaţii*. A avut parte de un insight, dându-şi seama că ceea ce dorea ea nu era răul soţului, ci protejarea ei şi a copiilor prin apelarea la mijloacele legale ceea ce însemna ca acesta totuşi să suporte consecinţele faptelor sale. Zbuciumul emoţional între protetejarea soţului de a nu ajunge la închisoare („are diabet şi nu va rezista în închisoare") şi propria siguranţă a fost exprimat pe parcursul mai multor şedinţe de terapie. Prin demersurile juridice începute, a început să iasă din casă (înainte se izolase, nu mai ieşea la cumpărături, nu mai comunica cu exteriorul de teamă că cineva ar putea să-i spună unde se află) şi să facă paşi în recâştigarea independenţei afective şi spaţiale.

S-a folosit *Modelul ABC Cognitiv* pentru identificarea situaţiilor activatoare de panică şi anxietate crescută. După evidenţierea acestora, s-a început restructurarea gândurilor automate, apelându-se şi la *expunerea in vitro*. Aceasta a fost folosită ca fază de pregătire pentru expunerea *in vivo* pentru întâlnirile de la tribunal pentru acordarea ordinului de protecţie. Expunerea în imaginar s-a repetat până la scăderea reacţiilor fiziologice şi emoţionale, dar nu până la dispariţia lor, timpul fiind unul scurt. Pregătirea pentru întâlnirea faţă în faţă cu agresorul s-a realizat prin expunere *in vitro* şi recapitularea planului de siguranţă, specific situaţiei de proces.

Pe parcursul şedinţelor de terapie a reieşit *dependenţa* doamnei G.V. de membrii familiei (copiii, mama), „dându-se peste cap" pentru a le împlini dorinţele şi negându-le pe ale ei. De fapt, chiar şi această luptă pentru siguranţă era în principal pentru fiica sa care nu dorea să se mai întoarcă la tată şi se temea de acesta. *Suprareponsabilizarea* şi *emoţia de vinovăţie* au reieşit încă din copilărie, în relaţie cu mama şi bunica maternă, comportamente şi emoţii transferate asupra relaţiei cu

copiii. Nu conta dacă are sau nu ce să mănânce, dacă are unde să doarmă, important era ca copiii săi să-şi păstreze statutul social ridicat, să aibă telefoane performante, haine de firmă, iar pentru aceasta era capabilă de orice sacrificii (joburi sub nivelul său de pregătire, împrumuturi). În urma şedinţelor, a conştientizat că beneficiul acestui comportament de sacrificiu era obţinerea atenţiei din partea lor şi a sentimentului valorii personale („îmi dau seama că, practic, le cumpăr dragostea. Dacă nu mă sacrific, nu le pasă de mine"), ieşind la iveală sacrificiul ca factor protectiv împotriva deprivării emoţionale şi a abandonului. Cu ajutorul *Modelului ABC Cognitiv*, s-a evidenţiat semnificaţia dată acestor comportamente protective faţă de copii şi mamă: „Încerc să-i cumpăr, aşa am făcut toată viaţă, altfel nu-i interesează de mine" a fost insight-ul avut.

Plecarea din adăpost s-a realizat în momentul obţinerii ordinului de protecţie, dar şedinţele de terapie au continuat la 2, 3 săptămâni, punctul central al terapiei rămânând schemele de sacrificiu de sine şi abandonul, clienta manifestând interes pentru a lucra în continuare.

Rezultatele terapiei

În urma şedinţelor de terapie, s-au înregistrat următoarele rezultate:

– a început să iasă din casă şi chiar să înceapă demersurile pentru identificarea unui loc de muncă, nivelul panicii reducându-se considerabil;

– a fost capabilă să finalizeze demersurile pentru ordinul de protecţie şi divorţ;

– a fost capabilă să se întâlnească cu soţul său la tribunal; simptomele de panică s-au manifestat, dar le-a putut gestiona;

– vinovăţia legată de plecarea din 2011 s-a redus, dar mai departe a reieşit ca fiind o problemă ce necesită intervenţie terapeutică, pornind încă din copilărie, din relaţia cu familia de bază;

– reacţiile fiziologice s-au diminuat (tremuratul, palpitaţiile) la contactul cu stimuli evocatori (maşini asemănătoare cu ale soţului, timbru vocal asemănător acestuia);

– a învăţat aplicarea ABC-ului cognitiv şi restructurarea gândurilor disfuncţionale şi va fi sprijinită mai departe în acest demers;

– a reuşit să se proteja pe ea şi fiica sa, înțelegând că apărarea este distinctă de răzbunare, depunând toate eforturile pentru obținerea ordinului de protecție, divorț şi încredințarea minorei;

– a început să se alimenteze corespunzător;

– nu a redus consumul de tutun, dar a redus somniferele (de la 3, la 1).

– a reuşit să pună anumite limite în relația cu copiii (dacă nu avea bani pentru haine de firmă sau telefoane performante, nu a mai făcut împrumuturi pentru a le satisface aceste dorințe)

Follow-up

Şedințele de terapie s-au continuat constant încă şase luni. În acest timp, pericolul fizic a existat mai departe, ordinul de protecție fiind încălcat în repetate rânduri. Cu toate acestea, doamna G.V. şi-a continut serviciul şi starea emoțională era afectată doar pe termen scurt (zile) în ideea renunțării la speranță.

După un an de zile, doamna G.V. a ajuns din nou în adăpost din cauza unei noi tentative de omor a fostului soț asupra sa, prin încălcarea ordinului de protecție. De data aceasta, simptomele stresului posttraumatic nu mai erau aşa puternice, era orientată către rezolvarea de probleme, a ieşit din adăpost în mod constant pentru rezolvarea propriei situații. Nu au mai apărut gândurile de suicid şi capacitatea de a-şi susține punctul de vedere crescuse, fiind determinată în a se apăra pe ea şi familia ei.

Concluzii

Cazurile de violență în familie necesită din partea psihoterapeutului sau psihologului clinician atât a:

– intervenției în criză ce presupune securizarea victimei, construirea unui plan de siguranță şi management al riscului care să-i reducă simptomele de panică, stabilirea unei alianțe terapeutice bazate pe ascultare activă, empatie şi nonjudecare, evaluarea traumei şi identificarea resurselor personale, precum şi

– un plan terapeutic pe termen lung pentru prevenirea recăderilor şi consolidarea achizițiilor.

Recuperarea victimei din punct de vedere psihologic este una de lungă durată, gestionarea cazurilor de violenţă fiind dificilă şi pentru psiholog care suportă transferurile puternice ale victimei.

Bibliografie

1. Legea 217/2003 Republicată – http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/LEGI/L217-2003-R.pdf
2. Registered Nurses Association of Ontario (2005): Woman abuse: Screening, identification and initial response (http://rnao.ca/fr/sites/rnao-ca/files/Woman_Abuse_Screening_Identification_and_Initial_Response.pdf)
3. Strategia nationala pentru prevenirea si combaterea fenomenului violentei in familie pentru perioada 2013-2018 – http://www.mmssf.ro/pub/imagemanager/images/file/Proiecte%20legislative/2012-09-20_Anexa1_strategie%20violenta%20sept%202012.pdf
4. Vrasti, R. (2012) – Ghid de intervenție în criză – http://www.vrasti.org/Ghid%20Practic%20de%20Interventie%20in%20Criza.pdf

IMPACTUL VIOLENȚEI ÎN FAMILIE ASUPRA AUTONOMIEI PERSONALE ŞI A MECANISMELOR DE COPING

Alina V. BORDAŞ-MOHOREA*

Rezumat: *Studiul are ca obiective (1) compararea nivelului autonomiei personale (AP) şi a strategiilor de coping ale unui lot de victime ale violenței în familie (N=30) din centre rezidențiale cu un lot din populația generală (N=30), (2) analiza influenței violenței în familie asupra mecanismelor de coping şi a AP. Prin ipotezele studiului, s-au verificat: (a) existența unor diferențe semnificative la nivelul mecanismelor de coping şi AP între cele două loturi, (b) existența unei relații semnificative statistic între violența în familie (perioada de agresiune şi gravitatea abuzului) şi mecanismele de coping cognitiv-emoțional, (c) perioada de agresiune crescută se asociază cu scăderea AP, (d) gravitatea abuzului se asociază cu nivele scăzute la scalele AP. Rezultatele au indicat: ruminarea şi catastrofizarea ca fiind modalitățile de coping cognitiv-emoțional cele mai folosite de victimele violenței în familie, în timp ce persoanele nontraumatizate folosesc reevaluarea pozitivă; acțiunea agresivă este cea mai folosită strategie comportamentală de către persoanele nonabuzate şi puțin folosită de victime; perioada de agresiune şi gravitatea abuzului corelează pozitiv cu autoculpabilizarea, catastrofizarea şi negativ cu refocalizarea pozitivă, reevaluarea pozitivă. În timp ce gravitatea abuzului corelează negativ cu toate scalele AP, perioada de agresiune corelează negativ doar cu autonomia cognitivă. Limite şi sugestii: pe viitor, se dorește extinderea numărului de subiecți în vederea realizării unor profiluri ale strategiilor de coping ale victimelor abuzului şi investigarea diferențelor dintre mecanismele de coping folosite de victimele rezidente într-un centru şi cele rămase în relația abuzivă.*

Introducere

Literatura ne prezintă puține studii şi lucrări în ceea ce priveşte strategiile de coping folosite de victimele violenței în familie, având în vedere numeroasele variabile intermediare care pot modifica folosirea

* Psihoterapeut la Agenția Adventistă pentru Dezvoltare, Refacere şi Ajutor – Centrul de Primire în Regim de Urgență a Victimelor Violenței în Familie – ADRA România; doctorand la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", Chişinău, Republica Moldova, Facultatea de Psihologie.

unui mecanism de coping sau a altuia. Vom porni de la definiția universal acceptată conform căreia copingul reprezintă „efortul cognitiv şi comportamental constant al unei persoane de a gestiona cerințele externe şi/sau interne, care sunt apreciate ca depăşind resursele personale”(Lazarus, Folkman, 1984, p. 141). Fiind văzut ca un proces, tipul de coping este ales în funcție de limitări existente, pe care Lazarus şi Folkman (1984) le împarte în trei categorii: limitări ce țin de mediu, personale şi amenințări extreme.

Concluziile cercetărilor sunt contradictorii în ceea ce priveşte frecvența abuzului: Mitchell şi Hodson (1983, apud Waldrop, Resick, 2004) consideră folosirea copingului evitant pe măsura sporirii frecvenței abuzului fizic, în timp ce Gondolf şi Fisher (1988, apud Waldrop, Resick, 2004) leagă creşterea frecvenței abuzului de folosirea unor forme de coping activ. Părerile sunt comune în ceea ce priveşte severitatea abuzului: Mitchell şi Hodson (1986, apud Waldrop, Resick, 2004), precum şi Ferraro şi Johnson (1983, apud Waldrop, Resick, 2004) constată că femeile cu istoric de abuz în copilărie folosesc mecanisme active de coping pe măsură ce creşte gravitatea abuzului, trecându-se de la strategii cognitive la cele comportamentale, femeile realizând potențialul risc de a-şi pierde viața. Waldrop şi Resick (2004) consideră că victimele violenței în familie folosesc mai mult strategii evitante când sunt încă în situația de abuz. Dar cu cât creşte severitatea violenței, cu atât folosesc strategii active de coping pentru a ieşi din situație.

Endler şi Parker (1990, apud Pagé, Tourigny şi Renaud, 2010) consideră strategiile orientate către problemă, active, ca fiind predictori pentru o adaptare pozitivă, spre deosebire de cele centrate pe emoție şi evitare care contribuie mai degrabă la exacerbarea efectelor stresului. Abilitatea de gestionare a emoțiilor este bazată pe dezvoltarea abilităților de autoreglare din perioada preşcolară (Rydell, Berlin şi Bohlin, 2003, apud Pagé, Tourigny şi Renaud, 2010), aceasta arătând către modul în care au fost influențate femeile în a-şi exprima emoțiile, când şi cum să le prezinte.

Flicker, Cerulli, Swogger şi Talbot (2012) surprind discrepanțele studiilor privitoare la corelațiile dintre strategiile de coping folosite şi starea mentală, astfel: strategiile centrate pe problemă au fost găsite ca fiind asociate negativ cu depresia (Clements şi Sawhnew, 2000; Mitchell şi Goodman, 2003), asociate

pozitiv cu depresia şi stresul posttraumatic (Arias şi Pope, 1999). Copingul centrat pe emoţie a fost asociat negativ cu depresia (Mitchell şi Hodson, 1983), şi asociat pozitiv cu stresul posttraumatic (Arias şi Pope, 1999).

Victimele violenţei în familie folosesc evitarea ca mecanism de coping cognitiv pentru a face faţă dificultăţilor din relaţia de cuplu (Mitchell şi Hodson, 1983), încercând să evite gândurile dureroase, emoţiile negative, ceea ce este pozitiv pe termen scurt, dar sunt neglijate consecinţele pe termen lung (Hayes şi colab., 1996). Ferster (1973) care descrie evitarea ca fiind elementul central al depresiei, afirmă că, deşi persoanele deprimate sunt descrise prin lipsa de participare la activităţi, acestea nu sunt lipsite de competenţe necesare pentru a participa, ci mai degrabă pentru că, în contextul vieţii lor, nu sunt sprijinite în activităţile de care sunt capabile.

Folosirea frecventă a strategiilor pasive, precum evitarea, ruminarea, catastrofizarea, se asociază cu depresia, stresul posttraumatic, mânia, anxietatea (Garnefski, N., Kraaij, 2006). Persoanele care folosesc aceste mecanisme sunt mai vulnerabile la problemele emoţionale decât cele care folosesc reevaluarea pozitivă.

În continuare, prin intermediul studiului propus, vom evidenţia mecanismele de coping folosite de victimele violenţei în familie, precum şi nivelul autonomiei personale.

Obiectivele studiului

Studiul de faţă îşi propune compararea strategiilor de coping folosite de persoanele traumatizate (victime ale violenţei în familie) şi cele nontraumatizate, precum şi analiza influenţei violenţei în familie asupra strategiilor folosite şi a autonomiei personale.

Definirea conceptelor

Violenţa în familie reprezintă orice act de violenţă psihică sau fizică, ameninţări, privind îngrădirea identităţii şi independenţei unui

membru de familie. Ne vom referi la violența în familie din perspectiva perioadei de agresiune şi a gravității abuzului. Scalele de coping comportamental cu care vom opera sunt: acțiunea asertivă (abordarea situației stresante se face deschis, prin exprimarea gândurilor şi acționarea în virtutea propriilor planuri, dar fără a-i leza pe ceilalți), relaționarea socială (colaborarea cu alte persoane pentru rezolvarea problemei împreună), căutarea suportului social (apelul la alte persoane pentru sprijin în vederea soluționării problemei), acțiune prudentă (evaluarea atentă a opțiunilor înainte de a acționa), acțiune instinctivă (accent pe intuiție, fără analiză înaintea acțiunii), evitare (retragerea şi aşteptarea rezolvării situației stresante de la sine), acțiune indirectă (abordarea problemei indirect, prin manipularea contextului, mediului în vederea schimbării situației stresante), acțiune antisocială (urmărirea propriilor interese chiar dacă au consecințe negative asupra altora), acțiune agresivă (preluarea controlului şi surprinderea celorlalți cu garda jos, dominarea lor). Ca indicatori ai copingului emoțional, vom folosi: autoculpabilizare (asumarea responsabilității pentru situația trăită, preocupare pentru propriile greşeli), acceptare (resemnarea şi acceptarea situației ca fiind imposibil de schimbat), ruminare (preocuparea excesivă pentru emoții şi gânduri asociate evenimentelor negative), refocalizare pozitivă (centrarea pe evenimente mai plăcute în loc de focalizare pe situația negativă), refocalizare pe planificare (stabilirea unui plan de acțiune), reevaluare pozitivă (atribuirea unei semnificații pozitive unui eveniment negativ, cu scopul creşterii personale), punerea în perspectivă (recunoaşterea unor evenimente mai grave în lume decât situația trăită), catastrofizarea (raportarea la evenimentul negativ ca fiind cel mai groaznic lucru care se putea întâmpla), culpabilizarea celorlalți (situația trăită este cel mai grav lucru care se putea întâmpla cuiva).

Ipoteze

1. Există diferențe semnificative la nivelul variabilelor studiate între persoanele traumatizate şi nontraumatizate.

2. Există o relație între violența în familie (perioada de agresiune şi gravitatea abuzului) şi mecanismele de coping cognitiv-emoțional.

3. Perioada de agresiune crescută se asociază cu scăderea autonomiei cognitive.

4. Gravitatea abuzului se asociază cu nivelurile scăzute la scalele de autonomie personală.

Participanții

În cadrul prezentului studiu, au participat 60 de subiecți, cu vârste cuprinse între 18-61 ani, împărțiți în două loturi (persoane traumatizate şi netraumatizate). Persoanele traumatizate sunt victime adulte ale violenței în relația de cuplu, rezidente în centre specifice. Pentru persoanele netraumatizate, s-au postat anunțuri online pentru participarea la cercetare, fiind alese cele care aveau minim 18 ani şi care nu au avut experiențe traumatice în ultimii trei ani: violență în familie, deces, divorț, concediere etc.).

Toți subiecții sunt femei.

Instrumentele folosite în cercetare:

*Chestionar de evaluare a Copingului Cognitiv Emitional CERQ (*Garnefski şi colab., 2002*)* – construit pentru a identifica strategiile de coping cognitiv pe care o persoană le foloseşte după ce a trăit un eveniment negativ. Cuprinde 36 itemi şi 9 scale (cu câte 4 itemi). Răspunsurile sunt de la 1 (aproape niciodată), 2 (uneori), 3 (de obicei), 4 (adesea), 5 (aproape întotdeauna). Adaptarea pe populația din România a fost făcută de Perțe Adela şi Ioana Țincaş. În ceea ce priveşte consistența internă a celor 9 scale (varianta adaptată pe populația românească), coeficienții alfa Cronbach au valori între 0,71 şi 0,83, excepție făcând scala *Autoculpabilizare* (α=0,69), la populația generală adultă. La grupul pacienților cu diagnostic psihiatric, majoritatea coeficienților Cronbach sunt între 0,73 şi 0,84, cu excepția scalelor *Acceptare (α=0,48)* şi *Ruminare (α=0,65)*. Având în vedere

că fiecare scală are doar 4 itemi, aceste valori pot fi considerate semnificative.

Scala strategică de abordare a coping-ului SACS (Hobfoll şi colab., 1993, revizuit în 1998) evaluează dimensiunea comportamentală a coping-ului în context social. Este compusă din 52 itemi evaluaţi pe o scală Likert în 5 puncte (1 *înseamnă nu e deloc ceea ce aş face,* iar 5 înseamnă *categoric e ceea ce aş face)*. Cuprinde 9 scale: acţiune asertivă, relaţionare socială, căutarea suportului social, acţiune prudentă, acţiune instinctivă, evitare, acţiune indirectă, acţiune antisocială, acţiune agresivă. Pentru populaţia din România, valorile coeficienţilor α Cronbach sunt între 0,52 şi 0,79 la populaţia nonclinică, doar la subscala *Acţiune indirectă*, în populaţia clinică, înregistrându-se un coeficient α de 0,31, ceea ce este semnificativ prin faptul că scalele au itemi puţini.

Chestionarul Autonomie personală (Albu, 2007) cuprinde 36 itemi, grupaţi în 4 scale, care reprezintă dimensiuni: autonomia cognitivă, comportamentală, emoţională şi valorică. Notarea se face astfel: 1 – foarte puţin, 2 – puţin, 3 – nici prea mult, nici prea puţin, 4 – mult, 5 – foarte mult. Un scor mare corespunde unui nivel ridicat al autonomiei personale. Coeficienţii α au valori între 0,7522 şi 0,8465. Coeficienţii de consistenţă internă ai scalelor sunt mai mici decât cei ai întregului chestionar, din cauza numărului mic de itemi.

Scala de măsurare a gravităţii violenţei în familie asupra femeii – scală construită de autorul studiului pentru cercetarea de faţă. Cuprinde 12 itemi, având un scor maxim de 14 puncte. Itemii sunt construiţi cu alegere dual (da/nu), excepţie făcând ultimii 2 itemi, care sunt cu alegere multiplă. Valorile atribuite răspunsurilor sunt de la 0 la 2 (0 – absenţă) – Anexa 1.

Desfăşurarea cercetării

Administrarea instrumentelor pentru victimele violenţei în familie s-a realizat în centre specifice (adăposturi, centre de recuperare), de către un psiholog atestat. Subiecţii nontraumatizaţi au fost testaţi online.

Completarea s-a realizat individual, atât în varianta creion-hârtie, cât şi computerizată.

Rezultate

Datele au fost prelucrate cu ajutorul programului IBM SPSS Statistics 20. Verificarea formei distribuției (prin procedeul One-Sample Kolgomorov-Smirnov) a relevat existența unor distribuții simetrice, prin urmare prelucrarea datelor se va face cu utilizarea metodelor statistice parametrice.

Datele analizate au arătat că există diferențe semnificative la nivelul unor variabile propuse spre analiză între populația traumatizată şi nontraumatizată (Anexa 2), după cum urmează:

Tabel 1 – *Diferențele între mediile loturilor*

Variabile cu diferențe semnificative	Variabile fără diferențe semnificative
Autonomie valorică	Autoculpabilizare
Autonomie comportamentală	Acceptare
Autonomie cognitivă	Refocalizare pozitivă
Autonomie emoțională	Relaționare pozitivă
Chestionar Autonomie personală	Căutarea suportului social
Asertivitate	Acțiune prudentă
Acțiune antisocială	Acțiune instinctivă
Acțiune agresivă	Evitare
Ruminare	Acțiune indirectă
Refocalizare pozitivă	
Reevaluare pozitivă	
Punerea în perspectivă	
Catastrofizarea	
Culpabilizarea celorlalți	

Prin raportarea la etalonul *Testului Autonomie Personală* a rezultatelor obținute de către cele două loturi, se observă că acestea se înscriu în media populației pentru media de vârstă de 34,54 ani (media subiecților investigați). Cu toate acestea, diferențele între loturi sunt semnificative atât la fiecare scală a testului, cât şi la scorul total al autonomiei personale.

1. Persoanele traumatizate investigate au o autonomie personală (M=43,37) semnificativ mai scăzută decât persoanele nontraumatizate (M=58,40), media primului lot apropiindu-se de limita superioară a scorurilor mici, iar a celui de-al doilea lot apropiindu-se de limita inferioară a scorurilor mari (autonomie ridicată). Valorile mai mici ale autonomiei personale ale subiecților traumatizați arată către un

background disfuncțional al dezvoltării cognitiv-emoționale în familia de bază, în care nu au fost încurajați să-şi formeze propriile păreri şi să acționeze conform acestora (80% dintre subiecții victime ale violenței în familie au istoric de abuz în copilărie). Formele cele mai scăzute ale autonomiei victimelor violenței în familie sunt *autonomia emoțională* (M=41,00) şi *comportamentală* (M=43,93). Deşi au o capacitate de a lua propriile decizii şi de a-şi forma propriile concepții (autonomie cognitivă – M=56,30 şi valorică, M=50,37) mai bună decât a celor nontraumatizați, istoricul de abuz în copilărie conduce la dificultăți în reglarea emoțiilor la maturitate (Burns, Jackson & Harding, 2010, apud Hobfoll şi colab., 2013). Acest fapt conduce la diminuarea capacității de exprimare a emoțiilor şi comportamentele dorite.

Subiecții nontraumatizați au media scorurilor la *Testul Autonomia personală* (M = 58,40), precum şi la scala de *autonomie valorică* (M=59,17) care se apropie de limita inferioară a scorurilor mari (60). Aceasta indică o autonomie crescută, capacitatea de a-şi forma propriile principii, nerenunțând la ele chiar dacă sunt diferite de ale celorlalți; se desprind de emoțiile grupului pentru a şi le exprima individual pe ale lor şi acționează după bunul plac. Cu toate acestea, *autonomia cognitivă* este cea mai scăzută (M=43,00), aceasta arătând faptul că subiecții nontraumatizați au nevoie să se consulte în luarea deciziilor cu ceilalți şi se lasă influențați de aceştia, mai mult decât în cazul celor nontraumatizați. De observat este faptul că acest tip de autonomie este cel mai dezvoltat la persoanele traumatizate.

Din rațiuni ce țin de dimensiunea lucrării, în ceea ce priveşte *Chestionarul de coping cognitiv-emoțional,* vom acorda atenție scalelor cu nivel ridicat.

S-au confirmat diferențe semnificative între medii, la următoarele scale:

Tabel 2 – ***Raportarea la etalon a mediilor populației traumatizată***

Nivelul obținut*	Scala
Peste mediu	Refocalizare pozitivă (m=9,80)
Ridicat	Reevaluare pozitivă (M=12,70)
	Culpabilizarea celorlalți (M=9,70)
	Catastrofizare (M=13,23)
	Punerea în perspectivă (M=16,33)
	Ruminare (M=16,87)

***** *Raportat la etalonul pentru pacienții cu diagnostic psihiatric*

Strategiile cognitiv-emoționale cu diferențe semnificative folosite frecvent de lotul persoane traumatizate sunt: *ruminarea*, *punerea în perspectivă*, *catastrofizarea, culpabilizarea celorlalți, reevaluarea pozitivă* şi *refocalizare pozitivă*, în timp ce pentru lotul persoane nontraumatizate sunt: *reevaluarea pozitivă, ruminarea, refocalizarea pozitivă, punerea în perspectivă, catastrofizarea* şi *culpabilizarea celorlalți.* Se observă faptul că ruminarea are un scor ridicat la ambele loturi, în timp ce reevaluarea pozitivă, care are un scor ridicat la persoanele nontraumatizate, are la celălalt lot un scor mediu: deşi toți subiecții se gândesc neîncetat la problemele cu care se confruntă, totuşi persoanele fără traume găsesc şi aspecte pozitive la care să se raporteze, spre deosebire de cei cu traume, care fac acest lucru mai puțin. Ruminarea este strategie evitantă, ce mută atenția de la rezolvarea problemelor şi blochează demersurile de rezolvare a problemelor (Dobson, Dobson, Keith S. (Ed); Dozois, David J.A. (Ed), 2008). Scorul ridicat al populației nontraumatizate la scala *reevaluare pozitivă* indică o vulnerabilitate scăzută la problemele emoționale, față de populația traumatizată ce a obținut scoruri ridicate la ruminare, catastrofizare şi scăzute la reevaluare pozitivă, care sunt asociate cu emoții negative ca depresia, anxietatea, mânia. (Martin & Dahlen, 2005; Garnefski, Kraaij, 2006).

Tabel 3 – *Raportarea la etalon a populației nontraumatizată*

Nivelul obținut*	**Scala**
Peste mediu Ridicat	Punerea în perspectivă, Catastrofizare, Culpabilizarea celorlalți Ruminare, Refocalizare pozitivă, Reevaluare pozitivă

***** *Raportat la etalonul pentru populația adultă generală*

Diferențele nesemnificative la scalele *Autoculpabilizare*, *Acceptare* şi *Refocalizare pe planificare* între cele două loturi pot fi explicate prin faptul că victimele violenței în familie au părăsit situația de agresiune şi au cerut sprijinul centrelor acreditate în acest domeniu, în vederea depăşirii situației de criză, fiind chiar rezidente în astfel de locuri. Serviciile specializate primite contribuie la abordarea situației traumatice din perspective diferite.

Cea mai folosită strategie cognitiv-emoțională atât de victimele violenței în familie (M=17,03), cât şi de persoanele fără abuz

(M=17,00) este *refocalizarea pe planificare*, fiecare dintre cele două loturi fiind interesate în a-şi stabili paşii necesari rezolvării situaţiei negative cu care se confruntă. Ieşite din sfera de violenţă, femeile traumatizate se concentrează pe demersurile juridice, sociale pe care le au de făcut pentru asigurarea stabilităţii emoţionale şi financiare, cu toate că abilităţile de rezolvare de probleme nu sunt încă dezvoltate, după cum vom vedea mai departe.

Prin aplicarea *Scalei strategice de abordare a coping-ului (SACS),* diferenţe semnificative între mediile celor două loturi au fost obţinute doar la 3 scale din 9: *acţiune asertivă, acţiune antisocială, acţiune agresivă.* La toate cele trei scale, lotul de persoane traumatizate a obţinut medii mai mici. Prin urmare, victimele violenţei în familie îşi urmăresc mai puţin propriile interese şi nu abordează problemele stresante rapid, astfel încât să-i surprindă pe ceilalţi nepregătiţi, faţă de persoanele nontraumatizate care au înregistrat scoruri mai ridicate. Dacă *acţiunea agresivă* este una dintre cele mai folosite strategii comportamentale de către persoanele nonabuzate, la polul opus se află persoanele traumatizate care o folosesc într-o proporţie mult mai mică. La scala *Relaţionare socială*, datele ne indică o altă situaţie: persoanele traumatizate se implică frecvent în rezolvarea problemelor împreună cu ceilalţi, ţinând cont de nevoile acestora, în timp ce persoanele nontraumatizate folosesc frecvent alte strategii. Mecanismele de coping comportamental cele mai folosite de lotul cu persoane traumatizate sunt: *evitarea, relaţionarea socială* şi *acţiunea instinctivă* (ordine descendentă), având ca principal scop securitatea fizică şi psihică, în timp ce persoanele nontraumatizate folosesc: *acţiunea instinctivă, acţiunea agresivă* şi *acţiunea indirectă* în scopul conservării propriei independenţe. Folosirea evitării este asociată vinovăţiei simţită de-a lungul abuzului în copilărie (Street şi colab., apud Hobfoll şi colab., 2013). Dacă *evitarea* mută atenţia de la rezolvarea problemelor, *acţiunea instinctivă* arată ofensiva, trecerea la acţiune.

2. Pentru verificarea ipotezei bilaterale conform căreia există o relaţie între perioada de agresiune şi mecanismele de coping cognitiv-emoţional, s-a folosit coeficientul de corelaţie r Bravais-Pearson (Anexa 3). Corelaţiile semnificative au fost înregistrate cu 4 scale ale Testului CERQ, după cum urmează: corelaţie semnificativă pozitivă moderată între *perioada de agresiune* şi *autoculpabilitate* r=0,407, la

un prag de semnificație p=0,001 şi între *perioada de agresiune* şi *catastrofizare* r=0,470, la un prag de semnificație p<0,01. Cu cât perioada de agresiune suportată de o persoană este mai mare, cu atât creşte *autoculpabilizarea* (creşterea interesului față de propriul sentiment de vinovăție), iar experiențele sunt considerate a fi mai grave decât ale celorlalți. Corelații semnificative negative slabe s-au stabilit între: *perioada de agresiune* şi *refocalizarea pozitivă* r=-0,386, la un prag de semnificație p=0,002, precum şi între *perioada de agresiune* şi *reevaluarea pozitivă* r=-0,323, la un prag de semnificație p=0,012. Creşterea perioadei de agresiune conduce la o scădere a capacității victimei de a se focaliza pe evenimente plăcute şi de a da o semnificație pozitivă experiențelor negative în termenii dezvoltării personale.

Ipoteza se confirmă.

În ceea ce priveşte gravitatea abuzului şi scalele Testului CERQ (Anexa 4), corelații semnificative pozitive slabe s-au stabilit cu *autoculpabilizarea*: r=0,276, la un prag de semnificație p=0,033, *ruminare*, r=0,323, la un prag de semnificație p=0,012, *culpabilizarea celorlalți*: r=0,376, la un prag de semnificație p=003. Creşterea gravității abuzului conduce la sporirea sentimentului propriu de vinovăție, dar mai mult la transferarea responsabilității celorlalți, concluzie susținută şi de studiul efectuat de Miller şi Porter (1983, apud Waldrop şi Resick, 2004), conform căruia victimele îi învinovățesc pe soți mai mult decât pe ele pe măsură ce severitatea violenței creşte. În acelaşi timp, victima îşi intensifică preocuparea pentru gândurile şi emoțiile asociate experiențelor disfuncționale; corelații semnificative negative moderate s-au obținut cu scala *refocalizare pozitivă* r=-0,462, p<0,05, *reevaluare pozitivă* r=-0,507, p<0,05, *punerea în perspectivă* r=-0,401, p=0,001; corelație semnificativă pozitivă puternică s-a obținut între *gravitatea abuzului* şi *catastrofizare* r=0,649, p<0,05; cu cât creşte severitatea abuzului, cu atât orientarea spre evenimente plăcute scade, acelaşi lucru petrecându-se şi în cazul perspectivei potrivit căreia există lucruri mai grave în lume. Corelația semnificativă cea mai puternică este una pozitivă, dintre *gravitatea abuzului* şi *catastrofizare*, conform căreia situația trăită este cea mai groaznică pe care o poate trăi cineva, pe măsură ce prima variabilă creşte (*gravitatea abuzului*). Aceste date certifică odată în plus legătura dintre expunerea la violență şi

anxietate, depresie (Cumings, Peplan, Moore, 1999, apud Hobfoll şi colab., 2013, National Institute of Mental Health, Carlson, McNutt, Choi & Rose, 2002, Jones şi colab., 2001)

Ipoteza se confirmă.

3. Rezultatele obținute confirmă a treia ipoteză, conform căreia, capacitatea de a lua hotărâri (*autonomia cognitivă*), independent de influența altora scade pe măsură ce timpul petrecut în relația abuzivă este mai mare (Anexa 5). Corelația care sprijină acest rezultat este una semnificativă negativă moderată r=-,0405, la un prag de semnificație p=0,01. Corelația negativă dintre *perioada de agresiune* şi *autonomie cognitivă* conduce la scăderea întregului scor la *autonomie personală* r=-0,280, la un prag de semnificație p=0,031

4. Ipoteza potrivit căreia cu cât creşte gravitatea abuzului cu atât scade autonomia personală s-a confirmat (Anexa 6), la un nivel de semnificație p<0,01, r=-0,483, corelație semnificativă negativă moderată. Ceea ce este mai important de subliniat nu este scăderea autonomiei personale per ansamblu, cât faptul că toate scalele autonomiei sunt sensibile la această variabilă (*gravitatea abuzului*), spre deosebire de *perioada de agresiune* care corelează semnificativ doar cu autonomia cognitivă.

Concluzii

- Autonomia personală a persoanelor nontraumatizate este la limita inferioară a scorurilor mari, ceea ce indică o autonomie crescută, în comparație cu cea a victimelor violenței în familie care este la limita superioară a scorurilor mici, indicând o independență scăzută.
- La lotul de persoane nontraumatizate, forma de autonomie cea mai înaltă este autonomia valorică, acestea fiind capabile să-şi stabilească singure concepțiile şi principiile, iar autonomia cognitivă este cea mai scăzută.
- La lotul de persoane traumatizate, forma cea mai înaltă este autonomia cognitivă, cele mai scăzute fiind autonomia emoțională şi comportamentală, reieşind astfel dificultățile de reglare emoțională din copilărie când victimele nu au fost încurajate să se exprime.
- În ceea ce priveşte strategiile cognitiv-emoționale, nu s-au înregistrat diferențe la scalele autoculpabilizare şi acceptare.

Explicația poate consta în ieşirea persoanelor traumatizate din situația de violență şi căutarea sprijinului în centre specifice, în vederea depăşirii situației de criză.

- Cele mai folosite strategii cognitiv-emoționale ale victimelor sunt: ruminarea, punerea în perspectivă, catastrofizarea, culpabilizarea celorlalți.
- Cele mai folosite strategii cognitiv-emoționale folosite de persoanele nontraumatizate sunt: reevaluarea pozitivă, ruminarea, refocalizarea pozitivă, punerea în perspectivă.
- Reevaluarea pozitivă este strategia cognitive-emoțională cel mai puțin folosită de victime.
- Nu s-au înregistrat diferențe semnificative statistic în privința variabilei *refocalizare pe planificare*, ambele loturi folosind-o ca şi strategie comportamentală principală (victimele violenței în familie sunt centrate pe demersurile juridice, sociale necesare rezolvării situației după ieşirea din relația abuzivă).
- Diferențe semnificative statistic au fost înregistrate la scalele *acțiune asertivă, acțiune antisocială, acțiune agresivă (*la toate cele trei scale, persoanele traumatizate au obținut scoruri mai mici).
- Acțiunea agresivă este printre cele mai folosite strategii comportamentale de către persoanele nontraumatizate, fiind mult mai puțin utilizată de victime.
- Evitarea este cea mai folosită strategie comportamentală a victimelor, urmând relaționarea socială şi acțiunea instinctivă.
- Acțiunea instinctivă este cea mai folosită strategie comportamentală de către persoanele nonabuzate, urmând acțiunea agresivă şi cea indirectă.
- Perioada de abuz mai mare se asociază cu creşterea autoculpabilizării, catastrofizării şi scăderea refocalizării pozitive şi reevaluării pozitive.
- Creşterea gravității abuzului se asociază cu creşterea catastrofizării, autoculpabilizării, ruminării, culpabilizării celorlalți şi scăderea refocalizării pozitive, reevaluării pozitive şi punerii în perspectivă.
- Creşterea perioadei de agresiune se asociază cu scăderea autonomiei cognitive.
- Creşterea gravității abuzului se asociază cu scăderea tuturor tipurilor de autonomie personală.

Limitele

Printre limitele acestui studiu putem enumera numărul mic de subiecți şi modalitatea de selecție a subiecților. Pe viitor se doreşte evidențierea unor profiluri ale strategiilor de coping comportamental şi cognitiv-emoțional al victimelor violenței în familie şi analiza diferențelor din perspectiva strategiilor folosite între persoanele traumatizate rezidente în adăposturi şi centre rezidențiale şi cele rămase în relația abuzivă.

Bibliografie

1. Ferster, C.B. (1973). A Functional Analysis of Depression. *American Psychologist*, *28*, 857-870.
2. Garnefski, N., Kraaij, V. (2006) – Cognitive Emotion Regulation Questionnaire – Development of a Short 18-item version (CERQ-short), Personality and Individual Differences 41, 1045-1053.
3. Flicker S.M., Cerulli C., Swogger M.T., Talbot, N.L. (2012) – Depressive and Posttraumatic Symptoms Among Women Seeking Protection Orders Against Intimate Partners: Relations to Coping Strategies and Perceived Responses to Abuse Disclosure, Violence Against Women 18(4) 420-436.
4. Hayes, S.C., Wilson, K.G., Strosahl, K., Gifford, E.V., & Follette, V.M. (1996). Experiential Avoidance and Behavioral Disorders: A Functional Dimensional Approach to Diagnosis and Treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *64*, 1152-1168.
5. Lazarus, R.S., and Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping,* Springer, New York. (http://www.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=iySQQuUpr8C&oi=fnd&pg=PR5&dq=Lazarus,+R.+S.,+and+Folkman,+S.+%281984%29.+Stress,+Appraisal,+and+Coping,+Springer,+New+York.&ots=DdJVkrehQd&sig=ZPTtLNC1yJ_fjzWfAVT0kkWMx7A&redir_esc=y#v=onepage&q=Lazarus%2C%20R.%20S.%2C%20and%20Folkman%2C%20S.%20%281984%29.%20Stress%2C%20Appraisal%2C%20and%20Coping%2C%20Springer%2C%20New%20York.&f=false).
6. Pagé C.A., Tourigny M., Renaud, P. ((2010) – A Comparative Analysis of Youth Sex Offenders and Non-offender Peers: Is there a Difference in their Coping Strategies? Sexologies 19, 78-86.
7. Waldrop, A.E., Resick, P.A. (2004) – Coping Among Adult Female Victims of Domestic Violence, *Journal of Family Violence, Vol. 19, No. 5, October 2004.*

ANEXA nr. 1

Scala de măsurare a gravității violenței în familie asupra femeii

1. Violență în familia de bază/neglijare
Da (1) Nu (0)
2. Prezența unui diagnostic psihiatric/tulburări emoționale
Da (1) Nu (0)
3. Tentativă de suicid
Da (1) Nu (0)
4. Rețea socială săracă
Da (1) Nu (0)
5. Certificat medico-legal/urme vizibile de traumatisme fizice
Da (1) Nu (0)
6. Dependență de substanțe (medicamente, alcool, tutun, droguri)
Da (1) Nu (0)
7. Lipsa perspectivei asupra viitorului
Da (1) Nu (0)
8. Violențe pe tema copiilor
Da (1) Nu (0)
9. Reactivitate fiziologică crescută la stimulii traumatici
Da (1) Nu (0)
10. Tentativă de omor
Da (1) Nu (0)
11. Perioada de agresiune:
> 5 ani (0) între 5-10 ani (1) >10 ani (2)
12. Ordin de protecție
Absența ordinului (0) deținerea ordinului (1) încălcarea ordinului (2)

ANEXA nr. 2

Mediile loturilor analizate

Variabile		M	t	df	p
			-3,25	58	0,002
Autonomie valorică	Populație traumatizată	50,37			
	Populație nontraumatizată	59,17			
			-2,65	58	0,010
Autonomie comportamentală	Populație traumatizată	43,93			
	Populație nontraumatizată	53,73			
			-3,50	58	0,001
Autonomie cognitivă	Populație traumatizată	56,30			
	Populație nontraumatizată	43,00			
			-3,95	58	0,000
Autonomie emoțională	Populație traumatizată	41,00			
	Populație nontraumatizată	56,93			
			-3,83	50,60	0,000
Chestionar Autonomie personală	Populație traumatizată	43,37			
	Populație nontraumatizată	58,40			
			1,738	57,45	0,087
Autoculpabilizare	Populație traumatizată	12,03			
	Populație nontraumatizată	10,37			
			1,64	58	0,105
Acceptare	Populație traumatizată	15,17			
	Populație nontraumatizată	13,47			
			2,89	49,67	0,050
Ruminare	Populație traumatizată	16,87			
	Populație nontraumatizată	14,13			
			-2,74	58	0,008
Refocalizare pozitivă	Populație traumatizată	9,80			
	Populație nontraumatizată	13,23			
			0,046	58	0,96
Refocalizare pe planificare	Populație traumatizată	17,03			
	Populație nontraumatizată	17,00			
			-3,80	58	0,000
Reevaluare pozitivă	Populație traumatizată	12,70			
	Populație nontraumatizată	16,47			
			-3,16	58	0,002
Punerea în perspectivă	Populație traumatizată	16,33			
	Populație nontraumatizată	13,20			
			5,93	58	0,000
Catastrofizare	Populație traumatizată	13,23			
	Populație nontraumatizată	7,63			
			2,85	49,76	0,06

Culpabilizarea celorlalți	Populație traumatizată	9,70			
	Populație nontraumatizată	7,37	2,55	57,06	0,013
Acțiune asertivă	Populație traumatizată	43,00			
	Populație nontraumatizată	50,63	1,893	58	0,063
Relaționare socială	Populație traumatizată	55,93			
	Populație nontraumatizată	50,57	1,19	58	0,239
Căutarea suportului social	Populație traumatizată	49,40			
	Populație nontraumatizată	46,47	0,65	58	0,515
Acțiune prudentă	Populație traumatizată	54,20			
	Populație nontraumatizată	52,20	0,30	58	0,761
Acțiune instinctivă	Populație traumatizată	55,50			
	Populație nontraumatizată	54,57	1,66	58	0,101
Evitare	Populație traumatizată	56,93			
	Populație nontraumatizată	51,73	0,90	58	0,369
Acțiune indirectă	Populație traumatizată	50,70			
	Populație nontraumatizată	52,90	2,61	58	0,011
Acțiune antisocială	Populație traumatizată	44,23			
	Populație nontraumatizată	49,67	2,768	58	0,008
Acțiune agresivă	Populație traumatizată	47,47			
	Populație nontraumatizată	53,77			

Sig. (2-tailed) – 0,05

ANEXA nr. 3

Perioada de agresiune şi CERQ

Correlations

		Perioada de agresiune	Autoculpabilizarea reîizarea	Acceptare	Ruminare	Refocalizare pozitivă	Refocalizare pe planificare	Reevaluare pozitivă	Punerea în perspectivă	Catastrofizare	Culpabilizarea celorlalţi
Perioada de agresiune	Pearson Correlation	1	,407**	,185	,248	-,386**	,072	-,323*	-,206	,470**	,133
	Sig. (2-tailed)		,001	,157	,056	,002	,587	,012	,115	,000	,313
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Autoculpabilizarea	Pearson Correlation	,407**	1	,262*	,392**	-,259*	,027	-,264*	-,078	,113	-,220
	Sig. (2-tailed)	,001		,043	,002	,046	,837	,041	,556	,389	,092
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Acceptare	Pearson Correlation	,185	,262*	1	,268*	,033	,358**	,009	,183	,324*	-,101
	Sig. (2-tailed)	,157	,043		,038	,803	,005	,947	,162	,012	,443
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Ruminare	Pearson Correlation	,248	,392**	,268*	1	-,229	,406**	-,230	-,025	,375**	,101
	Sig. (2-tailed)	,056	,002	,038		,078	,001	,077	,847	,003	,441
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Refocalizare pozitivă	Pearson Correlation	-,386**	-,259*	,033	-,229	1	,091	,636**	,499**	-,383**	-,232
	Sig. (2-tailed)	,002	,046	,803	,078		,492	,000	,000	,003	,074
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Refocalizare pe planificare	Pearson Correlation	,072	,027	,358**	,406**	,091	1	,438**	,433**	,130	-,041
	Sig. (2-tailed)	,587	,837	,005	,001	,492		,000	,001	,322	,755
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Reevaluare pozitivă	Pearson Correlation	-,323*	-,264*	,009	-,230	,636**	,438**	1	,756**	-,382**	-,298*
	Sig. (2-tailed)	,012	,041	,947	,077	,000	,000		,000	,003	,021
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Punerea în perspectivă	Pearson Correlation	-,206	-,078	,183	-,025	,499**	,433**	,756**	1	-,302*	-,327*
	Sig. (2-tailed)	,115	,556	,162	,847	,000	,001	,000		,019	,011
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Catastrofizare	Pearson Correlation	,470**	,113	,324*	,375**	-,383**	,130	-,382**	-,302*	1	,518**
	Sig. (2-tailed)	,000	,389	,012	,003	,003	,322	,003	,019		,000
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Culpabilizarea celorlalţi	Pearson Correlation	,133	-,220	-,101	,101	-,232	-,041	-,298*	-,327*	,518**	1
	Sig. (2-tailed)	,313	,092	,443	,441	,074	,755	,021	,011	,000	
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Gravitatea abuzului şi CERQ

Correlations

		autoculpab	acceptare	ruminare	Refocalizare pozitivă	Refocalizare pe planificare	Reevaluare pozitivă	Punerea în perspectivă	Catastrofizare	Culpabilizarea celorlalţi	Scala abuz (gravitate)
Autoculpabilizare	Pearson Correlation	1	,262*	,392**	-,259*	,027	-,264*	-,078	,113	-,220	,276*
	Sig. (2-tailed)		,043	,002	,046	,837	,041	,556	,389	,092	,033
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Acceptare	Pearson Correlation	,262*	1	,268*	,033	,358**	,009	,183	,324*	-,101	,254
	Sig. (2-tailed)	,043		,038	,803	,005	,947	,162	,012	,443	,051
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Ruminare	Pearson Correlation	,392**	,268*	1	-,229	,406**	-,230	-,025	,375**	,101	,323*
	Sig. (2-tailed)	,002	,038		,078	,001	,077	,847	,003	,441	,012
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Refocalizare pozitivă	Pearson Correlation	-,259*	,033	-,229	1	,091	,636**	,499**	-,383**	-,232	-,462**
	Sig. (2-tailed)	,046	,803	,078		,492	,000	,000	,003	,074	,000
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Refocalizare pe planificare	Pearson Correlation	,027	,358**	,406**	,091	1	,438**	,433**	,130	-,041	-,060
	Sig. (2-tailed)	,837	,005	,001	,492		,000	,001	,322	,755	,646
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Reevaluare pozitivă	Pearson Correlation	-,264*	,009	-,230	,636**	,438**	1	,756**	-,382**	-,298*	-,507**
	Sig. (2-tailed)	,041	,947	,077	,000	,000		,000	,003	,021	,000
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Punerea în perspectivă	Pearson Correlation	-,078	,183	-,025	,499**	,433**	,756**	1	-,302*	-,327*	-,401**
	Sig. (2-tailed)	,556	,162	,847	,000	,001	,000		,019	,011	,001
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Catastrofizare	Pearson Correlation	,113	,324*	,375**	-,383**	,130	-,382**	-,302*	1	,518**	,649**
	Sig. (2-tailed)	,389	,012	,003	,003	,322	,003	,019		,000	,000
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Culpabilizarea celorlalţi	Pearson Correlation	-,220	-,101	,101	-,232	-,041	-,298*	-,327*	,518**	1	,376**
	Sig. (2-tailed)	,092	,443	,441	,074	,755	,021	,011	,000		,003
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Scala abuz (gravitate)	Pearson Correlation	,276*	,254	,323*	-,462**	-,060	-,507**	-,401**	,649**	,376**	1
	Sig. (2-tailed)	,033	,051	,012	,000	,646	,000	,001	,000	,003	
	N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ANEXA nr. 5

Perioada agresiune – autonomie cognitivă

Correlations			
		Perioadă agresiune	Autonomie cognitivă
Perioadă agresiune	Pearson Correlation	1	-,405**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	60	60
Autonomie cognitivă	Pearson Correlation	-,405**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	60	60
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

ANEXA nr. 6

Scala abuzului (gravitatea abuzului) şi autonomia personală

Correlations							
		Scala abuz (gravitate)	Autonomie valorică	Autonomie comportamentală	Autonomie cognitivă	Autonomie emoţională	Autonomie personală
Scala abuz (gravitate)	Pearson Correlation	1	-,426**	-,373**	-,462**	-,441**	-,483**
	Sig. (2-tailed)		,001	,003	,000	,000	,000
	N	60	60	60	60	60	60
Autonomie valorică	Pearson Correlation	-,426**	1	,610**	,689**	,631**	,816**
	Sig. (2-tailed)	,001		,000	,000	,000	,000
	N	60	60	60	60	60	60
Autonomie comportamentală	Pearson Correlation	-,373**	,610**	1	,799**	,634**	,883**
	Sig. (2-tailed)	,003	,000		,000	,000	,000
	N	60	60	60	60	60	60
Autonomie cognitivă	Pearson Correlation	-,462**	,689**	,799**	1	,683**	,899**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000	,000
	N	60	60	60	60	60	60
Autonomie emoţională	Pearson Correlation	-,441**	,631**	,634**	,683**	1	,867**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000		,000
	N	60	60	60	60	60	60
Autonomie personală	Pearson Correlation	-,483**	,816**	,883**	,899**	,867**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	60	60	60	60	60	60
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).							

TRICOTILOMANIA ŞI TUNELUL ISTORIEI VIEȚII MELE

Psihoterapeut Paraschiva (Ciontu) CONSTANTIN

***Rezumat**: Lucrarea evidențiază existența conflictelor interioare, a condiționărilor intrapsihice care determină dezechilibre la nivel rațional, subconştient şi inconştient.*

Scopul general urmărit al lucrării este acela de a indentifica caracteristicile psihosomatice în stări obişnuite şi modificate ale conştiinței. În altă ordine de idei, doresc să evidențiez că există o legătură intrinsecă între stările psihoemoționale, manifestările psihosomatice şi coeficientul de conştinetizare al subiecților.

Am urmărit să identific influența stărilor modificate de conştiință induse asupra reactivității emoționale în cazul tricotilomaniei, demonstrând că influențează semnificativ autopercepția subiecților.

Am reuşi să reduc gândurile distorsionate negative, cu impact asupra impulsului obsesiv de a-şi smulge părul, să îmbunătățesc imaginea de sine şi să diminuez nivelul de stres al pacientului.

Studiu de caz

Nume: M.M.
Vârsta: 27
Ocupația: operator relații clienți
Domiciliu: Bucureşti

Motivele demersului terapeutic: Clientul în vârstă de 27 de ani, fără antecedente psihiatrice, a venit la cabinetul psihoterapeutic acuzând impulsul irezistibil de a-şi smulge părul. Clientul a afirmat: „Doamnă, eu am *tricotilomanie*, mă puteți ajuta? În cap am locuri unde nu mai am păr, au rămas petice. Nu ştiu când se va declanşa din nou simptomul, când iar mă voi jumuli, din acest motiv, nu pot să am şi eu o iubită."

Ce este Tricotilomania?

Tricotilomania este dorința patologică şi obsesivă a unei persoane de a-şi smulge părul şi e considerată o afecțiune rară, însă nu

a fost studiată destul încât să i se poată determina gradul de prevalență în ansamblu.

Tricotilomaniei i se pot asocia şi alte tulburări psihice, cum ar fi tulburările afective, anxioase (tulburarea obsesiv-compulsivă), tulburări de auz, tulburările de comportament alimentar.

La fel ca alte tulburări de anxietate şi compulsie, tricotilomania se poate trata cel mai bine cu ajutorul terapiei cognitiv-comportamentale. Principalele elemente ale acestei terapii sunt cunoaşterea maladiei şi a factorilor săi declanşatori, precum şi elaborarea unor strategii de comportament pentru a evita smulgerea părului.

Istoric medical, personal şi social

Antecedente hederocolaterale ale clientului:

- nu se cunosc.

Antecedente personale patologice:

- nu se cunosc probleme medicale care să-i influențeze funcționarea psihică, problemele psihice curente sau procesul de tratament.

Relații familiale:

- singur la părinți;
- părinții s-au despărțit când el avea 14 ani, a rămas să locuiască cu mama;
- tatăl autoritar, sever este plecat în străinătate, îi trimite regulat, în fiecare an, felicitare, dar numai de Paşte şi Crăciun, niciodată de ziua lui. Numai în acest context „relaționează" cu tatăl său.

Relații, prieteni:

- clientul este interesat să aibă o relație, dar îi este teamă să se apropie din cauza suferinței pe care o are;
- are câțiva prieteni apropiați;
- este emotiv şi reticent în a-şi face prieteni noi;
- îndrăgeşte foarte mult o fată, dar îi este teamă să se apropie din cauza suferinței pe care o are;
- iubeşte muntele;

- este foarte emotiv, nu luptă pentru a rezolva această problemă, care nu ştie când a început, dar îşi doreşte cu ardoare să ştie când se va încheia.

Stare psihică actuală:
Diagnostic pozitiv:
- tricotilomanie.

Stare psihică generală:
- ţinută îngrijită;
- reticent;
- gestică şi mimică normale;
- discurs centrat pe simptomatologie.

Demersuri terapeutice:
Intervenţia psihofarmaceologică:
- tratament medicamentos.

Intervenţia psihoterapeutică:

Şedinţa 1:

Tema majoră a fost: câştigarea încrederii pacientului şi evaluarea problemei.

Am adoptat o atitudine empatică, deschisă, suportivă, uzând de metodele ascultării active şi a dialogului. I-am explicat clientului modul în care se va desfăşura terapia: „Obiectivul întâlnirii noastre de astăzi este determinarea naturii problemei dvs. Vă voi adresa un număr de întrebări în legătură cu modul în care v-aţi simţit în decursul ultimei luni. Apoi vă voi întreba câte ceva despre antecedentele problemei actuale. Vă rog să vă exprimaţi cât mai clar şi mai deschis astfel încât să înţeleg exact despre ce este vorba. Mulţi oameni se simt jenaţi să vorbească despre fricile şi anxietăţile lor. Această şedinţă va dura o oră sau cât timp ne va fi necesar şi sper ca la sfârşit să ne fie foarte clar ce anume trebuie să facem pentru a rezolva problema dvs. Vă menţionez că, de regulă, o astfel de şedinţă durează 45 de minute astfel că pe viitor vor fi de 45 de minute".

Se convine asupra frecvenţei întâlnirilor terapeutice: două şedinţe/săptămână, propunere venită din partea clientului.

Împreună cu terapeutul am identificat ținta problemei:

P: Ce te supără cel mai tare în prezent?

MM: Cel mai tare mă supără ideea că din cauze estetice nu pot să am o prietenă.

Cu toate informațiile obținute şi cu scopul de a se relaxa, am decis să aplic o terapie scurtă, bazată pe sondarea trecutului şi identificarea „rănilor emoționale" din trecutul lui, astfel i-am indus o stare de relaxare totală:

P: Nu-i mai bine să-ți spun M.?

MM.: Da.

P: Să fie M. numele , deci primul M.?

MM: Da

P: Dar dacă ți-aş spune al doilea M., deci prenumele, cum te-ai simți?

MM: Bine.

P: Deci hai să hotărâm, care M. să fie?

MM: Doamnă, al doilea M.

P: Prenumele?

MM: Da.

P: De ce ai făcut alegerea aceasta?

MM: Pentru că ştiu sigur că-i al meu.

P: Primul nu-i al tău?

MM: Nu sunt sigur.

Am considerat că trebuie să-i induc o transă dirijată cu sugestie directă adică să implementez la nivel inconştient stări modificate ale conştiinței. De aceea, l-am rugat să-şi imagineze că este într-un parc, iar acolo se odihneşte pe o bancă. L-am rugat să vizualizeze: culoarea băncii, florile, formele lor, suprafețele, luminile induse de mine, apoi să privească în lateral, în partea dreaptă a băncii şi să-mi spună ce flori vede.

MM: Trandafiri.

P: Foarte bine! Ce culoare au?

MM: Roşii.

P: Nu.

MM: Roşii sunt!

P: Tu te uiți la tufa din dreapta?

MM: Da.

P: Păi, toată tufa e cu trandafiri albi, îi vezi?

MM: Aaa! Da.

P: Numără-i te rog şi spune-mi câți sunt în tufă, pentru că tufa e destul de mare.

MM: 12 fire.

P: Mai numără încă o dată, sunt 14?

MM: Da, aveți dreptate, sunt 14 fire.

I-am spus să stea acolo pe bancă, să privească tot ce este în jur până ce într-adevăr se simte relaxat.

P: Tot corpul tău va regăsi acea relaxare care îți aparține. Inspiri şi prin expirație elimini toate tensiunile de la nivelul capului. Mintea ta se relaxează. Inspiri şi prin expirație elimini toate tensiunile de la nivelul: gâtului, umerilor, pieptului, brațelor, picioarelor.

Acum, imaginează-ți că: „inspiri şi expiri" prin degetele de la mâini, tot corpul este relaxat. Imaginează-ți că: „inspiri şi expiri" prin degetele de la picioare şi este bine dacă ți-a apărut senzația de destindere. Acum lasă-ți mintea să zboare spre copilăria ta, atunci când te-ai simțit cu adevărat fericit, alintat, securizat. O parte a eului tău poate alege tot ceea ce îți este de folos din cele spuse de mine, informațiile, sentimentele, stările care sunt necesare inconştientului tău. În timp ce conştientul tău nu este capabil să se ocupe de astfel de lucruri, inconştientul tău analizează şi preia controlul situației, în timp ce mintea ta va zburda oriunde-i face plăcere.

Inconştientul tău este acela ce va găsi rezolvarea problemei tale. Sigur el va găsi soluția pentru a-i permite organismului tău să funcționeze normal. Rămâi relaxat şi continuă să călătoreşti şi să vezi ce crezi tu că te interesează. În acest moment, te poate cuprinde senzația de confort ce reprezintă o sursă pe care înveți să o scoți la suprafață. Acest confort plăcut şi relaxant va înlocui toate celelalte senzații sau stări care nu îți conveneau. Peste câteva momente vei reveni din nou aici pe această canapea până vom decide de comun acord să realizăm o altă experiență, cu scopul de a optimiza capacitatea ta de autocontrol. Acum eu voi număra până la cinci, iar tu vei reveni treptat şi liniştit aici lângă mine, astfel încât să putem vorbi despre această experiență. În timp ce eu număr, inconştientul tău va reintegra toate părțile ființei tale determinându-le să funcționeze

automat aşa cum ar trebui să funcţioneze. 1, 2, 3, 4, 5 revii uşor, corpul tău este relaxat, mintea ta este limpede, privirea este clară şi luminată. După ce vei reveni, deschizi ochii şi te întinzi ca şi cum te-ai fi trezit dintr-un somn profund, odihnitor şi relaxant. Spune-mi te rog, unde ai călătorit, dacă îți face plăcere?

MM: Am fost la munte, la cota 1.270 m la Poiana Stânii împreună cu părinții mei. M-am simțit minunat, am fost fericit că am fost numai noi trei. Am locuit într-o căsuță din lemn, mâncarea era minunată, mama nu mai trebuia să gătească, nu mai mergea la piață, nu mai spăla vase, rufe… putea să stea mai mult cu tata. Râdeam, ne plimbam, ne distram, eram *o adevărată familie.*

P: Câți ani aveai când ai fost în această vacanță, în călătoria de acum?

MM: 12 ani.

P: Cum te simți în acest moment?

MM: M-ați pus pe gânduri...

Şedința 2

Obiectiv: combaterea fricii de tată, câştigarea respectului de sine, convingerea clientului că are control asupra vieții sale,

Descrierea antecedentelor:

P: Îți aminteşti prima dată când ai descoperit acest impuls de a-ți smulge părul?

MM: Eram mic, aveam vreo 13-14 ani. Cînd tata devenea violent, obişnuiam să mă prefac că îmi este somn, mă înveleam, însă de acolo urmăream şi ascultam tot ce se întâmpla. La un moment dat, mama a îngenunchiat, implorându-l pe tata să nu plece şi s-a prins de piciorul lui. Tata a prins-o de păr şi a început s-o târască prin casă ca pe un sac, spunându-i că nu mai este dispus să-i crească bastardul. Atunci mi-am pus întrebarea: Cine este tatăl meu? Cine sunt eu? Avem un sentiment de culpabilitate pentru că mama nu ştia că eram laş şi nu am lăsat să se vadă că eu ştiu de problemele care existau. În momentul acela, involuntar mă trăgeam de păr.

Ca psihoterapeut, m-am gândit că tulburările anxioase şi insecuritatea pe care o resimte M.M. au dus la declanşarea acestei afecțiuni, tricotilomania. A fost necesar să acționez pentru a anihila stresul psihoemoțional, să ajung la copilul interior, speriat, neliniştit. Vocea copilului interior încă exista în adultul M.M. şi rănile copilăriei au generat şi întreține această afecțiune.

Totul era ca un „cursor” ce balea din interior spre exterior şi invers.

Mi-am amintit atunci de vocea mea pe care nu mi-am recunoscut-o şi de atunci mi-a venit inspirația şi rezolvarea.

Copilul interior de 14 ani a fost speriat şi a devenit neliniştit, şi-a indus trăiri, simțuri ca şi cum ar fi avut un frate geamăn în interiorul lui. De aceea am decis să aplic tehnica regresiei de vârstă printr-o transă profundă:

P: Corpul tău este relaxat, liniştit, cu fiecare respirație viața ta va fi reconstruită, cu fiecare respirație trecutul tău se modifică, te simți calm, încrezător în tine şi în viață, copilul din tine are 12 ani şi jumătate, începe să crească, iar tu îl priveşti şi îl vezi cum creşte, mulțumit, în siguranță, fericit, depăşind cu bine pubertatea. Copilul care creşte şi se dezvoltă armonios devine una cu tine. Păstrează în tine stările plăcute pe care le-ai trăit în copilărie pentru că mama ta este împăcată cu alegerile pe care le-a făcut, este mândră de fiul ei, îl iubeşte şi este în stare de orice sacrificiu pentru binele lui. Cu fiecare respirație *viața ta va fi reconstruită*. Cu fiecare respirație *istoria vieții tale se modifică*.

- Te simți mai bine.
- Te simți mai calm.
- Te simți mai încrezător.

Copilul care creşte şi se dezvoltă armonios *devine una cu tine*. Păstrează în tine stările plăcute pe care le-ai trăit, corpul tău este relaxat, liniştit, mulțumit, fericit.

În accentuarea ideii că oamenii au resursele necesare rezolvării problemelor lor i-am propus ca temă pentru acasă să asculte înregistrarea cu transa profundă indusă în fiecare seară înainte de culcare.

PRESCRIPȚIE: Acum hai să înregistrăm cu vocea ta şedința pe care tocmai am încheiat-o. Acasă la tine în fiecare seară, la aceeaşi oră te întinzi pe canapea şi execuți întocmai ceea ce auzi înregistrat.

Ai să vezi cum întreaga istorie a vieții tale se modifică, că acel copil fericit din interiorul tău va creşte până va ajunge bărbatul M.M. care astăzi are 27 de ani şi este îndrăgostit. Copilul şi adultul sunt una…

Dacă v-ați înregistrat propria voce vreodată, măcar pentru câteva secunde pentru a testa funcționarea vreunui magnetofon sau software de prelucrare audio, ați constatat cu surprindere că propria voce „nu sună" așa cum sunteți obișnuiți să vă auziți în discuțiile cotidiene. Poate vă dați seama că este vocea dumneavoastră, dar nu este așa cum o știți. De ce? Aceasta a fost o întrebare care m-a urmărit încă din copilăria mea, când fratele meu cel mare a fost selectat să meargă la Moscova și a început să ia meditații pentru limba rusă. Pentru o pronunție cât mai fidelă înregistra cursurile cu ajutorul unui magnetofon. Într-o zi, spre sfârșitul orei de meditație, am intrat să-i servesc pe el și pe profesor cu cafea. M-au întrebat ce le-am adus, le-am spus și am ieșit. Am mai intrat o dată să le duc și apa, asta a fost tot. Ulterior, ascultând întâmplător înregistrarea, deși recunoșteam ceea ce am spus, *nu îmi recunoșteam vocea*. De atunci mi-am tot pus întrebarea, DE CE? Lucru care m-a însoțit tot timpul.

Explicația este că atunci când ne auzim propria voce în viața de zi cu zi, auzim undele sonore emise de corzile noastre vocale, unde care se propagă spre urechile noastre atât prin aer, cât și prin intermediul propriului corp. Când scoatem un sunet, corzile vocale fac nu doar aerul din jurul lor să vibreze. Vibrează și alte țesuturi, oase și diverse cartilagii. Când ne auzim propriile voci, urechile noastre recepționează undele sonore propagate prin toate aceste medii. În schimb, atunci când ne auzim vocea înregistrată, aceasta ne pare diferită de cea cu care suntem obișnuiți pentru că îi lipsesc caracteristicile speciale generate de propagarea undelor sonore prin corpurile noastre.

Am observat că evenimentul activator al unei emoții, al unui comportament, al unor manifestări poate fi unul conștientizat, prelucrat rațional sau poate fi unul inconștient, care a trecut de bariera rațională și s-a implementat subliminal.

Obiectivele terapeutice au fost:

- înțelegerea de către client a unor factori care au favorizat apariția bolii;
- conștientizarea modului în care apar simptomele (psihice sau somatice) structurate pe baza experiențelor psihotraumatizante trecute și a condiționărilor din copilărie;
- recunoașterea de către client a legăturii dintre conflictele trecute și boala prezentă.

Manifestările clientului în urma aplicării tehnicilor şi strategiilor terapeutice:

- am constatat în timpul şedinţelor că subiectul prezintă un grad înalt de sugestibilitate ceea ce a contribuit semnificativ la atingerea obiectivelor terapeutice fără a opune mari rezistenţe;
- după efectuarea exerciţiilor de imaginaţie, clientul m-a învestit cu foarte multă putere, fapt ce a uşurat intervenţia terapeutică;
- spre sfârşitul intervenţiilor terapeutice simptomatologia tricotilomaniei s-a diminuat, clientul producând modificări vizibile în aspectul estetic;
- în urma învăţării tehnicilor de relaxare, clientul a reuşit să diminueze stresul.

După 12 şedinţe, feedbackul clientului este acela că „sunt cel mai fericit om de pe pământ".

Mi-a spus aşa: „Am fost un om slab, cum nu mi-am putut da seama?! Într-un cerşetor sufleteşte trăia un adevărat *prinţ* care nu-şi doreşte niciodată altceva în afară de ce are: *sănătate şi iubire mai întâi de mamă*, că eram gol sufleteşte. Mi-am aflat adevărata poveste a vieţii mele, dar am trecut-o *în tunelul istoriei vieţii mele"*.

În prezent, clientul are o iubită.

STIMULAREA ORGANIZAȚIONALĂ CU IMPLICARE PERSONALĂ

Psihoterapeut Laura-Verona FELECAN (GHICA)*

Rezumat: *Lucrarea prezintă cazul unei femei bruiată la locul muncă de imposibilitatea de a înghiți şi de a vorbi normal, situație cu atât mai gravă cu cât clienta, prin natura serviciului său, trebuia să interacționeze zilnic cu multe persoane.*

Simptomatologia expusă ne conduce cu gândul la psihosomatizare.

Studiu de caz

Clienta C.V. în vârstă de 34 de ani, necăsătorită, fără antecedente psihiatrice, locuieşte în Bucureşti şi este director de marketing. A venit la cabinetul psihoterapeutic dorind o ameliorare a situației în care se află, acuzând nod în gât, umflarea glandei salivare şi stări emoționale incontrolabile care îi îngreunează activitatea la serviciu. Trebuie menționat faptul că, clienta s-a autoeducat în ceea ce priveşte abordarea psihologică şi psihoterapeutică, a încercat să-şi rezolve singură unele probleme şi să-şi modifice unele caracteristici personale nefavorabile ei, uneori având succes, alteori, nu. Din această perspectivă şi datorită deschiderii de care dă dovadă, se poate spune că este vorba de un client cu care se poate comunica uşor, trecând mai rapid peste etapele introductive ale şedințelor de psihoterapie.

Alte antecedente personale patologice: nu se cunosc probleme medicale care să-i influențeze funcționarea psihică, problemele psihice curente sau procesul de tratament.

Relații familiale: Clienta are un frate, ea fiind sora cea mare. Părinții s-au despărțit când ea avea 18 ani, cu toate că certuri între

* Ofițer-psiholog, Inspectoratul General al Poliției Române.

părinți au existat „de când se știe”. Tatăl a fost și este alcoolic, agresiv fizic și verbal cu mama încă de când copiii erau mici. Mama a dorit să îl părăsească pe soț pe când clienta avea 8 luni de zile, însă bunicii din partea mamei nu i-au oferit susținerea necesară astfel că mama, din cauza situației materiale precare la acea vreme s-a întors la soț. Clienta, în jurul vârstei de douăzeci de ani, odată angajată, a fost motorul divorțului părinților ei, preluând cumva rolul mamei și făcând toate demersurile juridice și financiare posibile astfel încât să se încheie divorțul între cei doi părinți, mama rămânând doar o simplă marionetă ce reprezenta soția, supunându-se deciziilor fiicei sale într-ale divorțului. Clienta a rămas să locuiască cu mama și cu fratele său în casa câștigată prin procesul de partaj și prin împrumuturi de la bancă făcute de clientă pentru a-l despăgubi pe tată. În cele din urmă, datorită experienței de viață a mamei, clienta a achiziționat un apartament pentru „când va fi nevoie, ca să nu mai calc pe urmele mamei”. Fratele mai mic este mai mult fără ocupație decât cu loc de muncă, deoarece nu-și găsește „job-ul potrivit” cu toate că nu este incapabil, ci doar poate inadaptat. Momentan, clienta locuiește cu iubitul ei însă îi întreține financiar pe mama și fratele care au rămas să locuiască împreună.

Relații, prieteni: Clienta are o relație „atipică” cu iubitul ei afacerist cu care locuiește, dar cu care se întâlnește foarte rar din cauza programului lui foarte încărcat. Pe de o parte, îi convine această situație, deoarece ea are timp să facă ce dorește, să meargă la sala de fitness, să iasă cu prietenele, să-și viziteze mama oricând dorește, dar pe de altă parte, o deranjează postura de „bărbat în casă” în care se află, de „iubită care trebuie să rezolve tot în casă, de la robinetele care nu se închid, până la cumpărături și plata facturilor”. Își dorește să întemeieze o familie și să aibă copii cu iubitul ei, însă acesta nu îi dă niciun indiciu în acest sens, el dorind ca „lucrurile să vină de la sine”. Are câțiva prieteni apropiați și îi plac mult ieșirile cu prietenele ei, să se distreze „*ca fetele*”. Este interiorizată și reticentă în a-și face prieteni noi.

Diagnostic pozitiv: psihosomatizare

Stare psihică generală: ținută îngrijită, elegantă, cu tendințe masculine (poartă frecvent pantaloni și cămăși), deschisă la comunicare și la psihoterapie, gestică și mimică expresive, limbaj elevat, discurs centrat pe simptomatologie.

Demersuri terapeutice/Intervenția psihoterapeutică:

După câştigarea încrederii şi acordarea mea cu clienta am trecut la investigarea problemei. Pentru a elimina cauzele medicale ale apariției nodului în gât şi a umflării glandei salivare lateral dreapta, am căzut de comun acord cu clienta să-şi facă investigații medicale la specialiştii în domeniu ORL şi chirurgical. Rezultatele analizelor nu au confirmat cauze medicale care să susțină simptomatologia clientei astfel că am emis ipoteza de lucru cum că efectul resimțit de către clientă era de natura psihogenă. Astfel, am trecut la următorul nivel, cercetarea şi identificarea factorului sau a factorilor declanşatori. Abordarea psihoterapeutică a fost de natură cognitiv-comportamentală, clienta având ca temă ținerea unui jurnal în care să noteze situațiile, gândurile, momentele în care simte că i se pune nodul în gât şi/sau i se măreşte glanda salivară. Aceasta a reuşit să identifice cauza somatizărilor sale, şi anume discrepanța apărută între aşteptările ei de angajată proactivă şi comportamentul ignorant al patronului firmei în ceea ce priveşte acțiunile sale. Tema psihoterapeutică privind ținerea jurnalului nu a fost realizată în mod constant, ci sporadic, notarea în jurnal realizându-se doar în momentele cele mai critice în care se afla clienta. Aceasta susține că îşi îndeplineşte atribuțiile de serviciu la standarde foarte înalte şi, în plus, a dezvoltat două proiecte mari în anul curent, din proprie inițiativă, prin care a atras clienți strategici din punct de vedere financiar şi al portofoliului. În schimb, nu primeşte niciun feedback din partea patronului firmei – care i-a lăsat „întotdeauna mână liberă în acțiunile sale" – cum că ar fi mulțumit sau nu de activitatea sa şi nici despre aspecte financiare de genul unui procent din proiectele respective nu a deschis vorba. Aşteptările ei neverbalizate au făcut-o să dezvolte propriile scenarii şi răspunsuri în ceea ce priveşte relațiile de serviciu între ea şi patron, să acumuleze frustrare şi furie nejustificată pe care nu le poate descărca în raport cu acesta.

Ca strategie terapeutică, conştientizarea problemei a ajutat foarte mult la clarificarea clientei de a face diferența între gândurile personale, iraționale şi realitate. Clienta a fost instruită ca înainte de a da curs scenariilor să inspire profund şi să-şi spună în acelaşi timp „Stop! Acesta este un scenariu". Următorul pas al terapiei a fost acela de a trece de la „stop" la gânduri liniştitoare de tipul „Sunt liniştită. Voi verifica realitatea". De asemenea, clienta a fost încurajată să îşi

facă auzite aşteptările direct la persoanele vizate. Situaţia clientei de a-şi pune în practică tema terapeutică a fost îngreunată de lipsa de disponibilitate a patronului care era mai mult plecat din ţară, fapt ce tensiona din ce în ce mai mult clienta. Pentru întărirea efectului verificării realităţii din viaţa cotidiană, prescripţia terapeutică a fost aceea de a trăi o experienţă plăcută directă, clienta alegând să se premieze cu un dulce. Ca modalităţi de relaxare fizică, clienta a optat pentu continuarea şedinţelor la sala de fitness, alternate cu şedinţe de masaj corporal, iar pentru relaxarea psihică, din cauza gradului mare de sugestibilitate, i-am propus clientei realizarea unor şedinţe de inducţie hipnotică. În prealabil i-a fost explicat clientei natura hipnozei. Aceasta s-a declarat de acord să fie hipnotizată, afirmând că este emoţionată şi totodată nerabdătoare, „va fi prima mea experienţă de acest fel". Din datele comunicate de către clientă în şedinţele anterioare, am considerat că trebuie să-i induc o transă indirectă cu sugestii deschise, dirijând progresiv atenţia clientei spre interiorul ei, asupra senzaţiilor de bine, de relaxare din propriul corp. Alături de sugestiile indirecte, am mai utilizat şi confuzarea clientei: „Lumea exterioară rămâne exterioară, lumea interioară rămâne interioară.. şi tu laşi lumea exterioară să se îndepărteze, să devină din ce în ce mai difuză. În timp ce lumea interioară se arată din ce în ce mai clară, din ce în ce mai interesantă, iar tu poţi să te afunzi din ce în ce mai mult în această lume, continuând să trăieşti starea de relaxare şi de bine…"

Întărirea Eului în starea de transă hipnotică a constat în sugerarea clientei de a alege acele momente din viaţa ei în care s-a simţit relaxată, destinsă şi totodată puternică şi plină de vitalitate, sugestii care au conlucrat şi la inocularea ideii cum că resursele personale sunt în interiorul persoanei şi pot fi oricând activate de ea însăşi.

Starea clientei s-a ameliorat considerabil în urma discuţiilor lămuritoare cu patronul său, când clienta a recunoscut diferenţele semnificative de opinie dintre scenariile sale mentale, între ceea ce gândise ea înainte de întrevederea cu şeful ei şi conţinutul discursului ţinut de acesta. Lecţiile pe care clienta a declarat că le-a învăţat au fost exprimarea verbală a cererii şi verificarea realităţii, precum şi modalitatea de a se relaxa prin propria intervenţie.

Obiectivul terapeutic fiind atins, demersul terapeutic a luat sfârşit.

Din păcate pentru clientă nu am putut folosi recadrarea la momentul respectiv deoarece simptomul de nod în gât şi umflarea glandei salivare dispăruseră pe parcursul şedinţelor de psihoterapie. Clienta a revenit la terapie după opt luni de zile de la ultima şedintă deoarece senzaţia de nod în gât reapăruse.

Se despărţise de iubitul ei din proprie iniţiativă, deoarece acesta continundu-şi stilul de viaţă centrat pe afaceri evita să-i răspundă clientei la întrebarea repetată obsesiv dacă vede un viitor împreună cu ea, în sensul căsătoriei şi întemeierii unei familii cu copii.

Era împăcată cu decizia luată, căci „făcuse tot ce-i stătuse în putinţă ca să se lămurească ce planuri de viitor avea fostul ei iubit în ceea ce o privea", verificase realitatea de la exprimarea verbală până la cea în scris, punând astfel punct dubiilor ce încolţeau în mintea ei.

Şedinţele au alternat între inducerea stărilor de transă hipnotică în vederea relaxării şi stimulării resurselor interne, precum şi investigarea terapeutică în vederea identificării problemei. Într-o zi, clienta a venit la cabinet, acuzând nod în gât, însă ca şi în alte dăţi, nu putea să identifice cauza deoarece în ziua respectivă totul decursese normal, fără incidente supărătoare sau gânduri intruzive. Derulând descrierea zilei, un mic amănunt puţin deranjant i-a atras atenţia însă nu întratât încât să îl ia în considerare ca fiind stimulul declanşator al simptomului. Era vorba despre o listă de cheltuieli referitoare la nevoi personale – clienta se mutase în casa ei nouă ce trebuia utilată – la care se adăugau şi cheltuielile ce-i vizau pe ceilalţi membri ai familiei sale: pe mama, cu medicamentele lunare alături de probleme stomatologice complexe apărute recent ce necesitau intervenţie rapidă, mamă care nu putea susţine cheltuiala nici măcar parţial, pe fratele mai mic care era fără job de trei luni de zile şi fără a se întrezări din partea lui intenţia angajării pentru susţinerea traiului zilnic, la aceştia adaugându-se inclusiv pe tatăl, de care mama era divorţată de ani buni, dar cu care aceasta din urmă ţinuse legătura destul de strâns, tata care în continuare consuma băuturi alcoolice şi nu-şi plătea utilităţile sau hrana, aşteptând probabil să i le achite fosta soţie prin intermediul banilor clientei, căci aşa fusese obişnuit. Cheltuielile depăşeau cu mult posibilităţile clientei de a le onora. Aprofundând subiectul, clienta a început în timpul discursului să înghită din ce în ce mai greu, să-şi ducă inconştient mâna la gât şi să facă o grimasă specifică în timp ce vorbea despre tată şi frate. A recunoscut ura faţă de tată şi implicarea

forțată în relaționarea ocazională cu acesta „mai mult de gura mamei şi de ruşine față de vecinii tatălui” care locuia de ani buni în casa părinților săi decedați. De asemenea, şi-a identificat furia față de fratele său pentru atitudinea impasibilă privind responsabilitățile vieții, dar şi furia față de mama care îl „handicapează pe frate pentru că s-a născut cu o deficiență – neidentificată niciodată, poate doar în capul mamei – şi de aceea el nu se pricepe să facă nimic”. „Dar cum să se priceapă dacă nu este lăsat să le facă?” o întreabă clienta pe mamă. Cerandu-i o ierarhizare a celor trei membri ai familiei sale, din punct de vedere al tensionării ce o generează fiecare dintre aceştia clientei şi al dorinței ei de rezolvare a situației, clienta a menționat pe primul loc relația cu tatăl, apoi cea cu fratele şi în cele din urmă cea cu mama care este considerată prea rigidă şi „greu de făcut să înțeleagă că nu aşa îl protejează pe frate”. Ura față de tată este activată periodic, la anumite intervale timp, de coşmaruri în care apare tatăl care refuză să plece din casa în care locuia toată familia şi neputința clientei de a-l da afară cu toate că în realitate a reuşit. La finalul şedinței, clienta a declarat că se simte „mai uşurată, fără nod în gât, dar cu durere în gât, ca şi cum aş fi răcită”. Clienta a acceptat tema sugerată, şi anume de a-i scrie tatălui o scrisoare cu toate trăirile şi sentimentele pe care le-a avut de-a lungul anilor din cauza comportamentului alcoolic al acestuia. Astfel, se inițiază procesul de doliu al clientei în raport cu tatăl său, un „lucru neîncheiat de mult timp.” Între timp clienta va trebui să apeleze la gumă de mestecat pentru ameliorarea simptomului de umflare a glandei salivare, până când lucrurile nespuse vor fi spuse.

În loc de concluzie: Un mullah, adică un predicator, intră într-o sală, pentru a ține o conferință. Sala era goală, singura persoană prezentă fiind un tânăr grăjdar, care stătea în primul rând. Predicatorul îl întreabă pe grăjdar: „Nu este nimeni aici în afară de tine. După părerea ta, ar trebui să vorbesc sau nu?” Acesta răspunse: „Eu sunt un om simplu. Dar când intru într-un grajd şi văd că toți caii au fugit şi numai unul a rămas, eu îl voi hrăni totuşi pe acela.” Predicatorului îi merseră la inimă cuvintele grăjdarului şi începu să predice. Vorbi două ore. Apoi se simți uşurat şi fericit şi îl întrebă pe spectator: „Ți-a plăcut predica mea?”. Grăjdarul răspunse: „Eu v-am spus deja că sunt un om simplu şi când intru într-un grajd şi văd că toți caii au fugit în afară de unul, eu îl voi hrăni pe acela. Nu îi voi da lui însă tot nutrețul.” (poveste persană).

ABORDARE COGNITIV-COMPORTAMENTALĂ ÎN TULBURAREA DEPRESIVĂ SEVERĂ. STUDIU DE CAZ

Simona-Nela POTORAC*
Gabriel BACIU**
Marius PREDESCU**

Rezumat: *Studiul de faţă prezintă cazul unui subiect diagnosticat cu tulburare depresivă severă cu elemente interpretative pe o structură de model instabil-emoţional. În cadrul studiului vor fi precizate aspecte cu privire la anamneza psihologică, polimorfismul simptomatologic şi intervenţia psihologică.*

A.C. în vârstă de 38 ani, necăsătorit, se prezintă la cabinetul psihologic acuzând o dispoziţie depresivă, cu elemente de nelinişte şi agitaţie psihomotorie, iritabilitate accentuată, tendinţă de a genera şi întreţine conflicte în planul relaţiilor interpersonale şi dispoziţie afectivă instabilă.

1. Istoric familial

Subiectul s-a dezvoltat într-un mediu familial uşor conflictual, cu părinţi divorţaţi (tată distant afectiv, exigent şi mamă hipersensibilă)

2. Antecedente

– consum de alcool în antecedente, motiv pentru care a fost sancţionat la locul de muncă;

– diagnostic clinic şi funcţional (din cadrul Secţiei Psihiatrie – spital militar):

– *tulburare depresivă severă cu elemente interpretative pe o structură de model instabil-emoţional* cu următoarele recomandări la externare:

- monitorizare şi asistenţă psihologică la nivelul cabinetului psihologic al unităţii;

* Psiholog, I.S.U.J. Bacău.
** Psiholog, I.G.S.U. Bucureşti.

- regim igieno-dietetic;
- suport familial şi social;
- interzisă practicarea jocurilor de noroc şi uzul de toxice ale sistemului nervos central (alcool, fumat, cola, cafea, ciocolată);
- restricționarea accesului la armament şi muniție;
- interzisă conducerea autovehiculelor;
- concediu medical la externare (14 zile);
- respectarea medicației prescrise (carbamazepină şi nitrazepam);
- recontrol periodic (reinternare după 3 luni).

3. Relații familiale şi sociale

În prezent, subiectul locuieşte singur într-o garsonieră proprietate personală, are dificultăți financiare majore (rate mari la bănci), nu are o relație stabilă, comunicarea cu mama este sporadică, iar în relația cu tatăl sunt prezente elemente tensional-conflictuale (părinții în prezent sunt recăsătoriți, fiecare în altă localitate).

Subiectul duce o viață dezordonată, în general, are un cerc restrâns de prieteni, practică uneori jocuri de noroc unde pierde diferite sume de bani, este atras de anturaje nepotrivite care reprezintă o sursă reală şi permanentă de conflicte.

Subiectul menține o legătură mai strânsă cu singura lui soră, aflată în altă localitate şi care îl ajută în mod sistematic cu sume de bani pentru a depăşi dificultățile financiare.

4. Adaptarea la locul de muncă

În mediul profesional, subiectul se manifestă astfel:

– dinamism adaptativ diminuat şi oboseală psihosomatică;

– comunicare tensionată cu şefii ierarhici;

– tendință la superficialitate, respectiv o implicare redusă în abordarea şi finalizarea adecvată a sarcinilor încredințate;

– are dificultăți de organizare şi sistematizare a acțiunilor personale;

– prezintă dificultăți de concentrare a atenției de lungă durată;

– motivație profesională diminuată, dominant extrinsecă;

– tendință spre neglijență, nepăsare şi oportunism;

– toleranță redusă la frustrare şi solicitări intense.

5. Caracteristici psiho-comportamentale evidențiate cu ocazia evaluărilor psihologice

Probele administrate în activitățile de psihologie au fost următoarele: 16 PF, GZ, Cattell, R-A, EPQ, Beckhs, B53, P.A.C., Praga, AD1, ADS.

Subiectul prezintă o personalitate de tip instabil în plan emoțional-afectiv pe fondul unei inhibiții a dezvoltării psiho-emoționale;

– are un potențial adaptativ-integrativ diminuat şi reacții disproporționate de tip impulsiv-exploziv (reactivitate crescută şi autocenzură diminuată);

– prezintă tensiune anxioasă;

– conflictualitate funcțională şi interpersonală;

– rigiditate adaptativă şi toleranță redusă la frustrare;

– susceptibilitate, hipersensibilitate, predispoziție la acumularea tensiunii interioare cu reflectare în sistemul de relații interpersonale;

– elemente de nesiguranță personală şi insecuritate socială;

– deficit prosexic.

6. Epicriza (conform documentației medicale la externare)

Examen clinic: Chest WM şi HAM-A – pacient corect orientat temporo-spațial, auto şi allopsihic, cu un tablou psihopatologic polimorf depresiv, cu agitație psihică, insomnii mixte, coşmaruri, acuze polimorfe, toleranță redusă la stres şi frustrare, iritabilitate/nervozitate, reactivitate comportamentală accentuată, tulburări de memorie şi atenție pe fondul unei structuri de personalitate de model instabil-emoțional, consum de etanol şi lipsa unui suport familial adecvat.

7. Demersul terapeutic

În urma evaluărilor psihologice şi a observării comportamentului în cadrul profesional, am structurat un program de monitorizare şi intervenție psihologică primară, care a avut drept *scop* asigurarea suportului psihologic în vederea diminuării simptomatologiei complexe constatate şi ameliorării conduitei dezadaptative (creşterea implicării în sarcini, integrarea în colectiv, asumarea responsabilității personale, comunicarea eficientă cu colegii şi superiorii).

8. Obiectivele demersului terapeutic au constat în:

– evaluarea permanentă a situației familiale şi sociale a subiectului;

– identificarea factorilor care determină, menţin sau agravează funcționarea psihologică dezadaptativă a subiectului;

– evaluarea şi restructurarea sistemului atitudinal (convingeri, norme, valori);

– dezvoltarea şi optimizarea personală: conştientizarea de către subiect a efectelor şi consecințelor acțiunilor proprii, dezvoltarea capacității de autocunoaştere;

– gestionarea stărilor de tensiune şi iritabilitate, cu consecințe în plan comportamental şi social;

– deprinderea unor tehnici de relaxare, cu rol în detensionare şi reducerea reacțiilor disproporționate.

Am stabilit ca subiectul să se prezinte cu o frecvență de două şedințe pe săptămână (în primele două săptămâni) şi ulterior câte o şedință pe săptămână.

De asemenea, am precizat că atingerea obiectivelor se va face pe rând (nu în mod obligatoriu în ordinea precizată), iar fiecare şedință va fi dedicată unei anumite probleme, de comun acord cu subiectul, pentru ca acesta să se implice plenar în demersul terapeutic.

Pe parcursul intervenției psihologice, subiectul a urmat tratamentul prescris (anxiolitic şi antidepresiv) şi a avut următoarele restricții în activitatea profesională:

– interzicerea conducerii autovehiculelor;

– restricționarea accesului la armament şi muniție.

În primele două şedințe am identificat împreună cu subiectul, lista cu *problemele-simptom*, care a cuprins următoarele aspecte:

– probleme comportamentale: practicarea jocurilor de noroc şi consumul de toxice ale sistemului nervos central (alcool, fumat, cola, cafea, ciocolată);

– probleme motivaționale: absența interesului şi a satisfacției profesionale, absența interesului pentru întemeierea unei familii, contacte sociale reduse, credința că depune eforturi prea mari pentru a obține ceva;

– probleme afective: elemente de depresie, dispoziție instabilă şi iritabilă;

– probleme cognitive: scăderea capacității de concentrare a atenției, scăderea randamentului, stimă de sine scăzută;

– fiziologice: insomnii, agitație, rar cefalee, dureri de spate.

Stimularea şi încurajarea subiectului să vorbească despre problemele curente a contribuit la stabilirea şi întărirea alianței terapeutice.

După trecerea în revistă a problemelor menționate mai sus, s-a trecut la o ierarhizare a lor, în ordinea importanței acestora pentru subiect.

În acest context, subiectul a precizat că ar dori să-şi rezolve o parte din problemele financiare, acestea fiind generate şi mai ales întreținute de practicarea jocurilor de noroc şi consumul de alcool împreună cu câțiva apropiați.

Am accentuat necesitatea interzicerii consumului de alcool şi excitante în combinație cu medicația prescrisă, ocazie cu care am citit şi am insistat împreună cu subiectul efectele adverse ale medicamentelor şi consecințele severe care pot apărea în cazul nerespectării indicațiilor prescrise. Subiectul a acceptat să nu consume alcool în perioada de tratament, dar a recunoscut că nu poate renunța definitiv la cafea şi fumat. De asemenea, subiectul a avut ca temă şi a fost de acord ca, timp de o lună, să limiteze pe cât posibil ieşirile cu prietenii şi practicarea jocurilor de noroc, iar banii economisiți să-i investească în activități recreative (respectiv un abonament lunar la o sală de antrenament şi achiziționarea unui echipament sportiv).

Pe parcursul şedințelor care au urmat, am monitorizat progresele făcute de subiect în sfera comportamentală şi am constatat că acesta nu renunțase la ieşirile cu prietenii, dar în schimb, a început să participe la activități sportive împreună cu colegii (fotbal, tenis) care-l solicitau intens, acestea contribuind şi la îmbunătățirea contactelor sociale.

În şedințele 3 şi 4, abordând o atitudine de încurajare şi valorizare a subiectului, am observat că acesta era vizibil mai mulțumit şi mai puțin tensionat.

Subiectul a fost rugat să-şi acorde un punctaj pe o scală de la 10 la 100 pentru dispoziția sa afectivă, iar în urma acestei evaluări subiectul s-a situat la 40.

De asemenea, i-am propus un model de analiză zilnică a activității; subiectul a fost de acord să completeze această matrice,

cu activitățile pe care le desfăşoară zilnic, pe parcursul unei săptămâni, de dimineața până seara, inclusiv noaptea (subiectul declară insomnii):

Interval orar	Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbătă	Duminică

În cadrul acestor şedințe, subiectul a învățat câteva tehnici de respirație şi de relaxare pentru a-şi controla starea de tensiune, iritabilitatea accentuată şi insomniile. În cadrul acestora am utilizat sugestii pozitive, în vederea întăririi Eului şi a încrederii în sine, ca de exemplu: „te simți bine în propriul corp", „găseşti întotdeauna cea mai bună soluție la problemele pe care le ai de rezolvat" „încrederea în tine este din ce în ce mai mare".

Am stabilit cu subiectul ca temă pentru acasă analiza activităților zilnice după modelul dat, respectarea tratamentului prescris şi continuarea activităților sportive.

În şedința a 5-a am verificat temele pentru acasă şi am constatat că subiectul s-a implicat în sarcină şi şi-a notat activitățile desfăşurate. Am observat că, la sfârşitul săptămânii (sâmbătă şi duminică), subiectul desfăşoară în general activități casnice (având în vedere că locuieşte singur într-o garsonieră) după care se întâlneşte cu prietenii.

În cadrul şedinței, am cerut subiectului să inventarieze şi să ierarhizeze activitățile pe care le-a completat, de la cele mai agreabile, la cele mai puțin agreabile.

Am constatat că, în lista activităților agreabile, pe primele locuri se regăseau sarcinile pe care acesta le îndeplineşte în mediul profesional şi l-am rugat să aprecieze gradul de dificultate pe care-l presupune realizarea acestor sarcini. În acest context, subiectul a precizat că, în general, activitățile de la serviciu sunt agreabile şi că reuşeşte să-şi îndeplinească atribuțiile cu eforturi normale, fireşti, dar recunoaşte că nu se implică suficient de mult în activitate şi în acest context apar adesea neînțelegerile cu şefii. Aceste protocoale l-au ajutat pe subiect să verifice veridicitatea propriilor sale gânduri, cum ar fi: „depun eforturi prea mari pentru a obține ceva", „nu am satisfacții profesionale".

Am convenit cu subiectul să continuăm în următoarea şedinţă analiza activităţilor din cadrul matricei, iar la sfârşitul şedinţei, acesta s-a autoevaluat la nivelul 50 pentru dispoziţia sa afectivă.

Ca temă pentru acasă l-am încurajat pe subiect să aplice metoda de relaxare învăţată şi, de asemenea, să noteze gradul de realizare a activităţilor, precum şi satisfacţia dată de aceste activităţi, pe parcursul a două zile (stabilite de comun acord cu subiectul, respectiv o zi din timpul săptămânii şi una de la sfârşitul acesteia), după următorul model:

Ziua	Intervalul orar	Activitatea desfăşurată	Gradul de realizare (0-100)	Gradul de satisfacţie (0-100)

În cadrul şedinţelor 6, 7 şi 8 am analizat împreună cu subiectul toate activităţile zilnice şi ierarhizarea acestora în funcţie de gradul de realizare şi de satisfacţie pe care acestea le produc (de la cele agreabile până la cele total dezagreabile) şi am constatat că acesta se dedica cu plăcere activităţilor gospodăreşti (evaluate la nivelul 90 ca grad de realizare şi satisfacţie), iar întâlnirile cu prietenii au fost evaluate ca activităţi cu un grad de satisfacţie mult mai redus (la nivelul 30).

Aceste întâlniri reprezentau totuşi singura modalitate de socializare de la sfârşitul săptămânii, de aceea l-am încurajat pe subiect să–şi modifice pe cât posibil sfera preocupărilor de weekend (sport, ieşiri în natură), având posibilitatea să înlocuiască treptat actualul cerc de prieteni.

În cadrul acestor şedinţe am utilizat o serie de metode şi tehnici pentru restructurarea cognitivă. Scopul acestora a fost de a-l învăţa pe subiect să-şi controleze stările afective prin intermediul identificării şi modificării modelelor negative de gândire.

Am abordat aspecte privind gândurile disfuncţionale, cum se formează acestea şi cum perturbă comportamentul. După explicarea modelului de combatere a gândurilor negative, am trecut la implementarea acestuia în practică.

Au fost identificate o serie de gânduri negative automate ale subiectului prin adresarea unor întrebări cu caracter provocativ:

– Pe ce te bazezi când spui că nu te înţelegi niciodată cu şefii sau cu părinţii?

– Ce dovezi ai că nu-ți vei întemeia niciodată o familie?

– Ce sfat ai acorda unui prieten care ar fi în locul tău?

De asemenea, am identificat o serie de distorsionări cognitive:

– Prevederea viitorului: *Îmi voi pierde serviciul; nu voi avea niciodată propria mea familie;*

– Judecată afectivă: *Dacă nu mă mai întâlnesc cu prietenii, aceştia vor râde de mine;*

– Suprageneralizări: *Nu am realizat nimic până la vârsta aceasta*;

– Desconsiderarea pozitivului: *Întotdeauna am fost o povară pentru familie;*

– Contraargumentarea: *Nimeni nu mă respectă şi nu mă apreciază.*

Am încercat să înlocuim distorsionările cognitive, respectiv gândurile negative cu unele raționale, astfel:

– Îmi îndeplinesc atribuțiile, ştiu ce am de făcut şi dacă mă implic mai mult în activitate, nu-mi voi pierde serviciul;

– Am realizat până acum o parte din lucrurile pe care mi le doream: o şcoală, o casă, un serviciu;

– Aş putea numi câteva persoane care mă respectă şi mă apreciază pentru ceea ce sunt;

– Au fost şi momente când mi-am ajutat familia.

În aceeaşi manieră am analizat şi alte gânduri negative, până când m-am convins că subiectul a înțeles bine mecanismul de contracarare al acestora.

De asemenea, am utilizat metodele care vizau tot restructurarea cognitivă, respectiv înlocuirea gândurilor automate cu gânduri raționale:

– Căutarea şi verificarea dovezilor: „*Sunt tot timpul nervos”; Chiar tot timpul?*

– Definirea termenilor: „*Sunt o povară”; Ce înseamnă pentru tine o povară?;*

– Metoda unui caz similar: *Cum crezi că ar proceda altcineva dacă ar fi în situația ta?*

Pe parcursul acestor şedințe, subiectul şi-a însuşit foarte bine deprinderile de gândire funcțională.

În urma autoevaluării dispoziției afective pe o scală de la 10 la 100, subiectul afirmă că se situează la 70 şi că este mulțumit de progresele pe care le face.

La sfârşitul acestor şedinţe, subiectul a primit ca temă pentru acasă exersarea metodei de relaxare învăţată, continuarea activităţilor sportive şi luarea iniţiativei pentru a-şi vizita tatăl (până atunci doar tatăl îşi suna fiul, iar acesta din urmă nu l-a mai vizitat în ultimii ani deoarece are convingerea că este controlat şi apostrofat sistematic de propriul părinte; din acest motiv orice convorbire telefonică se transformă în ceartă şi tensiune de ambele părţi).

În cadrul şedinţelor 8 şi 9 am recapitulat activităţile derulate pe parcursul şedinţelor anterioare şi am discutat temele pentru acasă.

Am constatat că subiectul exersează câte 1-2 şedinţe de relaxare pe săptămână, în zilele în care nu practică activităţi sportive. Precizează că reuşeşte să se odihnească mai bine pe timpul nopţii, chiar dacă, uneori persistă insomniile de adormire. În ceea ce priveşte comunicarea cu tatăl, subiectul şi-a anunţat părintele că intenţionează să-l viziteze în perioada concediului de odihnă.

La locul de muncă a reuşit să finalizeze o lucrare mai dificilă, motiv pentru care s-a simţit mult mai bine şi a primit aprecieri din partea şefului.

În toată această perioadă, subiectul a comunicat intens cu sora sa, persoana care l-a încurajat şi l-a ajutat permanent, dar are în continuare o relaţie mai rece cu mama, motivul declarat fiind actualul soţ al acesteia.

În ultima săptămână s-a întâlnit o singură dată cu prietenii, dar a precizat că nu a mai practicat jocuri de noroc (nu a avut bani şi spre deosebire de alte întâlniri, a reuşit să se abţină de la un împrumut). A fost nerăbdător să-mi povestească acest episod, l-am încurajat să persevereze şi am ajuns la concluzia comună că înregistrează progrese şi în această direcţie.

Am continuat în aceste două şedinţe abordarea unor aspecte legate de relaţiile sentimentale ale subiectului şi l-am încurajat să povestească motivele fiecărei despărţiri din trecut precum şi aşteptările personale pe plan familial (familie proprie, copii).

Trebuie precizat că relaţiile subiectului au luat sfârşit întotdeauna din convingerea acestuia că partenera încearcă să-i restrângă libertăţile, să-l controleze şi să-l domine. Din ultima relaţie, subiectul a aflat că are un copil, dar nu a manifestat interes pentru a se implica şi a participa la educaţia acestuia. Consideră că a fost minţit

de mama copilului şi nu se simte pregătit în prezent să-şi asume responsabilităţi din acest punct de vedere.

Şi în cadrul acestor şedinţe am utilizat tehnici specifice terapiei cognitive, pentru modificarea gândurilor automate ale subiectului şi înlocuirea acestora cu unele raţionale. Am constatat că subiectul a căpătat tot mai multă autonomie, reuşind în anumite situaţii să aplice independent tehnicile pentru restructurarea propriului sistem de gândire. În acelaşi timp, subiectul este mai optimist, mai mulţumit şi împăcat cu sine, cu un tonus crescut şi temeri mai puţine, iar în urma autoevaluării dispoziţiei afective, pe o scală de la 10 la 100, acesta consideră că se situează la nivelul 80.

La sfârşitul şedinţei subiectul a primit ca temă, analizarea şi actualizarea progreselor înregistrate până în prezent.

De asemenea, am stabilit de comun acord continuarea activităţilor de asistenţă psihologică şi reconfigurarea programului de intervenţie la nevoie, în funcţie de recomandările medicale care vor fi precizate cu ocazia recontrolului psihiatric periodic şi nu în ultimul rând, în funcţie de răspunsul psihocomportamental la măsurile stabilite.

STUDIU DE CAZ PRIVIND SUPORTUL PSIHOLOGIC ACORDAT PERSONALULUI AFLAT ÎN SITUAȚII CRITICE DE VIAȚĂ

Căpitan Dana SCRIECIU*

***Rezumat**: Activitatea de intervenție psihologică ce a stat la baza acordării suportului psihologic pentru un grup de militari, care s-au confruntat cu o situație critică de viață apărută pe fondul executării unei misiuni ordonate, s-a realizat conform principiilor tehnicilor cognitiv-comportamentale, prin utilizarea datelor obținute în urma analizei și evaluării funcționale a comportamentelor/cogniților disfuncționale identificate.*

1. Introducere

Activitatea de intervenție psihologică ce va fi prezentată în continuare este un demers proiectat atât în plan individual, cât și organizațional, care să vină în sprijinul psihologului încadrat în structurile militare.

Acest demers s-a născut din confruntarea specialiștilor cu o problematică diversă de factori stresori apăruți în rândul personalului militar, factori care au influențat structura de personalitate, tipul de reactivitate emoțională, capacitățile intelectuale și stilul cognitiv, caracteristicile atitudinale și comportamentale ale acestora și mai ales eficiența profesională, prin prisma evenimentelor apărute ca urmare a misiunilor executate.

1.1 Grupul supus intervenției

Investigarea și gestionarea problemelor de natură psihologică cu impact asupra capacității de muncă a devenit o prioritate pentru psihologul unității atunci când domeniul profesional care reprezintă un reper existențial pentru individ a generat schimbări majore în

* Biroul Psihologie, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române.

structurile şi relaţiile psihoprofesionale pentru un număr de 18 cadre militare (8 ofiţeri şi 10 subofiţeri).

1.2 Contextul instituţional

Asupra personalului în cauză a fost începută urmărirea penală pentru neîndeplinirea ori îndeplinirea defectuoasă, din culpă, a îndatoririlor de serviciu vizând executarea, organizarea, coordonarea şi conducerea activităţilor cu privire la modul de asigurare a unei misiuni de pază şi protecţiei (produse cu caracter special).

1.3 Obiectivele intervenţiei

Obiectivele demersului psihologic au pus accent pe:

- cunoaşterea şi gestionarea factorilor de stres şi a eventualelor dificultăţi/probleme de natură psihologică cu care se confruntă militarii, cu impact asupra modului de desfăşurare a activităţilor profesionale;
- surprinderea şi semnalarea disfuncţionalităţilor psihoprofesionale existente în rândul personalului, în vederea eficientizării activităţii de cunoaştere psihologică a subordonaţilor de către şefii direcţi/nemijlociţi.

Activitatea de asistenţă psihologică primară s-a desfăşurat prin respectarea unui set de principii considerate baza intervenţiei în cazul evenimentului negativ la care subiecţii au participat:

– explicarea scopului şi a regulilor ce urmau a fi utilizate pe durata desfăşurării activităţilor stabilite;

– reconstrucţia verbală a trăirilor emoţionale experimentate (simptomele disfuncţionale au fost abordate individual, ulterior);

– atingerea unui consens de grup, prin rezolvarea percepţiilor individuale subiective sau a eventualelor neînţelegeri;

– prevenirea acuzaţiilor reciproce.

Pe parcursul derulării activităţilor s-a accentuat ideea că intervenţiile de specialitate cu cei implicaţi nu au ca scop stabilirea unor vinovăţii sau responsabilităţi, în raport cu cele întâmplate, ci urmăresc detensionarea atmosferei şi inducerea unui spirit de încredere şi cooperare în rândul militarilor.

1.4 Metodele utilizate

Strategiile utilizate de către psiholog au fost observaţia, interviul semistructurat, analiza documentelor de resurse umane

(*antecedente personale, medicale, traseu educațional/profesional, date privind comportamentul, abateri disciplinare, evaluări psihologice anterior realizate, fișa postului etc.*). S-au utilizat, de asemenea, tehnici de reducere a stresului ocupațional, tehnici de intervenție în situații de criză, analiza funcțională (*stabilirea factorilor care determină o anumită cogniție/comportament şi a consecințelor acelei cogniții/comportament*), brainstormingul, dezbaterea în grupuri şi perechi, problematizarea, argumentarea, discuțiile frontale, evaluarea unor situații problematice, studiul de caz, jocul de rol etc.

2. Specificul intervenției realizate

Intervenția de specialitate a psihologului s-a axat pe parcurgerea a patru etape considerate prioritare în atingerea obiectivelor stabilite:

2.1 Identificarea problematicii generale cu care se confruntă personalul, prin participarea la discuții deschise, comune, atât cu cei care dețineau funcții de conducere, cât şi cu cei aflați în funcții de execuție, respectiv cu ofițerii şi subofițerii implicați în producerea evenimentului negativ;

În această etapă, activitățile desfăşurate au pus accent pe:

- recunoaşterea stărilor generate de apariția stresului profesional (tulburare de somn, epuizare fizică şi psihică accentuată, instabilitate emoțională, iritabilitate la stimuli nesemnificativi, intoleranță la frustrare) şi însuşirea unor tehnici de gestionare a stresului;
- analiza deficiențelor în ceea ce priveşte conformismul, cooperarea, identitatea/conştiința profesională, asumarea responsabilității, precum şi a tendințelor disimulative în situații percepute ca frustrante;
- conştientizarea de către persoanele aflate sub urmărire penală a eventualelor patternuri disfuncționale de relaționare, precum şi creşterea disponibilității acestora la schimbare;
- dezvoltarea şi menținerea unor strategii personale de adaptare la situații critice de viață, precum şi a abilităților de comunicare şi relaționare în vederea creşterii capacității de autocontrol comportamental.

Activitățile menționate s-au desfăşurat, după caz, prin completarea de fişe de lucru sau prin participarea personalului la efectuarea unor

exerciţii de luare a deciziilor şi rezolvare de probleme, exerciţii de exersare a abilităţilor de comunicare asertivă, exerciţii de relaxare etc.

2.2 Derularea interviurilor semistructurate, realizate individual, bazate pe surprinderea factorilor psihosociali care pot întreţine eventuale situaţiile tensionate (de exemplu, *dificultăţi financiare majore, suport social slab reprezentat, situaţie locativă incertă, intentare acţiune de divorţ, probleme medicale cu caracter cronic, situaţii conflictuale în colectivul de muncă etc*.);

Figura 1

FIŞA DE INTERVIU

Acordare suport psihologic pentru diminuarea efectelor negative consecutive apariţiei unor evenimente de natură infracţională/ contravenţională

1**. Funcţia deţinută**: *comandant detaşament*
2. **Data încadrării**: *august 2004*
3. **Sursa de proveniență**: *şcoală militară*
4. **Încadrare juridică**: *începerea urmăririi penale pentru neîndeplinirea ori îndeplinirea defectuoasă a îndatoririlor de serviciu*
5. **Participare:** *indirectă (întocmirea documentelor necesare executării misiunii la nivelul detaşamentului)*
6. **Istoric personal**:

a) familial

Fiul cel mare al unei familii cu doi copii (un frate de profesie „şofer pe tir, căruia nu i-a plăcut cartea") se descrie ca fiind alintatul familiei, în care părinţii şi bunicii au investit toate resursele. Justifică acest lucru prin faptul că a fost plecat de la 14 ani de acasă, iar aceştia, prin grija manifestată încercau să recupereze perioada de absenţă din familie.

Este căsătorit din anul 2006, iar în prezent are un băiat în vârstă de 4,5 ani. Locuieşte împreună cu soţia şi fiul într-un apartament primit de la părinţii săi. Vorbeşte despre o familie tradiţională, cu roluri bine definite între membri. Soţia, asistent medical, a fost depăşită de problemele cu care soţul s-a confruntat, drept pentru care, în ianuarie 2012, s-a gândit la un eventual divorţ, susţinând că „nu mai poate, întrucât problemele de comunicare erau greu de suportat".

b) social:

Are câţiva prieteni cu care se întâlneşte atunci când timpul îi permite. Este foarte implicat în activităţi extraprofesionale precum: coordonare

activităților din cadrul unor asociații profesionale, coordonarea unei echipei de prim ajutor în situații de dezastru (8 formatori atestați de Crucea Roşie). Se mândreşte cu locul I obținut la Campionatul Național de Prim Ajutor (2009) şi locul 16 la Campionatul European organizat în Serbia, în anul 2010.

7. **Îngrijorări trăite pe parcursul anchetării**: *prima reacție a fost aceea de „vină pentru problemele cu care se confruntau subordonații mei"; a urmat teama intensă pentru pierderea locului de muncă şi apoi ideea obsesivă „că voi fi condamnat".*

8. **Simptome ale îngrijorărilor manifestate la nivel cognitiv/comportamental/neurofiziologic**

– problemele au început imediat după evenimentul negativ şi s-au manifestat mai întâi sub forma atacurilor de panică pe o perioadă de aproximativ un an (frecvente palpitații, amețeli, senzație de sufocare, durere în piept, tremur);

– atacurile de panică au fost completate de stări de iritare aproape permanentă (manifestate în special în relația cu soția) şi de somn neodihnitor (de cele mai multe ori adormea cu televizorul deschis şi avea coşmaruri în care visa că era trezit din somn de procurorul care ancheta cazul sau că „au venit să mă închidă");

– în executarea atribuțiilor de serviciu îi era aproape imposibil să se concentreze pe coordonarea misiunilor („mă paraliza frica de a nu greşi din nou" sau „îmi simțeam tremurul picioarelor înaintea efectuării instructajelor"); de asemenea, activitatea profesională nu mai prezenta niciun fel de interes („eram permanent cu ochii pe ceas/în fiecare clipă aşteptam să fiu chemat de procurori");

– în familie nu reuşeam să desfăşor activitățile obişnuite din trecut („mă jucam cu băiatul meu, dar nu eram acolo, făceam totul mecanic, cu mare efort").

În luna octombrie 2011, la insistențele soției, a urmat şedințe de terapie în cadrul unui institut de specialitate, sub coordonarea unui psiholog cunoscut în mass-media, şedințe care au fost efectuate săptămânal, costurile fiind suportate din buget propriu (aprox. 200 lei/şedință).

Problemele „cărora nu am putut să le mai fac față" şi care au determinat asistatul să apeleze la ajutorul unui medic psihiatru au apărut în luna august 2012. Acesta povesteşte că, aflat în concediu de odihnă, a fost sunat de un subordonat care îi cerea sprijinul pentru a se prezenta ca martor în apărarea colegilor, într-o altă speță, legată de acuzații aduse în timpul desfăşurării unui meci de fotbal.

„În acel moment am simțit cum mâna în care țineam telefonul a început să-mi tremure; nu am scos niciun cuvânt; m-am furişat lângă un râu din apropiere pentru a mă linişti şi a nu fi observat de soție, apoi am continuat să mă comport ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat".

A doua zi, reîntors din concediu a început să se simtă foarte rău: „aveam dureri de cap, plângeam în hohote, țipam/nu-mi aduc aminte multe lucruri, dar soția mi-a spus ulterior că vorbeam cu bunica, care de fapt era decedată de doi ani”.

Imediat după acest episod, împreună cu soția au hotărât să meargă la un medic psihiatru. Rudele l-au convins să meargă la o mânăstire dintr-o localitate apropiată unde, după slujbă şi o scurtă rugăciune a început să plângă în hohote. Ajuns acasă, i-au revenit stările de plâns necontrolat şi delirul „vorbeam aiurea”.

Până în acel moment susține că a amânat prezentarea la medic, pentru că asocia o eventuală medicație cu o boală foarte gravă pe care nu dorea să o accepte. În acea zi, a plecat la spital unde „medicul X” m-a consultat şi mi-a prescris medicație specifică. Tratamentul a avut efect după „aproximativ trei săptămâni – până atunci m-am simțit la fel de trist, dar nu mai puteam să plâng – eram apatic”.

9. **Diagnostic:** *„reacție depresivă anxioasă”, sub tratament medicamentos*

10. **Factorii de suport puşi în valoare după eveniment**: *familia (soția, părinții, mătuşa, naşa, cumnata).*

Aşa cum reiese din prezentarea de mai sus, în urma acordării asistenței psihologice a fost identificat un ofițer cu o afecțiune psihică diagnosticată de medicul psihiatru, respectiv *„reacție depresivă anxioasă”, sub tratament medicamentos.*

Pentru o inserție adecvată a acestuia în grupul profesional, precum şi pentru evaluarea resurselor compensatorii existente în vederea aplicării metodelor de activare a acestora, s-a procedat la includerea acestuia într-un program de monitorizare pentru o perioadă de şase luni.

În acest caz, gestionarea deficitelor cognitive/simptomelor comportamentale/emoționale şi deteriorărilor produse în funcționarea socială şi/sau profesională), s-a realizat după următorul algoritm:

A. descrierea problemei (prezentarea cronologică a situațiilor recente sau specifice, în care au apărut/apar comportamentele indezirabile şi măsura în care munca prestată este influențată de tulburarea identificată**)**;

B. stabilirea obiectivelor programului (de exemplu, reducerea frecvenței comportamentelor indezirabile prin monitorizarea gândurilor sau stării afective a subiectului relaționate cu comportamentul-țintă);

C. proiectarea activităților concrete desfăşurate în concordanță cu obiectivele urmărite şi natura problemei identificate; în această etapă:

- se analizează situația profesională, socială, maritală, precum şi suportul psihologic de care beneficiază asistatul;
- se identifică convingerile persoanei despre cauzele problemelor sale;
- se realizează analiza funcțională a acestor convingeri, insistându-se pe aspectele: (a) *fiziologice* – senzațiile corporale activatoare a problemelor; (b) *comportamentale* – situațiile activatoare ale gândurilor disfuncționale, comportamentele de evitare, (c) *emoționale* – natura modificărilor dispoziționale asociate problemei, (d) *cognitive şi subiective* (forma gândurilor, a imaginilor şi impulsurilor, factorii cognitivi care activează problema, neutralizarea cognitivă, evitare cognitivă, rezistența subiectivă la problemă),
- se identifică factorii modulatori – care determină ca problemele să se înrăutățească sau să se îmbunătățească;
- se specifică durata monitorizării, a numărului de şedințe/lună, a intervalului orar stabilit.

2.3 Analiza documentelor de resurse umane, în vederea conturării cât mai clare a traseului profesional, aspecte informaționale care s-au coroborat cu cele obținute din interviurile semistructurate;

2.4 Prezentarea concluziilor identificate şefilor direcți/ nemijlociți, în vederea soluționării problemelor cu care personalul se confruntă şi a diminuării disfuncționalităților existente.

3. Constatări

În urma desfăşurării activităților menționate s-au semnalat patru tipuri de aspecte relevante, cu impact asupra stării de spirit a efectivelor.

3.1 Îngrijorări trăite pe parcursul anchetării:

– teamă intensă pentru o eventuală privare de libertate, pierderea locului de muncă, mutarea din cadrul detaşamentului, (în special, în rândul subofițerilor), repercusiuni în evoluția profesională.

3.2 Simptome ale îngrijorărilor manifestate la nivel cognitiv/comportamental/neurofiziologic:

– atacuri de panică manifestate pe o perioadă de aproximativ un an de la producerea evenimentului negativ (frecvente palpitații, stări de amețeală, senzația de sufocare, durere în piept, tremur) – 1 caz (ofițer);

– stări de iritare aproape permanentă manifestate în special în relația cu membri de familie, somn neodihnitor, coşmaruri, dureri de cap, plâns necontrolat;

– dificultăți în executarea atribuțiilor de serviciu rezultate din imposibilitatea concentrării pe aspectele care țin de coordonarea unei misiuni, dar şi de „teama de a nu greşi din nou" – 1 caz (ofițer);

– stare de rău treptat, cu pierderea bruscă a cunoştinței (suprasolicitare/efort psihic), diagnosticată ca „lipotimie", urmată de tratament perfuzabil şi concediu medical – 1 caz (ofițer);

– stare de delir diagnosticată de către medicul psihiatru ca „reacție depresivă anxioasă", urmată de medicație specifică afecțiunii – 1 caz (ofițer);

– accentuarea simptomatologiei unor boli cronice (hipertensiune arterială).

3.3 Costuri/consecințe produse de implicarea în evenimentul negativ:

a) dificultăți financiare

– cheltuieli costisitoare pentru deplasări frecvente efectuate pe parcursul derulării anchetei;

– costuri privind onorariul perceput de avocații care îi reprezentau (aproximativ 3000 lei/persoană);

– restanțe în achitarea creditelor bancare, urmate de popriri pe salarii.

b) probleme familiale

– greutăți în asigurarea întreținerii părinților cu grave afecțiuni medicale (1 caz deces, 1 caz edem pulmonar);

– tensiuni în cuplu urmate de separări;

– limitarea timpului necesar îngrijirii unor membri de familie (în special, copii şi bătrâni).

c) dificultăți profesionale

– evitarea participării la cursuri de pregătire profesională continuă care presupun cheltuieli suplimentare;

– scăderea motivației profesionale în aplicarea sancțiunilor contravenționale (teama de a nu fi deferit justiției de către cei sancționați);
– alterarea relațiilor interpersonale din cadrul grupurilor profesionale;
– etichetarea din punct de vedere al pregătirii profesionale „de la foarte buni înainte de eveniment suntem catalogați ca foarte slabi acum", urmată de monitorizarea de către superiori, prin solicitarea de informații de la centrele de pregătire care vizează comportamentul moral şi profesional;
– evitarea executării unor misiuni cu acelaşi specific, pentru a nu se repeta consecințele suportate (1 caz).

3.4 Convingeri exprimate:

a) subofițeri
– ştirbirea imaginii personale şi profesionale prin informații publice apărute în presa locală şi națională, cu referire la viața privată;
– grave probleme de comunicare pe verticală („subiectul este tabu");
– lipsa sprijinului moral din partea unor membri ai instituției, care „vor avea grijă să şteargă această umilință, prin prezentarea noastră ca exemple negative, cu scopul de a preveni eventuale recidive";
– respectul exprimat pentru suportul acordat de şeful unei alte structuri militare cu care personalul executase anterior misiuni în cooperare (sprijin moral, facilitarea angajării unui avocat);
– punerea în legalitate a acestor tipuri de misiuni, astfel încât să se reglementeze condițiile în care acestea se desfăşoară (respectarea aspectelor prevăzute în contractele încheiate, formarea militarilor în funcție de tipul de misiune astfel încât aplicarea cunoştințelor dobândite să dea rezultate, cunoaşterea zonelor de risc pe traseul stabilit etc)**.**

b) ofițeri:
– interpretări multiple generate de ridicarea armamentului din dotare pe timpul cercetării penale;

– susținerea ideii că, în permanență se caută „țapi ispășitori” şi nu soluții pentru depăşirea momentelor dificile;
– existența unor percepții diferite privind implicarea în misiune, care pun accentul pe gradul de vinovăție;
– maximizarea importanței procedurilor care trebuie respectate în executarea misiunilor şi minimizarea importanței documentelor care trebuie întocmite în astfel de situații: „în misiune plecăm cu arma nu cu documentele”;
– scăderea satisfacției profesionale, în contextul perceperii unei disproporționalități între munca depusă, riscurile specifice mediului militar şi aprecierea rezultatelor sau susținerea din partea superiorilor.

Existența unor diferende de opinii exprimate de participanții la programul de intervenție psihologică a necesitat desfăşurarea unor activități suplimentare în care s-a pus accent pe încurajarea suportului interpersonal, îmbunătățirea comunicării în interiorul grupului, a coeziunii de grup, detensionarea atmosferei şi inducerea unui spirit de încredere şi cooperare.

În concluzie, analizând costurile şi beneficiile acțiunilor întreprinse prin derularea acestui demers proiectat la nivel instituțional, psihologul poate decide pe viitor în favoarea unei anumite strategii de intervenție, în funcție de feedbackurile obținute despre efectele temporare sau de lungă durată ale intervenției, astfel încât să îşi poată recalibra strategiile, dacă ele nu sunt suficient de eficiente.

BASMUL CA INSTRUMENT AL CUNOAŞTERII PSIHOLOGICE

Daniela TĂNASE*

Rezumat: *Fiecare dintre noi trăieşte prin propria poveste de viaţă un mit. Acesta este adânc sălăşluit în inconştientul nostru, iar uneori, ca un bun prieten ce pare a fi, ne influenţează sau ne modifică deciziile vieţii.*

Basmul este prezent în viaţa noastră dinainte de a ne naşte, dar se pare că noi îl auzim conştient atunci când, ca nişte pitici, stăm lângă mama şi ascultăm fascinaţi întâmplări cu prinţi şi prinţese, cu balauri şi vrăjitoare, cu zâne bune şi tot felul de personaje, care îşi trăiesc şi ele povestea pe tărâmuri fermecate.

Ajunşi adulţi ne amintim de aceste poveşti, dar la fiecare dintre noi doar una are o rezonanţă deosebită. Oare activează ceva din mitul pe care noi îl trăim? Este o întrebare cu caracter destul de general, iar un răspuns pertinent la aceasta ar putea fi găsit printr-o abordare analitică a rezonanţei basmului, sub toate aspectele sale, în sufletul persoanei respective.

Pe lângă funcţia terapeutică a basmului, pe care nu vom insista în materialul prezentat, acesta poate avea şi o funcţie psihodiagnostică, precizând poziţia în care se situează eul pe traseul individuării, dar şi aspecte de tip relaţional ale persoanei, având drept cauzalitate dinamica funcţiilor conştiente şi inconştiente în parcurgerea propriei vieţi.

Voi prezenta în continuare un studiu de caz, prin care îmi propun să evidenţiez modalitatea de abordare psihodiagnostică prin basm, fidelitatea acestei metode proiective fiind verificată în paralel cu rezultatele obţinute la testele de aptitudini şi de personalitate din metodologia de lucru, cu datele relevate de chestionarele MBTI şi SINGER LOOMIS, aplicate experimental, şi nu în ultimul rând cu informaţiile provenite din interviul post test.

Subiect de sex feminin, vârsta de 24 ani, se prezintă la cabinet în urma unui raport prin care solicită schimbarea liniei de muncă. Este îngrijită, cu un facies mobil, afişând o bună dispoziţie mai accentuată decât cerinţele contextului dat, căutând atenţia interlocutorului prin remarci dese şi cotidiene, mai puţin contextuale.

* Ofiţer psiholog, I.P.J. Bacău.

În urma testării psihologice, obține un bun randament la inteligența verbală, scorurile critice fiind cele pe atenție. Ca și configurație structurală prezintă în chestionarul de personalitate indici de hipersensibilitate, cu prezența stângăciilor în comportament, și elemente specifice unui conflict cu sine.

O rog să compună un basm, asigurând-o că nimic nu poate fi corect sau greșit în basmul său, că are largheța de a folosi ce personaje și acțiuni dorește, și că la final îl vom putea discuta împreună. În continuare voi prezenta forma brută a basmului, deoarece consider că modul de redactare prin ștersături și tăieturi sunt expresia fie a unor falsificări psihice, fie modalitatea de a simboliza actele ratate.

Succesiunea evenimentelor și interpretarea psihologică a acestora:

- prințesa trăiește în cel mai frumos castel din țară, înconjurată de dragostea părinților, îngrijind grădina și animăluțele pe care le avea;
- apare o ceartă veche ca și subiect tabu (reprimat la nivel de umbră, deoarece conștientul prințesei nu știa de ceartă), conflict suprimat, dar nu și sublimat odată cu nașterea prințesei;
- apar primele conținuturi inconștiente identificate ca fiind mândria, ura, răzbunarea, proiectate pe imaginea lui Verde-Împărat;
- întâlnirea eroilor are loc pe un tărâm neutru de cele două împărății. Bucuria, veselia și dragostea se perpetuează într-un spațiu specific reprimării confictualității prezente la nivel inconștient, în plan comportamental corelând cu buna dispoziție forțată afișată pe parcursul evaluării, dar și cu plânsul, consumat pe un facies vesel prezent la finalul inteviului, semn al falsificării;
- anunțarea mamei, ca și figură maternă investită pozitiv, despre întâlnirea cu prințul și dragostea lor reciprocă, și neputința feminității de a face față complexului patern prezent;
- după decizia de a le spune părinților despre dragostea lor, prințul se regăsește într-o poziție depotențată, nefiind clar dacă va accepta planul tatălui său sau nu, poziție pe care și-o menține până la finalul poveștii (în viața de zi cu zi subiectul este implicat într-o relație unde ocupă rolul dominant, fiind activate energii masculine

de tip distructiv, ca şi proiecție a unui complex parental nerezolvat);

- în cazul prințesei, decizia de a-şi înfrunta tatăl are drept urmare izgonirea acesteia într-o casă din pădure, fiind sub impactul unui blestem, simbolizând *nerealizarea unei femei adulte* care ramâne sub dominația unei figuri parentale negative. Astfel, prințesa este prizoniera psihologică, prin efectul blestemului, a unui Tată Vrăjitor, putere superioară, care împiedică întâlnirea prințesei şi a prințului;
- soluția salvatoare vine de la o vrăjitoare, care la auzul plânsului prințesei i se face milă şi îi dezleagă vraja, situație în care prințul se observă că este din nou depotențat, el neparticipând la salvarea conştiinței prințesei;
- reamintindu-şi cine este cu adevărat, prințesa pleacă în căutarea prințului, ea fiind învestită din nou cu energii acționale specifice masculinității;
- finalul basmului priveşte completarea propriilor valențe feminine şi masculine ale subiectului realizate aici şi nivelul jurămintelor de iubire, fără să fie precizat şi evenimentul important, nunta, care ar determina implicit şi participarea împăraților celor două regate, rămaşi din conținutul poveştii, în duşmănie.

Considerând basmul ca şi o reprezentare simbolică şi figurativă a dinamicilor interioare ale subiectului care îl reproduce se observă că are ca temă rezolvarea dihotomiilor şi conflictelor interioare care se reflectă în relațiile cu ceilalți, fiind descifrate simbolic şi obstacolele care stau la baza acestei conflictualități latente şi anume stagnarea în complexul patern. Acest aspect în viața de zi cu zi determină activarea unei masculinități a subiectului, cu posibile implicații negative în relaționarea cu ceilalți. În rezolvarea acestei dihotomii psihologice, se observă că subiectul face apel simbolic la ajutorul vrăjitoarei, ceea ce în planul comportamentului cotidian presupune o posibilă diminuare a capacității de a sesiza obiectivitatea evenimentelor, mecanismul proiecției fiind prezent la nivelurile de relaționare, dar şi o imposibilitate de abordare frontală şi constructivă a problemelor de comunicare sau relaționare ivite.

A fost odată ca niciodată, că dacă nu ar fi nu s-ar mai povesti, o prințesă care își petrecea timpul în cel mai frumos castel din ținut.

Păsările ei erau foarte mândre de ea și îi spuneau tot ce își dorea.

Toată ziua stătea și îngrijea grădina și animalele pe care le avea. Ele fiind fericite. Totul decurgea în jurul ei.

Dar a nu știa ce, este că tatăl său, cu mult timp în urmă și datorat cu împăcatul vecinului au dus război grele. Când s-o născut fata, tatăl ei a hotărât să încheie pacea, să-i aducă prințului vecin dorit și să se căsătorească cu fiul său.

Împăcatul vecin, Verde-Împărat, avea un fiu pe care îl iubea ca pe ochii din cap, și era mândria lui și spera să-i aducă mai aproape ura și războiul cu Roșu-Împărat.

Însă, fiecare a știut ca la o petrecere dintr-un alt ținut să fie invitați copii celor doi dușmani.

Acasa nu plăcut, au dansat și în final s-au îndrăgostit, jurându-și dragoste eternă.

Dar a fost ei dușmănia dintre părinți, care să le întrerupă fericirea.

Intr-o zi fata, entuziasmată, i-a spus mamei sale despre prințul mult iubit, Mama s-a întristat de îndată și a început să plângă. Fata a întrebat-o ce s-a întâmplat, iar mama i-a povestit totul.

Fata a dus repede la prinț și i-a spus, fără întârziere, să facă ceva în final cu bun sfat, hotărâre. Acesta să-și ia inima în dinți și să le spună părinților că îl vrea să se căsătorească, iar acesta a fost dragostea.

Băiatul i-a zis tatălui, dar acesta nu a făcut pe el, că mai mult a dat cu ajutor fetei să se răzbune, să o facă de față să sufere. Băiatul nu a fost de acord, dar a făcut-o și a încercat să facă și pricepe, că iubirea era mai mare și îi bătea inima. Tatăl fetei, la auzirea cuvintelor, s-a înfuriat și să-și despartă [illegible] fata [illegible] și-a închis fata [illegible] fără să afle nimeni [illegible] să [illegible] blestemând-o.

Au trecut ani la rând, băiatul a suferit și nu știa unde să găsească iubita.

Blestemul fetei au fost auzit de o vrăjitoare care avea cheia.

Blestemul a făcut pe fată să nu își mai amintească nimic.

O vrăjitoare care auzise blestemul a luat cheia, i-a făcut milă de ea și i-a dezlegat vraja. Astfel fata își amintește cine este și a plecat să-l caute pe prințul.

Când s-au revăzut nu și-au mai dat atenție la mâini, s-au îmbrățișat și au fugit în lumea veșnică și au trăit fericiți până la adânci bătrâneți.

MBTI		SLIP	
Sentiment extravert	Fe	IS	Senzație introvertă
Senzație introvertă	Si	IF	Sentiment introvert
Sentiment introvert	Fi	IT	Gândire introvertă
Senzație extravertă	Se	EF	Sentiment extravert
Intuiție extravertă	Ne	ET	Gândire extravertă
Gândire introvertă	Ti	EN	Intuiție extravertă
Intuiție introvertă	Ni	ES	Sentiment extravert
Gândire extravertă	Te	IN	Intuiție introvertă

ESFJ	**ISFP**

Se observă:

– focalizarea atenției este modificată, astfel încât chiar dacă structural subiectul prezintă o modalitate de orientare extravertă a energiei psihice, modul actual de raportare la realitate este unul introvert;

– funcția secundară *Si* devine funcție dominantă , motiv pentru care subiectul se simte prins într-o lume interioară, neputincios, atenția sa fiind canalizată spre ceea ce simte şi mai puțin spre realitate (în basm soluțiile vin de la vrăjitoare);

– sentimentul extravert, îşi pierde calitatea de funcție principală;

– funcția gândirii introverte, specific animusului, este în ascensiune, activarea ei determinînd subiectul să proiecteze în relația actuală pe care o are, conținuturile complexului patern negativ (în basm prințesa este cea activată cu energii masculine, iar prințul rămâne într-o stare de depotențare până la finalul basmului).

Ca o sinteză a celor prezentate anterior, conținuturile smbolice prezentate într-un basm compus de subiect, ne poate da indicii despre stadiul actual al eului, (în cazul nostru necesitatea unirii contrariilor prin nunta cu prințul), despre aliațele psihologice ale conținuturilor psihice (aici aliațele sunt prezente în relația cu vrăjitoarea, soluția identificată nefiind una specifică abordării conştiente a conflictualității, în viața de zi cu zi aceste elemente fiind materializate comportamental prin atitudini specifice toleranței scăzute la frustrare), dar şi în evidențierea tipului de conflictualitate psihică, premergător al găsirii soluției spre armonie (activarea complexului patern negativ).

ISSN 2068-1445